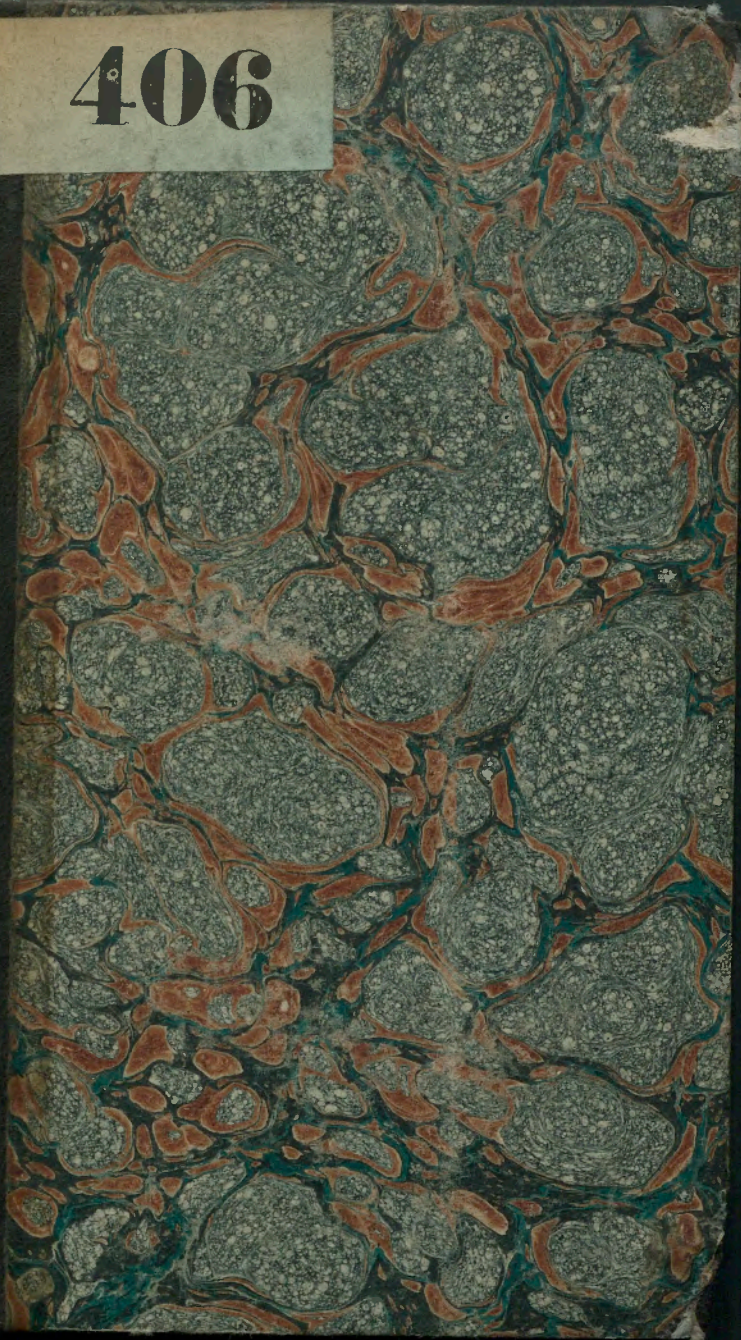

406

593

un. 406.

593

29

ՔՐԻՍԹՈՒՆ

ՔՒԼԻՍԻՍԻՆՆԻՆ

ԹԷՎԼԲԻՍԻ

ԻԼՄԻ ԻԼՈՂԻ ՄԻՒՏԵՐԻՍԼԵՐԻՆՏԵՆ Ք. Ս.
ԳՐԹ ՆԱՄ Ա՛ԼԻՄ ՄԻՒԵԼԼԻՖԻՆ ՆԵՄՉԷ
ԼԻՍԱՆՔՆՑԱ ԹԵԼԻՖ ԵԹՏԻԹԻ ՔԻԹԱԳ
ՅԸՐ ՔԻՊ ԳՐԱՆՍՈՋ ԵՏԵՆ ԹԻՒՐ-
ՔԻ ԼԻՍԱՆՔՆՑԱ ԹԵՐԶԻՄԵ
ՕԼՈՒՆՏՈՒ

ԻԶՄԻՐՏԷ

ԿՈՆՍՏԱՆՍՆՈՒԼ ԿՐԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱՄԱԿԱՆԵՄԻՆԵ

1848

ՄՈՒԿԸՏԵՄԷ

Սուսիս Պարթ պու քիթապըն իշինտէ տնճագ
Ըլահ ճէմնաթընըն թէվարիխինի նազլ էտեր,
տնճագ պունու շէջլէ պիր աջոգ լուղէթլէր վէ թա-
պիրլէր իլէ էտեր քի, հէր քէս՝ տերին իլիմլէրէ աշ-
նա օլմաղա միւհ թամա օլմայարագ՝ օնու օղույուպ գօ-
լայ աղնայապիլին : Սէ տախի Վրիսթիանըղըն
սափտըղը հանղըր խօլարը՝ վէ պաղրլ իթթի-
գատլէրին օնա էթտիլի քէտէրլէրի վէ պէջիւք
ղուլուլարը մախսուս իշարէթ էտեր, քի սաղլ տօղ-
րու վէ սահիհ Վրիսթիան Վրիսթիանի մէյտանա չը-
գարըպ՝ օնու թամրիֆ էթսին, հանի օլ Վրիլիսէյի
քի՝ հաղընը պու մահլէզէ շայեսթէ տիր, վէ պին
սէքիղ իւզ պուգատար սէնէտէն պերու կէօնէկէօն
գօլարայը չար վէ ուզուպէթլէր չէքիպ՝ կերչէք-
լիլին հօլունտան շաշմայարագ իլէրլէմիշ տիր :
Պու սուրէթտէ պու քիթապըն մերամը՝ հէր շէյ-
տէն զիյատէ՝ Յիսուսա թապի օլան ասքերին՝ հանի
քէնտիլէրինին հէթա պաշը Վրիստոսա սատըգ
գաղըր Վրիսթիանլէրին թէվարիխինի պիզէ պէ-
յան էթմէք տիր : Սէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ
Վէմէն պալէթլէրինտէ փէք չօգ տտէմ հագճա-
պու քիթապա ի՛թիպար էտիպ՝ օնու էտինմէյէ վէ
օգումաղա թաղիպ օլտու : Սէ մէղքիւր միւլէլիֆ

պէջլէ պիր քիւչիւք քիթապըն իչինտէ պունտան
 զիյատէ թէսիրը հէքեսայէլէր՝ վէ թէքմիլ վէ մէֆ-
 հումուլ վէ մուխթասար նաղլէյէթլէր սըղլըրամապ-
 ըտը . զիրա պու թէվարիխ՝ պաշգա մուխթասար թէ-
 վարիխէր կիպի՝ պիր թագըմ՝ թարիխէրտէն վէ ֆա-
 թիհ վէ նամտար գըրալարըն վէ իմիէրաթօրլարըն
 իսիմլէրինտէն ի՝ պարէթ տէյիլ տիր . իլա՝ հէր տէ-
 վիրտէ պուլունան ինճիլի Վրիսթիանլարըն էօմրիւ-
 նիւն նագլլէթի տիր , քի պիզի ույանարմապ իչին
 վէ պիզէ ի՝ պրէթ վէրմէք իչին պուրատա պիզէ՝
 օնլարըն րուհանի զալիպլիյի վէ սմէլէրի նագլ
 օլունուր : Ս է պու թէվարիխի օգուտուգտա , Վրիս-
 տոսուն Վրիլիսէսինին գատիմլիյի հագգընտա՝ վէ
 կէրէք օնուն ճէնկլէրինին՝ սէվինճլէրինին վէ աճը-
 արընըն հագգընտա՝ պիր տօղըու ֆիքիր՝ վէ պիր
 սահիհ ըշըպ էտինէ պիլիրիզ : Ս է պու քիթապ
 զայէթ մուխթասար վէ թէքմիլ օլտուղունտան , ա-
 նալարա՝ պապալարա՝ էվլատ սահապլարընա՝ խօճա-
 լարա՝ կէնճլէրէ վէ պէօյիւք քիթապլարը օգումա-
 զա իգթիտարը օլմայանլարա վէ Վրիսթիան Վրի-
 լիսէսինի պիլմէյէ իհթիաճը օլան ճէմի՝ Վրիսթիան-
 լարա սունարըզ : Ս է մէղքիւր միւհլիֆին՝ Մ՝ զիզ
 Վրիթապլարըն հայաթ վէրիճի թալիմաթլարընա
 վէ քէլամլարընա օլան սըտգը՝ վէ քէնտինին պիզ-
 զաթ մէմտուհ ի՝ պատէթքեարլըլը՝ վէ հայլը գէման-
 տան պէրու Մլահըն փատիշտհըլընըն իլէրլէմէսի-
 նէ էթտիլի տէրէճէսիզ զայրէթ՝ պու թէվարիխին
 տօղըու օլմասընա վէ իչինտէ մէվճուտ օլան թէմիզ
 վէ թամ ֆիքիրլէրէ շէհատէթ վէ քէֆալէթ է-
 տէրլէր : Էմ նէ՝ հաճէթ . պու թէվարիխի օգու .

յան պիլէ՝ անիտէ ֆէրգինէ վարրը , քի պու իշ՝ Եւ-
լահը սէվէն պիր ատէմին գալէմինտէն չըգմըշ տըր ,
վէ պու ատէմ Վրիսթիանլըղըն ալահանի պաշ-
լանկըճընա իթթիգատ էթտիյինտէն մատա՝ օնուն
հայաթ վերիճի թալիմաթլարընը տախի եիւրէք-
տէն գապուլ էթմիշ տիր :

Վրիսթիան Վիլիսէսինին թէվարիսինի պիլմե-
նին պէջիւք Փայտալարընը պուրատա մէտհ էթ-
մէք պօշ պիր շէյ կէօրինիւր : Շինքի պու թե-
վարիսի՝ Վրիսթիանըն զիհնինի աջպ՝ օնա ըշըգ վե-
րիր , վէ մէզհէպ հագգընտա տօղու միւհաղա էթ-
տիրիր , վէ տինի ամէլիլէ իճրա էթմէյէ տէրալէր
վերիր , վէ Վ՛ղըզ Վիթապլարտա մէվճուտ օլան պիր
թաղըմ փէյլամպէրլէքէրին թէքմիլ օլմասընա՝ սա-
յըսըլ իսպաթլար կէօսթէրիր , օնուն իշլուն Վրիս-
թիան հագգընա պունտան զէյատէ Փայտալը վէ
մէֆհումլու թէվարիս օլապիլի՞ր մի . վէ պու թէվա-
րիսին հէր քէսէ մալիւմ օլմասընը արղուլէմէի տէ-
յիլ՝ միյիզ : Վէ է եագըշըգսըլ շէյ տէյիլ՝ մի տիր
քի , չօճուդլար մէքթէպտէ քէնտի վաթանլարընըն
թէվարիսինի էջրէնսինլէր տէ՝ ()իսուս Վրիստո-
սուն Վիլիսէսինին թէվարիսինի օգուամասընլար ,
վէ պու խուսուստա ահմադ վէ պէօն գալսընլար :
Վէ է նիշի՞ն պու ի՛լիւմ եախօտ թէվարիսի՝ սալթ
իլմի իլահի խօճալարընա վէ աշըղլըսընա մախսուս պիր
մատաէ կիպի սայըլըյօր : Պիղ պունուն սէպէպի-
նի փէք էյի ալնամըշըլ քի , պու օլույօր , պու ի-
լիւմ՝ իլմի իլահի խօճալարընը պիրի պիրինտէն այը-
րան վէ ֆըրգա ֆըրգա էտէն քէօթիւ միւճատէլէ-
լէրէ սէպէպ վէրիյօր . եանի՝ օլ միւճատէլէլէրէ սէ-

պէպ օլույօր քի, չօգ զուհուրաթլարտա՝ կերչէք-
 Լիյին իւրլէմէսինէ զիյառէսինձէ եարաթմ՝ էթ-
 տիլէր: Ընծագ էյէր պու մատտէ իւղէրինէ՝ Ս՝.
 Պարթ միւլէլիֆին, եախօտ պաշգա պիր Լինճիլի
 միւլէլիֆին քիթապընը օգույաճագ օլուրսան, չա-
 փուգ իսքեաթ օլուրսուն քի, Վրիսթիան Վրիլի-
 սէսինին թէվարիխի վափլարըն վէ Սինագոսլարըն
 Տիքեայէթի տէյիլ իմիշ: Աէօրինիւր քի՝ պու իլիմին
 խուսուսունտա՝ Վէմէ Վրիսթիանլարը Տէր միլ-
 լէթտէն զիյառէ մալիւմաթ էտինմիշտիրէր. զիրա
 ճէմի՝ իւք մէքթէպլէրտէ, չօճուգլարա Վրիսթիան
 Վրիլիսէսինին թէվարիխի օգուլմալարընտան մա՝-
 տա՝ Վրիլիսէ խօճալարը տախի օնու տին թալիմինէ
 իլավէ էտիպ՝ Վրիսթիանլարա էօյրէտիրլէր:

Լա՛ն անալար վէ պապալար վէ չօճուգ խօճալարը,
 Լա՛ն ճէմա՛թընըն թէվարիխինէ պիր գաչ տաղը-
 գա սարֆ էթմէյէ չէքի՛նմէյին: Սիլ Վրիսթիա-
 նըն կիւղէլ իսմինի թաշըրսընըլ. ֆագաթ պագմա-
 յըն քի, սալթ իսմինի թաշըյասընըլ • իլա ճէհտ
 էտին քի, օ իսիմէ եաղըշանըն իճրասընը տա էտէ-
 սինիլ:

Վազլ էտէճէյիմիլ թէվարիխ՝ սիղէ պէյան է-
 տէճէք տիր քի, ճէմի՝ տէվիրլէրտէ տինին ճէնկինի
 ճէնքլէշէն պինլէրճէ պին Վրիսթիանլար պու իսի-
 մի սատէճէ թաշըմամը շլար: Ա է պու թէվարիխի
 օգումանըլ ըլա, օլ կիւղէլ վագըթլարա վարաճագ-
 սընըլ քի, ընլարտա Վրիսթիան Վրիլիսէսինին ճէ-
 մի՝ ա՛ղալարը պիր ֆիքիլտէ վէ պիր արղուտա՝ եա՝-
 նի՝ քէնտիլէրին Վուրթարըճըսընա վէ Լա՛ն ճէնա
 շիւքիւր վէրմէքտէ իտի:

նուն խնճիլների միլեթերէ կէօթիւրմէյէ՝ վէօ-
 նուն խաչընը պիւթիւն տիւնեայը գափլայան փութ-
 փերէսթիլին երգընթըլարընըն իւղէրինէ տիւրմէյէ
 պօրճու օլտուլար. վէ Լուչա չըգմըշ Յիսուսու՝
 ինսանլարտան րէտտ օլունմուշ Յիսուսու՝ Էէֆա
 Վուրթարըճը տըր տէյիւ վաղ էթմէք՝ օնլարըն
 Փարիզէի զիմէթլերի օլմուշուտու : Վալտը քի՝
 օնլար պու պէօյիւք մասլաճաթը նասըլ թէքմիլ է-
 տէճէքլէր : Սատէ պու էմր ու թէնպիճ օնլարա
 եէթիշիւրմի : (Նլարա պիր րուհանի ըջըգ տա լա-
 զըմ տէյիլ միտիր, քի օնլարըն եիւրէքլէրինի եէնի-
 լէսին, վէ ճէմի՝ կերչէքլիլի օնլարա էօյրէթ-
 սին, վէ օնլարա՝ աթէշի վէ էօլիւմիւ սայմամաղա
 գուվլէթ վէրսին : (Նլարա Վիտին՝ տէյէն՝ օն-
 լար պունու տա տէմիշ իտի. «Վէօքտէ վէ եէրտէ
 հէփ հէօքիւմէթ պանսի վէրիլտի». հէմ «վէ իշթէ
 պէն տայիմա տիւնեանըն սօնունատէք սիզի՞նէիմ»* :
 Յիսուս տաճա քէնտի շայիրտլէրի իլէ պէրապէր ի-
 քէն, օնլար պէլքի սահիպսիղ վէ Փագըր էօքսիւղ-
 լէր կիպի սայըլըրլարըտը : Յիսուս օնլարը պրաղըղ
 կէյէ չըգտըրգտան սօնկրա՝ օնլարա քէնտի վա՛տըն-
 ճա եօլլատըլը Րուհի Լ՝ղիղնին վասիդասի իլէ օն-
 լար իլէ պէրապէր իտի : Լէհուտիլէրին Պենտէ-
 կոստէսինին կիւնիւ կէլտի. վէ Լըուսաղէմին իշին-
 տէ պիր չօգ ճէմա՛աթ պիրիքմիշ իքէն, Յիսուսուն
 շայիրտլէրի «Մ.փանսըղ՝... հէփիսի Րուհ էլգուտս-
 իլէ (Հօղին Սուրբ՝ իլէ) տօլտուլար. վէ Րուհուն օն-

լարա սեփյնմէյէ վերտիյինէ կէօրէ՝ զայրի տիւրէր
սեփյնմէյէ պաշլատըլար՝: Ղաքթ. ք. 2, 3, 4: ()
տէմ Ղաքիապլար անիտէ քէնտի խըզմէթլերինի
պաշլատըլար, վէ քէնտիլերինի լօլլայանը ճիւմլէյէ
պէյան էթտիլէր. վէ անիտէ օնլարըն սէօղիւ իլէ
իւչ պին կիւնաճքեար Վրիստոսա տէօնտիւ. վէ
պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա՝ պու ինանանլարա իքի
պին քիշի տաճա իլաւէ օլուպ՝ Նիսուսուն Վրիս-
տոս օլտուղունու սէրպէսթ իգրար էթտիլէր: Վրիս-
թիան Վրիսէսինին պաշլանկըճը պէօլէ տիր.
Լրուսաղէփին իլք Վրիսթիանլարընըն սայըսը կի-
տէ կիտէ արթըպ՝ պիր սիղիլ վէ սաֆտերուն Վրիս-
թիան ճէմա՛նթը օլտու. վէ քէնտի էյի է՛օմիւր-
լէրի իլէ կէօսթէրիլէրիտի քի՝ քէնտիլէրինտէ պիր
պէօիւք վէ եէնի թէպտիլ իք վապի՝ օլմուշուտու:
1) է ինանմայան լէհուտիլէր պիլէ՝ էվվէլա օնլարա
պա՛ղը մերթէպէ պիր րայէթ էտիպ՝ օնլարը ինճիթ-
մէյէ ճէսարէթ էթմէղլէր իտի: Պիւթիւն պու
ճէմա՛նթ պիր եիւրէք վէ պիր ճան ըտը. վէ պիրի
պիրինէ պիր գարտաշ մուհապէթի իլէ պիրլէշմիշ
իտիլէր. շէօլէ քի հէր քէս քէնտի վարիյէթինտէն
քէնտի գարտաշընըն էքսիքլիյինի տօլտուրմաղա՝ վէ
լազըմ օլան շէյի վերմէյէ հազըր ըտը: Լօվէրի վէ
միւլքլէրի օլանլար՝ օնլարը սաթըպ՝ ագճէսինի պիր
օրթա սանտըղընա գօրլար ըտը, քի օ Ղաքիապլարըն
րէյինէ վէ իտարէսինէ իհալէ օլմուշուտու, թաքի պու
խըզմէթ իչիւն մաիսուսա տաէմլէր մէմուր օլուպ, օն-
լարա 1) ալա-ադ տէնիլտի:

Լրուսաղէփին Վրիսթիանլարը՝ պիրիպիրլէրի-

նի էյի իպրէթ վէ նասիհամ իլէ մա՛մուր էթմէք ի-
 չիւն՝ հէր կիւն պիր եհրէ ճէմ՝ օլուրլարըսը . վէ չօգ
 քէրրէ մուհապպէթ դա՛ամը զնյաֆէթլէրի՝ վէ վա-
 դըթ պէ վազըթ Վազպըն Վիշամ դա՛ամընըն իլ-
 հազըղընը էտէրլէր իտի : Վ է ճէմա՛ամըն ազա-
 լարըն պիրի՝ պու գուրուլմուշ գանուկու վէ շուրու-
 թու գապուլ էթմէյէ իսթէմէտիյի՝ եախօտ օնա
 մուղայիր պիր հարաքէթ վէ թագսիրաթ էտէճէք
 օլտուղու թագտիրտէ , օնա թամլըղըիլէ կիւզէլ նա-
 սիհամլար վէրիրլէրիտի . վէ էյէր օլ նասիհամ-
 լար օնա ֆայտա էթմէզսէյիտի , օնու Վիլիսէ-
 տէն՝ եանի օլ ա՛ղիզ ճէմա՛ամտան տըշարը չըգա-
 րըղլարըսը : Վ է տիշարտան պիրի պու ճէմա՛ա-
 թա կիրմէյէ՝ վէ պունուն իչիւն վաֆթիզ օլմաղա
 տըղուլէտիյի թագտիրտէ , օնա սալթ պու սիւալը
 էտէրլէրիտիքի , (Հիսուսուն Վրիստոս՝ եանի Վէ-
 սիա վէ վատ օլունմուշ Վուրթարըճը օլտուղունու
 ինանըմը . վէ էյէր օ՝ Պէլի ինանըրըմ տէյէրէք
 ճէվապ վէրիրսէյիտի , օնու վաֆթիզ էտէրլէրիտի ,
 Վ է պէօյլէ էթմէլէրիլէ Լէհուտիլէրէ պու աշիքիար
 օլունուրուտու քի , Վաաքետլար՝ տէյիլ պիր եէնի
 մէզհէպ՝ իլա Խարայէլ միլէթինին չօղտան պերի
 պէքլէտիյի շէյին թէքիլ օլմասընը՝ վէ քէնտի
 տինլէրինին թէմէլինի վա՛զ էտէյօրլար :

Պազամ՝ տալա գօրգուլմալ ըտը քի , (Հիսուսա
 եիւրէքտէն ինանմատըդճա՝ սալթ պու գրսա վէ գօ-
 ըպ իզրար իլէ՝ հէման րասթ կէլէն պու ճէմա՛ամա
 կիրէճէք տիր . զիրա Վրիստոսու իզրար վէ գապուլ
 էթմէք իչիւն լաղըմ կէլիրիտի քի , ատէմ քէնտին-

տէն վաղ կէշսին . վէ պու շէյի պիր Լահուտի քէնտի
 թապիաթըն գուվվէթի իլէ եափամաշլտը : (իսուս
 ' Կազովրեցիյի ' Կաշա չըգմըշ (իսուսու ' սահապ վէ
 փատիշահ թանըմագ , հէմէն ճէմի ' Լահուտիլէրին
 մապէյնինտէ փէք պէյիւք պիր թէօքէզ իտի , պու
 թէօքէզի սալթ Լաւահըն ինայէթի տէֆ ' էտիպ գալ-
 տըրապիլերիտի : Պու րահաթըզ վազթի չօգ սիր-
 մէտի : Օյիրա օլ թազէ ֆիտան ' պիր ուլու վէ
 գուվվէթը աղտճ օլտուղու կիպի , շագգ թա'ալա
 պիր դասըղայա է'մր էթտի քի , օնու սարսսըն .
 թաքի Լաւահ օնու տահա ղէյատէ գուվվէթէնտիր-
 սին , վէ օնուն ա'զիզ թօխումլարընը ուզագ եէրէ-
 րէ տաղըտըպ եայսըն :

Իւք շէհիտ օլմանըն շէրէֆինէ նայիլ օլան
 Ստեփաննոսուն էօլիւմինտէն սոնկրա ' Լարուսաղէ-
 մին ' Վրիթթիանլարընա գարշը պիր պէյիւք գօվա-
 լայըշ չըգտը , օնլարըն պիր թագըմը մահպուս օլ-
 տուլար , վէ պիր թագըմը տա գաթլ օլունտուլար :
 ' Վաշանլար ' էօմիւր քէլամընը ' եանի ա'զիզ Խնճի-
 լի ' Լահուտիստանըն վէ ' Կալիլեանըն ճէմի ' շէհիր-
 լէրինէ ' Սամարիայա ' Վիւնիկիայա ' Լ'սորեստանա վէ
 ' Վրպըրզ ատասընա դատար կէօթիւրտիւլէր : Ս է
 պէյիւքէճէ (իսուսուն պոյուրտուղու քէլամ թէք-
 միլ օլտու : Ս'աբլ . ԺՂ . 20 : (Ն պիր Լաւաքեալ-
 ար ' վէ շագգ թա'ալէնին իրատէթի իլէ , օնլարըն
 սայըսընա խայըն (ուղանըն եէրինի սօլտուրմագ ի-
 չիւն ' * գաթլըան Սատաթիա ' իըզմէթլէրինի էտա
 էթմէյէ պաշգա եէր արայարագ ' օնլարըն չօղու
 Լարուսաղէմտէն չըգտըլար : Ս է օնլարըն վազլարը '

էթտիբլերի միջիւզաթլար իլէ զիյատէսինճէ իսպաթ
վէ թաստիգ օլունտու * : Վէ օլ վագիթլերտէ՝ տիր
քի Հապէշ մէլիքէսինին խազնատարը խասըմ՝ սու-
յուն քէնարընտա պիւթիւն քէնտի պոչուրտուղը՝
խազնէլերտէն պին գաթ զիյատէ գըլմէթլի պիր խազ-
նէ պուլուպ՝ տերէճէսիզ սէվինճ իլէ քէնտի վիլայէ-
թինէ տէճնտիւ :

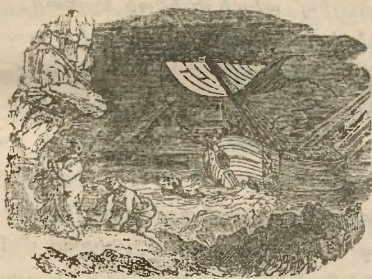
* Մարկ. Ժ. 20 : Գործ. Ը. 12 : Ժ. 8 :

ՖԼՍԼ Բ

Պօղոս առաքելաւ

(Ուէն 35 — 67)

Պիզ օլ փութիւրէսթէրէ վա՛ղ էտէն պէջիւք
 Մաքեալը Պօղոսու՝ Վրիսթիանլարըն իւք գօվա-
 լայը շընըն վագա՛սսընտան թանըմըշըզ : (Նուն
 տէօնմէսի զայէթ ս՛ճայըպ տըր : Լըւահ օնու քէն-
 տինէ ճէլպ էտիպ տէօնտիւրմէք իչին՝ ասէթտէն
 խարիճ պիր եօլ գուլանտը : Պու Լըւահ ասէմի
 Վրիստոսուն խափ իչին, նէչէ սըգընթըլար վէ էզի-
 յէթէր չէքտի : Պէշ տէֆա Լէհուտիլէրտէն՝ վէ
 իւչ տէֆա Հոովմարըլարտան տայազ եէտի, պիր տէ-
 ֆա թաշանտը, վէ իւչ քէրրէ կէմիսի զարգ օլտու՝

վէ պիր կիւն վէ պիր կէճէ տէնիղին տաւկալարըյըլա
 կիւրէշմէյէ մէճպուր օլտու * : Ո՛ է հեր թիւրլիւ պէ-

* յէ Սորթի . Ժ ա . 25 :

լայա վէ տէրտէ թէհամնիւ էթտի . վէ քէնտի տի-
նինի՝ քէնտի Վուրթարըճարընն ուղրունա քէնտի
գանը իլէ մէօհարէտի :

Սէ տախի տիգգաթ էտիպ պագ Քրիստոսն
Ժողովուրդընն իլէրէմէն իլէն նէ՞ լէրէն զայ-
րէն իլէ լաւըր : Համտա վաթթիզ օլտուղու կիպի ,
անխտէ Լէհոտիլէրին Սինտիօհտընտա վազ վեր-
մէյէ՝ վէ Յիսուսուն վատ օլմուշ Սէսիա օլտուղու-
նու օնլարա իսպաթ էթմէյէ պաշատը : Սէ մա-
պէյնի չօգ սիւրմէյիպ՝ եօլանտըը խըզմէթինին իլթ
եօլճուղուղունու էթտի . վէ Ռաւնաբաս իլէ պերա-
պէր Վըպըրպա վէ Լնատօլույա կիթտի . վէ պու
վէմանտէ Լէհոտիլէր օնա զիյատէսինճէ խըրսլան-
տըլար . օ տախի օնլարա՝ փուլթիէրէսթլէրէ կիտէ-
ճէյինի՝ վէ Լէհոտիլէրին րէտտ էթտիյի պարըշ
միւթտէսինի վէ էլլիլիյինի օնլարա կէօթիւրէճէյինի
պէյան էյլէյիպ՝ տէտիյի կիպի էյլէտի :

Փուլթիէրէսթլէր օնու սէվինճ իլէ գապուլ էթ-
տիլէր . վէ օնլարտան չօգ քիշի ա՛ղիզ Ինճիլի
գապուլ էթտիլէր . վէ հէմէն հէր պիր շէհրին ի-
չինտէ պիրէր Վրիսթիան Վիլիսէսի գուրուլտու ,
(Յնլարըն պիր թագըմը փուլթլարըն իպատէթինտէն
պըգմըշարըտը , վէ եաղնըշլըգտա պուլունտուգլա-
րընը Ֆէրգ էթմէյէ պաշաուշլարըտը : Սէ լաքին
օնլարըն ալիմ Փէյլէսօֆլարը հէր նէ գատար ինճէ
թէֆթիլէր վէ թէֆէրքիւրլէր էթտիլէր իսէ տէ .
պու ճիւմէ իլէ կերչէրիյի պուլամատըլար , զիրա
Լըլահըն Վէլամընտ վէ իհամընտ մալիք տէ-
յիլիտիլէր :

Վալտը քի՝ փութփերէսթէր մապէյնինտէ պիր
թագըմ՝ էպի վագըթլարտան գալմա րիվայէթէր
խապէր վերիլէրիտի քի, եագըն վագըթտա պիր
փլէթէր Վուրթարըճըսը չըզպ՝ տիննեա իւզերին-
տէ եէնի պիր մէզէպ գուրաճագ, վէ ալթըն վէ
պարըշ տէվրի տէնիլէն տէվրի թէքրար տիննեպէ
կէթիրէճէք, վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ օնա
պէքլըլէրիտի : Յագաթ՝ Լէհոուտիլէրէ թէօքէզ
օլսն՝ փութփերէսթէրին ինտինտէ աէ՝ տէլիլք սա-
յըլըրըտը : Սէլամէթին պիր խաչա չըզմըշ ատէմ-
տէն կէլէպիլէճէք իտիլինինասըլ ինանսընլար : Ը-
ղիզ Բուհուն թէսիր էտիճի լուգֆու լազըմ ըտը, քի
օնլարըն ճանընը պիր գալի իման իլէ Հիսուս Վրիս-
տոսս՝ չէվիւրսին : Պօղոս Ըռաքեալ Ընաթօլոյա
վէ Բումէլիյէ իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէֆա եօլճու-
լուգ էթմէփնտէ, օրալարտա փէք չօզ եէնի Վիլի-
սէլէր գուրաու, եանի՝ Յիլիպպէտէ՝ Սէլանիքտէ՝
Պէրէտէ՝ Ըթինատա՝ Կորընթոստա՝ Լիփսոստա՝
Տրոփագատա վէ Սալթատա : Սէ Լըրուսաղէմէ սօնկ
եօլճուլուգ էթտիլինտէ, օրատա մահպուս օլտու,
վէ Սիւրիատա՝ Վայսէրիտէ իքի սէնէ մահպուս կի-
պի գալտը, վէ օնտան՝ տօլյմա հապիս կիպի օլարագ՝
էլիրիտ վէ Սալթա առալարընտան կէչէրէք՝ Հոռվ-
մայա կէօթիւրիւլտիւ, վէ օ վագըթ թիրմի սէնէ
օլիւշուտու, քի օ Վրիստոսս տէօնմիւշիւտիւ :

Հոռվմա՝ պիւթիւն տիննեանըն փայթիթալիթըյը-
տը, զիրա հէմէն պիւթիւն տիննայա պուլուրուրու-
տու : Լըրոփանըն՝ Ըթրիգանըն վէ Ըսիանըն էն
զէնկին փլէթէրի օնուն հէօքիւմէթի ալթընտայը-

տրւար : Պոլ պէօյիւք շէհիր՝ եւտի պայըր ի զէրինէ պինա օլուպ, 300, 000 ահալիսի վարըտը : () Թուզ եւտի դափուսու՝ 424 սօքալը՝ 46, 000 էվի՝ 1780 սարպը վարըտը, քի էն միւքէլէֆի վէ մէշնուրու՝ Ներոնուն սարայըյըտը : Իչինսէ 400 տէն զիյատէ փութխանէ վարըտը, քի եալան ալաշլարա վադֆ օլունմուշլարըտը, վէ էն կիւզէլի Ղարբիթօլ տէնիլէն փութխանէ իտի, քի իչինէ փէք չօդ ստէմ՝ ալըրտը, վէ իչինսէքի զիյնէթլէր վէ թաղըմլար՝ Տիսապսըղ ադճէ իլէ մէյտանա կէլմիշ իտի : Պօլոս Լ՝ աքեալ պէօյլէ պիր շէհիրէ՝ մահպուս վէ եէսիր կիպի կիրտի, քի չօգտան պէրու օրայա կիթմէյէ արզու չէքերիտի :

() պու սարայլարը վէ փութխանէլէրի՝ վէ Փանիլլէ պաթմիշ պիւթիւն օ ճէմա՝ աթը կէօրտիյիւսէ, աճապա ֆիքրինտէն նէ՝ սէօյլէտի : Իշթէ Պօլոս տա Հոլմայա կիրտիյի վագըթ՝ անճադ օնու Վրիստոս իչիւն ֆէթհ էթմէք ֆիքրլէրինտէ իտի : Պաշգա պիր շէյէ արզուսու եօղուտու, իլա քի պիւթիւն պու շէհիրի Հիսուս Վրիստոսուն հեօքիւմէթինն աթըմա կէչիրսին : Ա է օ պիլըր իտի քի, օ շէհիր՝ եա թէզ եա կէճ՝ քէնտի Սահիպ Լ՝ լաշընըն հեօքիւմէթինէ թապի օլաճադ : Հոլմանըն քիպիր զապիթլէրի՝ պու սէֆիլ չատըրճընըն եիւզինէ տօղրու տօղրույա պագմաղա պիլէ թէնէղըլէ էթմէզլէրիտի, վէ հիշ ումնաղարըտը քի օ՝ Հիսուս Վրիստոս կիպի Փաթիհ վատիշահըն էլէիսի օլուն, քի ազ վագըթաէ օնուն իսմի պիւթիւն տիւնէպը

սոլտուրաճաղտը, վէ շուվմանըն ճէմի՝ փութլարը
օնուն այաղընըն ալթընա տիւշէճէքլէր իտի :

Պօղոս իլին ալտը քի, շէհրին իշինտէ քիրա իլէ
պիր էվ թուլթսուն. վէ քէնտի տավասը քէսիլին-
ճէյէտէք, օրատա օթուրսուն : Վազաթ քէնտի
էսնընտա տայմա պիր սօլտաթ պէքլէրիտի. վէ պիր
գինճիր իլէ օնա պալըլըտը. պու ճիւմլէ իլէ՝ օնուն
կէրէք լիսանէն վէ կէրէք թահրիրէն էթտիլի վազ-
արա՝ մանի՝ օլան եօղուտու : ()նուն վաղընըն հա-

վատիսի՝ թա իմիէրաթօրուն սարայընատէք կիթտի,
վէ սարայըն չօգ տտէմլէրի՝ Մլահըն լուլթու իլէ
Յիսուսուն շայիրտլէրինին քիւշիւք ճէմալթընա
գաթըլտըլար : Վէ գապիլ տիր քի, էյէր օնա
շուվմանըն իշինտէ զիյատէ րուխսաթ վէ սէրպէսթ-
լիք վէրիլէ իտի, օնուն վաղընտան գարըշըգլըգ վէ
վէլվէլէ զուհր էտիպ՝ օնուն խայրըլ իշինի մէքս
էտէճէյիտի : Վէ էլաքին օնու րահաթ պրագտըլար.
զիրա զինճիր իլէ պալըլ պիր տտէմաէն գօրգուլա-
ճադ պիր շէյ մէմիւլ օլունմաղտը :

Պօղոս շուվմատա իքի սէնէ գալտըգտան սօնկրա ,

իմիւնէրաթօրուն գարշըսընա չուգար. վէ օնտան սօնկրն ազատ օլտու : Վապիլ տիր քի օլ Թարիխտէ չօրտան պէրի արզուլէտիյի կիպի Սպանիայա կիթտի* . վէ պունու պիլէ՝ Պետրոս Ղաաքեալըն շայիրտի կըղեմէս տախի իշարէթ էտէր. վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ իքինճի տէհրտէ Սպանիատա պիր ճէմիւյէթլի Վիլիսէ վարըտը : (Նտան կիրիտ ատապընա տէօնտիւ. վէ օրատա՝ լազըմը վէ էքսիք շէյլէրի Թէրթիպ էթմէք իչին՝ Տիտոսու մէմուր էթտի† : (Նտան չօգ սօնկրա՝ օնու խլիւրիանըն սինսրունտաքի Նիկոպօլիտէ պուլուրուզ , քի մուգատտէսճէ օրատա Խնճիլի վազ էթմիշ իտի‡ . էնճամը Հոովմայա տէօնտիւ . վէ օրատան Տիմոթէոսա իքինճի մէքթուպու եալտը : Ա է պիր էսքի րիվայէթ միւճիւպինճէ՝ Ներոն փատիշահըն կիւնիւնտէ՝ Հիսուս Վրիստոսուն 67 Թարիխինտէ՝ օրատա գըլըճ իլէ գաթլ օլունտու : Ա է քէնտինին չօգճա էյլէնէմէղ իտիյի սէմթէրտէ՝ էյրէթմէյէ գտտիր վէ վուգուֆ վազճըլար՝ եանի Բառնաբա՝ Շիլա՝ Մարկոս՝ Ղուկաս՝ Տիմոթէոս՝ Տիտոս՝ վէ պունուն կիպի քիմսէլէր Թալիս էտէրիտի , քի օնլարըն իսիմլէրի ճիւլէյէ մալիւմ տիւր : Պու պէյլիք Ղաաքեալ՝ Մնտիոքտա՝ Նպիսոստա՝ կորնթոստա՝ Հոովմատա վէ օնլարըն ճիվարլարընտա՝ տէրէճէսիլ սաւտըզըզըլա վէ ղայրէթ իլէ չալըշալըլ իչին՝ քէնտի հագգընա «Պէն օ պիր Ղաաքեալարտան ղիյատէ չալըշալըմ» § տէյի սէրպէսթ սէյլէյէ պիլիւ իտի :

* Հոովմ . ԺԷ . 23 :

† Տիտ . Թ . 5 :

‡ Հոովմ . ԺԷ . 17 , 19 :

§ Թ Սորթ . ԺԷ . 14 :

ՖԱՍԼ Գ

Պօղոս Լուսեալուն վէ սայեւ Լուսեալուրն նշեւրի :
Ինճիկն շէրիֆին Վրիժապարտ :

(Սէնէ 35 — 87)

Փապաթ՝ օ պիր Լուսեալաւար տաւիւ իշտիզ վէ
պօշ գալմամը շարըտը . վէ եկերչի թէ վարիւկը
օնլարըն իշէրինի՝ Պօղոսունքի գատար պիզէ եերլի
եերինճէ վէ էթրաֆըլըլա նապլ էթ մէզէրսէ տէ ,
պու ճիւմէ իլէ պիզ պուրատա օնլարըն պիր գաշընը
ղըթը էտէ պիլիլիլ :

Պետրոս՝ Ինճիկն իլք ըշրզլարընա Լէհու-
տիլերին վէ փութիւրէսթլերին իշինտէ գափու աշ-
մազ իշին Տիսուս Լաֆէնտիմիպտէն սէշիլմիշ իտի :
(Նուն իշին Լուսեալաւար հէր նէ գատար վազըթ
Լըրուսաղէմտէ գալտըլար իտէ , էքսէրի սէօղ սա-
հպի օյուտու :) Նտան սօնկրա Ինճիլի՝ Լսո-
րեստանա վէ Լնատօլըլա տաղըլմըշ Լէհուտիլերէ
վա՛զ էթտի : Պիր չօգ վազըթ Պաղտատըն էսքի
շէհրինտէ սաքին օլտու . վէ օրատա պիր Վրիսթիան
Վրիլիսէսի գուրտու : Լնճամը մէմիւլ օլունուր՝ (ան-
ճազ սահիճ պիլինմէյէրէք) , քի օ Լոռվմայա կիթմիշ
վէ օրատա խաշա չըգարըլմըշ տըր : Էսկովթոս Օւ-

բեղիաննն ողլու՝ Լերովդէսին էմրի իլէ մէյտանտա
 գրլըճէլէ գաթլ օլունտու : ()նիքի Լճաքեալըն
 պիրի քիւչիք Տակովլըոս՝ Լնճիլի Սպանիատա
 վաղ էթտի . պիղիմ պու մաստէտէ պիր էյի վու-
 գուֆլըղումուղ հօգ տուր . զիրա օնու պաղը քէրրէ
 Լըրուսաղէմ Լպիսկոպոսու օլան իւչիւնճիւ Տակով-
 բոս իլէ պերապէր գարըշտըրըլար : Պու սօնկրաքի՝
 օնիքիլէրտէն տէյիլ իտի . իլլա Տիսուսուն գարտա-
 ջը եախօտ եէկէնի իտի : Պունուն իսփի՝ Ի Սորնթ .
 ԺԵ . 7 , վէ Վաղ . Թ . 9 խանէսինտէ վէ Վործք
 Լճաքեւրցուն փէք չօգ եէրլէրինտէ զէքր օլունմուշ
 տուր : Տիսուսուն գարտաջը տէնիլտիյինտէն՝ Վրիս-
 թիանլարըն մապէյնինտէ պէցիւք իթիպարը վար
 ըտը , վէ Վիլիսէնին տիրէքլէրինն պիրի տէնիլիւ
 իտի . Հէմ տախի օնա Սատըգ տէնիլիւրիտի : Լըրու-
 սաղէմ Վիլիսէսինտէ 33 սէնէ եպիսկոպոսլուք էթ-
 տիքտէն սօնկրա , օ շէհիրինիչինտէ մարտիրոսլուգ ի-
 լէ էօլտիւ : Լնդրէաս Լճաքեալ Լնճիլի գա-
 րա տէնիլ գըյըսընտա սաքին օլան դաիֆէլէրէ վաղ
 էթտի , վէ Լքայիանն Պատրաս շէհրինտէ խաչա
 ջըգտը : Փիլիպպոս Լճաքեալ՝ քէնտի ա՛ղիլ խըզ-
 մէթինի Սկիւթիատա վէ Փոիւգիատա էտա էթտի .
 վէ փիր իսթիարըղիլէ Տերապօլիստէ էօլտիւ :
 Լարթուղիմէոս վէ թովմաս սէլամէթ միւթտէսինի
 Լինտիսթանատէք կէօթիւրտիւլէր . վէ հալէա պու
 կիւնքի կին՝ Սալապար գըյըլարընտա ճէմիյէթլի
 քիլիսէլէրի օլան Վրիսթիանլար տախի՝ քէնտիլէ-
 րինն պաշանկըճընը թա Լճաքեալլարըն վագըթ-
 լարընատէք չըգարըրլար : Պիղ Սաթթէոսուն՝ Սի-

մին Ասնանայինն՝ Յուդանին՝ Թադէոսուն վէ
 յատմութիանն իշխերինն հազարնտա՝ սահիհ օլա-
 րագ պիւր շէյ պիլմէզիզ . անճագ շիւպհէսիզ օնլար
 տա Յիսուս Վարիստոսուն «Պիւթիւն տիննեայա վա-
 րլն վէ Սիւթտէյի ճիւմէ եարատը լմըշարա վազ
 էտին» տէյի պոչյուրտուղու թէնպիհէ իզա՝ տթ էթ-
 միշ տիրէր : Սատթէոս՝ Սարկոս՝ Ղուկաս վէ Յով-
 հաննէս՝ Յիսուս Վարիստոսուն էօմրիննին հիքեա-
 յէթինի եազը իլէ եազըպ պիզէ պրագտըլար : Սէ
 չինքի Նաքեալարլն վազընն թէմէլի Յիսուս ու-
 տու , օնուն իչիւն Պաղեստինտէն տըշարը սաքին օ-
 լան Լէհուտիլէր վէ փութիքէսթլէր՝ պու Վարիս-
 տոս քիմ տիր , նէրէտէ վէ նէվազըթ եաշատը , վէ
 նէ իշխտի տէյի սիւալ էթմէյէ մէճպուր իտիլէր , վէ
 օնուն էօմրինիւ , միւճիւղաթլարլնը վէ իշխերինի
 պիլմէյի արղուէմէլի իտիլէր : Պու սէպէպաէն էօ-
 թիւրիւ Սատթէոս՝ քէնտի կէօրտիւյինիւ վէ իշիթ-
 տիլինի՝ Ն՛զիլ Նուհուն իլհամը իլէ եաղտը : Սար-
 կոս վէ Ղուկաս՝ Լփէնտիմիլին Նաքեալարլնտան
 իշիթտիլէրինի եաղտըլար : Սարկոս զալիպա Հուլ-
 մանլն Վարիսթիանլարը իչիւն եաղտը , վէ Ղուկաս
 քէնտի Լնճիլինի Թէօփիլոս իսմինտէ պիրզա-
 թա թագաթիմ էյլէտի : Հէփսիտէ՝ քէնտի էֆէն-
 տիլէրինն միւրատընա կէօրէ հէր եէրին վէ հէր
 վագթըն պինէրճէ պին Վարիսթիանլարա թալիմ
 վէ իպրէթ իչիւն եաղտըլար , վէ էյէր պու ա՛զիզ
 Նաքեալար պէօյլէ իհ թիմաւ իլէ վէ աշըզ
 սէօյլէյիլ իլէ պիզէ նագլ էթմէյէյիտիլէր , պիզ Ն-
 ֆէնտիմիլին սահիհ վէ տօղըու հէքեայէթինինէր-
 տէն պիլէճէյիտիք :

Լուսաբեալարուն՝ վէ պախուսուս Պօղոս Լուսաբեալուն
 եւտի իլէ գուրուսն Վիլիսէլէր՝ էյեր Լուսաբեալար
 տայմա ընլարուն իշինտէ գալապիլէյիտիլէր, շիւպհէ-
 սիլ տահա էյի հալտէ օլուրլարուրտը . վէ լաբին պու-
 միւմբիւն տէյիլ իտի, զիւրա Լուսաբեալարտան չօգ
 Վիլիսէ վարըտը: Պօղոսուն վագթը օլմատըղընտան՝
 հէր վարտըղը եէրտէ անճագ Խնճիլին ա՛ղիլ
 թօխումունու էքէրիտի, վէ անտէն օլ տիքտիյի թա-
 վէ Ֆիտանլարը թէհլէքէլի ըիւլկեսարլարուն վէ գա-
 սըրղալարուն գարչըսընա պրաղըպ՝ պաշգա թարաֆա
 կիթմէյէ մէճպուր օլուրուտու: Ալ է Կորնթոստա
 պուլտուղու Լպօղոս կիպի՝ հէր եէրտէ պիւրէր քիշի
 տահա պուլմատը քի ընլարա մուգայէտ օլուպ ընլա-
 րը սուլասըն: Ալ է գօրգուլուրուտու քի, օլմայա
 ընլարտա քէօթիւ Ֆիլիպլէր փէյտա օլուն, եախօտ
 գասըրղա ընլարը փարչալասըն: Իշթէ սատըգ պահ-
 ճէպանըն պէօյիւք գպըսը վէ տիւշիւնճէսի պուլու-
 տու: Վէնտի էլի իլէ տիքտիյի Ֆիտանլարը պէօ-
 յիւթմէք վէ գուլվէթլէթմէք իշիւն նէչէ զահ-
 մէթլէր վէ էլիյէթլէր չէքտի: Պիր չօգ Վիլիսէ-
 լէրէ՝ վէ քէնտի ըուհանի էվլատլարընըն պիր գա-
 չընա՝ ընլարը եաղնըչըրգտան հըֆղ էթմէք իշիւն
 վէ ճճարտութիւն իշինտէ գավիլէմէք իշիւն մէք-
 թուպլար եաղտը: ()նուն Հոովմա՝ Կորնթոս՝
 Վաղասիա՝ Լյիւնոս՝ Փիլիպպէ՝ Կոլոս վէ Թի-
 սաղոնիկէ Վիլիսէլէրինէ՝ Տիմօթէոսա, Տիտոսա,
 Փիլիմոնա վէ Լքրայեցիլէրէ եաղտըղը մէքթուպ-
 ար սիգէ մալիւմ տիւր: Լուսաբեալ օ մէքթուպ-
 ար Լ՛զիլ Բուհուն իհհամը իլէ եաղտըղը վա-

դըլծ՝ շիւպհէսիդ պիղի տէ տիւշիւնմիւշ տիւր : Սէ
Պետրոս՝ Յովհաննէս վէ Յուդա Մաքեալար տախի
քէնտի մէքթուպարընը Լէհուտիլէրէ վէ Լնճիլի
դասպուլ էթմիշ փուլթիէրէսթլէրէ՝ պու նիյէթ
իլէ եաղտըլար : Լնճամը՝ Յովհաննէս Յայտ-
նութիւնու եաղտը, քի օնուն իշինտէ Լըլաճ պիւ-
թիւն քէնտի թէտպիրինի հէր վադթըն Վրիսթիան-
լարընա աշիքեար պէյան էտէր, վէ Լնճիլի շէրի-
ֆին սօնկ քիթապը պու տուր : Պու Լըլիզ Վրի-
թապլար՝ քէնտի միւլէլիֆլէրինին էօլլամիւնտէն սօնկ-
րա՝ ուղար աղար պիր ճիլտէ ճէմ՝ օլտուլար : Սէ
շիւնքիօ վադըլթ տաճա պասմա սանձաթը իճատ օլ-
մամըշ ըտը՝ օնուն իշին հէր պիր եաղընըն եախօտ
քիթապըն էօրնէկինի ալըպ, Վրիսթիանլարըն ի-
շինտէ կէզտիրիլէրիտի, քի Կողոսացիլէրէ եաղը-
լան մէքթուպ պու դարզ իլէ Լաւոդիկէ քիլիսէսինէ
իրսալ օլլունտու * : Լաքեալար հայաթտա պու-
լունուպ սաղ օլտուդճէ՝ Վրիսթիանլար օնլարա տա-
յիմա զիւտէսինճէ էմինիէթ վէ րայէթ էթտիլէր,
վէ հէր պիր տալանըն զարարընը վէրիպ քէսմէսի՝
օնլարա թաղտիմ օլլունուրուտու : Սէսէլա . աճապ
փուլթիէրէսթլէրտէն տէօնմէ օլանլարա սիւննէթ
օլմաղա վէ Լէհուտի գանունլարընը թուլթմաղա
պօրճըլմուտուրլար տէյիւ պլլմէյէ իսթէտիլքլէրի
զէման՝ պու պապաէ տանըլմապ իշին Լորուսաղէմէ
Լաքեալարա՝ եօլլատըլար . վէ օնլար՝ «Լուպըր»
տէյէրէք ճէվապ վէրտիլէր : (Ու վագըլթլարտա

Վիլիսէնին իշխնտէ տաճա փէք չօգ մասլաճաթ եօզ-
ուտու : Լաքեալարտան մն'տա սարկաւազլար
վէ վազճըլար վարըտը : Սարկաւազլար՝ էր-
քէքլէրտէն տէ տիշէճլիտէն իտիլէր . վէ պունլարըն
խըզմէթի Ֆուգարէլէրի վէ խասթալարը կէօզէթմէք
վէ պագմագ իտի . վազճըլար՝ Խնճիլի վազ էթ-
մէք իշին՝ եէնի Վիլիսէլէր գուրմագ իշին՝ վէ
սապըգ օլանլարը պիարէթ էթմէք իշին մաճալ-
տէն մաճալէ կէզէրլէրիտի : Պունլարը իխթիարլար
իլէ պէրապէր գարըշտըրմագ ճաճէթ տէյիլ տիր* .
զիրա օնլար գատիմ պիր եէրտէ տուրուրլարըտը վէ
սատէ վազ վերմէյէ վէ ճանլարըն սէլամէթինի գա-
յըրմաղա մէմուրուտուլար : Խնճիլի Էրիֆին ի-
շինտէ՝ Լպիսկոպոս վէ իխթիար իսմի՝ պիրի պիր-
լէրինտէն ֆէրգ օլմայարագ զէքը օլունուրլար . վէ
Լպիսկոպոսլար իլէ իխթիարլարըն պիրի պիրինտէն
ֆէրգի՝ փէք չօգ սօնկրա իճատ օլտու : Փէյլամպէր-
լէք էթմէնին՝ եանի կէլէճէք շէյի եվլէլտէն խա-
պէր վէրէպիլմէնին քէրէմինէ մալիք օլան Վրիս-
թիանլարա փէյլամպէրլէր տէնիրլէր իտի† : Լա-
պանճը լիսանլէր սէօյլէմէք վէ խասթալարը սու-
ղալթմագ կիպի միւճիւղաթլար իլէ Վիլիսէտէ՝ պա-
խուտուս Լորնթոստա՝ ալէսէվի պիր շէյ իտի . վէ
պունլար՝ Լէճուտիլէրի վէ փութիլէրէսթլէրի Վրիս-
թիանլղա վէ Յիսուս Վրիստոսա ճէլպ էտիպ տէօն-
տիւրմէք իշին իգթիզալը՝ իտիլէր :

* Կործ . ԺԳ . 1 :

† Ը Լորնթ . ԺԳ . 1 :

ՖԱՍԼ Դ

Ներոնոսն իագլխեանքի գովաւայըչ :

(Սէնէ 67)

Սէղբիւր Վիլիսէլերին պու մինվալ իւղըէ տինտէ գավիլէնմէլերի իգթիղաի հալտէն իտի . չիւնքի օնւարըն տըշարտան լահաթըղը՝ վէ մուհապպէթ իլէ պիրիպիրլէրինէ էյի ի՛ պրէթ վէրմէնին տէվըր՝ փէք աղ սիւրտիւ : Օյիւրա հէմէն 65 թարիխինտէ օլ ուղուն գովաւայըչլար զուհր էթտի քի , արտը արասը քէսիլմէյիպ՝ տէօրաիւնճիւ տէհրէտէք սիւրտիւ : Իւք գովաւայըչ՝ Պօղոս Նուքեալըն կիթտիլինտէն աղ սօնկրա՝ փուլթփէրէսթիլին վէ տիւնեանըն փալթալէնին ինպէթի իլէ մէղբիւր Նուքեալ Վիլիսէյէ իքի սէնէ տահա գալմաղա իհսան օլունմուշուտու : Պայէթ մէրհամէթսիղ պիր փատիշահ օլտուղունտան՝ քէնտի խօճասընը՝ վալիտէսինի վէ գարըսընը էօլտիւրթէն Ներոն իմիէրաթօր՝ էվվէլէրի Վրիսթիանլարտան չօղլուգ թաճիղլէք վէ սըգընթը տույմայօրուտու , վէ հէր նէ գատար եարամաղլըգ էտէյօրսայըտը տա , օնլարա տօգանմայօր-

ուտու . ֆապաթ պու զալմ՝ չափուճադ պիր վէսի-
լէ պուլտու , քի օնլարըն իւղէրինէ՝ տէ հիւծիւմ էթ-
սին : Վայէթ մաղըուր օլտուղունտան՝ տիվանէճէ
Փիքրինէ գօտու քի , Հոովմայը եագսըն , վէ օնուն
եէրինէ զեյատէ կիւղէլ պիր շէհիր պինա էտիպ՝ պեօ-
յիւք պիր խիմ գաղանսըն : Վու եանկըն՝ Հոով-
մանըն պինա օլմասընըն 817 սէնէսինտէ՝ Հոլիսին
19ունտա պաշլատը : Վէ խըղըլա աշաղքի սօգադ-
լարըն տիւքեանլարընը սարըպ՝ իլէրիյէ եիւրիւտիւ .
վէ անտէն եօգարըյա չըգտը , վէ օնտան հինէ
աշաղա էնտի , վէ ճէմի՝ իմտատլարա գարըն դօյուպ՝
էսքի Հոովմանըն տար՝ չըրիւսըղ վէ էյրի սօգաղլա-
րըն իւսթիւնտէ պուլունան հատսըղ հիսապսըղ էվ-
լէրի թէլէֆ էթտի : Վէ մէմլէքէթին ահալիսի
փէրուշան օլուպ՝ չօղու զայ օլտու : Չիւնքի մու-
խաթարալը եէրի՝ վէ սէլամէթ իլէ սըղընաճադ եէ-
րի պիրի պիրինտէն Փէրզ էտէմէտիքլէրինտէն՝ սօ-
գաղլարըն իչինտէ եըղըլմը շ՝ վէ մէյտանլարտա եա-
յըլմը զալմըշլարըտը . պիր թագըմը տա՝ վարի-
յէթլէրինի զայպ էթտիքլէրի իչին՝ եախօտ քէնտի
սէվկիւլիւլէրինի էօլիւմտէն գուրթարամատըղլարը
իչին՝ գահըրըրընտան քէնտիլէրինի աթէշին իչինէ
աթտըլար : Ննճամը՝ պու աթէշին էօնիւնիւ քէս-
մէք իչին՝ պիւ չօգ պինալար եըգտըգտան սօնկրա՝
Լսքիլին թէփէսի էթէյինտէ սէօնտիւ : Լըղըլմը շ
չվէրին՝ սարայլարըն վէ փուլթանէլէրին սայըսը
գալէմէ՝ կէլմէղ : Խալք՝ պու եանկըն իմիւրաթօ-
րուն էլի իլէ օլտուղունտա իշիտինճէ , նէ տէրէճէ
գահըլանտըղընը անկլամասը կիւճ պիր շէյ տէյիլ

տիր : Իստի պու զալում քէնտի գապահաթընը
էօրթմէք իչին՝ տահա՛ պէջիւք պիր գապահաթ իշ-
լէտի . վէ շէհիրի աթէշէ վերէնէր Վրիսթիանլար
տըր տէտի : Իմտի ճիւմլէտի Վրիսթիանլարըն իւս-
թիւնէ հիւճիւմ էթիտիլէր : ()նլարըն պիր թագը-
մընը թօրպալար իչինէ տիքիպ՝ էթրաֆլարընա իւս-
թիւփիւ վէ զիֆթ չէվիրտիլէր , վէ գազըգ կիպի եւ-
րէ տիքիպ գութուշտուրտուլար , վէ մաշալա կիպի՝
կէճէ իլէ օլան մէյտան յունլարա ըջդ վերմէք ի-
չին եագտըլար : Պիր թագըմընը տա թուլում ի-
չինէ գօյուպ՝ մէյտան յունլարընտա քէօփէքլէրին
էօնիւնէ աթտըլար , քի օնլարը եէսինէր : Չօղու-
նու տա խաշա չըգարըպ՝ Վերոնուն պաղճէլէրինտէ
սըրայըլա տիղտիլէր , եախօտ պաշգա գօրգուլու իս-
քէնճէլէր վերտիլէր : Պօղոսուն Հոռվմայա տէօն-
տիւլիւ պու վագըթլարտա իտի , քի սաղ գալան
Վրիսթիանլարըն քիւչիւք ճէմա՛աթընա թէսէլի
վերսին , վէ գուլվէթլէնտիրսին . վէ Վրիստոսուն
իսմի իչին քէնտի էօմրիւնիւ վերիպ՝ շէհիրիւք շէ-
րէֆինէ նայիլ օլտուղու պու էսնատէ վուգու պուլ-
մուշ տուր :

Իսլանտիանըն եանան տաղլարը աթէշ փիւսքիւր-
տիւքլէրի վագըթ՝ օղէման Իթալիանըն վէ Սիչի-
լիանընքիլէր տէ աթէշ փիւսկիւրիւրլէր . վէ պուն-
տան աղնաշըրոյօր քի , օնլարըն եէր ալթընտաքիա-
թէշ օճագլարընըն պիրիպիրլէրիլէ իհագըգլարը
վար : Վրիստոսուն Վրիսէսինին չէքաիյի գօվա-
լայը շար իչինտէ տէ պու միսիլի պիր իհագըգ
կէօրիւնիւյօր : Հոռվմատաքի գօվալայըշ փարլա-

տըղը կիպի՝ Լարուսաղէմտէ տախի Վրիստոսուն տիւշմանլարը քէնտի էօրքէլէրինի աշիքեար էտիպ՝ Յսկովթոսուն իւղէրինէ հիւճիւմ էթտիլէր, քիօօ վագըթ ու շէհիրին եպիսկոպոսույունու : (Նու տիւմանու չըգարտըլար, վէ Յիսուս Ալլահըն սաղ թարաֆընտա օթուրմուշ՝ վէ կէջին պուլութլարըլլա կէլէճէք տէյիւ իգրար էթտիյինտէ, օնու պիր տամ իւթիւնէ չըգարըպ՝ օնտան աշաղա աթտըլար վէ օնու թաշլատըլար, օ իսէ պէջլէ տէրիտի, «Դա փէտէր՝ օնլարա ափֆ էյլէ, զիրա էթտիքլէրինի պիլմէյօրլար» : Լնճամը օնուն պաշընա պիր թօփուղ իլէ վուրուպ՝ օնու էօլտիրտիլէր : Ալ էլաքին պու Լքէհուտիլէրին Վիլիսէյէ գարշը սօնկ զուլումու օլտու, զիրա Յիսուսուն աղգրիլէ սէջլէնմիշ հէյպէթլի զտղէպ * հէմէն օնլարըն իւղէրինէ աէօքիւմէյէ պաշլատը :

* Վուկ . ԺԹ . 43, 44 :

ՓԱՍԼ Ե

Լորտոսէին խառնող օրհասը, ինչ Պօղոս Լորտոսէան
էօրէնքին :

(1) Էնէ 70 — 100)

Եւհոտիւք Էօթէտէն պէրու Լոտմալըլարն հե-
քիւմէթինէ զօրաքի պօյուն էյմիշէրիտի. վէ Ղէս-
սիոս Վլորոս նամ սօնկ վալինին պէտ հարաքէթէ-
րինտէն՝ օնլար զկատէսինճէ նէֆրէթ էտիպ՝ Լոտմ-
մա հեօքիւմէթինտէն պիւթիւն պիւթիւնէ եիւզ չէ-
վլիտիւք : Ինճամը արալարնտա ա՛սըլդգ զուհր
էտիպ՝ պա՛ղըլարը պաղլանտըլար. վէ պու Ֆիթ-
նէ ազ վադթըն իչինտէ՝ պիր եանկընըն շիտտէթլի
րիւզկեարըն մարիֆէթի իլէ պիւթիւն օրմանը թու-
թուշտուրտուղու կիպի՝ պիւթիւն միւլէթին իչինէ եա-
յլլըլ : Պու տիւլանէլէր՝ քէնտիլէրինի թէլէֆ է-
տէճէք Ֆուրթունանըն հիչ պիր նիշանէսինի փէշին
կէօրէմէտիլէր : Սալթ Վրիսթիանլար՝ Տիսու-
սուն քէլամընըն միւճիւպիւնճէ * թէզիյէ գաշմաղա
ճէհտ էթտիլէր : Լգրիպպաս վիտիշահ՝ Տորդա-
նանըն էօթէ թարաֆընտա օլան Բէլլանըն քիւչիւք
չէհրինի օնլարա վէրտի, քի օրատա սըղընսընլար :
Պիր թագըմը տա պաշգա թարաֆա չէքիլտիլէր :

զիրա՝ Քրիսթիանըսը չօգլուց օլտուգլարընտան՝ հէփ-
 սի պիր քիւչիւք շէհիրէ սըղամազլարըտը : Ա իս-
 պասիանոս Հոռվմա ապքերի իլէ Լըրուսաղէմի մու-
 հասէրէ էթտի : Ա է Ա իսպասիանոս՝ իմիէրա-
 թօր օլտուգլու կիպի՝ օնուկ օլլու Տիտոս պու շէհիրին
 էօնիւնիւ ապքեր իլէ գուշաթտը : Լըրուսաղէմ՝
 կէրէք օլտուգլու մահալին իգթիզասընտան՝ վէ կէ-
 րէք սանա՛ւթ գուվվէթի իլէ՝ մէթին վէ գավի՝ վէ
 սայքի Փէթհ օլունմազ կիպի իտի : Տիտոս պու
 շէհիրին իւղէրինէ կէրիպ օնու մուհասէրէ էթտիյի
 զէմանտէն ազ էվվէլճէ օրայա Լէհուտի պայրոմը
 սէպէպի իլէ սայըսըղ ճէմա՛ւթ պիրիքմիշ իտի : Լէ-
 հուտի թէվարիսիսի եաղան Տոլսէփոս տէր քի
 պու վագըթտա պիր պուչուք միլիօն ճանտան զիյատէ՝
 սայքի միլլէթին հէփիսի պու շէհիրէ գափան-
 մը շըտը : Ըրրահամ քէնտի էվատընը գուր-
 պան սունմադ իսթէտիյի զէման՝ հէքէլին սօնկրաօլ
 իւղէրինտէ պինա օլմուշ օլան Սօրիեհաճ տաղը օ վա-
 գըթ գուրու վէ իլսիզ պիր պայըր ըտը : Ա է օն-
 տան չօգ սօնկրա Խարայէլ միլլէթի Սըրըտան չըգ-
 տըղը զէման, օ պիր շէհիր օլմուշուտու, քի Տուգա
 վէ Դնիհամին սըպլլարընըն հիսսէսինէ տիւշտիւ :
 () Լ տէմ պու շէհիր քիւլ օլտու, վէլաքին Լէպու-
 սիլէր օնու եէնիտէն պինա էտիպ՝ զիյատէսինճէ օնա
 մէթանէթ վէրմիշէրիտի, վէ գըլաս էթտիլէր քի,
 օնու Դաւիթին էլինտէն՝ քէօրըսը վէ թօփալլար
 պիլէ հըֆղ էտէպիլէճէքլէր, Փաղաթ Դաւիթ պու
 ճիւմլէ իլէ օնու քէնտի զապթընա կէչիրտի, վէ
 քէնտինէ փայիթախթ էթտի : Այէրէք օնուն՝ վէ կէ-
 րէք օնուն օլլու Սաղոմոնուն փատիշահըղընըն վազ-

Թընտա՝ Լորուսաշէմ՝ զկյատեսինձէ շերէֆ պու-
մուշուտու. օրատա օգատար վէնկինլէք վարըտըքի,
կիւմիւշ՝ սօգալըն Թաշարը կիպի ալէսէվիէ վէ պա-
յալը պիր շէյ սայըլըրըւր* . Սաղումն պու շէհիրի
կիւզէլ Թագըմլարըւա տօնաթտը. վէ օլ մէշուր
վէ տիւնեանըն հիքմէթլէրինին պիրի սայըլան հէյ-
քէլի պու փատիշահ եափտը : “Եարուգոգոնստը
օնու երգտը : Պաղտատըն եէսիրլէյինտէն սօնկրա,
Լէհուտիլէր Թէքրար օնու կափտըլար. անճագ քէն-
տի էսքի փարլագլըղընը վէ կիւզէլլէյինի աւլա պու-
լամատը : Սակաբէլէրին վագթընտա պու շէհիր
վէ հէյքէլ կալմա օլտու : Պու գահրաման ճէնկ-
ճիլէր պիր նատիր ճէսարէթ իլէ օնլարը հըֆղ էթ-
տիլէր. վէ Լագգ Թաւալէա պու նամտար շէհիրի
քիւլլի խարապաթլըգտան խէլաս էյլէտի : Պէօ-
յիւք Լերովզէս հէյքէլի սայքի պիւթիւն եէնիտէն
եափտը, վէ օնա քիւլլէյէթլի ագճէ խարճ էթտի .
Հիսուս . Բրիստոս օնուն իշինէ կիրտիլի վագըթ՝ է
պըրք ալթը եըլ օլմուշուտու քի օնտա իշլէյօրլարըտը.
վէ շէհիրին մուհասերէսի պաշլատըղը վէման, իշ-
լէր տահա հէնուղ Թէքմիլ օլմուշուտու : Պու մէշ-
ուր պինա իքինճի տէֆատէ պիւթիւն տիւնեանըն
Թամաշասընա վէ մէտհինէ շայէսթէ պիր պինա օլ-
տու † . վէ Տիտոս չօգ արգուլէրիտի քի, օնա տօ-
գանըմասըն, վէ օնու սաղ սէլիմ սաղլասըն : Սէ-
լաքին Հիսուսուն քէլամլարը Թէքմիլ իճրա օլմալըյ-
ըտը : Սահասերէտէ՝ ազ վագթըն մապէյինտէ

* ԴՆՄ. Թ. 16 :

† ՍԼԿ. ԺԹ :

‡ ՍԻԿ. ԺԳ. 1 :

եէյէճէք զահրեւեր տիւքէնտի. վէ էօյլէ պիր էմ-
սալըզ գըթըզ օլտու քի, ինսան էթի եէմէյէ մէճ-
պուր օլտուլար: Ա է նազ օլունուր քի, պիր թա-
գըմ գարըլար քէնտի էվէտըլարընը քէսմիշէր եէ-
միշէր: Հէր շէյ՝ տէրիէ՝ սըչանա վէ քէտիյէ վա-
րընճայա գատար տիւքէնմիշ իտի: Ա է էն պէ-
օյիւք միւսիւպէթ պու իտի քի, շէհիրին իշինտէքի
ատէմէր իքի Փըրզա օլուպ՝ պիրիպիրլէրինէ սիւսհ
չէքտիլէր, վէ գան սէլ կիպի եիւրիւտիւ: Ա է
պէօյլէ պիր գօրգուլու զազէպ իլէ Լւլահըն հապ
չէրա՛ւթը Լէհոտիլէրին իւզէրինէ իճրա օլունտու.
չիւնքի օնլարըն սուչու փէք պէօյիւք իտի, օնուն ի-
չիւն զազէպլէրի տէ պէօյիւք օլմալըլտը: Լնճա-
մը Հուզմա ապէրի շէհիրին իշինէ կիրտի: Ա է
հէր քիմին էլինտէ գըլըճ վէ սիւսհ պուլտուլար ի-
սէ, հէփսինի էօլտիւրտիլէր. վէ Տիտոսուն սահա-
պէթլէք էթմէսինէ գարշը գօյուպ՝ հէյքէլի աթէշէ
վէրտիլէր. վէ գաշ դաշ իւզէրինէ գալմատը: Պիւ-
թիւն շէհիր վէրան օլտու. 97,000 Լէհոտի եէսիր
կիթտի. վէ մուհասէրէտէ պիր միլիօն վէ եիւզ պին
ճան զայ՝ օլտու:

Պու պէօյիւք շէհիրին սօնու պէօյլէ օլտու, քի
օնա հալէա պու կիւնէ գատար ա՛ղիզ շէհիր տէնի-
լիյօր: (Նուն խարապ օլմասը՝ Վրիսթիւն Վի-
լիսէսինին հագգընա էյի օլտու: Չիւն քի՝ եկէրէ
Վրիսթիւնլըզ Լէհոտիլէքտէն տօղմուշ իտի իսէ
տէ, օմիւսթագիլ պըրճա պիր մէզէպ սայըլաճաղ-
լտը, վէ Վրիսթիւնլար՝ օ վազըթա գատար օլ-
տուղու կիպի՝ Լէհոտիլէր իլէ գարըշմայաճագլար
լտը: Լըրուսաղէմին խարապ օլմասընտան սօնկրա՛

Վրիսթիան Վեբստեր Լեհոտիճէ պընլարտան պիր էյիճէ խեղատ օլտու, զիրա օ զէմանէ գատար օնլարը թէքմիլէն իճրա էթմէյի՝ քէնտինէ վաճիպէի զիմմէթ սայայօրուտու : Սոփսէսին գանունլարը՝ օնուն սէրպէսթ րուհանի իլերլէմէսինէ էնկէլ օլոյօրլարըտը : Լէյեր Լըրուսաղէմ խարապ օլմասայրտը, շիւպհէսիլ Վրիսթիանլըղըն փայիթալթը օ օլաճաղըտը, Փաղաթ սահիհ Վրիսթիանլըգ՝ Լալահարուհ վէ կէրչէքլէք իլէ սէճտէ գըլմանըն իւզէրինէ պինա օլմուշ օլտուղունտան՝ օնա նէ՝ Լըրուսաղէմտէ վէ նէ տէ Լոովմատա պու միսիլի փայիթալթ լաղըմ տէյիլ տիր :

Լըրուսաղէմին խարապ օլմասընտան սօնկրա՝ Յովհաննէստէն մա՛տա պաշգա պիր Լուսաբեալըն սաղ գաղպ եաշատըղընը պիլմէյիլ : Պու Լուսաբեալ պիրաղ էվվէլ՝ Լիփեսոսա չէքիլիպ՝ պիւթիւն օ սէմթլերին Վիլիսէլերինէ Լետարանըն ըլըղընը եայտը : Ա է՝ Ղոմետիանոս իմիէրաթօրուն կիւնլերինտէ զուհր էտիպ՝ օթուղ սէնէ սիւրէն գօվալալըշտա Յովհաննէս՝ իմիէրաթօրուն հուղուրունա չաղըրտը : Տերուղիանոս նազլ էտէր քի, իմփէրաթօր պու Լուսաբեալը գայնար զէյթին եաղընըն գաղանընա աթտըրտը, վէ օ օնուն իչինտէն սաղ սէլիմ չըգտը : Ա է օ վագըթ Պտտմոս ատասընա սիւրկիւն օլտու, վէ օրատա Յայանութիւնու եաղտը :

Ա է օլ վագըթլարտա՝ Ղոմետիանոս Ղաւիթին ըլգընտան գալան էվլատլարը արաթտը, զիրա իշիթմիշիտի քի, Ղաւիթին ըլգընտան պիր Սէսիա տօղաճագ, վէ օ պիւթիւն մէմլէքէթլերէ պոյու-

րաճափ : Իմտի օնու զայ՝ Էթմէյէ իսթէրիտի, քի քէնտինին օնտան գօրգաճափ պիր քէօշէսի օլմասըն : () Խոսուսուն գարտաշը Յուգանըն իքի ամուճալարընը իմիէրաթօրուն գարշըսընա չըգարտըլար . վէ օնլարըն էլէքի նասըր պաղլամը շօլտուղունտան՝ օնլարըն՝ քէնտի էլէքիինին էմէյի իլէ կէշինմէսի աշքեսար իսպաթ օլտու : Գումէտիանոս պունու կէօրտիյիւնսէ , օնլար ֆուգարա վէ գօրգուլմաղատէմէր տիր տէյերէք օնլարա եօլ վէրտի : () Ըվագըթ Յովհաննէս Լուպեսալըն իթլաղը չըգտը , վէ Լափեսոոս տէօնտիւ : Սէ օրատա քէնտի Լւետարանընը վէ մէքթուպլարընը եաղտը . վէ օլմէքթուպլարըն իշինսէ՝ Վիլիսէնին իշինէ քէնտի եանկըշըրգլարընը եպյմաղա չապալայտն պիր թաղըմ՝ եալանճը խօճալար իլէ ճէնկէշիր : () պիրինճի տէհրին սօնրարընտա՝ փիր իսթիար իքէն վէֆաթ էլլէտի : () Նուն սօնկ նասիհաթլարը պու

լուղէթլերէ գարար գըլմըշ տըր . “Պէնիմ չօճուգլարըմ՝ պիրի պիրինիզի սէվին” : Պու նասիհաթ

հէր նէ դատար գըսա վէ գօլայ իսէ տէ , Վրիսթիան-
լար պունու ունու թմաղա վէ թէրք էթմէյէ փէր մէ-
յիլի տիրէր :

ՓՆՍԼ Զ

Եւրոպայի մէջ գտնուող զամենայն քաղաքներէն
Պարիսն է՝ Սըրլա՝ Եւրոպայի մէջ զամենայն
քաղաքէն :

(Սէնէ 100 — 174)

Եւրոպեացիներն վագթընտան սօնկրա՝ Վրիսթիան-
տիշարըքի գուվէթի չօղալը պէտքը տրգծա, լու-
հանի էօրիւ վէ գուվէթի զայիֆլանտը : () Լ խոս-
թա գարը՝ Լ Ֆէնտիֆիղէ տօգանը պ՝ ծնտան պիլ
գուվէթ չօղալը վագթընտան Լ Ֆէնտիֆիղ քէնտի-
նի նէ՝ տէրէճէտէ վէ նէ հալտէ պուլտու իսէ , Վրի-
սթիսէ տէ օ հալէ կիրիֆթար օլտու : Ա չափ օլ
գուվէթ խոսթայը սաղալթտը , անճափ հիսուս
զայպ էթտիյի գուվէթի թէքրար էտինմէյէ՝ վէ
քէնտի փէտէրինին գուվէթի իլէ թէքրար քէնտի-
նի գուվէթիլէթմէյէ մէճպուր օլտու : Վրիսթի-
անին իքինճի տէհրինտէ՝ պիլ օլ ա՛ղիլ սաֆլըղ՝ օլ
տիրի մուհապսէթի՝ օլ գալի իթթիգոտը վէ Ե-
ւրոպեացիներն վագթընտան պըրտ էտէն թէմիլ
թալիմաթը քէնտի իլք տէրէճէլէրինտէ պուլմայը :

Տէօրտիւնճիւ տէհրտէն սօնկրա տահա չափուգ ընդըրաղ պուլտու, զիւրա օ վագըթա գատար գօվալայը շար գավի Վրիսթիանլարը ճանլատըօրուտու, վէ Վրիսթի թէմիզէյօրուտու: Սէլաքին էյէր պիր թարաֆտան գօվալայը շն աթէշի Վրիսթիանլըը եայմաղա՝ վէ տինին վէ ումուտու վէ մուհապպէթին մէյվէլէրինի մէյտանա չըգարմաղա եարայօրլար իտի իսէ, օ պիր թարաֆտան տա՝ օլ ալթիւսթիւք վէ գարը շըգըգ վագըթլարը՝ Վրիսթիանին իչէրիքի գավիլէյինէ՝ վէ պախուսուս կէրչէքլէյի պիլմէյէ միւթալիք մատտէլէրէ ֆայտալը տէյիլ իտիլէր: Սէլագա ֆուրթուռալար վէ գասըրըլար եէրի սարսըպ՝ մահսուլտար էտէրլէր, անճագ սալթ կիւնէշին շաֆգըլըա պէջիւյէն իւզիւմլէր պօլ շարապ վէրիլէր:

Պուճիւմլէ իլէ՝ օ ասիրին Վրիսթիանին տէ նէշէ ֆազիլէթլէր կէօրիւնտիւ, քի պիղիմ կիւնիւմիւզին Վրիսթիանին օնլարը էտինմէտէն չօգ ուզագ գալմըշտըր: Ղաքեալլարըն տէհրինին սօնուտա՝ Լըուսաղէմ վէրանէլէրտէն իպարէթ պիր չէօլ օլմուռուտու. վէլաքին Լֆէնտիմիզին օրատա եագտըղը աթէշ՝ երգընթըլարընըն ալթընտա սէօնմէմիշ իտի. օ աթէշ էյլէ գըղըլճըմլար չըգարտը քի, օնլար տիւնեանըն հէր թարաֆընա եայըլտըլար: Ղաքեալլարըն խալէֆէլէրի՝ եանի օնլարտան սօնկրա օնլարըն եէրինէ Լւետարան խըզմէթինէ կէլէնլէր՝ քէնտիլէրին վաղ խըզմէթինէ մուգայէթ օլուպ՝ Լաքեալլարտան օնլարա սըփարըշ օլունան իչէ միւտալիմէթ էթտիլէր: Տահա փէք չօգ սիւրիւմէ-

միշ վէ պօշ գալմըշ Թարւալար վար ըտը, քի օնլար
ալահանի Թօսուամ հաղըրլար իտի . վէ Յիսու-
սուն շայիրալերի՝ քէնտի Լփէնտիլէրինին “Լնճիլի
հէփ եարատըմը շարա վա՛ղ էտին” տէյի օնլարա
պոյոլըմնէ իտիյի Թէնպիհինի իճրա էթմէյէ էյէր
իսթէրլէրսէ իտի, նա՛նըլ պօշ տուրա պիլիլէրիտի :
Լփէնճի վէ իւչինճիւ տէհրտէ՝ օնլար Վրիստոսուն
Լնճիլինի փէք չօգ եերլէրէ կէօթիւրտիւլէր .
օնլարն պէյիւք վէ հիսապսըղ իշլէրինի վէ զահ-
մէթլէրինի՝ պիզիմ կինիւմիւզին վազճըլարնն
իշլէրինտէն ըուպար վէ զըյաս էտէրէք՝ աղ Թանը-
րըղ . զերա օ վագըթ չօգ իշ կէօրիւրլէրիտի, վէ
փէք աղ եազարլարըտը :

Հոռվմալըլարն ճէնկինտէն սօնկրա՝ Պաղէստին-
տէ չօգ Վիլիսէլէր վարըտը . վէ օնլարա չօգ Լէ-
հուտիլէր դաթըլտըլար : Պու Լըրահամ էվլատ-
լարը՝ քէնտիլէրին միւլէթ մաղըրուրուղունու հայը
վագըթ պէսլէմիշլէրիտի . վէլաքին օնլարն հէյքէ-
լինին խարապ օլմասը՝ օնլարն Փօտուլըղունու ա-
շաղա էնտիրտի : Տիւրոստա՝ Սիդոնտա՝ վէ Դա-
մասկոստա տա չօգ Վրիսթիանլար վարըտը . վէ Լն-
տիոք Վիլիսէսինին մէսնէտի՝ Լուաքեալլարն վագ-
թը կիպի՝ տայմա զըյատէ պէյիւք իտի : Փագաթ
պարըշն միւժտէսի կերէք եազընտաքի վէ կերէք
ուզագտաքի Թաիֆէլէրէ՝ կինպէկին զըյատէ Թէ-
սիր էթմէյէ պաշլատը : () վագըթ տահա վազճը
կէօնտէրէճէք շէրիքիլէր վէ վազճը հաղըրլայա-
ճագ մէտրէսէլէր եօղ ուտու . իլա հէր պիր Վրիս-
թիան քէնտինի վազճը եերինէ գօյուպ, Փուրսաթ

պուլտուգձա՝ քէնտի ինանտըղը (Նիսուս վազ է-
տէր իսի : Սէ վաղճըլար իչին միւսթագիլ պիր
օրթա սանտըղը իգթիզա էթմէզ իտի , վէ օնա միւհ-
թաճ տէյիլ իտիլէր . զիրա հէր պիր Վրիսթի-
ան՝ Խնճիլի եայմայը՝ ալէսսէվիյէ քէնտինին պիր
խըզմէթի՝ վէ օնուն իչին չալըշմայը քէնտինէ պօրճ
սայարըտը : Գալտը քի՝ Լֆէնտիմիզ տայմա էօյ-
լէ Վրիսթիանլար մէյտանա չըգարըրտը , քի
քէնտի պիւթին էօմիւրլէրինի Խնճիլին վազընա
թադտիս էտէրլէրիտի . վէ Խնճիլէ եէնի եօլլար
աչմագ իչին՝ պաշգա թաիֆէլէրէ կիտէրլէր իտի :
Խաջն վազը՝ Սըսըրըն իչինէ չօգտան կիրմիչիտի ,
վէ պախուսուս Խսքէնտէրիյէ քի , օրատա չօգ Լէ-
հուտիլէր վարըտը . օնտան Գըղըլ տէնիղին գըյը-
սընա վէ Լըապիսթանա եայըտը , քի օրատա պուն-
տան ագտէմճէ՝ Պօղոս Լըաքեալ չալըշմըշտը . վէ
օրատան Զինտիսթանա գատար տախի եէթիշտի :

ՖԱՍԼ Է

Ինճիրլին՝ Կիրճիսթաննա, Քիշէս Լսիայա, Սնիկ-
 Կոնիայա, Բոսթաննա, Իլլերիայա վէ Լոռվա-
 նքն նագրէ խաւանի օրան սայիք Ռէլէքէլլէրին Եւ-
 յրմար : Թէլէայեան լէվար Կէնիլէն ասէրլին ճի-
 վէսն շէհիթ օլմար :

(Սէնէ 174 — 323)

Կիրճիսթաննն իչնէ Ինճիրլին եայրմասըն՝ Թէ-
 վարիս Կիզէ եերլի եերինճէ նագլ էթմիշ տիր :
 Պիր Վրիսթիան գարը օ մէմէքէթէ եէսիր տիւ-
 չիւկ՝ էջլէ Կիր ատէմին էվինտէ դօնագ էթտի քի,
 օնուն օղլու խասթայրտը. պու տինտար եէսիր դա-
 րը Լլաշա տուա՝ էթտի, քի օ չօճուղա սաղլըգ
 վէրսին, վէ չօճուգ էյի օլտու : Սէ օրաննն փատի-
 շահննն գարըսը աղըր խասթա օլմաղըլա, օ տա
 պու եէսիր Վրիսթիան գարըննն տուասըյըլա քէն-
 տի սաղլըղընը պուլտու : Սէ փատիշահ ալտա
 Կիր գաղայա օղրամաղըլա, Վրիսթիանլարն Լլա-
 շնը խաթրընա կէթիբիկ՝ օնու իմտատա չաղըրտը,
 վէ օ գաղատան գուրթուլտու. վէ պու վէճհիլէ տէօն-
 տի Վրիսթիան օլտու : Սէ տաիի քէնտի գարը-
 սըննն Թահրիբի իլէ Լոռվմատան վազճըլար կէլին-
 ճէյէ գասար՝ քէնտի ըպալարընա Ինճիրլի վազ էյ-

էտի : Պու շէյլէր 320 վէ 330 սէնէնին մապէյ-
նինտէ վուգու պուլտու : Այլէ պէյլէճէ՝ պիր եէ-
սիր գարը ազատըղա ալաթ օլտու : Վիւչիւք Լ-
սիանըն իչինտէ՝ պախուսուս Տոնիատա վէ Փուիւգիա-
տա Վրիստոսուն փատիշահըղը էյլէ պէյիւք Փիւ-
թիւհաթլէր էթմիշիտի քի, Տոլհաննէս Լուսքեա-
լըն էօլիւմինտէն պիր երլ սօնկրա՝ Պրուսա այալէ-
թինին Հոովմալը վալիսի եաղարըտը քի, ալահա-
րըն իպատէթիսանէլէրի վէ մէզպահալարը թէրք օլուն-
մուշ տուր, վէ գուրպանլար սունանլարըն սայըսը
փէք ազ տըր :

Իւչ եիւզ եիրմի պէշ թարիխինտէ՝ Վիկիա-
տա 318 եպիսկոպոստան ի՛ պարէթ պիր սինադոս
օլտու : վէ օլ եպիսկոպոսլարըն չօղու Վիւչիւք Լ-
սիատան ըտըլար : Ինճիլ Սնկեդոնիատա վէ
Ըոմիսթանտա տա տէրին քէօքլէր սալըվէրմիշ ի-
տի, վէ կիթաիքճէ քէնտի Փիւթիւհաթլարընը եա-
յայօրուտու : Պօղոս Լուսքեալ հայաթտա ի-
քէն, Ինճիլ հալմաչիայա՝ Իլիւիայա վէ թուռա
գըյըսընատէք վարմըշտը : Այլ սէլամէթին
միւթտէսի օ սէմթլէրէ այագ պասմաղտան էվլէլ (-
գոստոս իմիէրաթօրուն Փաթիհ սիւհալարը օրատա
օնլարա եօլ աչմըշ ըտը : (-) գոստոս պիւթիւն օլ
շէհրլէրի քէնտի զապթընա կէչիրմիշ իտի, վէ
քէնտի հէօքիւմէթինի օրատա սապիթ էթմէք ի-
չին՝ թուռա գըյըսընըն պիր գաչ մահալինտէ՝
Հոովմատան խալգ կէթիրիւ՝ օրատա նազլ իսքեալ
էթտիրտի, քի պաշլանկըճընտա 120,000 ճանրու-
լար, վէ վագըթ վագըթ պուռնլարա եէնիտէն տահա

նէչէ քեօյլէր իլավէ օլունուպարթտըլար : Պունապլ
խաքան քեօյ ու գասապալարը Լիւքսէք Հոսթիա-
յատէք իլէրէտիլէր, վէ պեօյիւնքիւ կիւնտէ շէնլէն-
միշ-շէհրլէրին չօղունուն թէմէլինի օնլար պրադ-
տըլար : Սէ թապիւթը իլէ պու շէհրլէրին վէ
Հոսթմանըն մապէյնինտէ պիր սըզը տօսթլուգ վէ
մինասիպէթ փէյտա օլտու . վէ պիր վալիտէ քէն-
տինտէն ուզագ օլան էվլատընա՝ քէնտի եագըն խը-
սըմլարընըն վէ վաթանընըն հավատիպէրինի իլհագ
էտէր, վէ էլինտէն կէլտիյի գատար՝ փէտէր խանէ-
սինտէ մալիք օլտուղու ճէմի՝ ալէա շէյլէրտէն պի-
րէր փարչա օնա եօլատըղը կիպի, էօյլէ տէ
պու մէմլէքէթլէր Վրիսթիանլըղը Հոսթմատան
գապուլ էթտիլէր . եախօտ՝ հիշ տէյիլ խտէ, օլ եէ-
նի թալիմսթըն խապէրի օնլարըն գուլաղմնա տա
եէթիշտի : Ս աղըթ պէ վաղըթ փայիթախթտան
կէլէն եէնի խաղըն իչինտէ փէք չօգ Վրիսթիան
պուլունուրուտու . հէր պիր եէնի կէլէն պէօլիւք
ասքէրին իչինտէ տէ Վրիստոսա տէօնմիւշ քիւլի-
էթլի ասքէր պուլունուրուտու :

Թէվարիխ պիղէ խապէր վէրիւր քի, Հոսթմանըն
պիր պէօլիւք ասքէրի վարըտը, քի Լէ-լէյէն թէս-
միյէ օլունուրուտու, վէ օնուն իչինտէ փէք չօգ
Հիսուսուն շայիրտէրի վարըտը : Մարկոս Լւրե-
ղիոս իմփէրաթօր՝ 174 թարիխինտէ լծունա գը-
յուլարընտա Մարքօմանլար իլէ վէ Քուատլար իլէ
սէֆէր էթմէտէ, պիր պէօլիւք թէհլէքէ իչինտէ
պուլունուտու : Քիրա տիւշմանըն հիւճիւմ էտէ-
ճէք վագթընտա քէնտի ասքէրլէրի շիտտէթլի սը-

Ճագատան վէ սոսոկզուգտան թէլէֆ օլոյօրլարը-
տը : ()նլար պու ֆէնա հալտէ իքէն , Վրիսթիան
ասքերէր տիզ իւսթիւնէ կէլիպ՝ Յիսուս Վրիստոս-
տան իմտատ տիլէտիլէր : Չափուճագ պիր եազմուր
եազտը , վէ Հոովմա ասքերինին սոսոկզուղունու
տինտիրտի , վէ պիր ֆուրթունա չըզըս՝ տիւշմանլարը
վուրտու . վէ պու զուհուրաթ Հոովմալըլարը իւս-
թէ չըգարտը : Եմտի իմիւերաթօր պու եարտըմը
քէնտի ալլահը Գիոսա վերտի , վէ Հոովմատա օնա
թաշտան պիր փուլթ տիքտի : Տերտուղիանոս նագլ
էտէր քի , գալէլէր՝ օրտուլար վէ ճէնք օվալարը
Վրիսթիանլարտան տօլմուշուտու : Հէմ տաիի
տէրլէր քի , Լուկիոս՝ Սաքսիմիլիանոս՝ Ս իքթօրի-
նոս՝ Կուլիրինոս վէ՝ Լարկիսոս՝ Ենճիլի Լիւքսէք Հոն-
թիատան Լատրիայատաք կէօթիւրտիլէր , վէ Լֆ-
րա իսմինտէ պիր գարըյը՝ Վրիստոսա ի՛թթիգատ
էթտիլի իչիւն՝ Լէկսպուրկտա եագտըլար . անճագ
պիզ պու իշլէրի սահիհ տէյի նագլ էթմէյիզ :
Ս էլաքին էյի պիլիլիլ.քի , իւչիւնճիւ տէհրին ի-
չինտէ՝ օ սէմթլէրտէ փէք չօգ Վրիսթիան Վիլի-
սէլէրի վարըտը :

Չօգ արզուլէրիմ քի Սաքսիմիլիանոս իմիւերաթօ-
րուն օրտուսունտաքի թէքսյեսան լիվասը տէնիլէն
6600 Վրիսթիանլարըն շէրէֆլի շէհիտ օլմալարընը
սիգէ թափսիլէն նագլ էտէյիմ : Պու փատիշահ
286 թարիխինտէ՝ ճէմսաթըն զօրպալըզընը թէս-
քին էթմէք իչիւն՝ Կօլլօարըն իւսթիւնէ կիտէյօր-
ուտու : Սէզքիւր լիվա ճէնքտէ հէփսինտէն
զիյատէ իյիտլէք էտէրիտի , վէ հէփսինտէ տէ էյի

ի պրէթ վերի իտի : Այն օնլարն պաշը՝ Սաւրի-
 կիոս իսմինտէ միւթէպէր պիր իսթիար միր լի-
 վասը վարըտը քի, սաչարընը սէֆերլէրտէ աղարթ-
 մը ըտը : () քթօտուրումա հախօտ Սարթիննի-
 յէ եթիշտիքլէրինտէ, Սաքսիմիլիանոս պիւթիւն
 ապքերինէ էմր էթտի քի, ալաչարա՝ օնլարն քե-
 րէմինէ միւյէսէր օլմագ իչիւն՝ սալթանաթլը պիր
 գուրպան սունսունլար : (Թէբայեան լիվասը պու-
 թէքլիֆի գապուլ էթմէյիպ, քէնտի զապիթլէրի
 իլէ պերապէր Մակունումա չէքիլտի (քի շիմտի Հէլ-
 վետիանըն Սէն Սօրիս գասապասը տէնիլի) : Իմ-
 փերաթօր պունա խըրսլանըպ՝ էմր էթտի քի օնլա-
 րն օնտա պիրինի էօլտիւրսիւնլէր : Իվանըն պա-
 գի գալանը սիլաչ էլէրինտէ՝ քէնտի գարտաշարը-
 նըն պիրէր պիրէր էօլտիւրսիւնիւ սէյր էտէյօրլարըտը,
 անճագ եերլէրինտէն զըմլտանմայօրլարըտը, վէ օն-
 լարը գուրթարմաղա չապալամայօրլարըտը : () նլա-
 րա էմր օլունտու քի ալաչարա գուրպան սուն-
 սունլար : Սաքին օնլար թէքրար օլ թէքլիֆի
 րէտտ էթտիլէր : Սաքսիմիլիանոս թէքրար օնլարն
 օնտա պիրինի էօլտիւրթաիւ : Իւչիւնճիւ էմիրի տա-
 խի օնլար րէտտ էտիպ՝ իմփերաթօրա պէօյլէ ճէվապ
 վէրտիլէր . “Եֆէնտիւմ” պիղ պուրատա՝ սանա սէ-
 ֆերտէ խըզմէթ էթմէք իչիւն տուրույօրուլ , անճագ
 պիղ Մալաչըն տախի գուլու վէ խըզմէթ քհարըյըլ .
 օլ Մալաչըն քի՝ պիղ օնու սէվինճ իլէ իգրար էտէ-
 րիլ : Պիլիմ գօլումուլ սանա միւթիւ տիւր, ան-
 ճագ եիւրէյիմիլ () նուն տուր : Սէն պիղէ էքմէք
 վէրիւսին, վէլաքին () պիլէ է՝ օմիւր վէրուիլ տիր :

Սէն պիղիմ սահիպիմիզիսէն, լաքին սէնին տախի սահիպին Լլաճ արը : Պիղ սանա տայմա իգա՝ աթ էթմիշիղ տիր, վէ եինէ սանա իգա՝ աթ էթմէյէ իսթէրիղ . վէլաքին էյէր սէն պիղիմ Գուրթաւրըճըմըզն նոմոսունա գարշը պիր շէյ պիղէ էմր էտէճէք օլուրսան, պիղ Լլաճա՝ սանա էթտիյիմիղտէն տաճա զիյատէ իգա՝ աթ էտէրիղ : Սէնտէն էվվէլ՝ Լլաճա՝ սատրգըգ էթմէյէ եէմին էթմիշիղ, վէ էյէր եէմինի պօզմաղա իղթիղա էտէրսէ, Լլաճընքինի պօզմատան իսէ, սէնինքինի պօզմաղա տաճա զիյատէ հազըրըզ : Իշթէ պիղ Լլաճը պիղիմ փէտէրիմիզի՝ վէ օնուն պիր թանէճիք () շու պիղիմ Գուրթարըճըմըզ () իսուս Վրիստոսու գօրգուտուզ փէրվասըղ իգրար էտէրիղ : Սէ պիղ սիլաճը օլտուղումուզտան՝ գապիլ տիր . քի զօրպատըղ իլէ քէնտիմիզի գուրթարապիլէլիմ, վէլաքին պիղ պու շէյի իսթէմէյիղ . զիրա սուշու եաշամագտան իսէ, սուշուզ էօլմէյի տաճա՝ խայըըը սայարըզ” :

Պունա Սաքսիմիլիանոս զիյատէսինճէ էօրքէլէնիպ՝ օրտու ապքերինի իլէրի չէքտի, քի պիլթիւն պու լիվայը գըըճ իլէ տօղըաթսըն : () լ զէման Սաւրիկիոս հալմիլէք իլէ ճէվապ վէրիպ տէտի . “Պու մատտէ իչիւն ապքերլէրէ միւհթաճ տէյիլին, սանա եալընըղ պիր ճէլատ տա էլվէրիր . եէթիշիւր քի, էլի ասլա եօրուրմասըն” : Պու վէճճիլէ օլիվա ասլա գարշը գօմայարագ՝ սիլաճարընը աշտղա գօտու, վէ պիր տօսթ գուճաղընա կիտէր կիպի՝ էօլմէյէ կիթտիլէր :

Պու զուհուրաթըն զեբրի՝ օլ շէհրտէ վէ օնուն
 ճիվարլարընտա գաաիմ գալտը: Ս իէննանըն Լ-
 պիսկոպոսու՝ Սէքստոս Լ՝վիտոս պէշինճի տէհրտէ
 տէր քի, քէնտի վագթընտա Լ՝կունումտա Սա-
 րիկիոս իսմինաէ պիր Քիլիսէ եափտըլար, վէ
 Սարիկիոսու ա՛ղիլ սըրասընա կէչիւրիպ՝ օլ շէ-
 հիրին իսմինէ տէ Լ՝զիլ Սարիկիոս գօտուլար:
 Ս է ճէմա՛թ օնա իբրամ էթմէք իչին՝ եըտան
 եըլա օնուն, եօրթուսունու թուլարլարտը: Ս է
 նազլ օլընուր քի, թէրայեան լիվասընտան պիր
 դաչ ասքէր պաշգա թարաֆլարա գաչըպ՝ Քիլիսէ-
 լէր իստաս էթտիլէր, նասըլ քի աշաղքի Ֆասըն
 իչինտէ նազլ էտէճէյիլ:

ՖԱՍԼ Ը

Ինձիլին՝ Հելվեթիանըն , Նեյհեմանըն վե
Պրոմանանըն իլենե Եայրմալը :

(Սէնէ 288—400)

— Էլվետիա 60 սէնէսինտէն պերի Հոովմալըա-
րըն հէօքիւմէթի ալթընտայրտը : Լ'նճագ իքինճի
եախօտ իւչիւնճիւ տէհրտէ՝ Ինճիլին ըջըլը քէնտի
քէրէմլէրինի օրատա եայմալըա պաշլաւը : Իւչ
եիւզիւնճիւ սէնէյէ տօղըու՝ Ղ'էնովատա պիր Ե-
պիսկոպոս վարըտը, վէ Ղ'էնովա՝ Լ'լոպրոկլարըն
շէհրինէ միւթա՝ալիգ իտի, քի Վ իէննա (Տէլֆինա-
թօտա) օնուն փայիթախթը իտի : Պու թարիխտէ
Ղ'էնովա Եպիսկոպոսու՝ քէնտի երգըգ Վիլիսէսինի
եափմալըա Վօնսթանչա Վլօրտան իզին ալտը . վէ
պունտան աղնաշըլըյօր քի, Վրիսթիանըգ օրատա
ջօգտան թէմէլէնմիշ իտի : Ելիմիպտէ տահա սահիհ
վէ մի՛ւթէպէր նագլիյէթլէրիմիզ օլմատըղընտան ,
Վրիսթիանըղըն Հելվետիայա կիրմէսինին կերչէք
եախօտ կերչէյէ պէնզէր նագլինի էտէն էպրի Վ շարք
Սրբոցլարա՝* եանի ազիզլէր նագլիյէթլինի էտէն քի-

* Վարք Որքոց՝ եախօտ Յայսմաւուրք : Լ'զիզլէրին չօղու՝ քէնտի
իպատէթքեարըղլարը իչին՝ վէ քէնտիլէրինի վէ տիւնեայը թէրք

Թապալարու գանձա՛թ էթմէլիլ : Սօլիւրին Ս շարք
Սրբոցու՛ եախօտ Յայսմաւուրքու նազլ էտէր քի ,
“Թէրայիան լիվասընտան 288 Թարիխինտէ սուրբ
Ուր վէ սուրբ Ս իթթօր իսմինտէ իքի նէ-
ֆէր Սօլիւրէ կէլտիլէր : Սաքսիմիլիանոս օնլարը
իսքէնճէյէ վէրտի , վէլաքին օնլարըն իւզէրինէ
կէօքտէն էյլէ պիր փարլազ ըշըզ սօշտու քի , ճէլ-
լատլար եէրէ չարփրլտըլար , վէ պու իքի Վրիս-
թիանլար գաչա պիլտիլէր : Ս յէլաքին չիւնքի օն-
լար հէր Թարաֆտա փուլթիէրէսթլէր իչինտէ ին-
ճիլի վազ էթմէքտէն կէրի տուրմնյօրլարըտը , օն-
լաքը Թէքրար Թուլթաուլար , վէ օնլարը աթէշէ
եազմաղա իսթէտիլէր : Իմտի շէրմէսին փուլթ-
իաննէսի պուլունտուղու պայրըրն իւզէրինտէ օտուն-
լար իլէ աթէշ եազըպ՝ օնլարը աթէշին իւզէրինէ
աթտըլար , լաքին կէօքտէն պիր պօլ եաղմուր
եաղըպ՝ աթէշի սէօնտիւրտիւ , վի օլ իքի շէհիտ-
լէրի Թէքրար օնլարըն էլինտէն գաչըրտը : Ս է
փուլթիէրէսթլէրին պաշը՝ օնլարը ինճիլին իթթի-
գատինտա եինէ գաւլի պուլմաղըլա , օնլարը Մար
քէօփրիւսիւնէ կէթիլտի , վէ օնլարըն պաշընր քէ-

էթտիլէրի իչիւն՝ վէ էքսէրի քէնտի առաքելական խրդմէթլէրինի
էտա էթտիլէրի իչիւն՝ սէչքին վէ մէշուր Վրիսթիանլար ըտըլար :
Սատէ օնլարըն տինինտէն վէ լալլէթինտէն իպրէթ ալա-
ճազ եէրինէ՝ պէշինճի վէ ալթընճը տէհրլէրտէ օնլարա Վրիլսիլէր
եափտըլար , վէ օնլարը՝ ինսանըն վէ Մլլաշըն մապէյնինտէ մուգ-
թաղը շէֆա՛աթճըլար կիպի՝ իմոտա չաղըրորլար . վէ հիւ խա-
թըրըլարընա կէթիլմէտիլէր քի՝ պիլիմ Շէֆա՛աթճըմըզ սալթ
Վրիստոս տուր :

«իպ' լէշէրինի սոցյա աթուր. (սէնէ 303) :

Պիր չօգ շէհատէմնամէր թաստիգ էտերլէր քի, իւր Քիլիսէնին իշինտէ տերքեար վէ ալէսէվիէ օլան միւծիւղաթլար՝ իւշինճիւ վէ տէօրտիւնճիւ տէհրտէ տախի օլուրումուշ : Վէ էյէր պիղ Վրիս-թիանըղըն պաշտնկըճընա եագըն վագըթլարտա Լանճիլին պարըշ միւթտէսինէ վերիլիշ միւծիւղաթլը իշէր պուլուրսագ, թա՛ածիւպ էթմէմէլիլ :

Ֆէլքըս վէ Դէկուլա Լ'ղիլ Բուհուն գուվէթի իլէ միւծիւղաթլար էտերլէրտի, վէ ճէմա՛աթ տիգ-գաթ իլէ օնլարըն քէլամընը տիյնէր խտի : Վէ էլա-քին շուվմա հաքիմ՝ օնլարա էմր էթտի քի, փութլարա գուրպանլար սունսունլար . վէ օնլար Նիսուս Լ'ֆէնտիմիզէ սատըզըզ էթտիքլէրի իշին՝ քէսքին իսքէնճէլէր չէքտիլէր : ()նլարըն էթրա-Փընը պիր փարլագ ըշըզ չէվիրտի, վէ պիր սէս ի-շիտիլտի, քի տերիտի . « շէ գօրգմայըն, զիրա պէն սիզին իլէ պերապէր իմ . Լ'լահաս կիւվէնին վէ գուվէթլէնին » : Պէօյլէճէ հաքիմ օնլարըն պա-շընը քէսթիրթտի : ()նլարըն էօլիւմիւնտէն սօնկ-րա՝ եինէ պիր սէս իշիտիլտի քի տերիտի . « Լ'լա-հըն մէլայիքլէրի սիղէ արգատաշըզ էտերլէր, վէ ա՛ղիլ շէհիտլէր սիզի կէօքտէքի շէհիլէ կէօթիւ-րիւրլէր » :

Տէօրտիւնճիւ տէհրին սօնուէնա տօղրու՝ շէվի-տիանըն ալթը Լ'պիսկոպոսլուղու վարըար : Պու Լ'պիսկոպոսլար նաղարէթի ալթընտա օլան եերլէր՝
• վագըթ փէք քիւշիւք իտիլէր . անճագ հէր պիրի-սի պիրէր միւնէվվէր մաշալա կիպի՝ փութփէրէսթլը

գարանը զորնա պատմը չ եագըն սեմթէրէ վէ եդ-
րաֆ ճիվարւարա ըշըգ վերիւր իտի : ()նլարըն
հէփսինին տէ պաշանկըճը զայիֆ վէ գուվէթսիզ
իտի . ֆագաթ Նոստանդիանոս իմիէրաթօր թախթ-
թա օթուրուղու զէման՝ ազ վագթըն մապէյ-
նինտէ օնլար զիյատէսինճէ արթտըլար , վէ շէրէֆ
պուլտուլար :

Լաքի 'Նէմէէսթան' էնլի վէ սըգ օրմանլարտան
իպարէթ , վէ ճէնքճի ճէմա՝աթտան սաքին օլուն-
մուշ պիր մէմէքէթ օլտուղունտան , իգթիզա էթ-
տի քի , իպթիտա Ննճիլ պէօյիւք ըրմագլարըն քէ-
նարընտա թէ Ռէլէնսին . զիրա օրմանլարա ըշըգ
վէրմէյէ , վէ մէմէքէթին ահալիսի իլէ իւլֆէթ
էթմէյէ օրատան պաշլատըլար : Հոովմալըլար վէ
Ննճիլին վագճըլարըն էվվէլքի իւճ տէհրլէրին իչին-
տէ 'Նէմէէսթանա պու եօլու թուլթուլար : Թու-
նանըն վէ Ուէնօ գըյըլարընըն սաքինլէրի Հոով-
մատան կէլիպ օրատա սաքին օլան Վրիսթիան-
լարըն վէ Ննճիլ վագճըլարընըն եօլունա կիթի-
լէր : 'ՆէմէէՎրիլիսէսինին իլք շէհրի՝ զալիպա Թրէ-
վէզ շէհրի օլտու . զիրա Վրիսթիանըգ Ուէնօնուն
շէհրլէրինտէ նէ՞ թարզ թէմէլէնմիշ իտիյինին
սահիհինի պիլմէյիզ : Հոովմալըլար քէնտի տէվ-
լէթլէրի իլէ պերապէր քէնտի մէզհէպլէրինի տէ
օրայա կէթիրտիլէր , վէ լաքին Վրիսթիանըգ տա-
հա օրայա կիրմէմիշ իտի . վէ եկէրչի օնլարըն փուլթ-
փէրէսթիլի 'Նէմէէլէրինքինտէն էյի տէյիլ իտի իսէ
տէ , պու ճիւմէ իլէ պու թէպտիլլէյէթ զիյատէ պիր
Բուհանի մէզհէպէ եօլ հագըրլամըշ ըտը : Լաքին-

Ճի տէհրտէ Լիօն եպիսկոպոսու Լորանոս տէր քի,
 քէնտի վազթինտէքի՝ Վէմէն Վիլիսէլէրի եօ-
 գարըքի վէ աշաղքի Ռէնօնօն՝ շէրգի Վրիսթիտն
 լարըն վասիթասը իլէ թէմէլէնմիշ իտի. վէ ՉՅ
 սէնէտէն սօնկրա, Տերտուղիանոս տա պէօյլէ սէօյ-
 լէր : Հոովմալըլար՝ Լթալիանըն հազիմ վէ մի-
 լայիմ հափասընա ալըշտըղլարընտան՝ եապանի
 Վէմէնթաթանըն հափասընտան գօրգտուլար : Լէր-
 լիսի դայէթ սէֆիլճէ պիր էօմիւր կէչիւրիւրլէր իտի,
 վէ գուլիպալար իչինտէ օթուրուրլարըրտը : Վէն-
 տի եալան ալլահլարընըն մէղպահը իւղէրինտէ գան
 տէօքերլէր իտի, վէ ինսանլարըր օնլարա գուրպան
 քէսէրլէր իտի : ()նլարըն եիւքսէք տաղլարը՝ երլ
 օն իքի այ գար վէ պուղուլա գափիւրլարտը, վէ օփա-
 լարը սըգ օրմանլար իլէ էօրթիւլիւշիւտիւ. վէ օն-
 լարըն իչինտէ քէնտի ալլահլարընա իպատէթ է-
 տերլէրիտի : Տէօրտիւնճիւ տէհրէ գատար, Վօս-
 թանչա կէօյիւ շէօյլէ պիր սըգ աղաճլար իլէ գու-
 շանմըշըրտը, քի հիչ պիր եօլճու՝ էյէր Հոովմա լի-
 վասընըն աշտըղը տուր եօլտան կէչմէղսէ իտի՝ օնուն
 գըլըսընա վարամաղըրտը : ()րսնըն գըշը ուղուն
 վէ շիտտէթլի իտի. վէ օրատա եապանի հալփանլար
 վէ երլանլար կէօրիւնիւր իտի : Պէօյիւնքի կիւն
 Ֆիրանսա տէնիլէն մէմլէքէթտէ՝ օլ Վազըթլարտա
 Լօլ իսմինտէ պիր ճէմաճաթ սաքին օլուրուտու :
 Հոովմալըլար օ մահալի զապթ էթմէղտէն էփվէլ՝
 օրասը կէօլլէրտէն վէ օրմանլարտան գափլանմըշ
 պիր եէր իտի : Հոովմալըլար օնու Փէհթէ-էտիպ՝
 ալտըղլարընտա, օրատա ասմա վէ մէյվէլի աղաճ-

լար տիքմէյէ՝ վէ շէհրլէր եափմաղա պաշլանկըճ
էթաիլէր : Տրուիտ տէնիլէն՝ Աօլլարըն փափազ-
լարը՝ ճէմա՛ւթա ղիյատէսինճէ պոյուրուրլարըտը :
Ա՛ է օնլարըն մէզէպէ տայիր զիւի՛ւմլէրի՛ օ պիր
փութփերէսթ միլէթլէրինքի կիպի փէք այգլըը
տէյիլ իսէիտի տէ՛ այընլարը ղայէթ գան տէօքիւճիւ
վէ զուլումքեար ըտը :

Չօգ եերլէրտէ սէյիւտլէրտէն էօրիւմիւշ փէք
պէյիւք փութլարը վարըտը, քի ատէմլէրի իշինէ
աօլտուրուրլարըտը, վէ սօնկրա աթէշ իլէ եագար-
լարըտը : Օւաւալըը քէօրլար՝ զանն էտէրլէրիտի
քի, պէյլէ էթմէլէրի իլէ, քէնտի ալաճլարընա
կզգէթ վէ իքրամ՝ էտէճէքլէր : Հուփմալըլար հէր
նէ գաստար փութփերէսթ իտիլէր իսէ տէ, պու մի-
սիլլէ զուլումքեար մէզէպտէն իքրաճ էտէրլէր ի-
տի, վէ Աօլ ճէմա՛ւթընա Խնճիլին քերէմլէրինի
իլճագ էթմէյէ գաստիր օլմագտան էվվէլ՝ օլ աղաճ-
տան փութլարը թէլէֆ էտիպ՝ Տրուիտլէրին գա-
նունունու պօղտուլար :

Վիճէ չօգտան պէրի թարլալարը գափլայան գար՝
իլք պահարըն իլք սըճազըղը իլէ էրիյիպ՝ մէնէքշէ-
լէր չիչէքլէնմիշ կէօրիւնիւր իսէ, պէյլէ տէ Աօլ
միլէթի՛ Խնճիլին իլք վազընը իշիթմէտէ՛ չափըճագ
քէնտի չիչէյինի վէրտի : Իքինճի տէհրին եարը-
սընտան էվվէլ սալա օրատա Խնճիլին իզի եօղու-
տու, վէ լաքին օլ սէմթլէրտէ Վրիստոսուն՝ վաղը-
նըն ահէսթէ վէ կիզլի պաշլանկըճլարընը էօրթէն
փերտէ գալգտըղը կիպի՛ Խօնտա, Ա՛ իէննատա վէ
Լըլէստէ, վէ տաճա պաշգա եերլէրտէ ճէմիյէթլի

վէ հէյրան օլունսճագ Վիլիսէլէր կէօրինտիւ . վէ
 պու Վիլիսէլէր օգատար շէրէֆ պուլտուլար քի ,
 փութփէրէսթ վալիլէր վէ զապիթլէր գօվալայըշ
 իլէ օնլարըն իլէրլէմէսինի մէքս էթմէյէ մէճպուր
 օլտուլար : Եւթիմալ քի , Խնճիլին ա՛ղիզ Թօխումու
 Վրիստոսուն պաղճէսինին պու Թարաֆընա՝ քիւ-
 չիք Լսիատան կէլէն՝ վէ Կօլլարըն մուհաֆըզ աւ-
 քերինէ գարըշան Վրիսթիան ասքերլէրին եէտի
 իլէ էքիլմիշ օլտուն . եախօտ ճանլարը Վրիստոսա
 տէօնտիւրմէք իչին՝ պու սէմթլէրէ միւսթագիլ
 վաղճիլէր կէլմիշ օլտունլար : Թէվարիխտէ զեք
 օլունմուշ Կօլլարըն Վիլիսէլէրինին իլք եպիսկո-
 պոսլարը 'Նիկետիոս' փոտինոս վէ Լըսանոս ու-
 տու , քի պունլար հէփսի Լսիալը տըրլար : Սէ
 պէշ տէհրտէն էվվէլ Լսիայա քիւլլիէթլի Կօլ
 ասքերի եօլլամըշ օլան Կօլ միլլէթի՝ եինէ օլ Խնճիլ
 սէլամէթլին միւթտէճիլէրինին կէլմէսինի կէօրտիւ :
 Կօլլարըն իչինտէ Խնճիլի վաղ էտէյլէրին իլք
 իշլէրինի՝ վէ օնլարըն չէքտիլի սըգընթըլարը վէ
 զահմէթլէրի՝ Թէվարիխ սիւքիւթ էտէր : Վրիս-
 տոսուն Վիլիսէսինին Թէվարիխինին իչինտէ պիր
 Թագըմ սիւալար վար տըր քի , պիզ օնլարա՝ պիւ-
 թիւն էօմրիւմիւզտէ ճէվապ վէրէմէյիզ : Կօլլա-
 րըն իչինտէ պիր գաշ Վրիսթիան Վիլիսէսի փէյ-
 տա օլտուղու կիպի՝ գօվալայըշ աթէշի հէր Թա-
 րաֆտան օնլարը սարտը :

ՓԱՍԼ Թ

Սպանիա Գրեթեմիա և Լիբիգա Երևան
Վրիսթիան Ինճիլին Լուս օլմալ :

(Սեն 62—250)

Ինճիլ Սպանիա տա փէք չօգ էվլէլ վաճ օլունտու :
Սէ Սպանիալար՝ պիզ Ինճիլի Պօղոս Լաքեալ-
տան գապուլ էթտիք՝ տէրէր : Սէ պու շէյի
պիզ՝ Եօգարտա զիքր էթտիլիմիզ կիպի Կլեմէս տէ
խապէր վէրիւր : Պու սէմթէ Վրիսթիանլըն
կիրմէսինին իւզէրինն չօգ պիր շէյ պիլմէյիզ :
Իւչիւնճիւ տէհրին Լարըսընտա՝ օրատա փէք չօգ
Վրիսթիան օլմալըլտը : Պիր էպի ըրվայէթ
միւճիւպինճէ նազլ օլունուր քի, Պրեթանիատա՝
եանի Ինկիլթէրատա Ինճիլի իպթիտա Պօղոս Լ-
աքեալ վաճ էթմիշ : Վրիսթիան պիր չօգ խօ-
ճալարը տէ տէրէր քի, Ինճիլ օրայա իքինճի տէհ-
րին պաշանկընտա՝ կիրմիշ տիր : Լաքի թէվա-
րիսլէրտէ նազլ օլունուր քի, պիր Պրեթանիալա ս-
քէր նէֆէրի քէնտի մէմէքէթինտէ Հոռվմալըլարա
գարշը իյիտլիք իլէ ճէնկլէշիպ՝ քէնտի էհլի պյալի
իլէ պէրապէր եէսիր տիւշտիւ, վէ Հոռվմայա սիւ-
րիւլիւպ՝ օրատա կէրչէքլիյէ վոլգոճօ օլտու : Սէ

62 Թարիխինտէ քէնտի վաթանընա տէօնտիւ, վէ քէնտի եէնի մէզհէպինի հէմէհրիլէրինին իչինտէ եայտը. վէ Հոովմանըն Վրիսթիանլարը՝ վէ ալէլ խոստու Պօղոս Լաքեալ պու մատտէտէ օնա եարտըմ էթտիլէր:

Փուլթիէրէսթլը վէ Տրուիտլէր՝ Պրանսատաքի կիպի՝ Պրէթանիատա տա թէմէքիւն օլմուշուտուլար: Պիր էպի Ինկիլիզ միւլէլիֆ նազլ էտէր քի, քէնտի վիլայէթի՝ Սըսըր կիպի հիսապսըզ մէքրուհ փուլլար իլէ տօլմուշուտու. վէ տախի տէր քի, «Պէն օնլարըն պիր գաշընը կէօրտիւմ», քի վիլայէթիմին վագթիլիլէ գարանլըզա պաթմըշ օլտուղունու խաթըրա կէթիրմէք իչինն՝ օնլարը սագլամըշլար ըտը: Հոովմա իմփէրաթօրու Կղդդիոս 61 սէնէսինտէ ճէմի՝ Տրուիտլէրի էօլտիւրտիւ, վէ փուլլարը եըզտը: Ալ է լաքին օլ սէֆէր վագըթլարընտա օրատա Վիլիսէ պիր էյի մէթանէթ պուլամատը. լաքին էմին ըահաթլըզա՝ Կոստանդիանոստան սօնկրա մալիք օլտու:

Ը իմալի Լ.Փրիգա իքինճի տէհրին սօնունա տօղրու պիրտէն պիրէ Ինճիլին ըշըղը իլէ միւնէվիլէր օլտու: Պիզ պիր էյիճէ վուգուլէ տէյիլիզ, քի պու իշլէնմէմիշ Թարլալարըն իչինէ Ինճիլին իլք ալլահանի Թօխումլարընը քիմ հքմիշ տիր. անճագ իհթիմալ տըրքի՝ պուլ Թօխումլար օրայա Հոովմատան կէլմիշ օլտուն՝ զերա շիմալի Լ.Փրիգանըն Վիլիսէլէրինին պաշ շէհրի օլան Կարթագինէ իլէ Հոովմանըն մապէշինտէ պիր սըզը տօսթլուզ վէ մինասիպէթ վարըտը: Պու Վիլիսէնին հագգընտա՝ պիղէ իլք մա-

լիւմաթը վերէն Կարթագինէ Լապիսկոպոսու Տեր-
տուղիանոս տուր, քի եօգարտա պիր գաչ քերրէ
օնու զէքր էթտիք: Վրիստոսուն Վիլիսէսի պու
Թարիխտէ էօյլէ պիր արթմը շտը քի, Տերտուղի-
անոս Հուլմալը վալիյէ պունճիլէյին սերպէսթ եա-
ղապիլիրիտի: «Եւէր սէն Լֆօրիգանըն Վրիսթիան-
լարընը գօվալամաղա տէվամ էտէրսէն, սէնին հու-
զուրունա Վրիսթիանըղ տէյիւ չըգան օլ պին-
լէրճէ հէր եաշտան վէ հէր տէրէճէտէն պուլու-
նան գարը վէ էրքէք տինտար պունճէ ճէմաթը
նէ՞ եափաճագսըն: Սէնին լազըմը գատար ա-
թէշին վէ գըլըճըն վարմըտըր, քի օնլարը զայ՝
էտէսին: Սէն Կարթագինէ ահալիսինի օնուն-
ճու փայը պիլէ քէնտինի էօլիւմէ Թէսիլմ էտէր,
վէ սէն օլ գուրպանլարըն իչինտէ սէնին խըսըմա-
րընը՝ տօսթլարընը՝ վէ մէմլէքէթին էն նամտար վէ
րաղպէթլի ատէմլէրինի վէ խաթունլարընը կէօրէ-
ճէքսին: Եւէր սէն պիզի գայըրմաղսան, պարէ
սէնինքիլէրինի գայըր, պու կիւզէլ Կարթագինէ
շէհրինի գայըր, վէ սէնին իտարէնէ վէ հիմայէթի-
նէ իհալէ օլունան այալէթէ մերհամէթ էյլէ»:
Տերտուղիանոս պիր պաշգա եէրտէ տէ տէր քի, «Հէր
Թարաֆտա պիզիմ խասիմլէրիմիզ պաղըրըրլար քի,
Պիլիսթիւն մէմլէքէթ Վրիսթիանլար իլէ տօլտու. վէ
քէօյլէրտէ՝ քալէլէրտէ վէ ատալարտա օնլարա
րուսթ կէլիյօրուղ»: Հասըլը քէլամ օլ այալէթ՝
քի օնուն փայիթախթը Կարթագինէ իտի՝ իւչիւն-
ճիւ տէհրին նըսֆընա տօղըու 70 Լապիսկոպոսա մալիք
իտի, վէ եիւզ եըլտան սօնկրա, 446 Լապիսկոպոսա

մալիք օլտու : Սէ տախի Յիսուսուն խնձիլին ալ-
լահանի ըշղը խաբէտերիյէտէն եօգարքի Սըսըրա-
տէք եայըլտը . վէ իքինձի տէհրին սօնունա տօղըու՝
չօղունու էօյլէ պիր գուվվէթլէթտի , քի գօվալա-
յըշա վէ էօլիւմէ գարշը գօտուլար : խչինձիւ
տէհրին իչինտէ՝ Վրիսթիանլըգ թա՛լիմի իչին
խաբէտերիյէտէ պիր մէքթէպ թանղըմ՝ օլունաու ,
քի պիզ պունու՝ Մաքելական վա՛ղըն իլք մէտրէ-
սէսի տէյի սայապիլիրիլ . զիրա պու մէքթէպ՝ Վրիս-
թիանլըղըն եայըմասընա փէք չօգ եարտըմ՝ էթտի :
Սէ փանթէնոս՝ լղեմէս վէ Որոգինէս մէշհուր
խօճալար՝ օլ մէքթէպտէն չգմըշլար իտի : խնձիլ
փէք չօգ էվվէլ Գըպթը լիսանընա թէրձիւմէ օլուն-
աու , վէ ճէմա՛աթըն էլինէ վերիլտի . քի պու տու
խնձիլին ըշղընըն եայըմասընա զէյտտէսինձէ եար-
տըմ՝ էթտի : Տէօրտիւնձիւ տէհրին պաշանկը-
ձընտա՝ Վրիսթիանլըգ Սըսըրտա էօյլէ պիր եայըլ-
մըշլտը քի , Լեսեթիոսուն շէհատէթինէ կէօրէ՝
303 սէնէսինտէ Դիոկղետիանոսուն գօվալայըշըն-
տա՝ 140,000 Վրիսթիան էօլտիւ , վէ 700,000
Վրիսթիան տէ մահպուս՝ եէսիր վէ սիւրկիւն օլ-
տու :

Ը իմտիյէ գատար՝ Զոովմա Տէվլէթինին հէօք-
միւնտէ օլան շէհիլըլէրին իզէրինէ սէօյլէտիք , շիմ-
տի պու պէօյիւք տէվլէթին փայլթախթը օլան
Զոովմայա տէօնէլիմ . չինքի Լըրուսաղէմ խարապ
օլտուգտան սօնկրա՝ Զոովմա փայլթախթ օլտու-
ղու իչին Վրիսթիանլարըն պաշըճա Վիլիսէսի
օրատայըտը : Լէկերչի պու տիւնեա փայլթախթը

կիթտիքճէ պօգրուուպ՝ եէնիտէն եէնիյէ օրատա
ղավղալար էքսիք օլմատըղընտան, գօվալայըշ աթէ-
շի տէ սայքի տայմա փարլարսայըտը տախի՝ պու
ճիւմէ իլէ Վրիսթիանլարըն սայըսը օրատա ար-
թայօրուտու . վէ Վրիսթիան Վրիսթսի փութիէ-
րէսթ իմփէրաթօրլարըն կէօղիւնիւն էօնիւնտէ շէ-
րէֆ պուլույօրուտու . վէ օնլար հէր նէ գատար օ-
նու եօղ էթմէյէ չալըշարլար իտի իսէ , օ տահա
ղիյատէ մէթանէթ պուլտու : 250 սէնէսինէ տօղ-
րու՝ Հոովմա Վրիսթսինին պիր եպիսկոպոսու՝ 46
խօճալարը՝ 7 սարկաւագը վէ 7 կիսասարկաւագը՝ 50
ընթերցողու՝ երգմենցուցիչի վէ գոնապանլարը վար-
ըտը . վէ սատապասը՝ աղալարընտան 1500 քիշիյէ
տաղըլըրտը : Հասըլը քէլամ՝ օլ վագըթլարըն
մապէյնինտէ՝ Վրիսթիանլարըն սայըսը օրատա էօյլէ
պիր չափուգ արթտը քի , իքինճի տէհրին սօնլա-
րընտա՝ Տերտուղիանոս Հոովմանըն իմփէրաթօ-
րունա վէ տիվանընա պէօյլէ տէտի . «Պիղ Վրիս-
թիանլար՝ էկէրչի տիւնքի ատէմլէր իսէք տէ , սի-
ղին շէհրլէրինիղի՝ ատալարընըզ՝ մէյտանլարընըզ՝
շուրալարընըզ՝ օրտուլարընըզ՝ սըպղարընըզ՝ սա-
րայլարընըզ վէ տախի տիվանընըզ՝ հէմ մահքէ-
մէլէրինիղի պիլէ տօլտուրմոնշուղ . վէ սիղէ սալթ
պիղին փութլարընըզ վէ փութլանէլէրինիղի պրա-
գըյօրոնղ : Այէր պիղ՝ պիղէ էթտիլինիղ պէթ
հարաքէթլէր իչիւն սիղտէն ինթիգամ ալմաղա իս-
թէսէք , էլիմիղտէքի սիլահլար իլէ սիղին հագգընըզ-
տան կէլմէյէ եէթիշիր գուվմէթիմիղ վար . զըրա
տէյիլ սալթ սիղին հէր սյալէթլէրինիղտէ՝ իլա

տիւնեանընհէր թարափընտա պիղիժ տօսթլարը-
մըզ պուլունուր : Եւեր պիղ ճիւմէմիզ սէօզիւ
պիր էտիպ՝ Զոովմա թօփրաղընտան չըգմաղա գա-
րար գըլապ , տէվլէթէ փէք պէջիւք զարար օլուր :
Սէ պիղ կիթտիքտէն սօնկրա պու մէմլէքէթ չէօլէ
տէօնէճէք , վէ պիւթիւն տիւնեա օնուն իւզէրինէ
պաղըպ թաճիւպ չէքէճէք . վէ պու փայիթալթ՝
քէնտի ահալիսինի զայպ էթմիշ կիպի կէօրիւնէճէք” :

ՖԱՍԼ Ժ

Վրիսթիանյարը և Գովալայր շարը :

(Սէնէ 67 — 324)

Սոստանդիանոս իմիէրաթօրատէք պաշըքաօն օն գովալայր շ օլտու . եանի 'Ներոնուն' Ղոմետիանոսուն' Տրայիանոսուն' Լգրիանոսուն' Լուկիոս Սերոսուն' Սեպտիմոս Սեվերոսուն' Սաքսիմիոսուն' Վեկիոսուն' Սաղերիանոսուն' Լւբեղիանոսուն վէ Վիոկղետիանոսուն գովալայր շարը : Պու գովալայր շար էքսէրի փութիէրէսթլէրին եօրթուլարը իշին օլուրուտու . զիրաօ եօրթուլարտա Վրիսթիանյարա թէքլիֆ էտէրլէր իտի , քի փութլարա գուրպան սունսունլար , վէ իմիէրաթօրլարըն սուրէթլէրինէ սէճտէ՝ զըլընլար : Վրիսթիանյար՝ պու մատտէյէ գարշը տուրուրլարըտը . վէ քէնտի զամրլէրի պու միսիլի փութիէրէսթլիյի գապուլ էթմէյէ օնլարը պրադմազըտը : Սէ պու գարշը տուրմագլըգ՝ տէյիլ սալթ տէվլէթին մէզէպինի ալլագլա մագ՝ իլլա տէվլէթէ՝ գարշը պիր զօրպալըգ կիպի տախի սայըլըրտը . պու սէպէպտէն էօթիւրիւ՝ պու թէքլիֆի գապուլ էթմէյէն ճէմի՝ Վրիսթիանյարը

սըգըշտըրմայը վէ էօլտիւրմէյի՝ քէնտիլէրինէ հագ սայարլարըտը : Վրիսթիանլարըն սայըսը չօղալտըդձա, իմիէրաթօրլար տախի զիյատէ խըրոսանըրլարըտը : Այն լարը տէվլէթ տիւշմանը պէլլէյէրէք՝ քէօր իմանսըզըլը իլէ պու խիւլէափի թէհլէքէտէն քէնտիլէրինի հըֆզ էթմէյէ՝ էլլէրինտէն կէլտիլի գատար պու եէնի մէզհէպին քէօքիւնիւ գաղըմաղա ղայրէթ էթմէքտէն ղայրի պիր եօլ պուլամազլարըտը : Պապի քէրրէ տախի՝ իմիէրաթօրտան կիլլի պիր գօվալայըշ չըգարըտը . վէ օլ գօվալայըշը՝ սանձագ վալիլէր չըգաղըրլարըտը , պաշգա պիր խուսուս իչիւն տէյիլ՝ իլլա սալթ Վրիսթիանլարա գարշը օլան խուսուլմէթլէրի վէ նէֆսանիէթլէրի իչիւն :

Մաքսիմիոս վէ Ղեկիոս իմիէրաթօրլար՝ Վրիսթիանլարը գօվալամալարընըն սէպէպի՝ սալթ Վրիստոսուն Վիլիսէսինէ եարտըմ էտէն կէչմիշ փատիշահլար իլէ զըտըզլարը խտի : Զօգ քէրրէ տէ Վրիսթիանլարը Լէհուտիլէրտէն պըրտ էտէմէյիպ՝ իքիսինի պէրապէր գարըշտըրըրլարըտը , քի Լէհուտիլէր տայմա զօրպալըղա մէյիլիիտիլէր . վէ նահագ եէրինէ իքիսինէ պէրապէր ղազէպ էտէրլէր խտի : Մէսէլա՝ իքինձի տէհրտէ , Լըրիանոս իմ փէրաթօրուն կիւնիւնտէ Պաղէստինին իչինտէ՝ Պար Վօպապ նամ հիլէպաղ պիր Լէհուտի՝ Զոովմալըլարա գարշը չըգարտը , վէ փէք չօգ հօվարտա Լէհուտիլէրի տէ քէնտինէ ճէլպ վէ ճէմ՝ էթտի . պու սէֆէրտէ չօգ գան տէօքիւլտիւ , վէ պինլէրձէ Լէհուտի թէլէֆ օլտու . վէ հէր նէ գատար Պար

Վարդապետայմա Վարդաթիանյարա փէք պէօյուք տիւշման ըտըյրսատա՝ պու ճէնկտէ փէք չօգ սուչսուղ Վարդաթիանյար տախի զայ օլտուլար : Վարդաթիան պուլունան մէմլէքէթլէրին հիչ պիրիսի գօվալայըշտան հըֆղ օլմատը : Վարդաթիանյարըն էվլէրինի վէ վարիյէթլէրինի եաղմա էտէրլէր իտի . օնլարա հէր թիւրլիւ իսքէնճէ վէրիւրլէր իտի , վէ թիւրլիւ թիւրլիւ էօլիւմլէր իլէ էօլտիւրիւրլէր իտի : Չօգ Վարդաթիան ճէմա՛ւթլարը՝ դագըմընճա՝ քէնտի վագճըլարը իլէ պէրապէր չէօլլէրէ վէ օրմանյարա գաչարլարըտը : Չօղու աճըգտան վէ սուսուղուգտան վէ սօուգտան վէ խասթալըգտան էօլիւրիւտիւ , եախօտ զալըմ՝ ատէմլէրէ վէ եապանի վէ երթթըճը հայվանյարա քէլէփիր օլուրուտու : Վօվալայանյարըն էլինէ տիւշէնլէրին պաղըսը՝ Վրիստուսուն ուղուրունա գան տէօքմէյէ եէթիշիր գուվէթլէրի օլմատըղընտան՝ Վրիստոսու ինքեար էտէրլէր իտի . վէ լաքին չօղու սօնունատէք տայանըպ տուրուպ՝ սէվլինճ իլէ էօմիւրլէրինի (Յիսուսուն ուղուրունա վէրիւրլէր իտի :

Լանգթանչիոս՝ իւչինճիւ տէհրտէ եազար քի , “Լիւղ տիլիմ՝ վէ եիւղ աղգըմ՝ վէ զայէթ եիւքսէք սէսիմ՝ օլսա , եինէ ճէմի՝ օլան խըյանէթլիքլէրի , վէ սուչսուղ Վարդաթիանյարըն հատսըղ հիսապսըղ ճէմի՛յէթլինէ գարշը՝ զալըմ՝ հաքիմլէրին իճատ էթտիյի հէր թիւրլիւ իսքէնճէյի՝ վէ էօլիւմիւ թարիֆ էտէմէմ” : Վօճալար վէ գարըլար՝ տէլի գանըլար վէ իւթիյարլար՝ գըղլար վէ անալար՝ ապէրլէր վէ հէր տէրէճէտէ վէ եաշտա ատէմլէր շէհիտ օլտու-

լար : Պիր թագըմընը գամըջըլա վէ աթէշ իլէ
էօլտիւրտիւլէր , վէ պիր թագըմընը տա՝ իսքէնձէ
վէրտիքտէն սօնկրա՝ գըլըճ իլէ գաթլ էթտիլէր :
Վրիսթիանլարը հեր քէս՝ հիշ պիր քէտէրէ օղրա-
մայարագ՝ տէյէ պիլիր իտի : Վրիսթիանլարըն
իւզէրինէ քիմի թօփուզուլա՝ քիմի սօփա իլէ՝ քիմի
գամըջըլա վէ քիմի տէ սթրօփայըլա հիւճիւմ է-
տիպ՝ օնլարը տէյէրլէր իտի : Պազը քէրրէ Վրիս-
թիանլարը պիր օտունտան ալէաթա եախօտ չարգա
եափըշտըրըպ՝ էլէրինի պաղլամաղըլա՝ պիւթիւն
ազալարընը չըգարըրլարըտը . վէ ճէլտտլար օնլարըն
թէնինի էնքսէրլէր իլէ երթարլարըտը : Պիր թա-
գըմընը տա պիր գօլունտան սստըլարըտը , վէ պիւ-
թիւն օյնագլարընը եէրինտէն չըգարըրլարըտը . եա-
խօտ իփի իլմէք էտիպ՝ օնուն իլէ պաղլարլարըտը ,
վէ այաղլարը եէրտէն քէսիլինձէյէտէք եօգարը
չէքէրլէր իտի , քի էթլէր վիճուտին աղըրըլընտան
սըգըշըպ՝ օնլարա զիյատէ քէսքին աղըր վէրսին . վէ
օնլարա եիրիտէօրտ սա՝աթ պու քէսքին իսքէնձէյի
վէ աղըրըլ պիր տիւզիէ չէքմէյէ պրաղըրլարըտը :
Ո՛վ պու իսքէնձէտէն էօլէնլէրի եէր իսթիւնէ
պրաղըրլարըտը : Ո՛վ է հաքիմին պիրի՝ “Պու Վրիս-
թիանլարը հիշ քիմէ աճըմասըն . օնլարա ինսան
կիպի հարաքէթ վէ իքրա՝ էթմէք լայըլ տէյիլ տիր”
տէր իտի : Պազէն շէհիտին պիրի իսքէնձէտէն վէ
աթէշտէն կէչէրսէ իտի , հաքիմ օնուն պիւթիւն
թէնինի պալա պաթըրտըրըրտը , վէ էլէրինի ար-
տընա պաղլայըպ՝ գըզըլն կիւնէշին էօնիւնէ գօրու-
տու , քի սինէքլէր օնու եէսինլէր :

Շօգ տէֆա պիրտէն վէ պիր կիւնտէ թիւրլիւ պէ

Թիւրքիւ իսթէնճէլէր իլէ 10° 30' 60 եախօտ 100 , պա-
պալարը վէ անալարը քէնտի էվլատլարը իլէ պէրա-
պէր էօլտիւրիւրէր իտի : Լսսեքիոս Սըսըրտա
պէօյլէ քիւլիյէթլի շէհիտէր փէք չօգ էէօրմիւշ .
շէօյլէ քի՝ ճէլատլար էօլտիւրմէտէն պըզմըշլար վէ
եօրուլմուշլարը , վէ գըլըճլարը չօգ քէստիքլէ-
րինտէն քէօրլանմըշլար . վէ լաքին Վրիսթիանլար
էվիյէթ վէ իսթէնճէ չէքմէքտէն եօրուլմայօրլարը :
()նլարըն եիւզիւ տայմա կիւլէյօրուտու , վէ սօնկ նէ-
ֆէսլէրինէ գատար համտ ու սէնալէր վէ իլահիլէր
օգուլարըտը :

ՖԱՍԼ ԺԱ

ՍԵՆՈՆ՝ ԻՔՆԱՐԻՆՈՆ՝ ՊՅԵԼԱՐԱՊՈՆ՝ ՓՈՐԷ
ՆՈՆՈՆ՝ ՊԼԱՆԻՆՈՆՆ ԻՔ ԿՈՂԳՈՐՔԻՆԻՆԼԱՐՆ
ՇԷՆԻՔ ՕՐԴԱԼԵՐԻ :

(ՍԷՆԵ 106 — 169)

ԻՔ շէհտլէրին հիքեայէթի ճիլլէր տօլտուրա-
պիլիւր . անճագ պու թէվարիւ ղպէթ մուխթասար
օլտուղունտան , պուրատա սալթ օնլարն պիր գաչ
մէշուրլարնը զէքը հտէպիլիւրիզ :

Լըռուսաղէմ՝ Քիլիսէսինին եպիսկոպոսու Սիմէոն՝
106 սէնէսինտէ՝ փութփէրէսթ հաքիսին հուղուրու-
նա չըգարըլտըղնտա՝ 120 եաշընտայըտը . օնու փէք
չօգ կիւն գամշըլատըլար . լէ քէնտի իպէնճէլէրի-
նին իչինտէ հօյլէ պիր դավի տուրուրուտու քի , օ-
նուն ճէլլատըլը թաճիւպ չէքտիլէր : Լնճամը
օնուն Քրիստոսու ինքեար էթմէյէճէյինի՝ անկլա-
մալարը իլէ՝ օնու խաչա չըգարտըլար :

Իւչ եըլտան սօնկրա՝ Տրայիանոս իմփէրաթօ-
րուն հմրի իլէ Լնտիոք Լպիսկոպոսու Իգնատիոսու
թութուպ՝ Զոովմայա կէօթիւրտիւլէր : Սէ հօ-
լինճէյէտէք՝ խաչա չըգմըշ (Նիսու Քրիստոսու օ-
լան իթթիգատընը իգրար հտէր խտի : Սէ Զոով-
մա Քիլիսէսինէ եազտըղը մէքթուպլարն պիրինտէ

տէր քի, “Լսորեստանտան Հռովմայատէք ուղուե
եօճուլուգտա՝ պիր տիւղիյէ եապանի հայվանլարը-
լա՝ ճէնկլէշտիմ, վէ պէնի օն գափլանա՝ եանի աւ-
քէր նէֆէրլէրինէ պաղլատրլոր, քի տայմա պտնա
գարջը գուտուրմուշուտուլար. վէ լաքին օնլար պա-
նա հէր նէ գատար էօրքէլի վէ խրսը յըտրլար իսէ,
պէն օնլարա օ գատար էյլիք էտէրիտիմ: Պէնի՝
գօ աթէշէ՝ եաիօտ եապանի հայվանլարըն էօնիւնէ
աթսընլար. պէնի խաչա մուսլասընլար, վէ պէնիմ
պիւթիւն աղալարըմը փարչալասընլար. օնլարըն
ճէմիսի պէնիմ ինտիմտէ հիչ կիպի տիր. զիրա
Վրիստոս պէնի քէնտինէ ալտը՝: Հռովմատա օ-
նու երըթըճը հայվանլարըն էօնիւնէ աթտըլար. վէ
արսլանլարըն սէսինի իշիթտիյի վէման՝ տէտի. “Պէն
Վրիստոսուն պուղտայլնտան ըմ. արսլանլարըն
տիշի պէնի էյմէլի տիր քի, խաս ուն էքմէյի կիպի
օլայըմ”: Լսլանլար չափուճափ օնու փարալայըպ
եէտիլէր. վէ օնուն գալսն քէմիքլէրի Լնտիոքտա
կէօմիւլտիւ:

Իֆէնտիմիզին 167 սէնէսինտէ՝ Հոփհաննէս Լ-
աւքեալըն շայիրտի Իզմիր եպիսկոպոսու Պօղեկար-
պոս 90 եաշընտա իքէն՝ տիրի տիրի աթէշտէ եան-
մաղա հէօքմ օլունտու: Սէ օնու՝ տինինի ինքեսար
էթմէյէ զօրլատըգլարը վագըթ՝ ճէվապ վէրիպ տէ-
տի քի, “Իշթէ 86 երլ տըր քի, պէնիմ Իֆէն-
տիմ Հիսուս Վրիստոսա խըղմէթ էտէրիմ. վէ պէն
օնտան հիչ պիր քէտէր կէօրմէտիմ. վէ պէն պէ-
նիմ Վուրթարըճըմա նանըլ սատըգսըզլըգ էտէ-
պիլիլիմ”: Իմտի օնու պիր սըրըզա պաղատը-

լար . վէ օ աշգ իլէ տուա՝ էթտիքտէն սօնկրա , օ-
տունլարը աթէշ իլէ եագտըլար : Սէ վագա՝ ա-
լէվէր փէք երիքսէյէ չըգայօրլարըտը իսէ տէ՝ օնուն
թէնինէ ասլա սօգանմատըլար : Լնճաւր ճէլլատ-
լար օնու հանչէր իլէ վուրտուլար , վէ թէնինի ա-
թէշէ եագտըլար :

Պու գօվալայըշ հէր նէ գատար ուղագ ըտըյը-
սատա , կիտէ կիտէ 169տա Լ իոնուն վէ Ս իէննանըն
Վրիսթիանլարընա տա խըշմըլա հիւճիւմ էթաի :
()նլարըն Վիլիսէլէրինին էն մէշհուր աղալարընը
ափանսըզ թուլթուպ մահպուս էթտիլէր : Փոտի-
նոս եպիսկոպոս 90 եաշընտա իքէն օգատար թէփ-
մէ եէտի՝ վէ թաշլար իլէ վուրուլտու՝ վէ էզիլէթլէր
չէքտի քի , իքի կիւնտէն սօնկրա ղընտանտա էօլ-
տիւ :

Պլանտինա իսմինտէ պիր եէսիր գըզ՝ քի վիւճու-
տի ղայէթ ղայիֆ վէ նալիք օլտուղունտան , Վրիս-
թիանլար պիլէ ումմաղալարտը քի օ պու էզիլէթլէրէ
տայանապիլսին , վէ տինինտէ գափի տուրապիլսին ,
պու ճիւմլէ իլէ պիր կիւն սապահտան ախշամատէք
հէր թիւրլիւ իսքէնճէլի չէքտի , վէ ճէլլատլար օ-
նուն իլիթլիլինէ թաճիւպ էտիպ՝ պիլմէղլէր իտի , քի
օնա տահա նէ իսքէնճէ վէրսինլէր : Չիւն Յիսուս
Իշֆէնտիմիզ օնա գուվվէթ վէրիյօրուտու , վէ օ՝ «Պէն
Վրիսթիանըմ՝ , վէ Վրիսթիանլարըն հագգընտա
սէօյլէտիլինիզ սուլլար՝ իֆթիրա տըր» տէլի պաղը-
րըրտը :

Սանկտոս սարկաւագ տա փէք քէսքին իսքէնճէ-
լէր չէքտի : Քէնտի շիտտէթլի աճըլարընըն իչին-

տէ տայմա՝ «Պէն-Քրիսթիան ըմ, պէն-Քրիսթիան ըմ» տէյի ճէվապ էտէր իտի: ()նա իսքէնճէ վէ-րէնէր օնուռ գալիլիյինէ խըրսլանըպ՝ օնուռ վիւճու-տինին հէր թարափընը գըզկըն տէմիր սաչար իլէ եագտըլար. վէ անիտէ պիւթիւն վիւճուտի եարա պէրէ օլտու. անճագ օնու հիչ պիր շէյ սարսամա-տը. տայմա սատըգըղըլա քէնտի Վուրթարըճըը-նը իգըար էյլէտի: Պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա՝ եէնիտէն օնա զէյատէ քէպին իսքէնճէլէր վէրտի-լէր. վէ լաքին օ քէնտի սատըգըղընտան ասլա շաշ-մատը: () վագըթ փուլթիւրէսթլէրին զէյնէթլէ եօրթուսու վարըտը, քի պիր չօգ շէհիտլէրի էօլ-տիւրէճէքլէր իտի: Սանկտոս վէ Սատուրոս եէնի վաֆթիզ օլտուգլարընտան՝ օնլարը սօիալար իլէ տէջտիւլէր, վէ սօնկրա աթէշտէ գըզմըշ տէմիր իսքէմլէ իւզէրինէ օթուրթտուլար. վէ էնճամը արս-լանխանէյէ աթտըլար, քի օրատա եըրթըճը հայ-վանլար վարըտը: Պու ա՛լիզ շէհիտլէր քէնտի տինլէրինտէ գալի տուրտուլար, վէ հայվանլարըն օնլարը փարալատըղը վագըթ՝ ճէլլատլար գըլըճ իլէ օնլարըն պաշընը քէստիլէր:

Պլանտինայը տախի արսլանխանէյէ կէօթիւր-տիւլէր, վէ գօլլարընը աչըպ՝ օնու պիր խաչա պաղ-լատըլար, քի քէնտինի հըֆլ էտէմէյիպ՝ գուտուր-մուշ հայվանլարա հաղըր վէ գօլայ պիր ալ օլտուն: Վէ լաքին օլ հայվանլար ինսանլարտան մէրհամէթ-լի օլուպ, օնու ինճիթմէտիլէր. պու սէպէպտէն էօ-թիւրիւ՝ օնու ալտըլար կէօթիւրտիւլէր, վէ պաշգա պիր եօրթու կիւնիւնէ սագլատըլար: Պիր աղ վա-

գլխաւոր սօնկրա, Լ.Թ.Թալոս վէ Լ.Ղէքսանդրոս իս-
մինտէ իբի պաշգա Վրիսթիան տաճա ԹուԹուպ՝
օնլարը աթէշտէ գըզմըշ տէմիրտէն իսքէմէ իւս-
թիւնէ օթուրթտուլար, վէ երրթըճը հայվանլարըն
էօնիւնէ աթտըլար. Պլանտինա տա օնլարըն արտըն-
տան կիթտի, վէ եիւլիւ կիւլէր իտի: Ա ք օնու
պիր աղա գոյուպ՝ պիր եապանի պուղա էօնիւնէ
աթտըլար, քի անիտէ Թէնի պին փարչա օլտու,
վէ ճանը Յիսուսուն գուճաղընա ուչտու: Բօն-
տիկոս իսմինտէ 15 եաշընտա պիր կէնճ Վրիսթի-
ան տա օնլար կիպի շէհիտ օլտու:

ՓԱՍԼ ԺԲ

ԼՖրիգատա՝ Սըւրբաթ և Զուլաթա օլան Գուլ-
ալալա :

(Սէնէ 169 — 302)

Օ վազըթտա՝ ԼՖրիգատա կարթագինէ Վիլի-
սէսի տէ պէջլէ պիր քէսքին գովալայը չէքտի :
Փէք չօդ Վրիսթիանլար մահպուս օլտուլար : Պուն-
լարըն իչինտէ Բերբէթուս իսմինտէ 22 եաշընտա
պիր կէնճ գարը՝ վէ Տիլիչիթաս իսմինտէ պիր եէ-
սիր գըզ վարըտը : Բերբէթուսանըն պապասը փութ-
փերէսթ օլտուղունտան՝ փէք չօգ չալըշտը , քի գը-
զընա Վրիստոսու ինքեար էթտիրսին : Իմտի օ-
նուն օլտուղու զընտանա կիթտի , վէ օնա տէտի .
«Պէնիմ ագ սաչլարըմա մերհամէթ էյլէ , վէ էյեր
սէնին հուղուրունտա պու իսիմէ շայէսթէ իսէմ , սէ-
նին փէտէրինէ մերհամէթ էյլէ . սէնին էվլատընա մեր-
համէթ էյլէ , քի օնու տա սէնին իլէ պէրապէր մեզա-
րա չէքիշտիրէճէքսին : Կէլ սէօղ տիյնէ , զիրա սէնին
էօլիւմին հէփսիմիվէ ղիւլ վէ ըէզալէթտիր» : Սօնկ-
րա օնուն էլլէրինի էօփիւպ՝ օնուն պազլարընա գա-
փանտը , վէ սղլայըպ՝ «Պէնիմ գըզըմ տէյիլ՝ իլա
պէնիմ վէլինիմէթիմ օլաճագսըն . կէլ շու փէտէ-

րինին լեճալարընա վէ կէօղ եաշլարընա դարշը տուր-
մա՝ տէտի : Ա է լաքին Ռէրբէթուա անատան վէ
պապատան զիյատէ սէվիլէճէք Ռապպ ՄլաՏը թա-
նըմըշըտը : Ռէրբէթուայը վէ Ֆէլիշիթասը երը-
թըճը հայվանլար էօնիւնէ աթտըլար , վէ պիր ճէլ-
լատ էլի իլէ գաթլ օլունտուլար : Աֆէնտիմիզին
247 սէնէսինտէ՝ Խսքէնտերիյէտէ վէ Սըսըրտա
զոհՏը էտէն գօվալայըշտա՝ Սէթրաս իսմինտէ պիր
իսթիյար թութտուլար , վէ օնա ճէպը իլէ եալան
ալաՏըլարա պուհուր եադմաղա զօր էթտիլէր : Ա-
քին օ՝ պու շէյէ գարշը տուրտուղու իչին՝ օնուն
ճէլատլարը օնու թօփուլլար իլէ թէփէլէտիլէր , վէ
տիքէնլէրիլէ օնուն եիւղինիւ երըթտըլար , վէ օնու
վարօշա չէքիպ՝ օրատա թաշլատըլար . օնտան սօնկ-
րա Վուինթա իսմինտէ պիր Վրիսթիան գարըյը
փուլթանէյէ չէքիպ՝ օնու զօրլատըլար , քի փուլթ-
լարա սէճտէ զըլըն : Աքին պու թէքլիֆի ռէտտ
էթտիլինտէ , շէհիրին սօգաղարընտաքի թաշլարըն
իւստիւնտէ սիրիւքլէտիլէր , վէ պիր տէյիրմէն թա-
շը իւզէրինտէ օնուն աղալարընը դըրըպ էղտիլէր ,
վէ էնճամը թութտուլարը եէրէ կէօթիւրիւպ , օ-
րատա էօլտիւրտիլէր : Պու իսքէնճէլէր վէ էյի-
յէթլէրտէն սօնկրա՝ փուլթիւրէսթլէր Վրիսթի-
անլարըն էվլէրինի պուսմաղա տախի պաշլատըլար .
վէ օնլարըն էվլէրինէ հիւճիւմ էտիպ , տիւշմանըն
օրտուլարը պիր շէհիրի պասըպ խարապ էթտիլէ-
րի կիպի՝ էն զըյմէթլի շէյլէրի ալտըլար , վէ պագի
գալանը աթէշէ վէրտիլէր : Լէսիր Վրիսթիանլա-
րըն իչինտէ Մփօլօնիա իսմինտէ պիր եաշլը գարը

վարըտը, քի՛ ծնուն պիւթիւն տիշէրինի գօփարտը-
լար, վէ շէհրին գափուլարընտա պիր աթէշ եա-
ղըպ՝ “Նէր Մլաշընա քիւֆիւր էթմէզէն” սէնի
պունուն իչինէ աթարըզ” տէյերէք ծնա գօրգու վէր-
տիլէր : Մփօլլօնիա իսէ պիր տապիզէ մէօճլէթ
իսթէտի, վէ քէնտինի աթէշին իչինէ աթըպ էօլ-
տիւ : Պու սէֆիլ քէօրլար՝ Սէրափիոն իսմինտէ
պիր պաշգա Վրիսթիանը տաշա քէնտի էվինտէ
թութտուլար, վէ ծնուն քէմիքլէրինի զըրըպ՝ պիր
եիքսէք օտատան սօգաղա աթտըլար : Վրիսթի-
անլար սօգաղարտա նէ կէճէ վէ նէ կիւնտիւլ՝ է-
մին վէ րաշաթ կէզէմէզլէր իտի : Շէմա՛աթ պիր
տիւզիյէ պաղըրըրըտը, քի Վրիստոսու ինքեար
էթմէյէնլէրին Տէփսինի աթէշէ աթմալը : Լամիէ-
րաթօր՝ Պետրոս իսմինտէ սարայ աղալարընըն պի-
րինի քէնտի հուզուրունա չաղըրթտը, վէ ծնու քէնտի
հուզուրունտա գամջըլլա թէփէլէթտի : Պետրոս՝
“Պէն քէնտի Վուրթարըճըմա գարշը քիւֆիւր է-
տէմէմ”, վէ եալան ալաշլարա գուրպան սունա-
մամ” տէյի թազրիր էտինճէ, օլ վազըթ ծնուն
ճէլլատլարը զիյատէ գուտուրուպ՝ ծնուն էթլէրինի
փարչա փարչա էթտիլէր, վէ ծնա զիյատէ աճը վէր-
մէք իչին՝ ծնուն եարալարընը թուզ վէ սիրքէ իլէ
օվալատլար : Սէ ծնուն հիչ պիր շէյտէն սար-
սըլմայօր իտիլինի կէօրտիւքլէյի զէման՝ ծնու քիւլ-
լի աթէշ իւզէրինէ գօյուպ եագտըլար : (302 սէնէ-
սինտէ :)

Սիքստոս՝ Հռովմա Վիլիսէսինին եպիսկոպոսու
260 սէնէսինտէ շէհիտ օլտու : (Նուն էօլիւմիւն-

տէն սօնկրա՝ Լոռվմանըն վալիսի պու Վիլիսէնին չօգ զէնկին օլուպ՝ վաֆիր շէյ մալիք օլտուղունու իշիտինճէ, օլ Վիլիսէնին] որէնցիոս նամ իւք սարկաւագընը եանընա կէթիրթտի, վէ օնա էմր էթտի քի օլ մալը քէնտինէ թէսլիմ էթսին :] որէնցիոս օնտան պիր վատէ իսթէտի, քի հէր շէյի սըրասընա գօյուպ, այրը այրը տէֆթէրէ կէշիրսին :] էգքիր վալի օնա իւշ կիւն մէօճլէթ վէրտի :] Լւշինճիւ կիւն] որէնցիոս Վիլիսէտէքի պիւթիւն ֆուգարէլէրի ճէմ՝ էտիպ՝ օնլարըւ պէրապէր վալիյէ կիթտի, վէ օնա տէտի, “Աէլ, պիլիմ Լւլաճըմըզըն խաղնէլէրինի կէօր. պիւթիւն ալլու ագճէ թօրպալարըլըւ տօլտու” :] ալի տըշարը չըգտը, վէ ալլուտաքի ֆուգարէլէրի կէօրտիյիւնտէ, տէօնտիւ] որէնցիոսա թէրս թէրս պագտը :] արկաւագ “Աէյէ տարըլըլ յօրսուն՝ տէտի, սէնին արլուլէտիյին ալթուն պաշգա պիր շէյ տէյիլ իլա թօփրագտան չըգմըշ ալլագ պիր մատէն վէ հէր կիւնաճըն սէպէպի տիր. ասըլ սահիհ ալթուն պու ֆուգարէլէրէ ըշըգ վէրէն նուր տուր :] շթէ պէնիմ սանա վատ էթտիլիմ խաղնէ պունլար տըր. իշթէ գըյմէթլի էլմասլարըմ տա վար. պու պիքիր գըղլար, վէ տուլ գարըւար Վիլիսէնին թաճը տըրլար” :] ալի “]էն պէնի զէֆքլէնիյօրմուսուն, պէն աղնա յօրում քի՝ սէն էօլիւմտէն գօրգմայօրսուն, վէ լաքին պէն սէնի չափուգ էօլտիւրմէյէճէյիմ” տէտի :] Եյլէ տէտիքտէն սօնկրա, օնու սօյունտուրտու, վէ պիր տէմիր ըսգարա իւղէրինէ պաղլաթտը, քի օնու քիւլիւ աթէշ իլէ քէպապ էտիպ էօլտիւր-

սիւն : Լորենցիոս աթէշ իւշերինտէ պիր Եանա տօղըու փէք չօգ եաթմաղըլա, վալիյէ տէտի . “Պէնի չէվերսինլէր, զերա պու եանըմ փէք չօգ գալըուլտու” : ()նու չէվերտիքլէրինտէ, կէօղլէրինի կէօյէ գալտըրտը, Լուովմանըն ահալիսի իչին տուա՛ եթտի, վէ սօնկրա ճանընը Լաւահա թէսլիմ էթտի :

ՖՍՍԼ ԺԳ

Չօգ Քրիստիան չօճուգլարըն շէհիօ օլմաը, վէ Լեւր-
լէ-Դալէպլէր իլէ Լաովմա Կէվլէլէնին Խալապ օլմաը :

(Պէնէ 260 — 311)

Շիմտի զայիֆ չօճուգլարըն Քրիստոսուն իսմի իչին սապր իլէ իսքէնճէլէր չէքիպ՝ օնուն ուղը-
րունա քէնտի էօմիւրլէրինի վէրտիքլէրինի տախի նազար էտէլիմ : Կիւրեղ Քալսերլի պիր կէնճ վարըտը, քի ճան ու եիւրէքտէն Քրիստոսա եա-
փըմըլըտը. էկերչի օնա փէք չօգ գօրգուլար վէ է-

զկէթէր վերտիւէր իսէ տէ, օ պիր թիւրիւ Վրիս-
 թիանըղը ինքեար էթմէտի: Վէնտի նաշընտա
 օլան տէլիգանըլար օնու գօվարլարըտը, վէ քէն-
 տի պապասը օնու էվտէն գօվտու: Հաքիմ՝ օնու
 քէնտի հուզուրունա կէթիրթտի, վէ օնա տէտի.
 «Վէլատըմ» պէն սանա ալֆէ էտէրիմ, վէ պապան
 թէքրար սէնի էվինէ գապուլ էտէր, վէ օնա մէ-
 րասիօր օլմասը սէնին էլինտէ տիր. նէթիշիր քի
 սէն ազլընը պաշընա կէթիրէսին, վէ քէնտինի զայ
 էթմէյէսին»: Չօճուզ ճէվապ վէրտի քի, «Պէն
 պու էզկէթէրի սէվինճ իլէ չէքէյօրում. չիւնքի
 լըլաճ լֆէնտիմ պէնի քէնտի նանընա ալաճագ.
 վէ էյեր պէն պապամըն էվինտէն գօվուլտում ուտա,
 պէնիմ օնտուն ալէա գօնաղըմ օլաճագ: Լօլիւմ
 պէնի աալա գօրգուլթմազ, զիրա օ պէնի տահա էյի
 էօմիւրէ կէօթիւրէճէք»: Պու կիւզէլ իղրարտան
 օօնկրա, օնու պաղսյըպ իսքէնճէ նէրինէ կէօթիւր-
 տիւլէր: Հաքիմ կիլիճէ ըմարլատը քի, օնու
 կէրի կէթիրսինէր. զիրա ումարըտը քի, օ աթէշի
 կէօրիւրսէ՝ Փիքրինի թէպտիլ էտէր: Ալ է լաքին
 կիւրեղ գօրգմայըպ՝ գափի տուրտու: Իմտի հա-
 քիմին եանընա տէօնտիւյիւնտէ, հաքիմ՝ օնու աճը-
 յըպ՝ թէքրար օնա նասիհաթ վէրտի: Լաքին օլ
 կէնճ շէհիտ ճէվապ վէրտի քի, «Լէնին գըլըճըն
 վէ աթէշին պանա հիչ պիր շէյ նափամազլար. պէն
 տահա ալէա էվէ կիտէճէյիմ. թէղ էյլէ քի՝ պիր
 ան էվվէլ օրայա կիրէյիմ»: Իմտի նանընտա տու-
 րանլար օնու աճըտըգլարընտան աղլարլարըտը: ()
 իսէ օնլարա տէտի. «Լըլայաճաղընըպ» սէվինին.

վէ լաքին սիղ պէնիմ կիտէճէյիմ մէմլէքէթիմի
ասլա պիլմէլսինիլ” : Սոնկրա քէնտիլիլինտէն էօլ-

մէյէ կիթտի . վէ պիւթին շէհիրին ահալսի թա-
ճիւպ չէքտիլէր : (սէնէ 260 :) Լ. ֆրիգա Վ. իլիսէսին-
տէն պիր քիւչիւք չօճուգ թուլթուպ՝ Վրիսթիան
տըր տէյի հաքիմին հուղուրունա կէօթիւրտիւլէր .
հաքիմ գըյաս էթտի քի , քէնտի թէհտիսլէրի իլէ
օնու գօրգուտաճագ տըր . վէ լաքին Վրիստոսուն
կէնճ շայիրտի հիքմէթլի պիր ճէսարէթ իլէ ճէվապ
վէրտի քի՝ “Սէն իսթէտիլինի վէ էլինտէն կէլտի-
լինի եսի , անճագ պէն Վրիսթիանըմ վէ Վրիս-
թիան գալաճաղըմ” :

Լ. Նտիոքտա՝ Լուվմանոս իսմինտէ Վրիսթիանըն
պիրի՝ Ինճիլէ իթթիգատ էթտիլի իչին փէք չօգ
տայադ եէտի : Սէ սօլտաթըն պիրի օնու զէֆթ-
լէնէրէք տէտի . “Սէնին Վրիստոսուն տահա տին-
քի (ատէմ) տիր , վէ լաքին պիղիմ ալահլարըմըզ

փէք չօգ էսքի տիրէր”։ Պու սէօհպէթին իւզէրինէ Զոռմանոս պիր չօճուգ չաղըրտը, քի սօլտաթա ճէվապ վերսին : Զօճուգ չօգ սերպէսթիք իլէ օնա տէտի . “Պիղ չօճուգլար արթըդ ինանամայըդ քի՝ չօգ ալլահլար վար տըր . եալընըդ պիր Մլահ վար տըր, վէ օխնսանըն եիրէյինտէ սաքին օլուր”։ Պու սէօհպէթի տէտիյի իչին՝ փէք չօգ տայյագ եէտի . վէ օնուն անասը օրատա պուլունուպ՝ օնա պաղըրարագ տէտի . “Վայրէթ էյլէ՝ էվլատըմ՝ ղայրէթ էյլէ . գալին տուր . էօլիւմիւզլիյին թաճը շիմտիտէն պաշընըն իւզէրինտէ փարլայօր”։ Պու կէնճ շէհիտ տայյագ ալթընտա ճանընը թէսլիմ՝ էտէյօր իքէն, անասը կէօզէաշը տէօքէրէք օնա տէտի . “Մլահա ըսմարլատըդ պէնիմ՝ սէվիւլիւ էվլատըմ . Մլահըն հուզուրունտա քէնտի աճիզէրինին էօլիւմիւ գըյմէթլի տիր”։

Եւ պու թէվարիխի՝ օգույան աճիզ չօճուգլար՝ սիզին իչին Մլահտան աիլէրիմ քի, սիղէ Տիսուսու էյի թանըթտըրսըն, շէյլէ քի՝ հէր շէյտէ սիզի սէվէն Տիսուսուն իթթիգատընտա գալին տուրասընըդ : Եւսերիոս նազլ էտէր քի, անճագ եիրմի եաշընտա օլան տէլի գանլընըն պիրինի արսլանխանէյէ կէօթիւրտիւէր, քի օրատա պըլար՝ վէ գալիւնլար վարըտը : Իմտի օ հայվանլարըն եանընա կիթտիյինտէ, տիզ իւսթիւնէ կէլիպ՝ էլէրինի կէօյէ գալտըրտը . վէ հայվանլար օնու ինճիթմէտիլէր : (Նուն իւսթիւնէ պիր պուղա սալըվէրտիլէր, վէ օնու աթէշտէ գըզմըշ տէմիր իլէ տիւրթէրլէր իտի . հայվան տէլիգանլը Քրիսթիանա րայէթ էտիպ՝

տէօնտիւ վէ քէնտինի կիւտէնլէրին իւզերինէ հիւ-
ճիւմ էթտի . էնճամը օնու երթըճը հայվանլարըն
եէտի իլէ թէլէֆ էտինճէյէգատար փէք չօգ զահ-
մէթ չէգտիլէր :

Լաչիւնճիւ տէհրտէ՝ տէվլէթլէր Վրիսթիանլա-
րա գարշը հէր նէ գատար պէօյիւք վէ շիտտէթլի
գօվալայըշլար չըգարտըլար իսէ , օգատար տա պէօ-
յիւք զաղէպլէրէ վէ պէլալարա օղրատըլար : Պու-
մապէյնտէ էլլի իմիէրաթօրտան զիյատէ թախթա
օթուրտու : ()նլարը օթուրտան ասքէրլէր՝ չա-
փուճագ օնլարը թախթտան աշաղա ալլպ էօլտիւ-
րիւրլէր իտի : Ալ է տէվլէթի զայէթ շէտիտ պէ-
լալէր խարապ էթտիլէր : Վրիսթիանլար էյի
ֆէրգինէ վարըյօրլարըտը քի՝ պու պէլալէր քէն-
տի գօվալայըճըլարընըն իւզերինէ շագգ թարս-
ֆընտան էօլանըյօր , վէ լաքին օնլար քէնտի
իւզէրլէրինէ ալմայըպ՝ Վրիսթիանլարա գարշը
տահա զիյատէ խըրսլանըյօրլարըտը : Լիւզ սէք-
սէն թարիխինտէ՝ Վ. օմմօտուն փատիշահըղընըն
կիւնլէրինտէ՝ թա՛ուն իլլէթի Լթալիայը՝ Րումիս-
թանը վէ Տէվլէթին պիւթիւն պոյլուրտուղու եէր-
լէրի խարապ էթտի : Սալթ շոռվմա շէհրինին
իշինտէ , պիրազ վագըթ , կիւնտէ 20,000 քիշի էօ-
լիւրիւտիւ : 256 սէնէսինտէ Լ՛նտիոքտա թա՛ուն-
տան օգատար ատամ գըրըլըրըտը քի , հէփ էօլիւ-
լէրի սայամալարըտը : 311 սէնէսինտէ Սաքսիմի-
նոսուն գօվալայըշլանտա հէր կիւն քէնտի օրտուսուն-
տան պէշէր պին ասքէր էօլտիւ : Վրիսթիանլարա
գարշը իլք գօվալայըշլարը չըգարան իմիէրաթօր-

լարն պիր գաջը՝ թիւրլի պէլա ու զագէպլէր իլէ
 էօլտիւլէր : Ս ազերիանոս իմիէրաթօր՝ աճէմ
 շահը Սարօրա եէսիր տիւշտիւ, քի օնու մահպուս
 էյլէտի, վէ հէրաթա պինտիքճէ, օնու այագ պա-
 սամաղը կիսի գուլանտը : Էնճամը Սարօր օնու սաղ
 սաղ էօլտիւրթտիւ, վէ թուզլաթտը : (սէնէ 260 :)
 Ս է 310 թարիխինտէ Վալերիոս իմիէրաթօր չա-
 րէսիզ պիր տէրտէ օղըատը : Այագլարը վէ պա-
 ճագլարը չիւրիւյիւպ գուրտլանտը : Էէքիմլէր վէ
 փութլար օնու էյի էտէմէտիլէր : Պիր երլ գատար
 պու գօրգուլու վէ մէքրուհ իլլէթի չէքտի : Անճամը
 քէնտի աղըլլարընտան քէնտի խղճմտանքը օյանըպ՝
 311 թարիխինտէ՝ Վրիսթիանլարա գարշը չըգար-
 մըշ ըտըղը գօվալայըշը մէքս էթտիրթտի, վէ օն-
 լարա ըուխսաթ վէրտի, քի քէնտի Վրիսթէլէրինի
 թէքրտը եափսընլար, վէ օնլարա ըէճա էթտի, քի
 քէնտի սաղլըղը իչիւն տուա՝ էթտիլէր : Աոստան-
 դիանոս թաթթա օթուրտուղունտա՝ Վրիսթի-
 անլարա սահապէթլիք էթտի, վէ 300 սէնէտէն
 պէրի Վրիսթէյի խարապ էտէն գօվալայըշլարը պի-
 թիւն պիւթիւնէ մէքս էթտի :

ՓԱՍԼ ԺԴ

Լձկէլէ Եւ ԿէճրէրԿէ Վրիւնէիան Վրիւնէիւրէ-
նին հիւսիս վէ Դիպար :

(Ո հնէ 34 — 325)

Վրիսթիան Վրիսթիսի՝ Լուսքեալարըն վագթըն-
տա պիր սատէ ուսուլ իւզրէ գուրուլմուշ ուտու :
Հէր պիր ճէմա՛ւթըն պիրէր չօպանը՝ եպիսկոպո-
սու վարըտը , քի օնլար Լլաճըն Վէլամընը վա՛ղ
էթմէյէ՝ վէ ճանլարըն սէլամէթինէ մէմուր ուտու-
լար . վէ զիյատէ ճէմիյէթլի օլան Վրիսթիւրին զի-
յատէ չօպանլարը տախի օլուրուտու , վէ օնլարըն
եանընտա սարկաւաղլար վարըտը : Եւք մէսնէտ՝
Լուսքեալարըն իտի . Վրիսթիանըն էօմրինէ վէ
թալիմինէ միւթա՛ւլիք ճէմի շէյլէրի օնլար էջրէ-
տիրէր իտի . վէ օնլար ասըլ Վրիստոստան էջրէն-
միշ իտիլէր : Պալար քի՝ Վրիսթէնին խատէմէլէ-
րի վէ պայաղը աղալարը մապէյնինտէ տաճա պիր
Ֆէրգ գօնմամըշ ըտը : Լլար աղար՝ պիր ճէմա՛-
ւթըն չօպանընա՝ եպիսկոպոս եախօտ նազիր իսմի-
նի վէրտիլէր . վէ օնուն քէլամընը միւթէպէր վէ
քեաֆի սայտըլար : Պարըշ վէ ըաճաթըլք վագ-
թինտէ՝ Վրիսթէնին իտարէսի չօգ չօպանլարա իճա-

լէ օլուրուտու . վէ լաքին գովալայը շ վագթինտէ՝ պիր գալի նիյէթէ վէ գարարը թէֆէքփուրէրէ միւհթաճ օլուրդլարընտան՝ պիր ճէմա՛աթըն նիզա- մը վէ իտարէսի պիր գատիր վէ՛ ալիմ՝ ատէմ՝ էլինտէ օլմասը զիյատէ մէնֆա՛աթըյլտը : Պօղոս Լու- քեալ Վրիսթիանլարա ըամարլամըշտը, քի էյէր մապէյնէրինտէ պիր նիզալարը վէ տավալարը օլուր- սա, իմանսըղարըն շէրա՛աթընա կիթմէսինէր : Վէ փութփէրէսթ հաքիմլէրին Վրիսթիանլար իլէ ա- տավէթէրի օլտուղունտան, պու թէնպիհ վէ գա- նուն իւմիւմէն փէք գօլայ թութուլտու վէ իճրա օ- լունտու : Պու տավալարը քէսմէյէ էքսէրի եպիս- կոպոսլար մէմուր ուտուլար, վէ պու սէպէպտէն էօ- թիւրիւ օնլարըն նուֆուղու վէ իթիպարը արթտը : Վէ օլ վագիթլէրտէ եպիսկոպոսլուղուն թէհլէք- սի՛ շէրէֆտէն զիյատէ օլտուղու իչիւն՝ եպիսկոպոս- լար քէնտի հէօքիւմէթլէրինի ֆէնայա գուլլանա- ճաղլարընտան գօրգմաղլարտը : Իւչիւնճիւ տէհ- րին օրթասընտա՝ Կարթագինէ եպիսկոպոսու Կիպ- րիանոս՝ “Պէն քէնտի Վիլիսէմէ տանըշմատըգտան սօնկրա՝ հի՛չ պիր շէյ եափմամ” տէրիտի :

Վէ լաքին պաշգա պիր զիյատէ պէջիւք վէ սա- հիհ թէհլէքէ՝ եանի Հուլմա՝ Կարթագինէ՝ Խաքէն- տերիյէ վէ Լ՛նտիօք կիպի՛ տէվէթին պէջիւք շէ- հիլլէրինին եպիսկոպոսլարընըն օ պիր եպիսկո- պոսլարըն իւղէրինէ իւսթիւք վէ պէջիւքիւք թասլամալարը թէհլէքէսի վարըտը . վէ օնուն իլք նիշանէլէրի օ վագթտէն պէյսան օլտու : Լէկերչի օնլարըն ճէմիսի պիր ըութպէտէ իտի ի-

սէ տէ , կէօրինիւր իտի քի , պէօյիւքըիւք սարղու-
սու՝ վէ մաթլուպու Հռովմա եպիսկոպոսունա զե-
յստէ թէէսիր էթմիշ իտի , շէօյլէ քի խայլը վա-
զըթտան սօնկրա պիր քէսքին զալիմլիյէ թէպտիլ
օլտու : Պու մատտէ Վրիլիսէնին վիւծիւտիւնէ պիր
եարա օլտու , վէ պիր կիղլի սըրըր լիէնչէ կիպի
ազար աղար վիւծիւտիւն պիւթիւն ազալարընը զէ-
հիրէտի . լաքին ֆէնալըղըն պէօյիւյիւ շունտա իտի
քի տույուլաւագ գատար աճը վէրմէղ իտի : Պուն-
տան պէօյլէ պիրինճի վէ իւչիւնճիւ տէհրլէրտէ՝
Հռովմա Լպիսկոպոսլարը Պիրինճի Ս իկտորուն վէ
Պիրինճի Ստեփաննոսուն՝ Վրիստոաա գարշը մաթ-
լուպլարը ճէպրէն րէտտ օլունտու . անճագ տէօր-
տիւնճիւ տէհրտէ՝ պու նահագ մաթլուպլար Վրիս-
թիան՝ Վմիէրաթօրլարըն սահապէթլիյի իլէ՝ Վրիլի-
սէնին զսարարը իլէ եէնիտէն սապիթ օլտուլար :
Լպիսկոպոսլարտան՝ չօպանլարտան վէ սարկաւագ-
լարտան մա՛տա Վրիլիսէտէ կիսասարկաւագլար , ըն-
թերցողլար , ջահընկալլար , երդմեցուցիչլէր վէ
գոնապանլար կիպի պիր գաչ մէմուրլիյէթ տահա
վարըտը : Ը՛ղիզ Բուհուն ատէթտէն խարիճ քէ-
րէմլէրի՝ Լպիսկոպոսլարտան եախօտ չօպանլարտան
ուզագ տէյիլ իտի . իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէհրտէ
օնլար տահա պուլունուրուտու . զիրա Յուստինոս
շէհիտ օ վաբըթ իմիէրաթօրա պէօյլէ եազայօրու-
տու . «Պիր չօգ խասթալար վէ տիվանէլէր՝ կերէք
Հռովմատա կերէք Տէվլէթին սայիր սէմթլէրինտէ
սէնին սիհիրպազլարընտան շիֆա պուլմայըպ՝ Վրիս-
թիանլարըն էլի իլէ Պոնտոսլու Պիղատոսուն կիւ-

նիւնտէ Լւաչա չըգմըչ Յիսուսուն իսմի իլէ թէքմիլ սաղըզդ պուտուլար . պիղ հէր կիւն պու միսիլի էյլիքէրի կէօզիւմիլդ իլէ կէօրիւյօրուզ” : Ա է իբինճի տէհրին իչինտէ եաշայան Լիոն եպիսկոպոսու Լրենէոսուն քիթապընտա պէջլէ օգուրուղ . “Պա՛ղըսը շէյթանլարը գաշըրըրլար , վէ օլաճազ շէյի խապէր վէրիլէր , պաղըլարը տա էլ գօմաղ իլէ խասթալարը էյի էտէրլէր : Լյօլիւէր տիրիլտիէր , վէ արամըզտա երլարճա եաշատըլար : Լլահըն քէնտինին պիւթիւն Վիլիսէսի իչինէ եայտըղը ճէմի” օլ քէրէմլէրի քիմ սայապիլի , քի օնլարը պիլէ հէր կիւն Յիսուս Վրիստոսուն իսմի իլէ՝ միլէթլէրին սէլամէթի իչինէ ճապաիհսան էտէր” : Իքինճի տէհրին սօնունտա՝ Տերտուղիանոս Լոովմա վալիլէրինէ պէջլէ եազարըտը . “Աէնին թաթիւնըն էօնիւնէ պիր փութ կէթիթ , վէ սէն կէօզլէրին իլէ կէօրիւպ աղնայաճագսըն , քի եալընըզ պիր Վրիսթիանըն քէլամը օնուն հիլէպաղըրընը վէ գալպ օլտուղունու պէյան էտէր . վէ Լլահըմ տէյէն րուհ քէնտինին շէյթան օլտուղունու իգրար էթմէյէ մէճպուր օլուր” : Լլէսէվիյէ ճէմի ազիզ թէվարիսճիլէր Լլսսիբիոսա գատար (տէօրտինճիւ տէհրէտէք) պիլէ նագլ էտէրլէր , քի Վրիսթիանլար Յիսուսուն իսմի իլէ շէյթանլարը գաշըրըրլարըտը . շէյլէ բիհէր քէս կէօզիւ իլէ կէօրիւպ՝ գուլաղը իլէ իշիտիր վէ շէհաստէթլիք էտէր իտի . վէ տաթի սէյլէրլէր քի , չօգ Վրիսթիանլարըն՝ տէյիլ կիզլիտէ՝ իլա հէր քէսին էօնիւնտէ՝ կէլէճէք շէյի սէյլէմէյէ , վէ միւճիւլաթ իլէ խասթալարը սաղալթմաղա գուտրէթի վարըտը :

ቅዚህ ልክ

የጊዜ-ገደብ ለማድረግ የሚችሉ ከጊዜ-ገደብ ይታወቃል፡

፲፱፡፳፻፵፯፡

(F) 424 34—325)

Քիլիսէնին հիւլէքի իւշ տէհրէրինտէ՝ Քրիսթի-
անլարըն քէնտի իպատէթէրնի հտէճէք մախսու-
սէն պինա օլունմուշ Քիլիսէլէրի եօղուտու : ()նլար
մաղարալարտա՝ օրմանլարտա վէ հիւլէրտէ վէ եէր
ալլընտա օլան պօտրումլարտա ճէմ՝ օլուրլարըտը .
վէ անճագ իւշիննճիւ տէհրին սօնունտա՝ Լլահա
Քիլիսէլէր պինա հտէ պիլտիլէր : ()նլարըն իպա-
տէթի՝ Լլահըն Քէլումընը վաղ վէրմէնին՝ տուա՝
էթմէնին՝ իլուհի օգումանըն վէ Բապպըն Լիւշամ
Պա՝ամընըն իւղէրինէ պինա օլմուշուտու : Լքսէրի՝
Քրիստոսուն էօլիւլէրտէն տիրիլմէսինին զիքրի ի-
շին՝ հաֆթանըն իւք կիւնինտէ՝ եանի (Փաղար կիւ-
նինտէ ճէմ՝ օլուրլարըտը : Էէր սէնէ՝ Քրիստո-
սուն տիրիլմէսին՝ եանի պասէքին վէ Լիլիլ (Իու-
հուն կէլմէսինին եօրթուսունու թուլթարլարըտը .
վէ պաղը սէմթէրտէ մէվլուտունուն տախի եօրթու-
սունու թուլթարլարըտը : ()րուճ վէ տուա՝ կիւն-
լէրինի՝ եօրթու կիպի թուլթարլարըտը : Ս է ճէհա

էտէրլէր իտի քի, Ալլահըն հուզուրունտա ըջըգ
էվլատարը կիպի եաշասընլար. զերա օնլարըն տա-
վէթ օլմալարընըն մէրումը պու իտի. վէ քէնտի
Վուրթարընընա իզզէթ վէ շիքը Էտէրլէր ի-
տի: (Յուստինոս շէհիտին՝ քէնտի տիւշմանլարընա
աշիքեարէ սէօյլէտիյի սէօյլէրի տիյնէյին, քի է-
յէր օնլար թէմէլիզ օլայըտըլար, մութլագա քէն-
տի տիւշմանլարը քէնտինէ գարջը ճէվապ վէրի-
լէր իտի: Լամտի օ պէօյլէ տէր, «Պիզ Վրիսթի-
անլար՝ պիր վագըթ թէն սէֆալարընա եէսիր ի-
տիք. վէ շիմտի ճէհտ Էտէրիզ քի, ա՛ղիզլիքտէ
եաշայալըմ՝ պիր վագըթ թամսքեարըլըս պաթ-
մըջըտըգ, վէ ագջէ պիզիմ փութումուզ ուտու,
վէ շիմտի պիւթին վարիյէթիմիզի ֆուգարէլէրէ
թէվզի՝ Էտէրիզ: Պիր վագըթ ատավէթ իշին-
տէ եաշարըտըգ, վէ գան տէօքմէյէ չալըջըրըտըգ,
վէ պիզիմ թապիէթտէ վէ մէշրէպտէ օլմայանլարը
էվլէրիմիզտէն գօվարըտըգ. վէ շիմտի քի Վրիս-
տոս պիզիմ եիւրէյիմիզէ պէյան օլտու, պիզ մու-
հապպէթի վէ մէրհամէթի թանըրըգ, տիւշմանլա-
րըմըզ իշին տուա՝ Էտէրիզ. վէ ճէհտ Էտէրիզ քի,
պիզէ սէպէպսիզ տիւշմանըգ Էտէնլէրի իսքեաթ է-
տէլիմ՝ քի Վրիստոսուն միւթէպէր Խնճիլինէ կէօ-
րէ եաշասընլար, վէ Ալլահըն պիզիմ ճանըմըգա
իհսան էթտիյի իւմիտէ մալիք օլտունլար՝: Փուլթ-
փէրէսթլէր՝ պու միսիլի մուհապպէթի կէօրիւպ՝
նասըլ եապանճը վէ պիրիպիրինի թանըմայան ա-
տէմլէր պէօյլէ պիր սըզը մուհապպէթ իլէ պիրլէշէ
պիլմիշլէր իտիքլէրինի աղնայամազլարըտը: Պու

շէյի կէօրմէլէրի իլէ՝ “Պագըն նասըն պիրիպիրլէ-
րինի սէվէյօրլար” տէյիլ պաղըրըրլարըտը : Վեաշ-
քի պու սէօղիւ՝ կիւնիւմիւղիւն ճէմի՝ Վրիսթիան-
լարընըն հաֆգընա տա տէյէ պիլէյիտիլէր :

Պու ճիւմլէ իլէ պու տին պիրլիյի փէք չափուգ
թէհլիքէյէ կիրտի , զիրա ափանսըզ եալանճը
վէ հիլէպաղ խօճալար չըգըպ՝ Վիլիսէյէ թէհլի-
քէլի թալիմաթլար սօգտուլար , վէ պու շէյ՝
Վրիստոսուն սատըգ գուլարընա չօգ եղիյէթ վէ
սըգընթը վէրալիյինտէն՝ օնլար պու թալիմաթլարա
էլէրինտէն կէլտիյի գատար գարշը գօտուլար : Պէն
պուրատա՝ Վիլիսէնին իւղէրինէ հիւճիւմ էտէն օլ
հատսըզ հիսապսըզ մուսաթարալը հերետիկոս-
լըգլարը զիքը էթմէյէ մերամըմ հօգտուր , զիրա
պու Վիթապըն թէհտմիւլիւ եօգ : Վ է լաքին նէ-
միլէ կէրէք , եալան ու եանկըշըգ կէչէր կիտէր ,
Փագաթ հաֆգ՝ տօղըուլուգ տայմա պագի գալըր :
Վ է կէրչէքիք Լալահըմըն Վէլամընտա աշքեա-
րէ պէյան վէ սապիթ օլմուշ տուր , քի հէր օնու
տօղըու եիւրէք իլէ վէ տուա՝ իլէ տրայան ատէմ՝
օրատա պուլապիլին :

Իմտի պիր թալիմաթ մէսէլէսի՝ եախօտ մէզհէպ
խուսուսունտա պիր միւճատէլէ զուհուր էթտիյի
զէման , ճէմա՝աթլարըն եպիսկոպոսլարը պիր սինա-
ղոսա ճէմ՝ օլուպ՝ օտափայը քէսէրլէր իտի : Իքին-
ճի վէ իւչինճիւ տէհրլէրտէ՝ Վրիսթիան Վիլի-
սէսինին իչինտէ պիր չօգ ա՛ղիղ խօճալար վարըտը ,
քի Լալահըն Վէլամընա թապի օլուպ՝ տին պիրլիյի-
նի սագլամաղա ղայրէթ վէ ճէհտ էտէրլէր իտի :

Յոստինոսուն՝ Իրենէոսուն՝ Տերտուղիանոսուն՝
 Աղեմէսին՝ Արոգինէսին վէ Արպրիանոսուն՝ Իսիմէրի՝
 սահիհ Քրիսթիանլարա տայմա խօշ վէ մագպուլ
 տուր։ (Նլար Քիլիսէնին տիրէքլէրի իտիլէր․ պիր
 փայլ պիղիմ էլիմիղէտէք եէթիչէն Օնլարըն հազ-
 տըղը սայըսըզ Քիթապլար՝ քէնտի Լփէնտիլէրի-
 նին շանը իչին էթտիքլէրի զայրէթին վէ քէնտի
 մալիւմաթլարընըն պու գատար նիշանլարը տըրլար։

Ի Ք Ի Ն Ճ Ի Տ Ե Վ Ի Ր

Սոսորանդիանոս Իմեդրաթորան Լեդենձի Գրեգոր
Փափաղէս :

(Սէնէ 325 — 1073)

Փ Ա Ս Լ Ա

Սոսորանդիանոսն Իմեդրաթի Գրեգոր : Տորա-
նոս Դոմէնիկ :

(Սէնէ 325 — 363)

ԼԷՔ Լ՛ղեղ Բուհուն կէլմէսի կիւնիւնտէ՝ Լըրուսա-
ղէմտէն ագան քիւչիք ըրմագ երտան երլա պէօ-
յիւտիւ, վէ հէր Թարաֆա եայլըպ՝ փէք չօգ վէ պէօ-
յիւք չայլար հասըլա կէթիրտի : Ա՛է չայլարըն
քէնարընտա սաքին օլանլար ալթիւսթ օլմաղըլա,
սույուն իւմիւմի ճէօշմասընտան գօրգուպ՝ ելլէրինտէն
կէլտիյի գատար՝ սույուն եիւրիյիւշիւնիւ տուր-
տուրթմաղա չաըշտըլար : Վիսգաթ պօշ եէրէ
չաըշտըլար. զիրա եափտըղլարը պէնտլէր՝ սուլարըն
խըզընը տահա զիյատէ սրթըրտը, վէ պիւթիւն օլ

էնկէլէրի զըլպ մէն՝ էտէն պիր ատէմ՝ զուհուր
էթտիյի ղէման՝ ոլ վագըթ ճէմի՝ գուրումուշ թար-
լալար պու հասիյէթլի սուլարտան սուլանտըլար :
Ֆրագաթ պու չայլար պէջիւք խըզ իլէ եիւ-
րիւտիւքլէրինտէն՝ պիր թագըմ չամուրլու թօփ-
րաղլար պէրապէր սիւրիւքլէտիպ , քէնտի պէրրապ
սուլարընը պուլանտըրտըլար . վէ պօզուգ օլան պէնտ-
լէրին իւթիւնտէն թաշըպ պիւթիւն ոլ էզրաֆ մէմ-
լէքէթէ հայըմալարը իլէ , իչլէրինէ տահա ղէյատէ
չամուր գարըշտը . վէ փէք չօգ չամուրլու պաթադ
եէրլէր պրագալար , քի օնլարտան էօլտիւրիւճիւ
պուհարլար չօգարտը . վէ լաքին հէր քիմ քի պիր
պէրրապ սու իչմէյէ իսթէրսէ իտի , սուլուն փու-
նարընա չօգապիլիբ իտի , վէ քէնտի սուսուղլուղու-
նու սամուշտուրուրուտու : Ինճիլին չայընա էնլի
հէնտէք գազըյան ատէմ՝ Հոովմա իմփէրաթօրու
Կոստանգիանոս օլտու : () Էօմիւր քէլամընը քէն-
տի պապասը Կոստանգիանոս իմփէրաթօրուն սարա-
յընտա թանըմը շտը . վէ լաքին օնուն գաթըլըղը-
նը տահա տույմամը շտը : () Խոուս Լփէնտիմիզ
իսէ պիր միւճիւզաթըլա օնա՝ պունուն տատընը
գաթտըրտը : Կոստանգիանոս քէնտի խասմի Սաք-
սենտիոս իլէ սէֆէր էտիպ՝ փէք տարա կէլմէսի իլէ ,
պիլինմէյէն Լըլասը իմտատա չաղըրտը : Կիւն-
տիւզիւն ափանսըզ կէօքտէ՝ փարլազ նուր իչինտէ
պիր խաչ կէօրտիւ , քի իւթիւնտէ պէջլէ հազըլ-
մը շտը . () Ու նիշան իլէ եէնէճէքսին՝ : Փատիշահ
վէ օնուն աքէրլէրի պունու կէօրտիւքլէրինտէ , թա-
ճիւպտէ գալտըլար : () տիւշիւնտէ () Խոուս Լփիւս

տոսու կէօրտիւ, քի էլինտէ պիր խաչ թու թմուշու-
տու, վէ քէնտինէ էմր էթտի քի քէնտի պայրա-
ղննն իւլէրինէ օնիշտնը գօսուն: Կոստանդիանոս
իգաւթ էտիպ՝ տիւշմաննը թէքմիլէն եէնտի:
(սէնէ 312): Պու շէյի նագլ էտէն Լաւեքիոս տէր
քի, իմիէրաթօր քէնտիսի պու շէյի պանա նագլ
էթտի, վէ եէմին իլէ օնու թահգիգ էթտի: ()
Ս ալըթտան Կոստանդիանոս Վրիսթիան Վիլի-
սէսինէ զիյատէսինճէ սահապէթլիք էթմէյէ պաշ-
լատը: Ս է օ սէնէ պիր Փէրման չըգարտը, քի
քիմսէ Վրիսթիանլարա մանի՝ օլմասըն, վէ Տիշ
քիմսէ օնլարը գօլտլամասըն: Ս է 325 սէնէսին-
տէ պիւթիւն տիւշմանլարնը եէնիպ՝ Հոովմանն
պէօյիւք տէվլէթինէ եալննը քէնտի փատիշահ
օլտուղունտա, պույուրտուղու մէմլէքէթլէրին տէվ-
լէթ տինի Վրիսթիանլըղը էյլէտի: Վրիսթիանլարն
միրիտէն զապթ օլունմուշ մալէրինի կէրի վէրտիրթ-
տի. չօգ քիլիսէլէր եափտըրթտը, վէ էլինտէն կէլտի-
յի գատար Վիլիսէնին էյլիյինէ չալըշտը: Ս է հա-
վէս իլէ Լաւհըն Վէլամընը օգումաղա պաշլատը.
վէ Ստանպօլտա քէնտի սարայընտա քէնտի առէմլէ-
րինէ էմր էթտի քի, իպտտէթ էթսինլէր, վէ քէնտի
ասքէրլէրինէ նասիհաթ վէրտի, քի Լաւհա տուա՝
էթսինլէր: Ելիւմիւնտէն պիր աղ վագըթ էվվէլ
337 սէնէսինտէ վաթթիլ օլտու, վէ իմիէրաթօրլու-
ղուն էրղափան հիլաթնը աթթըգ կիլմէյէ իսթէմէ-
տի. իլլա եալննը եէնի վաթթիլ օլանլարն կիլմէ-
յէ առէթ օլան պէյաղ էսպապ կիլէր իտի: ()
նուն զեքրի՝ Վիլիսէտէ տայիմ գալաճագ, չիւն քի օնա իլք

րահամըզ վէ սերպէսթլիք վերէն օ խտի : (Յնուն օլլու իքինճի Կոստանդիանոսուն կիւնիւնտէ՝ ճէմի՝ փութլար փութխանէլէրտէն գալգտը, վէ փութլարա սունուլան զուրպսնլար՝ էօլիւմ ճէզասը իլէ հասագ՝ օլտուլար :

Վէ լաքին Կոստանդիանոսուն իքինճի խալէֆէսի Յուլիանոս՝ քէնտինտէն էվվէլ թախթտա օթուրան իքի փատիշահլարըն հօլունա կիթմէտի : Իլլա էլինտէն կէլաիյի գատար ճէհտ էթաի քի եէնիտէն փութփէրէսթլիյի տիքսին, վէ պու միւհսաղալլա փութփէրէսթլէրէ իւսթիւնլիք վէրտի, վէ փութխանէլէրինի օնլարա կերի վէրտի, վէ ճէմի՝ մանսուպլարը փութփէրէսթլէրէ վէրիպ՝ Վրիսթիանլարը եիւզտէն պրագտը, վէ զիյատէսինճէ ալլազլատը : Վ ագա Յուլիանոս Ֆէնտպազ վէ ալլըլը օլտուղունտան, Վրիսթիանլարը աշքեարէ գօվալամատը, իլլա էյէր փաշալար օնլարա զուլում էտերլէրսէյիտի, օնլարը թէքտիր էթմէզ խտի վէ թընմազըտը : Վէ Վրիստոսա տիւշման օլտուղունտան՝ օլ տէրէճէ ոզը քէօրլանտը քի, սուրը Վուկասըն եիրմի պիլիինճի պապլնտա՝ եիրմի տէօրտիւնճիւ խանէսինտէ մէվճուտ օլան փէյլամպէրլիյի եալանա չըգարմագ իչին՝ Լորուսաղէմին հէյքէլինի եէնիտէն եափմաղա իսթէտի : Լնճագ քէնտի խասմի քէնտինտէն գուվվէթլի օլտուղունտան, օնուն գուրտուղու ագըլազզ զէմինի զէվքէնտի : Վէ եամէլէլը թէմէլէրի գազտըզլարը զէման՝ եերտէն աթէշ ալէֆլէրի չըգըպ՝ օնլարըն իշինի թէլէֆ էթտի, վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ քէնտի իշլէրին-

տէն վաղ կէտիւէր : Աղ վաղը թտէն սօնկրա՝ իմ
փերաթօր քէնտիսի՝ լճէմէրէ սէֆէր էթտիյինտէ ,
էօլիւմ տէրէճէսինտէ նարալ սնույ էօլտիւ , վէ կիւճ-
պէլա իբի երլ փատիշահըգ էտէպիլտի : Ապլ
էտէրլէր քի , էօլմէղտէն էվվէլ՝ քէնտինի վուրան
օգու չէքմիշ չըգարմիշ , վէ գանը էլինի կէջէ գալ-
տրըլպ՝ խըրս վէ էօրքէ իլէ պէջլէ պաղըրմիշ . “Ան
Վալիլէալը . իշթէ սէն հէնտին” :

ફલુલ ૬

Ինքնին իրենց քանակով և ժամանակով իրենց համար և իրենց համար :
 Ինքնին իրենց քանակով և ժամանակով իրենց համար և իրենց համար :

(1424 323—568)

Քրիսթիանյար տէօրտիւնճիւ տէհրին սօնունտէք զկյատէսինճէ սէրպէսթ վէ լաղատ իտիլէր, վէ աղ վագթըն մասպէյնինտէ մասլահատթլար պու տէրէճէ- յէտէք թէպտիլ օլտու քի, պա՛ղէն փութփէրէսթ- լէրէ գարշը գօվալայլ՝ շ պիլէ դալդըրտըրար : Պու րահատթըգ վագթընտա՝ միւստէ էլշիլէրի Վրիս- տոտու հէր թարաֆա թանըրթտըրար : Հապէշտէ՝ լըմէնիսթանտա՝ Կիւրճիսթանտա վէ Լճէմիսթան- տա նէնի Վրիխտէլէր պինա օլունտու :

Իյրմենիսթանտա՝ պալըլարըն նագըինե կեօրե՝
Վրիսթիանլըգ իլք տեհըրէրտէն պերու աղ չօգ պու-
լունուրուտուր : Ինճիլ օրատա՝ Լուսքեալլարըն կիւն-
լէրինտե ա՛ղիզ լժագէոնտան վա՛ղ օլունտուր : Լա-
քին օլ մեմլէքեթին զապիդանը վէ փուլթիէրէսթ
խալզընըն Վրիսթիանլարա էթտիլքլէրի աղալէր վէ
գօվլալլըշլար օեպէպինտէն՝ Լուսաուրիչ նա՛նի ըշըգ
վէրիճի տէնիլէն ա՛ղիզ Վրիգորիոսուն զէմանընա
գատար՝ սալքի պիւթիւն պիւթիւնէ մահվ օլուն :

մուշ կիպի օլտու : Պու զաթ իւչինճիւ տէհրին սօ-
նունա տօղուն՝ Վայիսէրիյէտէ Վրիսթիան տինին-
տէ Թէրպիյէ օլունմուշուտու : Վէնտի մէմէքէ-
թինէ տէօնտիւյիւ զէման՝ օլ մէմէքէթին Տրգատ
նամ փատիշահընտան քէնտի փութփէրէսթիլինէ
իլհագ օլմաղա ճէպր օլունտուղունտա , Վրիգորիոս
րազի օլմայրպ՝ օնուն իրատէթինէ գարշը՝ կէլմէիլէ ,
օնտօրթ սէնէ մահպուս օլուպ՝ կէօնա կէօն էզիյէթ
ու իսքէնճէլէրէ կիրիֆթար օլտու : Լնճամը Լը-
լահըն քէրէմ ու ի՝ նայէթի՝ իլէ ազատ օլուպ գուր-
թուլունճա , վաղը վէ տինտարըղը վասիգասը իլէ՝ օլ
փութփէրէսթ օլան փատիշահը վէ օնուն րիճալ ու
քիպարլարընըն Վրիսթիան տինինի գապուլ էթմէ-
լէրինի իճրա էթմէյէ նայիլ օլտու : Լնտէն 302
Թարիխինտէ Վայիսէրիյէ Լպիսկոպոսու Լէօնտիոս-
տան Լպիսկոպոս նասպ օլունուպ՝ փատիշահը վէ օլ
մէմէքէթին խալզընը վաֆթիլ էյլէտի : Լըմէնի
միլլէթի՝ 323 Թարիխինտէն 500 Թարիխինէ կէլին-
ճէյէ գատար՝ օնլարըն մէմէքէթինէ տթէշփէ-
րէսթիլի Թէքրար սապիթ էթմէյէ ճէհտ էտէն Լ-
ճէմլէրէ գարշը տուրմաղա մէճպուր իտիլէր : ()ն-
լարըն պաշլարընտան պա՛ղըլարը՝ Վրիսթիան տի-
նինի ինքետար էտիպ՝ Լճէմլէրինքինի գապուլ էթ-
մէլէրի իլէ , պիր Թագըմ Լպիսկոպոսլար վէ փա-
փատար զինճիրլէր իլէ պաղլը Լճէմիսթանա Եէսիր
աւրիւլտիլէր : Ըհհր ու գասապալէրտէ վէ քէյ-
լէրտէ Սէճուսիլէր վէ օնլար իլէ պերսպէր ճէլատ-
լար գօնտուլար , քի խալզը քէնտի տինլէրինէ տէօն-
տէրսինլէր : Թարիխի 450 տէ Լլաթուղիկոս վէ օ-

նուն Վրիլիսէ խառնմէլերի զինճիր պէնտ եէսիր սիւ-
րիւլտիւլէր : վէ իւչ սէնէ մահպուստա գալտրգաան
սօնկրա շէհիտ օլտուլար : Ինճամը 484 թարիխին-
տէ Լճէմլէրին գօվալայը շիտտէթինտէն օնլարըն
իւզէրինէ հիւճիւմ էթմէյէ մէճպուր օլան Եսմիկո-
նեան գապիլէսի՝ Լճէմլէրի Վրիսթիան տինինին
թէքմիլէն ազատ օլմասընա՝ վէ Լնճիլին տինինին
եայըմասը պապընտա օլան ճէհտլէրէ հիչ պիր գա-
րաֆտան մանի՝ օլմամասընա մէճպուր էյլէտի :

Լնճիլ՝ Լճէմիսթիանտա տախի փէք տէրին քէօք-
լէր սալմըշտը իսէ տէ, 343 թարիխինտէ օրատա
պիր պէօլիւք գօվալայը չըգտը, վէ էլլի սէնէ գա-
տար սիւրտիւլ : () վազթըն թէվարիխճիլէրինին
նազլինէ կէօրէ պիր չօգ պայաղը Վրիսթիանլար-
տան մա՛տա՝ օնալթը պինտէն զլյատէ Վրիլիսէ խա-
տէմէսի՝ եպիսկոպոսլար եախօտ իխթիարլար զայ՝
օլտուլ : Եւ սօնկրաքի իքի տէհրլէրտէ գօվալայը շ-
աթէշի օրատա տէֆա տէֆա թուլթուշտու, վէ պու-
աշքեար իսպաթ տըր քի, օ մէմլէքէթտէ Լնճիլ փէք
չօգ ճէմա՛աթ փէյտա էթմիշ իտի :

Պու վազըթլարտա խաչըն պայրաղը՝ թուոնա ըր-
մաղը գըյըլարընտա սաքին օլան Վօթլարըն իչինտէ
տախի տիքիլտի : Պու միլէթ՝ Պալթիք տէնիլլին գը-
յըլարընտան Վարա տէնիլլէ տօղըու էնիպ՝ Հուլմա
տէվլէթինին իւզէրինէ հիւճիւմ էթմէյէ թէհտիտ
էտէր իտի : Իւչ տէհրին սայքի ճէմի՝ իմիէրա-
թօրլարը՝ Կոստանդիանոսատէք, պու ճէնքճի միւ-
լէթ իլէ տայիմա ճէնքլէշտիլէր : Կոստանդիանոս
քէնտի ապէրլէրինէ լիւֆէ իլէ օնլարտան 40,000

քիչի ալտը, վէ էյլէճէ օնլարըն տիւշմանլըղընտան
հըֆղ օլունտու : Պու եարը եապանի միլէթ՝ պիր
քէրրէ գըպլէ միլէթլէրի իլէ գարըշընճա՝ պիւթիւն
Հոռվմա տէպլէթինէ թէէսիր էտէն Վրիսթիան
տինի քէնտինէ տէ պիրաղ թէէսիր էթտի : Վօթ-
լար քէնտի զուլումքեար ճէնքլէրինին արտըսըրա՝
գօրգմայարագ քէնտի իչլէրինէ եէնի պիր մէզհէպ
սօգտուլար, քի քէնտի էվլատլարընտա թէքմիլ իճ-
րասը օլաճաղըտը : ()նլարըն սէֆէր եէսիրլէրինին
իչինտէ, ()խոռսուն սատըգ շայիրտլէրինտէն պուլու-
նուրուտու, քի օնլարա Խնճիլին գըյմէթլի խաշնէ-
սինի պէյան էտէրլէր իտի : Վօթլարըն իլք վաղ-
ճըսը Ուլֆիլսս օլտու, քի օ՝ Եմէէ եազըլարընը
իճատ էթտի, վէ Լ՝ զիզ Վիթապլարը պու լիսանա
թէրճիւմէ էթտի : Ուլֆիլսսըն թէրճիւմէլէրինէ
Լլաւհըն պէրէքէթի վասըլ օլտու, վէ օ՝ Վօթլարըն
փատիշահը Վրիլիճէրին վաֆթիզ օլմասընը՝ վէ Լլ-
լահ Վէլամընըն էյի թօխումնուն պու միլէթին
իչինէ եայըմասընը կէօրտիւ : 370 սէնէսինտէ իլք
Վանտալարըն իչինտէ Վրիստոսուն շայիրտլէրինէ
գարը պիր քէսքին գօվալայըշ չըգտը : ()սթրօ-
կոթլարըն փատիշահը Հերմանարիք՝ Վրիսթիան-
լարըն չատըրլարընըն էօնիւնտէն՝ արապա իւզէրին-
տէ պիր փութ կէչիրթտի, վէ Վրիսթիանլար օ
փութա սէճտէ գըլմաղա վէ գուրպան քէսմէյէ իս-
թէմէտիլէր, պու սէպէպտէն էօթիւրիւ ()սթրօ-
կոթլար օլ Վրիսթիանլարը քէնտի չատըրլարընտա
եագտըլար : Հերմանարիք պու զալըմ՝ իսքէնճէ-
նին իւզէրինէ եաշայանլարը գօվալատը, վէ օնլար

Հոռվմա թօփաղընա կէչիպ օնտա սըղընտըլար ,
 վէ իմիէրաթօր օնլարը գապուլ էտիպ՝ օնլարա սա-
 հապէթլիք էյլէտի : Պու եապանի միլէթլէրին հիւ-
 ճիւմ էթմէսի՝ իքի տէհը գատար՝ եանի 375 տէն
 568 է գատար սիւրտիւ , վէ շիւմալի Լ.ֆրիգանըն
 գըյըլարընատէք պիւթիւն Լւրովայը ալթիւսթ
 էթտի : Պու միլէթլէր՝ Կարա տէնիզ իլէ Կասպ
 տէնիզինի այըռան տաղլարտան էնիպ՝ Լւրովանըն
 պաթը թարաֆընը պաստըլար : Իպթիտա Կօթ-
 լար կէօրիւնտիւլէր , վէ սօնկրա սայիր եապանի միլ-
 լէթլէր տէնիզ քէնարընտա պիրիպիրինի գօվալա-
 յան տալկալար կիպի պիրիպիրի արտըսըրա կէլիպ՝
 օնլարը տէվլէթին իչէրիսինէ սիւրտիւլէր :

ՖԱՍԼ Գ

Հռոմէ Տեղեկներն պէօլեմիսի : Ալարիգ՝ Ապրիլաս՝
Ալեհերիգ Գլխաւար : Առապանի Տեղեկներն Վրիս-
Բեան Վրիլեհներն Լեմիսի :

(Սէնէ 395—1073)

Թէոդոս իմիերաթօրուն էօլիւմիւնտէն սօնկրա՝
Հռովմանըն պէօյիւք տէվլէթի իրլյէ՝ եանի կիւն-
տօղուսու տէվլէթի վէ պաթը տէվլէթինէ պէօ-
լիւնտիւ : Արկադիոս վէ Հոնորիոս նամ օնուն իքի
օղլու՝ պու պէօյիւք մերասը պերապեր փայլաշտը-
լաբ : Պադաթ 400 սէնէսինտէ՝ Ալարիգ Վ իսի-
կօթլարա փատիշաճ տէնիլտի . վէ մահսուլու Խ-
թալիայա կէօղ տիքտի : Ալարիգ հէնիզ պօզուլ-
մուշ իքէն , եէնիտէն Հռովմա պալէթէրինին սա-
յիր եապանի միլլէթլէր՝ իւզէրինէ հիւճիւմ էթտի-
լէր . վէ պունլար՝ Ալանլար վէ Վ անդալլար ըտը ,
քի օնլար տա Հռովմա տէվլէթինտէն պիրէր հիս-
սէ իսթէտիլէր : () Լ երգըճը վէ խարապ էտիճի
սէլ կիպի աքերէ հիչ պիր օրտու գարըբ գօյամա-
յօրուտու . վէ լաքին Ալաճ ափանսըզ օնլարա պիր
գօրգու վերկա՝ Ափէննինին տար կէչիտլէրինէ տօղ-
րու տաղըլտըլար , վէ օրատա պիր թագըմը աճըգ-
տան էօլտիւ , վէ պիր թագըմը տա եէսիր տիւշ-

տիւ : Պու Ս անդալար օգատար չօղլուգ ուտու-
լար քի , պոննարըն պիր էվ տօլուսու ասքերի
պիր ալթընա սաթըլտը . վէ հէփսի եհսիր օլտու :
Ս է պու խոսուս իչինն Հոովմանըն խարապ օլմասը
պիրսոլ կէճիքտի : Իքի սէնէնին մապէյնինտէ՝ եանի
408ին վէ Կ10ուն իչինտէ , Լւարիգ իւչ քերրէ Ի-
թալիայը պաստը . Հոովմայը ալտը վէ օնու աթէ-
շէ՝ գըլըճա վէ եաղմայա վերտի . ֆագաթ Վրիս-
թիանլարա վէ օնլարըն Վիլիսէլէրինէ տօգանմատը :
Գալտը քի՝ Ս անդալար՝ Լւանլար վէ սայիր Կէմ-
շէ գապիլէլէրի Վրանսանըն իւզէրինէ տիւշտիւ-
լէր , քի օ տախի Լանկիլթէրա վէ Սպանիա կիպի՝
Հոովմա տէվլէթինին պիր գըսմըյըտը : Պու եա-
պանիլէր պիւթիւն կէշտիքլէրի եերլէրի խարապ
էթտիլէր . Սէնօնուն իւզէրինտէ պուրունսն՝ թը-
րէվէս՝ Սպէնչա՝ Սթրասպուրկ կիպի շէրէֆլի շէ-
հիրլէր քիւլ օլտուլար , վէ պինլէրճէ Վրիսթիան-
լար զսյ՝ օլտուլար : Պու եապանիլէր քէնտի վա-
լմըգլարընը Սպանիատա տա էթտիլէր . եպիսկո-
պոսլարը վէ վաղճըլարը քէստիլէր , վէ Վրիսթիան
ճէմա՝աթլարընը եօղ էթտիլէր . վէ սօնկրա ալտըյ-
լարը շէհիրլէրի գուրա՝ իլէ փայլաշտըլար : Սուէվ-
լէր վէ Ս անդալար Կօլլարըն իչինտէ՝ վէ Լւանլար
փօթուկալտա՝ վէ ախէր Կէմշէ գապիլէլէրի Սպա-
նիատա թէմէքինն օլտուլար : Ս է լսքին սօնկրա՝
չափուճագ Գօթլար Կօլլարըն իչինտէ պիր գուլ-
վէթլի փատիշաճըգ գուրուպ՝ Լւանլարը վէ Ս ան-
դալարը Սպանիատան գօվտուլար : Ս է օնլար տա-
խի Կէնսէրիքին գըլափուզլուղու իլէ Լֆրիգայա

քիթտիլէր. վէ օնուն շիմալի Թարաֆլարընը՝ Կար-
 Թագինէյէտէք եաղմա էթտիլէր. վէ օրատա պիր
 տէվէթ գուրտուլար, քի սօնկրա Սիշիլիանըն՝ Սար-
 տէնիանըն վէ Կօրսիքանըն առաւարընա տէք եա-
 յըտը : Հռովմալըլար՝ տահա զիյատէ զօրլու պիր
 տիւշման իլէ՝ եա՛նի Կովկաս տաղլարընտան չըգըպ՝
 հէր եաղլաշտըղը սէմթլէրի գօրգու իշինէ սալան
 Հունսլարըն փատիշահ Մտտիղաս իլէ ճէնքլէշէճէք-
 լէր իտի : Պիւ մէրհամէթսիզ վէ սէրպէսթ պիր
 ճէնքճի օլտուղունտան՝ օնա Մլահըն զազէպի տէ-
 նիլիօրուտու : ()՝ տէօրթ եիւզ պին ասքէրտէն
 իպարէթ պիր օրտունուն պաշընտա օլուպ՝ թունա
 գըյըլարընտան եօգարը չըգտը, վէ պաստըղը եէր-
 լէրի վէրան էթտի : Պիրազ վագըթ Կօնսթանչա
 կէօիլնին եանընտա էյլէնտի. վէ Սէնս սույուն
 քէնարընտաքի շէհրլէրի եադտը, քի հէնիզ քէն-
 տի քիւլէրինտէն չըգմը շլարըտը. սօնկրա Հռովմա-
 լըլարըն վէ Կօթլարըն օրտունուն իւզէրինէ հիւ-
 ճիւմ էթտի : Հռովմալը սէրասքէր Մէթիոս վէ
 Թէոգորիկոս փատիշահ քէնտի աքէրլէրինի Կա-
 թալօնիա օվասընա Շալօնա եագըն ճէմ՝ էթմիշ-
 լէր իտի : Այլ է թունա վէ թաճէ գըյըլարընըն
 գապիլէլէրի օրայա պիրիքիպ՝ սիլահ գուվլէթի իլէ
 պիւթիւն պաթը Թարաֆընը հըֆլ էտէճէքլէր ի-
 տի : (451 :)

Իմտի զայէթ ճէսիմ վէ պէյիւք պիր ճէնք օլ-
 տու. վէ օրատա 160,000 քիշիտէն զիյատէ Թէլէֆ օլ-
 տու. վէ Թէոգորիկոս օ սէֆէրտէ էօլտիւ, վէ ճէն-
 կի Մտտիղաս գաղանտը վէ եէնտի, վէ օնուն ֆիք-

րի՝ Հռովմա իւզերինէ եւրիւմէք իտի : Իմտի Ին-
 թալիայա տողու իւերէյիպ՝ էօնիւնէ կէլէնի աթէշ
 վէ գըլը՝ իլէ թէլէֆ էթտի : Սէ պու վէճճիլէ
 պիւթիւն Լարոփա օնուն հուզուրունտա թիթիւրէր
 իքէն, Հռովմա Լպիսկոպոսու պիւրինճի Լնն՝ օնուն
 օրտուսունա կիրիպ՝ օնա տօսթեանէ վէ թէսիր է-
 տիճի սէօլէր սէյլէտի : Լըլաճ՝ Լպիսկոպոսուն
 սէօլէրինի միւպարէքլէտի, վէ Լտտիղասըն ֆօտուլ
 կէյնիւ էնտի, վէ եւրէյի եումուշայըպ՝ ապքերլէ-
 րինի տուրտուրթտու . վէ օնլարա էմր էթտի քի
 եօլարընը չէվիրսինլէր, վէ մէմէքէթլէրինէ կիթմէ-
 տէ օլտուլար : Լաքին պու Հունսլարըն գահրա-
 մանը եօլտա էօլաիւ, վէ օնուն ապքերլէրի օնու պիր
 ալթըն թապութ ուլա կէօմտիւլէր . վէ լաքին օնուն
 էէրի աշու պուլունմատը : Հունսլար՝ պաշարը էօլ-
 տիւքտէն սօնկրա՝ տաղըլտըլար, վէ պիր տահա կէօ-
 րիւնմէտիլէր : Լյէր Հռովմանըն ահալիսի՝ Լտ-
 տիղասըն էլինտէն գուրթուլտուղու իչիւն՝ Լըլաճա
 թէշէքքիւր էթմիշ օլսայըտը, տէր ա՛գապ ախէր
 պիր տիւշմանա շիքեաք օլմաղըտը : Ս անգալա-
 րըն փատիշահը Կէնսէրիգ՝ 455 սէնէսինտէ, Հռով-
 մայու ետգըտըպ՝ էօնիւնտէ հիչ պիր էնկէլ պուլ-
 մայարագ՝ շէհիրին իչինէ կիրտի, վէ 14 կիւն օնու
 ետղմայա վէրտի : Պու եապանի միլէթլէր պիւ-
 թիւն էլլէրինէ կէչէն շէյլէրի եօլ էթտիլէր :
 (Սլար՝ էն գըյմէթլի շէյլէրի՝ եալըղ թափանլը
 մէշուր Վաքիթօլու՝ Տիտոսուն Լրուսաղէմտէն
 կէթիրտիլի ա՛ղիզ գապարը՝ էսքի Լունան ուսթա-
 ւարըն մէշուր իլլէրինի՝ Կայսերլէր շէհրինին էն

կիւղէլ զիյնէթինի պիւթիւն փարչա փարչա էթտի-
լէր, եախօտ՝ Կարթագինէյէ կէօթիւրտիւլէր: Սի-
լաՆլարընըն գուվվէթի իլէ 1200 սէնէ գատար պիւ-
թիւն տիւնհանըն իւզէրինէ հիւքիւմէթ սիւրէն էս-
քի Հռովմանըն սօնու պէօյլէ օլտու: Սէ օնու
երգընթըսընտան պիր րուհանի հէօքիւմէթ չըգաճա-
ղըն՝ վէ օնու էվվէլքի գատար տայանաճաղընը օլ
վագըթ քիմի ն խադընտան պիլէ կէչէր իտի:

Պէշինճի տէհրին սօնունտան էվվէլ՝ Բրիսթիան
Քիլիսէսի պիւթիւն օլ Եւրոփայը պասան վէ տիթ-
րէտէն միլլէթլէրի քէնտի գուճաղընա ալմըջտը:
Սպանիատս վէ Կօլտա Գօթլար՝ Սուէվէր վէ Պու-
կինեօնլար, շիմալի Կօլտա Գրանքլար, շիմալի Լֆրի-
գատա Ստնգալար, վէ Լթալիտա (Սթրօկօթ-
լար Ինճիլի գապուլ էթմիշլէր իտի: Սօնկրաքի
տէհրտէ Լօնկօպարտլարտա Ինճիլի գապուլ էթտի-
լէր, վէ (Սթրօկօթլարըն երգընթըսըն իւզէրի-
նէ թէմէլ գուրուպ թէմէքիւն օլտուլար, վէ շիմալի
Լթալիայա Լօմպարտիա իսի Լօնկօպարտլարտան
վէրիլաի: Սօնկրաքի տէհրլէրտէ Իրլանտա՝ Ինկիլ-
թէրա՝ Սկովաիա՝ Բալիա՝ Սվիչէրա վէ Գրիսիա տա-
խի Քրիսթիանըղը իգրար էթտիլէր: Սէ 814 սէնէ-
սինտէ Բարբօմանեօ իմիէրաթսր Սքսոնլարա տա-
խի Բրիսթիան տինինի գապուլ էթտիրթտի: Սէ
Ինճիլին ըջըղ աղար աղար Պոհնմիայա՝ Տանիմար-
քայա՝ Ըվէտէ՝ Սաճարիսթանա վէ Կորվէկիայա
տա թէէսիւր էթտի: Պու իքինճի տէվլին սօնու-
տա(եա՛նի 1073տէ) Եւրոփանըն պաթը թարաֆըն-
տա փութփէրէսթ օլարագ եալընըղ պիր գաչ քիւ-
շիւք գապիլէլէր գալմըջտը:

Ֆ Ա Ս Լ Դ

Սահմանադրութիւն պաշտօնիւ ճշման գործողութիւնը :

(Սէսէ 275—500)

Քէշիշէր վէ բուհականլար՝ եանի տահա էյի իպա-
տէթ հտէպիլմէր իտտիասի իլէ թէրքի տիւնեա ե-
տիպ՝ իզսըզ եերէրտէ հոմիւր սիրումէյէ ահա հտէն-
լէր՝ իպթիտա Սըսըրտա կէօրիւնտիւլէր : Պուրուհ-
պանըզ հոմիւնիւ հէփսինտէն եվվէլ՝ Լնտոնիոս
իսմինտէ Վրիսթիանըն պիրի իճատ էթմիշ տիր
տէրլէր : () պիր կիւն Վիլիսէտէ՝ () իսուսուն՝ Հէր
շէյինի սաթ , վէ ֆուգարէյէրէ վէր՝ տէյիւ քէլամ-
լարընը իշիտիպ՝ զանն էթտի քի , պու թէնպիհին
լուղէթլէրինէ իգամաթ էթմէլի տիր . օնուն իշիւն
պիւթիւն վարիյէթինի ֆուգարէյէրէ տաղըտըպ՝ պիր
իզսիզ եերէ չէքիլտի , վէ օրատա քէնտի վագթընը
բուհանի թալիմաթլար իլէ՝ թէֆէքթիւլէր իլէ վէ
տուալէր իլէ կէշիւտի : Լնտոնիոս պէյլէ պիր էղլ-
յէթլի հոմիւր կէշիւրէրէ՝ 105 եաշընա էրէնէտէք
եաշատը : (251—356 :) () Նուն իսմիուզագ եերլէրէ
եալըլպ , փէք չօգ ատէմ օնա թէվապի օլտու :
Սօնկրաքի տէհրտէ , Վայսէրի եպիսկոպոսու Ռար-

սեղին կիւնիւնտէ ըռհպանլար պիր պինա ալթընա ճէմ՝ օլուպ՝ պիր շէրիքլիք գուրտուլար, վէ ըռհանի թալիմաթլարը վէ վիւճիւտլէրինէ եղիյէթ վերմէյի քէնտիլէրինէ իշ էթտիլէր : Մանասթըրլաւըն պաշլանկըճը պէօյլէ օլտու : Բ, զ վագթըն մապէյնիստէ օնլարըն սայըսը զիյաւտէսինճէ արթտը, վէ ալէլ խուսուս Սըսըրտա վէ Բորենստանտա զայէթ չօգ իտիլէր : Գարըլար տալի պու մանասթըր՝ եախօտ թէրքի տիւնեա էօմիւնիւ գապուլ էթտիլէր : Վ է ըռհպանլարըն ի՛թ թիպարը օպատար տրթտը քի, փէք չօգ Վրիսթիանլար քէնտի եվլատլարընըն թէրպիյէսինի օնլարա իհալէ էթտիլէր : վէ չօգ Վրիսթիս խօճալարը վէ եպիսկոպոսլար տալի օնլարըն դարիզինէ սիւլիք էթտիլէր : Գալտը քի, պաշլանկըճընտա՝ ըռհպանլար ասլա գալտիմի պիր ասադ հա տհտ իլէ պաշլանմաղլարըտը պու գանուռ ու գայտէ՝ ալթընճը տէհրտէ իճատ օլունտու : Պու տէվրին իլք տէհրլէրինտէ՝ կիւնտօղուսու սէմթլէրինին պիր դաշ դարաֆլարընտա՝ վէ ինկիլթէրատա՝ Գյունսատա վէ Նէմէսթանտա փէք չօգ մանասթըրլար եափըտը : () Լ հաղիր պինալարըն իշինտէ պիր միգտար սաֆտէրուն աաէմլէր սաքին օլուրլարտը, վէ օնլարըն էյի վարքը՝ համարաթըղը՝ թաթըղը՝ մուհապպէթի՛ էթրաֆտաքի եապանի գապիլէլէրէ էյի իպրէթ վէրիպ, օնլարըն եիւրէյինի ճէլպ էտիպ թէպտիլ էտէր իտի : Վ է կիւն պաթը թարաֆընըն ըռհպանլարը չիֆթ՝ ճիլիյէ վէ ֆայտալը սանաթլարա եէլթէնմէլէրինտէն մա՛տա՝ Բ՝ զիզ Վրթապլարըն վէ ըռհանի

Թալիմաթլարըն Թօխումլարընը տախի էքմէյէ չալըջըլարըտը : () վագըթ մանասթըրլար պիրէր մէքթէպ իտի, վէ Խնճիլին վազճըլարը օրատա թէրպիյէ օլուրլարըտը . վէ օնլար էօյլէ ըջդ մէքէտանլարըտը քի, էօլիւմ կէօլէէսի իլէ դափլանիլը զաիֆէլէրէ ըջդ վէրիլէրիտի :

Իշթէ օլ էյամ մանասթըրլարընըն պիրինին սիզէ վասֆընը էտէյիմ : Ըլթընճը տէհրտէ՝ Պրանսատա Երրուլ իսմինտէ պիր մանասթըր ըէյիսի՝ տինտարըջը վէ րուհանիլիյի իչին ուզագ եհրլէրտէ մէտհ օլունուրուտու : Պու իթթիպար վէ իսիմ քէնտի ճանընա զարար վէրմէսին տէյիլ՝ իւշ արգատաշ իլէ կիտիպ՝ էօյլէ պիր օրմանա չէքիլտի քի, օրատա խըրսըլար վէ երըթըճը հայվանլար սաքին օլուրլարըտը : Սէ օրատա պիր ըրմագ քէնարընտա տուրուպ՝ ալաճ տալլարըլըլա վէ չամուր իլէ քէնտիլէրինէ պիրէր քիւչիւք գուլիպա եափտըլար : Սէ օրմանըն իչինտէ օթուրան խըրսըլարըն պիրիսի չափուճագ օնլարա եադլաշտը, վէ օնլարը էօյլէ եալընըլ կէօրտիւքտէ Թա՛աճիւպ էթաի, վէ օնլարա ալնաթտը քի, օնլարըն էօմրիւ օլ եապանի եհրլէրտէ ասլա էլին աէյիլ տիր : Երրուլ օնտ՝ «Ալէն Թէնի էօլտիւրէնլէրտէն ասլա գօրգմամ, վէ խըրսըլար պէնտէն հիչ պիր շէյ ալամաղլար, զիրա հիչ պիր շէյիմ եօգ տուր . վէ պանա հիչ պիր քէօթիւլիւք էտէմէզլէր, զիրա պէն տէ հիչ քիմէյէ քէօթիւլիւք էթմէմ» տէյիլ ճէվապ վէրտի : Սէ խըրսըլա պունու տա տէտի քի՝ «Խնճագ սիզ պիզիմ իլէ զէնկին օլապիլիւրսինիզ . սիզին ֆէնա սանսա-

Թընըզը պրագըն. պիպիմ կիպի կերչէք Ալահըն
 իպատէթինէ մէշղուլ օլուն. եօգսա օնուն պէօյիւք
 զագէպլէրինէ օղըպյաճագսընը՝: Պու Թաթը վէ
 սըրալը սէօհպէթլէր օլ գանլընըն եիւրէյինի եու-
 մաւաթտը. վէ հրթէսի կիւնիւ Լըրուլուն եանընա
 կէլտի, վէ իւչ էքմէք վէ պիր փարչա կէօմէճ պալը
 կէթիրտի. զերա օնտան պաշգա շէյի եօղուտու. վէ
 լուհպանլարըն եանընտա գալտը, վէ օնլարըն էզի-
 յէթլի իշլէրինէ շէրիք օլտու: Պիրաղ վազըթտան
 սօնկրա՝ պաշգա չօգ խըրսըղլար տահա օնուն կիպի
 շէրիք օլտուլար: Այ Գրանսատա Ուշուն մէշհուր
 մանասթըրը պէօյլէ եափըտը, քի հալէա քէնտի
 ա՛ղիզ փիրլինին իսմի իլէ զէքը օլունույօր:

ՖԱՍԼ Ե

Փաթեթիկոս . Սարգիսոս :

(Սէնէ 372 — 458)

Ինկիլթէրա հիւքմիւս սլթընտա օլան Իրլանտա-
տա միւժտէնին իւք էլքիսի՝ Փաթրիկիոս օլտու , քի
372 թարիխինտէ Սկուլտիատա տօղտու : () նուն
պապասը տա Խնճիլին վաղընա մէմուր օլմուշուտու .
վէ լաքին Փաթրիկիոս 16 եաշընատէք չօգ իթի-
գատսըղըդ վէ հաֆիֆլիք կէօսթէրտի : () պիր
չօգ հէմշէհրիլէրի իլէ պէրապէր գուրսանլարըն է-
լինէ տիւշիւպ՝ Իրլանտայա սիրիւլտիւ , վէ եէսիր
կիպի փէք զէնկին պիր ատէմէ սաթըտը , քի օ քէն-
տինին տաղարտաքի վէ օրմանլարտաքի հայվանլա-
րընը օնուն նազարէթինէ իհալէ էթտի : Փաթ-
րիկիոս աճըգտան վէ սօուգտան չօգ սըղընթը չէք-
տի . վէ չօգ տէֆա գար վէ հաղմուր վէ հէր
թիւրլիւ մահրուլուգ իշինտէ պուլունուպ՝ Լլահա
սըղընմաղա մէճպուր օլտու . վէ օ վագըթտան օնուն
եիւրէյի տուսայա ալըշտը . վէ չօգ տէֆա կիւն տօղ-
մաղտան էվվէլ գալգըպ՝ Վրիստոս Լ. ֆէնտիմիզի
իմտատա չաղըրտը : Լլթը երլ պու միսիլի գուլ-

լուգ իջինտէ գալտը . վէ պիր կիւն տէնիլ գըյըսընտա պիր կէմի պուլմաղըլա , քէնտի վաթանընա տէօնտիւ : Խմտի Սկովտիանըն գըյըսընա չըգտըգտան սօնկրա , քէնտի տօղտուղու մահալէ եթիշինճէյէտէք , եիրմի եէտի կիւն չէօլէրի կէչմէյէ մէճպուր օլտու : Խւչ եըլտան սօնկրա Թէքրար գուրսանլարըն ելինէ տիւշտիւ . վէ լաքին օնլարըն իջինտէ եալընըզ իքի այ գալտը : () Լ վագըթ Փիքրինէ գօտու քի Խրլանտայա տէօնիւպ՝ օրատա Խնճիլի վաղ էթսին : Պիր կիւն տիւշինտէ պիր Խրլանտալը կէօրտիւ , քի քէնտինէ պիր պօլճա մէքթուպ կէթիրիյօրուտու , վէ օնլարըն պիրինին իւսթիւնտէ պու լուղէթլէր եաղըլմըշըտը , “Խրլանտալըլարըն սէսի” : Ս է զանն էթտի քի Վօգուլթ օրմանընըն պիր չօգ ահալիսի քէնտինէ պէյլէ պաղըրըյօրլար , “Սանա րիճա էտէրիլ , քի պիլէ կէլէսին” : Ս է փէք չօգ աղլատըգտան սօնկրա , ույգուսուլնտան օյանտը : Վաթրիկիոս՝ պու տիւշիւ Էադգ Թարաֆընտան պէլէյէրէք , Տիշիւպ Տէլէնմէյիպ 431 սէնէսինտէ Խրլանտայա տէօնտիւ : Պու ատա՝ տաճա փուլթփէրէսթլիք գարանլըղընըն իջինտէ պաթմըշըտը : () Նուն հէր Թարաֆընը կէզտի , վէ պօրու սէսի իլէ էթրաֆընա պիր չօգ ճէմաճաթ պիրիքտիրիպ՝ օնլարա Խաչըն . Բէլամընը վաղ վէրտի , քի քէնտի գալպինէ զիյատէսինճէ Թէէսիր էթմիշ իտի : Ս է փէք չօգ եէրտէ մէքթէպլէր եափտը . Տուպլին վէ Սիւնսթէր գրալլարընը Վօննօկթ փատիշահընըն եէտի էվլատընը վէ օնուլն րայալարընըն չօճուղուլնու վաֆթիլ էթտի : Պու Բըլահըն զայրէթլի գուլու՝ 121 եաչըն-

տաւ էօլտիւ. վէ էպէտի րահաթըղա նայիլ օլմագ-
տան էվվէլ ատանըն պիւթիւն ահալիսինին Վրիս-
թիանըղը գապուլ էթտիլինի կէօրիւպ սէվինտի :
Վ է 316 թարիխինտէ Պանկօրուն մանասթըը պի-
նա օլտու. վէ կալիլէ Վօլօմպան օրատան չըգտը-
լար, քի՛ Նէմէսթանըն գըպլէ թարաֆընա Վրիս-
տոսու իպթիտա օնլար վա՛ղ էթտիլէր :

Սիզէ մէշուր Սարտինոսուն Հիքեայէթինի տէ
նագլ էթմէյէ իսթէրիմ : Պու պիր Հոռմալը օֆի-
չեալըն էվլաւը օլուպ, 316 թարիխինտէ տօղտու, վէ
օնպէշ եաշընտա իքէն ասքէր եաղըլտը : Լկերչի տա-
հա վաֆթիզ օլմամըշտը իսէ տէ, վէ լաքին պէօ-
յիւք ինսանլիէթլի իչիւն փէք չօգ շէրէֆ պուլ-
մուշուտու : Վ ագթը իլէ աթլը ասքէրէ պաշ օլա-
րագ՝ պիր կիւն Լմիէնա շէհրինէ կիրտի. վէ փէք
շիտտէթլի պիր գըշտը : Հէհրին գափուսուն-
տան կէշտիլի վագըթ, իւսթիւ պաշը եըրթըգ՝ վէ
սօուգտան տօնմուշ կիպի պիր ատէմ կէօրտիւ :
Վըլըճընը՝ չէքիպ՝ քէնտի պինիշինի եախօտ հարմա-
նիսինի օրթասընտան քէստի, վէ՛ եարըսընը օսէֆի-
լին իւսթիւնէ աթտը : Վ է օ սէֆէր թէքմիլ օլ-
տուգտան սօնկրա՝ Բօաթիէրին եպիսկոպոսու Հի-
լարիոսա կիթտի, քի՛ վաֆթիզ օլտուն : Լպիս-
կոպոս օնա թէքլիֆ էթտի քի Վրիստոս Վի-
լիսէսինին խըզմէթինէ մէմուր օլտուն : Սարտինոս
իսթէտի քի իպթիտա քէնտի անասընտան պապա-
սընտան իզին ալսըն, քի տահա փութիէրէսթ ի-
տիլէր : Լօլտա կիտէրիքէն, պիր թագըմ խը-
սըզլարըն էլլինէ տիւշտիւ. օնլարըն պիրիսի գըլըճընը

չէքտի քի օնուն պաշընը եարսըն : Սարտինոս հիչ պիր քորգու կէօսթէրմէտի . խըրսըլ՝ «Սէն քիմնին» տէյի օնա սորտու . Սարտինոս՝ «Սէն Վրիսթիան ըմ, վէ էօլիւմտէն քորգմամ, ֆազաթ պունու զիյատէ գասաւէթ էտէրիմ, քի սէն Հիսուսու թանըմազսըն» տէտի : Պու սէօզէր խըրսըզըն եւրէյինէ թէէսիր էտիպ՝ օնու պրադտը, քի սաղ սէլիմ եօլունա կիթսին : Իմտի էլինէ տէօնտիւյիւնտէ, քէնտի վալիտէսինի Վրիսթիան էթտի, վէ զիյատէսինձէ սէվինտի . վէ լաքին քէնտի մէմէքէթինին ահալիսինէ Լնճիլի վազ էթմէյէ՝ վէ Վրիստոսուն Լլահըզընը իսպաթ էթմէյէ չալըշտըզնտա, չօգլարը օնու վէվքէնտիլէր, վէ սօփալարըլա օնու տէօյտիւլէր : Պունտան պէօյլէ Սարտինոս՝ փօսթիէրլի Հիլարիոսա տէօնմէյէ մէճպուր օլտու . վէքէնտինի պիւթիւն Լլահըն խըզմէթինէ վէրէրէք՝ պիր իզսիզ եէրտէ՝ վէ գայալըդ իւզէրինտէ պիր մանասթըր եափտը, քի օնտան Լօար սույու կէչէր իտի : Սէ սէքսէն կէնձ քիմնէլէր կէլիպ՝ օնուն իլէ պիրլէշտիլէր . վէ Լլահըն խըզմէթինէ չալըշմաղա հէփսինին տէ զիյատէսինձէ արզուսու վարըտը : Պու մանասթըրտան պիր չօգ եպիսկոպոսլար վէ վաղճըլար չըգտը : Սարտինոս քէնտիսի թուր շէհրինէ եպիսկոպոս սէչիլտի . վէ Լիօլուն գըպլէ թարաֆընտաքի փուլթիէրէսթլէրինէ պիր տիւզիլէ Լնճիլի վազ էթտի : Պիր կիւն պիր փուլթիէրէսթ քէօյիւնտէն կէչէրիքէն, պիր չօգ գալապալըգ օնուն էթրաֆընա տիլիլտիլէր.քի օնու կէօրսիւնլէր : Պու սէֆիլ փուլթիէրէսթլէրին գալապալըզընը կէօրտիւյիւն-

տէ , եւրկէյի օգատար աճրտը քի , տիղ իւզերինէ
 իէլիպ՝ օնլար իչինն Լըւաճա մախսուս տուա՝ էթտի :
 Ա՛յ ալաղա գալգտըղը վազըթ՝ թաթըղըղա օնլարա
 նասիհաթ վերմէյէ պոշլատը , քի քէնտի էպէտի սէ-
 ամէթէրինի տիւշինսինէր : ()նուն միւպարէք
 Լէօհպէթէրի օ սէֆիլ փուլփէրէսթէրին գալպինէ
 զիյատէսինճէ թէէսիր էտիպ՝ գապուլ օլունտու :
 Ասրտինոս 397 սէնէսինտէ՝ քէնտի բուհանի իշէրինին
 իչինտէ էօլտիւ : ()նուն շայիրտէրի օնուն իշէրինտէ
 տէվամ էթտիլէր : ()նլարն իչինտէ Վերմանոս իլէ
 Ալուբոս զիյատէ նամտար տըրլար , քի սէֆէր ուգու-
 պէթէրինի սալմայըպ՝ կէօղ Եաշըյըւա Փրանսատա
 վէ Լնկիլթէրատա Խնճիլին սղաճանի թօխումունոս
 զանիմէթ իլէ էքտիլէր :

ՅԼՈՎԻ ԺԵՐԻՆԷՆ : ԳՈՐԼՈՒՄԻՆ ՎԵ ԼԿԱԼ ԵՎԻՄԻՆԷՆԷՆ :

(ՍԵՔՆ 458 — 640)

ՊԵՂԻՆԻՆ տէ՛հրին սօ՛ճու՛նտա՛ Պա՛ստօ Ու՛ննօնու՛ն իւ՛-
զէրինտէքի աշալէթէրէ մալիք օլան Վրանքլար՝ կիթ-
տիքճէ քէնտի ֆութուհաթլարընը Պաթը թարա-
ֆընա եւոյրպ՝ պիր մէմէքէթտէ թէմէքին օլտու-
լար, վէ օնա Վրանտա իսմինի վէրտիլէր : ()նլար
ֆութփէրէսթլիք գարսնըղը յըլա գալիլանմը շտը-
լար : ()նլարըն փատիշահը Վրովիս՝ կէնճ վէ գուվ-
վէթլի ճէնքճի օլուպ՝ Հոսվմայա միւթալիգ Լօլուն
փայիթալսթը Սասսօնու քէնտի զապթընա կէչի-
տի : Պիր աղ վազըթտան սօնկրա՝ Վրովիս Վրո-
թիլտէ իլէ նիքեահ օլտու, քի օ՝ Պուրկօնիա փա-
տիշահը Շիլփերիքին գըղըյըտը, վէ պու սուլթան՝
Վրիսթիան օլմագ հասէպի իլէ, չօգ չալըշտը քի
քէնտի գօճասընը Վրիսթիան էթսին : Հայը վա-
գըթ օնուն ճահտլարը պօշա չըգտը, վէ մէյվէսիղ
գալտը . թաքի Ըլահըն միւսա՛տտէսի իլէ Ըլահ Քէ-
լամընըն թօլսումունու պիր մուսիւպէթ ֆիլիղլէթտի :
Լօգարըքի Ուննօնուն ահալիսի օլան Ըլէմանլար՝

Պօլոնիա փատիշահներն շէհրլերինի պասմաղըլա ,
 Վրլովիս օնուն իմտատընա գօշտու . վէ 496 սէնէ-
 սինտէ թօլպիաքտա՝ Ուէնոյա եագըն փէք պէօյիք
 պիր ճէնք օլտու : () րստա Պօլոնիա փատիշահը
 եարաւանտը , վէ ասքերի տարմատաղան օլտու : Ուէ
 Վրլովիս պիւթիւն պիւթիւնէ պօզուլմագ տէրէճէ-
 լերինէ կէլմէյիլէ , եօլա չըգտըղը վագըթ րուհանի վէ
 տինտար օլան քէնտի գարըսընըն սէօյլէտիյի սէօզ-
 լերի խաթըրընա կէթիրտի . զիրա օնա տէմիշ իտի
 քի , “ Ուէն Վրիսթիանլարըն Լըլահընա սըղըն , օ
 սէնին ճէմի տիւշմանլարընը եէնէր ” : Իմտի Վրլ-
 վիս աթտան աշաղա էնիպ՝ քէնտի ասքերինին հու-
 զուրունտա տիզ իւսթիւնէ կէլտի , վէ կէօզեաշըյըլա
 Հիսուս Վրիստոսա տուա՝ էտիպ տէտի քի , “ Պէն
 քէնտի փութլորըմը իմտատա չաղըրտըմ , վէ լաքին
 օնլարըն հիշ գուվվէթի եօգ տուր : Լա՜ Հիսուս
 Վրիստոս , շիմտի պէն սանա սըղընըրըմ , վէ սանա
 իթթիգատ էթմէք իսթէրիմ : Պէնիմ տիւշմանլա-
 րըմըն էլինտէն պէնի գուրթար , վէ պէն սէնին իսմինէ
 վաֆթիզ օլմաղա հաղըրըմ ” : Հիսուս Լաքէնտիմիզ
 օնուն սէսինի իշիթտի . Լըլմանլար եէնիլտիլէր . վէ օ
 սէնէՎրլովիս քէնտի 3000 ասքերի իլէ Ուէմոտէ վաֆ-
 թիզ օլտու : Ուէ լաքին կէօրիւնիւր քի , քէնտի տէօն-
 մէսի սուրէթա պիր շէյ իտի . զիրա քէնտի ֆօտուլ-
 լուղունտան վէ հիլլէպազ թապիաթինտէն վազ
 կէլմէմիշ իտի : Լաքին պու ճիւմէլ իլէ Վրիսթիան-
 լարա տօսթլուզ վէ սահապէթլիք էթտի . վէ օնուն
 փատիշահըղընըն կիւնիւնտէ Վրիլիսէ րահաթլըղը-
 լա քէնտի ֆութուհաթլարընը եպլապիլտի :

Եւ իւրեանս սօնկրա, պու միլէթին իւզերինէ պիր եհնի ըջգ տահա տօղտու: Իրլանտալը Վօլումպան՝ Պանկօրտան չըգըպ, օ տա ճիսուս Եփէն տիմիդտէն օնլարա Լնճիլի վաղ էթմէյէ չաղըրտը: Սէ 590 սէնէսինտէ՝ քէնտի տօղտուղու մէմէքէթի թէրք էտիպ՝ օն իքի տինտար կէնճ քիմսէլէր իլէ պէրապէր Վրանսուտան կէշիպ՝ Սօկլարըն պիր իղսիլ օվասընա կիթտի: (Նլար օրատա պիր գօնագ եափըպ՝ թաքի թօփրագ՝ քէնտի էլլերինին էմէյինին մէյվէսինի քէնտիլէրինէ վէրլինճէյտէք՝ սալթ աղաճ դապուգլարըյըլա վէ քէօքէրի իլէ կէշինտիլէր: Վօլումպան՝ պիւթինն եագըն սէմթլէրի ղիյարէթ էտէր իտի: Սէ հէր թիւրլիւ ատէմ՝ կէրէք քէնտիլէրինի վէ կէրէք էվատլարընը թէրպիլէ էթմէք իչին՝ սորղու իլէ օնա գօշար կէլիբիտի՝ վէ պիր չօգ փութփէրէսթ ճահիլլէր օնուռն մէքթէպինն կիրտիլէր: շէյլէ քի՝ Վօլումպանըն վէ քէնտի իշ սորգատաշլարընըն եափտըղը էվ փէք քիւշիւք կէլտի. օնուռն իչինն իգթիղա էթտի քի՝ իքի էվ տահա եափսընլար, քի տայմա արթան շայիրտլէր օնլարա սըղապիլսինլէր: Պու այրըմըշ ճէմիյէթին իչլնտէ՝ օասիլին ստէթինն մըթապըգ՝ դաթթ սըգը պիր թա՛ալի՛ վէ թէրպիլէ վարտը:

Վօլումպան տաղարը աշըպ՝ Վօնսթանչա կէօլինինն էթրաֆընտաքի պէյիւք օվայա էնտի, վէ Լրպօնուռն էսքի գալէսինն կիթտի, վէ օրատա Սիլլիմար իսմինտէ դայէթ տինտար փափասըն պիրի օնու սէվլինճ իլէ դապուլ էթտի: Սէ Վօլումպան Լնճիլի փութփէրէսթ՝ Լէմէլէրէ իլք տէֆասընտա

պիր Վրիսթիան քիլիսէսինին երգըգ տուվարարը-
նըն իչինտէ վազ էթտի, քի օ վագըթ օլ քիլիսէ
փուլթիէրէսթէրին էլինտէ իտի: Բըար ազար պիր
քէօյ եաիլտըր. վէ Վրիստոսա տէօնէնէր օրա-
յա կիտէրէր իտի: Վօլումպանըն իշ արգատաշը
վէ Լլաշըն ա՛ղիղ գուլու Սիկպէրթ՝ թաթըլըղըլա
Լօմպարտլարըն փատիշաշը Լճիլուլթա՝ վէ օնուն
րայալարընըն չօղունա Լնճիլի գապուլ էթտիրթտի:
Վօլումպան 42 եըլ Վրանսանըն՝ Վէմէնին՝ Լէլ-
վետիանըն վէ Լթալիանըն փուլթիէրէսթէրինէ
Լնճիլի վազ էթտիքտէն սօնկրա՝ 616 սէնէսինտէ
էպէտի րաշաթըղա կիրտի: Ա է քէնտի արտը-
սըրա փէք չօգ շայիրտէր պրադտը, քի քէնտի ի-
չինէ տէվամ էթտիլէր:

Ա է օլ վագըթլարտա Լալը րուհպան քէնտինէ
պիր գուլիպա եափմը շըտը, քի օ քէնտի իսմինի վէր-
տիլի Սէն Լալ շէհիրին պաշանկըճը օլտու: ()-
նուն էքտիլի թօխում փէք պօլ մէյվէ վէրտի. չօգ
ճանլար Վրիստոսա տէօնտիլէր, վէ պու վագճընըն
եանընտա օթուր-ոռւտըր. վէ Սէն Լալ շէհրինին ի-
չինտէ չափուճագ Վրիսթիանլար չօղալտը: Ա

ՓԱՍԼ Ե

Վրէլէնին Կին Լեւոյէլէնին Կին Կաթնաւ :

(Սէնէ 325 — 590)

Լոսաքեալար՝ քէնտի Վիթապլարընտա սէլամէթէ մուգ թաղի ոլսն ճէմի՝ կերչէքլէքլէրի եազմը շար-
ըտը . վէ օնլարա զամմ էթմէք՝ եախտ օնլարտան
էքսիլթմէք լազըմ՝ աէյիլ իտի : Լոսաքեալարըն
Վիլիսէսի պիր կիւզէլ վէ ալէա թասվիրէ պէյնղեր ,
քի Խնճիլին իլք էլէլէրինին եէտի իլէ նագըշ ու
րէսմ՝ օլունմուշուտու : Պագաթ հէր պիր տէհը՝ օլ
թասվիրէ քէնտի պէյնտիլի զէյնէթլէրի իլավէ էթ-
մէյէ՝ վէ Լլահըն Լոսաքեալարընըն եափտըղընը
թէպտիլ էթմէյէ իսթէտի , շէյլէ քի՝ ազար ազար
պու կիւզէլ թասվիր թանըմազ օլտու . թաքի Վի-
լիսէյի միւճէտտէտէն իսլահ էտէնլէր կէլիպ՝ օնուն
գալպ րէնքլէրինի պօզուպ , օնու քէնտի իլք վէ ես-
քի կիւզէլլինտէ կէօսթէրտիլէր : Վիլիսէնին իչլին-
տէ Սինագոսլարտան իլք հերետիկոս՝ Լըիոս իսմին-
տէ Խսկէնտէրիլէլի փափասըն պիրի սայըտը : Պու
Լըիոս՝ Վըրիստոսուն Լլահըղընը ինքեար էտէր ի-
տի , վէ տէրիտի քի , Յիսուս անճագ քէնտի տին-
տարըղը իչին պաշգալարընտան եիքսէք պիր մախ-
լուգ տուր : Լօգարտա զիքը էթմիշ օլտուղումուզ
Նիկիա սինագոսուն՝ պու զարարը թալիմին հագ-

զընտա ճէմ՝ օլտու : ()րատա տին խոճալարընըն
հէփիսի պիր աղըզ Լճիոսուն պու թա՛լիսինի րէտտ
էտիպ, օնուն իւզէրինէ հէօքմ թագրիր էթտիէր .
վէ պիր տին իգրարը եազտըլար, քի օնա Վիկիա
Խգրարը տէնիլտի : Լճիոս հայը վագըթ քէնտի
եանկըջըգլարընըն իչինտէ գալտը . էնճամը սէօզ-
լէրինի կերի ալտը, վէ Վիլիսէյէ թէքրար ազա ա-
լընաճաղը կին՝ պէօյիւք աղըրլար իչինտէ էօլտիւ :
Պու մէշհուր զուհուրաթը՝ եպիսկոպոսլար Լլահ
ղազէպի կիպի պէլէտիէր :

Լոստանդիոս իմիէրաթօր Լճիոսլուղու գապուլ
էթտի . վէ պու թէհլէքէլի զիւիւմ՝ Վիլիսէ խոճալա-
րընըն չօղունուն զիհնիտէ օտէրէճէ եէր էթտի քի ,
354 թարիսինտէ՝ Լըլէս սինադոսունտա՝ վէ 355
տէ Սիլան սինադոսունտա՝ պու հերետիկոսլուգ դա-
պուլ օլունտու : Վէ պու մատտէ սէպէպինէ փէք
չօգ գան տէօքիւլտի : Լճիոսլուգ՝ Վաթլարըն, Սու-
էվլէրին , Լօմպարտլարըն վէ Վանդալարըն իչինէ
եայրլտը :

Խթանպօլ եպիսկոպոսու՝ Լեատոր իչին պիր պաշ-
գա նիզա տահա զուհր էթտի . զիրա Վեատոր՝
Սարիամա Լլաի վալէպէսի տէմէք լաղըմ տէյիլ տիր
տէրիտի . վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ եանկըջ
պիր թա՛լիմաթ էօյրէթմէյէ դուլաղուղանտը . վէ
օ պու իտի քի , Լլահանի դապիաթ իլէ ինսանի
դապիաթ պիրէշմիշ տէյիլ՝ իլա իլհագըգ էթմիշ
տէրիտի : Լաիեսոս սինադոսու 431 թարիսինտէ օ-
նուն իւզէրինէ հերետիկոս տէյի հէօքմ էյլէտի . վէ
օնուն Վիլիսէ խըղմէթինի օնտան ալտըլար, վէ օ

Փուգարէից իշխնտէ Էօլտիւ : Սէ լաքին օնուն Թէ-
վապիւէրի Մճէմիսթանա գաշտըլար , վէ օրատա
պիր քիլիսէ եափտըլար . վէ Մնճիլի վաղ Էթմէք
իշխն Թաթարիսթանա հէմ Չինուամաշինէտէք
կիթտիւէր : Սէ հալէա կիւնտօղուսու Թարաֆ-
լարընտա Վիւրտիսթանտա Վեստորի մէզհէպին-
տէն Վիլիսէլէր պուլունուր : Լաւիքէս՝ Լսթան-
պօլուն պիր մանաստըրընըն ըյիսի օլուպ՝ Վեստորա
գարը պիր Թալիմաթ չըգարտը . վէ լաքին օ տա
պաշգա պիր եանղըըլըղա տիւշտիւ . զիրա տէր իտի
քի , Յիսուս Վրիստոսուն սալթ ալլահանի դապիա-
թը վարըտը , վէ օնուն Թէնի ինսան Թէնիւնէ պէնկ-
զէմէզ իտի : Սէ 419 Թարիխինտէ՝ Լափեսոստա
պիր սինադոս գուրուլուպ՝ Լաւիքէսին զիւիւմիւ
գապուլ օլունտու , վէ ալզիլ վէ տօղրու իթթիգաստ-
տան այրըլմայան սատըգ եպիսկոպոսլար՝ հէր Թիւր-
լիւ Փէնա հարաքէթլէր իլէ Թէքտիր օլունտուլար .
օնուն իշխն պու ճէմիյէթէ՝ Զօլարա սինադոստ-
տէնիլտի : Սէ լաքին իքի եըլտան սօնկրա՝ 451
Թարիխինտէ՝ Լաւիքէսին եանղըըլըղարը՝ Վաղ-
կեգոն սինադոսունուն մարիֆէթի իլէ ըէտտ վէ
հէօքմ օլունտու : (Նուն Թէվապիւէրի՝ Սըսըրա
վէ Ղէզիրէթէլարապտէ տաղըլտըլար . վէ հալէա
շիմտիյէ գատար օրատա օնլարտան փէք չօգ պու-
լունուր : Սէ ալթընճը տէհրտէն պերու՝ օնլարըն
պաշը Յակօր Նարադէոսուն իսմինտէն՝ օնլարա Լա-
գուպի տէնիլէր : Կալէս շէհրինին պիր րուհպանը
Պեղագոս իտտիա Էթտի քի , ինսան կիւնահ իշխնտէ
տօղմաղ . վէ քէնտի գուվլէթի վէ Փազիլէթի իլէ

քէնտի սէլամէթինի պուլապիւր : () Նուն թովիւ
մաթր փէք չօգ սինագոսլարըն մարիֆէթի իլէ րէտտ
օլունտուլուսա տա , եինէ հէր զէման վէ ալէլիու-
սուս կիւնտօղուսու Վիլիսէսինտէ վէ Վրանսատա օ-
նուն ճէմիյէթլի թէվապիւրի պուլունտու : (400
թարիխի :)

Պիզ՝ պիւթիւն օ պիր Վիլիսէսին իշինտէ զուհր
էտէն վէ ազ չօգ քէնտիւրինէ թէվապիւր փէյտա
էտէն պագի հէփ եանդլըշլըլարը՝ պուրատա պի-
րէր պիրէր նագլ էտէմէյիզ . սալթ եօգարտա զիբր
էթտիքլէրիմիզ քիֆայէթ էթսին : «Վիւնէշ ալ-
թընտա հիշ պիր եէնի շէյ եօգ տուր» . զայէթ չօգ
զէմանտէն պերու՝ պիզլիմ՝ կիւնիւմիւզտէ պէօյիւք
մալիւմաթլարըն պուլտուղու կիպի՝ մէտհ օլունտա
եանդլըշ թալիմաթ վարըտը : Ս էլաքին փէք ա-
ճընաճագ շէյ պու տուր քի , սահիհ Վրիսթիսնլար՝
պու գատիմի նիզալարըն արասընտա՝ ասըլ եանդ-
լըշլըլը Ֆէրգ էտէմէտիւր : Շ էօյլէ քի՝ Վիլի-
սէսին իշինտէ տիգգաթլը թէճէսսիւսլէրտէն սօնկ-
րա՝ փէք չօգ եալան զիւիւմ ու իթիգատլէր թէմէլ-
լի գալըլար : Վիլիսէ խօճալարը՝ քէնտիւրի
պիլէ ասըլ կէրչէքլիքտէն ուշագլանմըշլարըտը . վէ
շիմտիքի տէտիքլէրիմիզտէն անկլաշլըյօր քի , օն-
լարըն չօղու պու մէսնէտէ շայէսթէ տէյիլ իտիւր :
«Վնսանլար ույուրիքէն , տիւշման կէլիպ տէլիճէյի
պուղտայըն իշինէ էքտի» * : Ս է Վիլիսէյի պու
հալէ տիւշիւրէն սէպէպլէր փէք չօգ տուր :

* Սատթ . Ժ . 25 :

Պայտաղը ճէմա՛ածըն իւզերինէ՛ եպիսկոպոսարըն օ-
լան նուֆուզու՛ վէ օնլարըն շէրա՛ածընըն պէօյիւքիւ-
յիւ , վէ ումոմի սինադոսլարըն գանոն ու սիճիլէրի՛
ազար ազար ինսանըն ֆիքրինի պիւթիւն պիւթիւնէ
քէօրլէթտիլէր : Ա՛ է պայտղ Վրիսթիանլար արթըգ
քէնտիլէրի (՛) զիւ Վրիթապլարը թէճէսսիւս էթմէյէ
ճէսարէթ էթմէտիլէր . զիրա գօրդարլարըտը քի ,
օլմայա Վրիլիսէնին թէնպիհինէ վէ իթթիգատընա
գարշը պիր զարարը զիւիւմ՝ գապուլ էթսինլէր :
Պու սէպէպտէն՝ վէ չօգլուգ զաճէթէ կիրմէք ի-
չին՝ չօգլարը ախերլէրին սէօղլինէ պաղլանտըլար ,
վէ օնա կէօրէ իթթիգատ էթտիլէր : Արստանդիա-
նոս Վրիլիսէյէ սաՀապէթլիք էթտիքտէն սօնկրա ,
Վրիլիսէ խօճալարընըն խըզմէթլէրի՛ ինսանլարըն
էօնինտէ շէհիրլէրտէ՛ վէ պախուսուս փատիշաՀա-
րըն սարայընտա շէօհրէթլի մանսուպլար կիպի շէ-
րէֆ պուլտուլար . վէ Վրիլիսէ ֆանի վարիյէթլէր
իլէ զէնկին օլտու . անճագ էպէտի վարիյէթլէրի
ղայպ էթտի . վէ Վրիստոսուն էլլիլէրի՛ մանսուպ-
լարա վէ իզզէթլէրէ թալիպ օլտուլար : (Ա՛ վա-
դըթ Պօղոս Լ՛ռաքեալըն փէյլամպերլիյի թէքմիլ
օլտու , քի տէտի . “Սիլին իչինիզէ գափըճը գուրտ-
լար կիրէճէք , քի գօյունլարը ասլա էսիրկէմէյէ-
ճէք” * : Վրիլիսէ խատէմէլէրի իլէ ալէսէվի խալ-
զըն մապէյնինտէ գադը՝ պիր ֆէրդ օլտու : Վրի-
լիսէ խատէմէլէրի քէնտիլէրինէ էօյլէ իմթիաղաթ
ու հուգուգլար վէրտիլէր քի , Լ՛լաՀըն Վրէլամը աս-

* Վարծ . Է . 29 :

լա օնլարա վերմեմիշ իտի : () նլար քէնտիլերինէ
այրըճա պիր էսվապ իճատ էթտիլեր , քի օնու սաթթ
քէնտիլերի թաշըյապիլեր իտի : Ավվէլ Վիլիսե-
նին խոճալարընը պելլիճէ այրոտ էտէն օլ ալըադ
կէօնիլլիւփ , օլ մուհապպէթ , օլ թէմիզլիփ նէրէ-
տէ գալտը : Վիլիսե խատէմէլերի իշինտէ օ տէ-
րէճէ ճահիլլիք վարըտը քի , Լփեսոս սինադոսուն-
տա՝ քէնտի իմզալարընը եազամայան պիր եպիս-
կոպոս վէ պիր փափաս պուլունտու : Պաշգալա-
րը տա քէնտիլերինի հէր թիւրլիւ պէտ խույլարա
վէ թագսիրաթլարա վերտիլեր , շէյլէ քի՝ օնլարըն
հագգընա՝ սըգը գանուլար գօմաղա իփ թիզա էթտի :
Ահսէլա , 430 սէնէսինտէ՝ Խքէնտերիյէ Լփիսկոպո-
սու Լիւրեղ՝ գանլըյը վէ գաթիլի պիլէ՝ քէնտի հու-
զուրունտա պու պէյիւք գապահաթլարը իշէտիք-
լերի վագըթ տալի՝ թէքտիր էթմէյէ իսթէմէզ ի-
տի : Այ պու ճիւմիէ իլէ Վիլիսե խատէմէլերի
հէր քէս քէնտի էլլերինի էփիմէյէ՝ վէ քէնտիլե-
րինէ հէր թիւրլիւ իզզէթ էթմէյէ մաթլուպ էտեր-
լէր իտի :

Պիր չօդ բուհպանլար Վիլիսէնին վէ տէվէ-
թին բահաթլըղընը պօղարլարըտը : Ը իմտիքի
սէյլէտիյիմիզ Լիւրեղին կիւնիւնտէ պիր բուհ-
պան՝ քէնտի դարիգինտէն պէշ եիւզ բուհպան
թօփլայըպ՝ Խքէնտերիյէ վալիսինի սօգաղըն օրթա-
օրնտա թաշա թուլթու , վէ օնու պիր գաշ եէ-
րինտէն եարալտը : Խպատէթքեսրըդ քէնտի իլք
սաֆլըղընը ղայպ էթմիշ իտի : Վիլիսէլեր պօշ ղըյ-
նէթլեր իլէ տօլայօրուտու : Ավլիլեր նիզամըն-

տան՝ սալթանսթը վէ աղամէթի էօտիւնճ ալտըլար : Պէշինճի տէհրին պաշանկըճընտա ճէմաճաթա խաչ չըգարմայը էօյրէթտիլէր . վէ պու նիշանա հիքմէթ- լի պիր գուվէթ վէրիրէր իտի . վէ անգիզէրին քէ- միքէրինէ սէճտէ գըմաղա պաշատըլար . վէ պիր ազ վազըթտան սօնկրա՝ օնլարըն թասվիրէրինէ թափտըլար , օնլարա մօմլար թափտիս էթտիլէր , վէ Վիլիսէյէ փէք չօգ եօրթուլար սօգտուլար : Լըթըգ հիսուս Վրիստոսու եալընըզ Վուրթարըճը տէյիւ վազ էթմէսի ղայպ օլտու , վէ օնուն եէրինէ օրուճ- լարը՝ սատսգալարը՝ վէ պիր չօգ տըշարտան կէօ- րինիւր ային ու ատէթլէր՝ քիլիսէլէրէ վէ մանաս- թըլարա հէտիլէլէր վէ վէրկիլէր կիրտի . վէ կիւ- նահլարըն աֆվ էտիճիսի պու շէյլէր գըյաս օլու- նուրուտու : Պէյիւք Վրիգոր իսմինտէ փափըն պիրի՝ 590 թարիխինտէ՝ քաւարանըն եանի թէմիզ- լէյիճի աթէշին թալիմաթընը իճատ էթտի , քի օն- տան տա կիւնահ աֆվըղը սէնէտլէրի մէյտանա չըգ- տը . վէ պու աֆվ սէնէտլէրի մատտէսի՝ Վիլիսէնին իչինտէ պէյիւք զուլումլար օլմաղա սէպէպ օլտու :

Հռովմա Եպիսկոպոսու տայմա քէնտի հէօքիւմէ- թիւի օպիր եպիսկոպոսլարըն իւզէրինէ եայմաղա չալըշըր ըտր : Իսթանպօլուն՝ Երուսաղէմին՝ Լնտի- դրուն վէ Իպքէնտէրիէնին եպիսկոպոսլարը՝ պու պէօ- յիւքիւզ իչին օնունուլան տայմա նիզա էտէրլէր իտի : () քէնտինէ փաթա եանի փէտէր իսմինի թադտըղ կիպի , օնլար տա քէնտիլէրինէ փաթիլէճ՝ եանի պաշ փէտէր իսմինի թադտըլար : Պազաթ իմիէրաթօրուն մէքեանը օ շէհիրին իչինտէ օլտու-

ղունտան՝ վէ օլ եպիսկոպոս գօլայլըղըլա իմիէրաւ թօր ուլա տօսթլուգ փէյտա էտիպ քէնտի նուֆու զունու տայմա արթըրտըղընտան՝ վէ փտիլար քէնտի զուլումքնարըղլարընըն պաշլանկըճընտան պէրու փէք չօգ ուսթալըգ գուլլանտըգլարընտան, ազար ազար էլլէրինէ փէք պէյիւք հէօքիւմէթ կէչիւրտիւ լէր : Պու ճիւմէ իլէ փէք չօգ Քիլիսէլէր օնա գար շը տուրտուլար . օնլարըն իչինտէ ինկիթէրրա վէ Սգօթիա Քիլիսէլէրի հայլը վագըթ Հոովմա եպիսկոպոսունու քէնտիլէրինէ պաշ թանըմագ իս թէմէտիլէր : Պու մէմէքէթլէրին իլքինտէ՝ իգաւ աթ էթմէյէն Քիլիսէ խօճալարը՝ Հոովմալը փա փասլարըն վասիթասի իլէ էօլտիւրիւլտիւլէր : Պա գաթ Հոովմա Եպիսկոպոսու թախթընտա՝ պտղի քէրէ տէ՝ պէշինճի տէհրին իչինտէ եաշայըպ՝ Լտ տիղաս իլէ գօնուշտուղու վագըթ զայէթ գալիլիգ վէ մէրհամէթ վէ մուհապպէթ կէօսթէրէն եօգա րըտա զիքը էթտիլիմիզ Լեոն փափ՝ վէ ինճիլիփութ փէրէսթլէրին իչինէ եայմագ իչին փէք չօգ զայրէթ էտէն Պէյիւք Ղրիգոր փափ կիպի զայէթ փա զիլէթլի վէ քեամիլ ատէմէր օթուրտուլար :

յի սէֆիլէրէ եռմուշափ վէ մէրհամէթլի խտի խէ
 տէ, եէրինէ կէօրէ օգատար տա գափի վէ ճէսա-
 րէթլի խտի : Իշթէ օնուն պիր մէշհուր էօրնէյինի
 սիզէ թարիֆ էտէյիմ : Թնսաղոնիկէտէ պիրնի-
 զա զուհր էտիպ՝ խալզըն էլի իլէ պիր գաչ ապէր
 զապիթանը զայ՝ օլմուշուտու : Թնոգոս իմիէրա-
 թօր՝ պիւթիւն մէմէքէթլիյէ խըրսլանըպ՝ հաղըրըդ
 կէօրտիւ, քի օնլարտան պիր պէօյիւք ինթիգամ ալ-
 սըն : Լմբրոսիոս օլ գապահամթըլար իչիւն րէճա
 էթտի : Թնոգոս՝ աֆվ էթտիմ տէյի՝ օնա սէօզ վէր-
 տի : Պաղաթ ինթիգամ ալմագ իչիւն պիր թագըմ
 սէֆիլէրի վուրտու, վէ օնուն էմրի իլէ եէտի պին
 քիշի էօլտիւ : Լպիսկոպոս Թնոգոսա աղիմ րաղ-
 պէթ իլէ անճագ սէրթ պիր մէքթուպ եաղտը, վէ
 օնա խապէր վէրտի քի՝ սէն գապահամթընը աշիքեա-
 րէ հէր քէսին էօնինտէ իգրար էթմէ՝ զսէն՝ Վիլի-
 սէյէ իլհագ տէյիլին, վէ Վիլիսէյէ կիրէմէզսին :
 Իմիէրաթօր քիլիսէյէ կիրմէյէ իսթէտիյինտէ՝
 Լմբրոսիոս քիլիսէնին գափուսունտա օթուրտու,
 վէ օնու իչէրի կիրմէյէ պրագամտը, վէ օ սէքիլ
 այ Վիլիսէտէն տիշարը՝ գալտը : Պուվագըթտուն
 սօնկրա իմիէրաթօր քէնտի գապահամթընը Վիլի-
 սէնին հուղուրունտա իգրար էթտի, վէ իմիէրա-
 թօրըլգ հարմանիսինի չըգարըպ՝ կիւզիւ գօյու եէրէ
 գափանտը, վէ 119ունճու սաղմոսուն պու քէլամ-
 լարընը պիր գաչ քէրրէ սէօյլէտի . “Լա՛րապպ, պէն
 ղիյատէսինճէ տէրտլիյիմ, սէնին Վէլամընա՝ կէօրէ
 պէնի թէքրար եաշաթ” : () Ըզէման պիւթիւն ճէ-
 մա՛աթ աղլայըպ՝ իմիէրաթօր իչիւն տուա՝ էթտի,
 վէ անտէն օ Վիլիսէյէ գապուլ օլունտու :

Հերոնիմոս հայլը վազըթ Մտորեսթանտա պիր մանասթըր իչինտե եաշատը . վէ քէնտի էօմրիննին սօնկ եիրմի պէշ սէնէսինի Բեթլէհէմին պիր մանասթըրնտա կէշիրտի . վէ օրատա Մ'ղեղ Վիթապլար իւղէրինէ պիր Թէֆսիը՝ վէ սայիր չօգ ֆայտալը քիթապլար տահա: եազտը : ()նուն էն մէշհուր իշէ՝ Մ'ղեղ Վիթապլարն] աթինճէյէ Թէրճիւմէսի տիր . քի օ՝ Պաթըտաքի Վիլիսէլէրին հազգընտա պէշինճի տէհրտէն օնալթընճը տէհրէտէք՝ կերչէքլիյին սահիհ փունկարը օլտու . զիրա պու ուղուն տէվերին իչինտէ , Խպրանի վէ Լունանի լիսանը պիլէն փէք աղ Վիլիսէ խօճալարը վարտը . Մ'ղեղ Վիթապլար իսէ օ լիսանլէրտէ հազըլըշտը : Հերոնիմոսուն Թէրճիւմէսի՝ Ս լուկաթա իսմի իլէ Թանըլպ՝ պիւթին Լարոփայա եայըլտը : Ս է տինտարրուհպանլար օնուն պինլէրճէ էօրնէյինի չէքիպ՝ Վիլիսէնին Թալիմինէ վէ մէթանէթինէ զեյատէսինճէ եարտըմ էթտիլէր :

Յովհան Ոսկեբերան՝ եանի Մ.Լ.Լ. Խաչուր . քի քէնտի կիւղէլ իսդիլահը իչին պէօյլէ տէնիլտի՝ 398 սէնէսինտէ Խթանպօլ Լպիսկոպոսույուտու . վէ պու պօզուգ շէհիրին իչինտէ՝ պէօյիւք սատըզըդ իլէ վէ հիչ քիմնէյէ՝ խաթըր սայմայարաֆ՝ Խնճիլի վաղ էթտի : ()նուն քէլամընը տիյնէմէք իչին՝ պազի քերրէ օն պին քիշիյէտէք պիր եերէ ճէմ՝ օլուրուտու : ()նուն սատըզըղը վէ տինտարըղը՝ քէնտինէ փէք չօգ տիւշման փէյտա էթտի , վէ օ՝ Լրմէնիսթանա սիւրկիւն օլտու : Պու եօլճուլուղուն ի-

չինտէ փէք չօգ սըգընթը չէքտի, վէ ասլը զայիֆ միզաճ օլտուղունտան՝ պիւթիւն պիւթիւնէ վիճուտի խարապ օլտու : Ա՛յ է լաքին հէր նէգատար քէսքին տէրտ վէ մէշագգաթ իչինտէ պուլունսայըտը տախի՝ եինէ սէլամէթ միւժտէսինի վաղ էթմէտէն կէրի տուրմաղըտը : ()՝ փութ փէրէսթլէրէ վաղճըլար եօլլարըտը, քէնտի էքմէյինի ֆուգարա իլէ պէրապէր եէրիտի, վէ գուրսանլարըն էլինտէն մահպուսլարը սաթըն պլըրըտը : Լամտի պու սիւրկիւն իլէ տիւշմանլարընըն խըրսը տահա էնմէմիշ իտի, վէ արզուլարը թէքմիլ էտա օլմամըշըտը : Վու սէպէպտէն իմիէրաթօր օնու պաշգա պիր եէրէ սիւրկիւն էթտի . վէ լաքին եօլտա՝ օ պէյիւք սըգընթը վէ էգիյէթ իչինտէ էօլտիւ : Ա՛յ է օնուն աղզընտան չըգան սօնկ սէօղէր պունլար տըր, “է՛խուս Աֆէնտիմիզէ քէնտի ճէմի՝ իհսանլարը իչիւն համտ ու սէնա օլունսուն”, քի պիւթիւն էօմիւնտէ տայիմա պու սէօղիւ աղզընտա էղպէր էթմիշ սէյլէր իտի : Ա՛յ պէյլէճէ հէր վաղըթ է՛խուս Վրիստոսուն պու սէօղիւ իճրա օլտու քի, “օնա շայիրտ օլմաղա հէր իսթէյէն՝ քէնտի խաչընը գալտըրըպ օնուն արտընճա վարմալը” աէմիշ տիր :

Իսքէնտէրիյէ Լպիսկոպոսու Լթանաս տախի՝ է՛խուս Վրիստոսուն պու քէլամընը թէքմիլէն իճրա էթտի : Լլահըն պու սատըղ գուլու՝ է՛խուս Վրիստոսուն ալլահլըղընըն թալիմաթընը զէյատէսինճէ հըֆզ էտէրէք՝ Լրիոսուն Լանղըշ զիւլիւմինէ գարըղ տուրուրուտու : Լրիոսլարըն մարիֆէթի իլէ՝ պէշ տէֆա մանսուպունտան աղլ օլու

նուպ՝ երբի սենէ սիւրկիւնտէ գալոր , վէ տայմա
էօլիւմ թէ՛հքէսինտէ իտի : Ս է 335 թարիխին
տէ Տիւրոս սինագոսունա չաղըըտը . վէ նաճագ եէ-
րէ օնուն իւզէրինէ թիւրլիւ պէ թիւրլիւ եալան գա-
պահաթլար վէ իֆթիրալար աթաըլար , վէ Լըսէ-
նիոս Լպիսկոպոսու էօլտիւրմիւշ տէյէրէք՝ տիւշման-
լարը պիր գութու չըգարտըլար քի , իշինտէ պիր ա-
տէմ էլի վարըտը , վէ՝ պու Լըսէնիոսուն էլի տիր ,
վէ Լթանաս օնու թուզլայըպ՝ պերապէր թաշըյօր ,
վէ օնուն ուլա պիւյիւծիւլիւք էտէյօր տէտիլէր :
Սինագոստա պուլունանլար՝ օնու կէօրտիւքլէրին-
տէ թաճիւպ էթտիլէր : Լթանասըն տիւշմանլա-
րը զանն էթտիլէր քի՝ տաւլայը գազանտըլար վէ
եէնտիլէր : Ս է լաքին Յիսուսուն աղիզ գուլու՝
Տիւ քէնտինի պօղմայըպ՝ հաքիմլէրինէ՝ “Սիզ Լը-
սէնիոսու թանըրմըսընըզ” տէյիւ , սիւալ էթտի :
Պազըլարը՝ “Պէլի” տէտիլէր : () Լ վագըթ Լթա-
նաս սօֆանըն գափուսունու աշըպ՝ իշէրի քէրաքէլի
պիր ատէմ սօգուու , “Պէնիւմ էօլտիւրտիւյիւմ վէ
էլինի՝ քէստիլիւմ ատէմ պոլ մու տուր տէտի . վէ
պունու տէտիլի վագըթ՝ Լըսէնիոսուն իւսթիւնտէն
քէրաքէսինի չըգարտը . զիրա օ քիւմէսնէ՝ Լըսէնիոս
եպիսկոպոս քէնտինի իտի , քի Լլաճան միւծիւզաթլը
պիր գըլսալուզլուղու իլէ՝ ափանսըլ Տիւրոսա կէլմիշ
իտի : Իմտի օնուն տիւշմանլարը րէզիլ օլտուլար :
Պու ճիւմլէ իլէ սայիր եալան իֆթիրալար իլէ Լթա-
նաս հէօքմ օլունտու , վէ թրէվէսէ սիւրկիւն օլ-
տու : () նտան սօնկրա Խաքէնտէրիլէյէ տէօնտիւ .
վէ լաքին չափուճագ եէնիտէն գօվալայը շար չէքտի .
վէ կէճէլիլին Բիլիսէտէ քէնտի ճէմաթլընն ի-

չինտէ օթուրուր իբէն , օնուն իւղէրինէ հիւճիւմ
էթտիւր . վէ գաշմաղա մէճպուր օլուպ՝ Սըսըր չէօ-
լինէ թէրքի տիւնեա էթմիշ Լնտոնուն եանընա
չէքիտի . վէ օրատա ալթը սէնէ եաշայըպ՝ քէնտի
Վիլիսէսինէ տէօնմէյէ իղին ալթըգտան պիր աղ
սօնկրա էօլտիւ :

() գոստինոս՝ Լֆրիգատա 354 թարիսինտէ տօղ-
տու , վէ Լլահըն ինայէթի իլէ Սօնիքա իսմինտէ
ղայէթ տինտար պիր անասը վարըտը , քի քէնտի
էվլատընըն Լլահա տէօնմէսի իչին պիր տիղիյէ
տուա՝ էտէր իսի . զիրա () գոստինոսուն հէր նէգա-
տար իլիմէ վէ օգուճաղա հալէսի վարըտըյըսա տա ,
օգատար տա էրքեանսըղ պիր դապիաթը վարըտը ,
քի պու շէյ վալիտէսինէ փէք պէօյիւք տէրտ օլ-
մուշուտու : Սօնիքա քէնտի տէրտինի Լմբրոսիոս
եպիսկոպոսա աշտըղընտա՝ Լմբրոսիոս օնա տէ-
տի քի , “Վէնտինէ թէսէլի էյլէ , սէնին էվլա-
տըն զայպ օլմայաճագ , չինքի սէն օնուն իչին
օգատար տուա՝ էտէյօրսուն” : () գոստինոս Սիլա-
նա Լմբրոսիոս եպիսկոպոսուն եանընա կիթտի , վէ
Լլահըն Վէլամըյըլա թէրպիյէ օլտու : Սէ կիւ-
նին պիրինտէ նամտար Հոովմալըլարըն տէօնմէ-
սինի օգուտուգտա , օ տէրէճէ եիւրէյինէ թէէսիր
էթտի քի , քէնտի տօսթլարընըն պիրիսինէ պէօյ-
լէ տէտի . “Իշթէ պու ատէմլէր Լլահըն փատի-
շահըղընը գափայօրլար . վէլաքին պիղ պիւթին
քէնտի իլմիմիղ իլէ հէլաք եօլունա կիտէյօրուղ” :
Լնիտէ պաղճէյէ գօշտու . վէ Լաթանայէլ կի-
պի՝ պիր ինճիր աղաճընըն ալթընտա օթուրուպ՝

կեօղ եաջը իլէ Հիսուս Եփէնտիմիզէ րէճա էյլէտի քի , քէնտինէ եհնի պիր եիւրէք վերսին : Վէ Լլաճա պէօյլէ նիյաղ էտէրիքէն , եազըն ավտնուն պիրինտէն գուլաղընա պիր գաչ քէրրէ եիւրսէք պաղըրըլըլա պէօյլէ պիր սէս կէլտի . “Մլ վէ օգու” : Պու լուղէթլէրի իշիթտիքտէ , սնիտէ անկլատը քի , սնա Լլաճըն թէնպիհ էթտիյի Լ՛ղիզ Վիթապլարը օգումագ տըր . վէ Լ՛ղիզ Վիթապլարը աչըպ՝ կէօղէրի պու լուղէթլէրէ րասթ կէլտի . “Վիւնտիւզիւն կիպի էտէպիլէ եիւրիյէլիմ . եէյիպ իշմէքտէ վէ սէրիսօլուգլարտա տէյիլ , եաթագլարտա վէ էտէպիլիքլէրտէ տէյիլ , զաւղա վէ հասէտտէ տէյիլ , իլլա Բապպ Հիսուս Վրիստոսու կիլինին , վէ շէհվէթլէր իշիւն թէնին գայլըսընը չէքմէն”* : Պու սէօղէր օնուն գալպինէ վիյատէսինճէ թէէսիր էթտիլէր . վէ օ վաղըթտան՝ քէնտի էօմրիւնիւ Հիսուս Վրիստոսա թագտիս էթմէյէ գաւի նիյէթ գօտու : Վէ անասընա գօշուպ՝ Հիսուս Եփէնտիմիզին քէնտինէ էթտիլի պէօյիւք քէրէմի սնա խապէր վերտի : Օլտէմ Սնիքանըն տույտուղու սէվինճի լիսանէն թարիֆ օլունսմաղ : ()գոստինոս Լ՛ֆրիգայա տէօնիւպ՝ Խնճիլին վաղընա մէշղուլ օլտու , վէ սօնկրա Հիպպոն շէհրինէ Լպիսկոպոս օլտու : Վէ օրասընը 430 թարիխինտէ Վանգալար մուհասէրէ էտէրիքէն , օլ շէհրաւէ էօլտիւ : ()գոստինոս պալատէ զէքր էթտիլիմիզ մէշուր Վիլիսէ

* Հոռլմ . ԺԳ . 14 :

խօճալարը կիպի՝ քէնտի վագթինին եանդըչըդ-
 լարընտան ազատ տէյիլտի . Փագաթ տայմա օ-
 նուն եիւրէյինին սէվինձի վէ ումուսու՝ ԼլաՏըն
 Նըյըտը : Պիղիմ էլիմիզէ տէյէն քիթապլարընըն
 փչինտէ՝ իլիմին վէ Վրիսթիանա միւթալիզ ֆա-
 զիլէթլէրին խազնէլէրի մէվճուտ տուրլար . շէյ-
 լէ քի՝ () գոստինոս օ վագթըն Վիլիսէ խօճալարը-
 նըն պաշը սայըլըր : Պիղ պուրատա՝ Վրիստոսուն
 տաճա փէք չօգ սասըգ գուլլարընըն Տիքեայէթի-
 նի զիքը էտէպիլիրիտիք , քի օնլարըն տա իսմի կեօք-
 տէ եազըլլը տըր : Ա էլաքին պիր թագըմ տա
 Խնձիլ վագճըլարը վարըտը , քի պու իսիմէ շա-
 յէսթէ տէյիլ իտիլէր . վէ օնլարըն էրքեանսըզ-
 լըղը Վիլիսէյէ փէք չօգ զարար վէրտի : Տէօրտիւն-
 ձիւ տէՏրտէ՝ Վրիստոսուն ճէմաթլընա Տիւճիւմ
 էտէն պէտ խուլլարա վէ թագսիրաթլարա գարըն
 սըգը գանունլար վէ թէքտիրլէր զօնմազա պաշ-
 լանտը : Պօղուգլուգ կիթտիքճէ Տէր թարաֆա
 եսյըլտը : ՓատիշաՏլարըն սարայլարը Տէփիսինէ
 Փէնա խպրէթլէր վէրիրլէրիտի . փութփէրէսթլիք
 վագթը կիպի՝ օնլարտա մաղըռուրլուգ՝ շէՏվէթ՝ զու-
 լումաթ՝ Տիլլէպազըլգ վէ Տէր թիւրլիւ տաալէթսիզ-
 լիք իճրա օլուրուտու : Փութփէրէսթլէրին ատէթ-
 լէրի վէ պադըլ իթթիգատլէրի Վիլիսէտէ եէնի-
 տէն Տէօքիւմէթ սիւրէյօրլարըտը . Բապպըն կիւ-
 նիւ թաթիլի՝ վէ եօրթու կիւնլէրի Տէր թիւրլիւ
 պէօյիւք կիւնաՏլար իչիւն թային օլմուշ ուտու ,
 ճէմաթ իլէ իպատէթ պիր թարաֆա պրագըլլը

ըտը : Վրիլիսէ աղալարընըն չօղու սալթ Վրիս-
թիան իսմինի թաշըըտը , վէ քէնտի կիւնահա-
լընտան երբէքտէն թէօվպէ հտէճէք եերինէ՝ պիր
գաշ պօշ պին ու ատէթլէրէ կէօնիւ վերմիշէր-
իտի . վէ զանն հտէրլէր իտի քի , պիր աղ սա-
տագա վերմիլիէ վէ հավայի խայըր ամէլէր իշ-
լէմէք իլէ՝ Լըլահըն ատալէթինի թէսքին հտէպի-
լէճէքլէր : Պու ալէսէվիլէ սիսլէսպ ու մէշընպ պօ-
ղուգըղու կիւնտօղու Վրիլիսէսինտէ տահա զիյա-
տէ իտի . պու սէպէպտէն էօթիւրիւ թաճիւպ էթ-
մէմէլիլ քի՝ Լըլահ աղիմուշան օ սէմթլէրէ միւս-
թահագ օլտն ճէղալէրինի կէօնտէրտի :

Պէշ եիւղ եէթմիշ թարիսինտէ Լըլապիսթանտա
տինի իսլամ զուհր հտիպ՝ պիր գաշ սէնէնին մապէյ-
նինտէ ճէղէրէթ իւլ Լըլապէ՝ Սիւրիայա՝ Պաղէստի-
նէ Լըճէմիսթանա վէ Լըսիանըն սայիր չօգ դարաֆլա-
լընա՝ հէմ տաիի Հապէշէ՝ Սըսըրա վէ Լըֆրի-
գանըն պիւթիւն շէմալի գըլըլարընա վէ Լըրոփա-
նըն վաֆիր սէմթլէրինէ եայըլտը . վէ պու պօղուգ
Վրիլիսէլէրի թէտիպ հտիպ՝ Վրիսթիանլըղն եա-
լընըլ իսմինի թաշըյան պօղուգ Վրիսթիանլարըն
նէշէ եիւղ պինլէրի մահվ օլտու : Պու օնլարա՝
շիւպհէսիլ՝ Լըլահտան կէօնտէրիլմիշ պիր հագգ
ճէղա իտի :

Պ— Կէփէրէն ինչո՞ւ է շէֆալէ Լա-բոնիտա Ինճըլէն ինչը-
լէֆէնի :

(Սէնէ 685 — 722)

Պիղ թէքրար 'Լէմէսթանա տէօնէլի' : Լէ-
տինճի տէհրին օրթասընտա՝ պու սէմափի ըշըգ
թուրինկիանըն իւզէրինէ տօղտու , քի օ վագըթա
գատար տահա փութփէրէսթլիքտէ իտի : Սէ 685
թարիխինտէ Ղուլէն եախօտ Ղիլիան իսմինտէ
Իրլանտալը բուհպանըն պիրի Սուրչպուրկտա թէ-
մէքիւն օլտու , քի օրանըն սանճագ պէյի Կօտու-
պէրթ իսմինտէ պիր քիմսէ իտի : Պու տիյարըն
խալգը՝ հէփսի փութփէրէսթլիյին գարանլըղնա
պաթմըշտըլար , վէ 'Լէմէլիէրին ()տին' թօր
վէ Գրէյսյա փութլարընա թափարլար ըտը , վէ
պունլարտան մա'տա՝ Լօլա վէ փութէրիք իս-
մինտէ միւսթագիլ իքի փութլարը տահա վար
ըտը : Պու էն սօնկրաքի զիքր օլունան փութ՝ իւչ
այագ եիւքսէքլիյինտէ փիրինճտէն պիր սուրէթ ի-
տի : վէ փէք պէյիւք պիր գարնը վարըտը . սաղ
էլի պաշընըն իւսթիւնտէ՝ վէ սօլ էլի տիղինին իւս-
թիւնտէ իտի . վէ իչի պօշ օլուպ՝ տօգուղ գըրպա

ԳՈՒ ԱՆԸՐՐԱՐ : () ՆՈՒՆ ԱՂԳՐ ԻՔԻ ԵՈՒՎԱՐԼԱԳ ԱՏԷ-
 լիք ի՛նչ ԽԱԻՐԼՄԻՉԸՄԸ : ԼՅՐԹՈՒ ԿԻՆԵՔԻ ԱՈՒ
 ՓՈՒԹՈՒՆ ԻՂԻՆԵ ՍՈՒ ԱՅՆՈՒՐՈՐԼԱՐԸՄԸ, ՎԷ ԱՏԵՂԻԳ-
 ԷՔԻ ԱԻՐ ՍԱՆՈՒՄԻ Ի՛նչ ԳԱՓԱՅՐԱՊ՝ ՍՈՂՈՒ ԳԱՅՆԱԹ-
 մագ ԻՂԻՆ ԱԼԹՐՆԱ ԱԷՅԻԼԷՔ ԱԻՐ ԱԹԷՉ ԵԱԳԱՐԼԱՐ-
 ԸՄԸ : ՍՈՂՈՒՆ ԳՐԳՐԱՊ ԳԱՎԱՐՄԱՍՐԵՂԱ, ԹԱՓԱՐ-
 ԼԱՐ ՉԱՄԱԹԱ Ի՛նչ ՔԷՆՏԻԼԵՅԻՆՏԷՆ ԱԹԸԸՐԼԱՐԸՄԸ,
 ՎԷ ՕՆՏԱ ԱՈՒՐԱՆԼԱՐՆ ԻՒՍԹԻՆԵ ԻՔԻ ԱՏԵՂԻՔԷՐԱՏԷՆ
 ԳԱՅՆԱՐ ՍՈՒ ՍՐՃՐԲԱՐԸՄԸ : ԻՉԼԷՆ՝ ԼԷՄԷՆԷՐ ԱՈՒ
 ՄԻՍԻԼԻ ՓՈՒԹԼԱՐԱ ԻՔՐԱՄ ԷՄԻԱ ԹԱՓԱՐԼԱՐԸՄԸ,
 ՎԷ ԷՅԵՐ ՄԵՐՏԱՄԷԹԼԻ ԼՆԼԱՏՐՄՈՂ ՔԷՆՏԻ ԱՂԻԳ ԻՆ-
 ՃԻԼԻՆԻ ՕՆԼԱՐԱ ԵՅՐԱՄԱՍԱՅՐԸՄԸ, ՀԻՆՏԼԻԷՐ ԿԻԱԻ
 ՉԻՄՈՅԷՏԷՔ ՕՆԼԱՐԱ ԹԱՓԱՃԱԳԼԱՐԸՄԸ : ՀԷՄԷՆ
 Օ ՎԱԳՐԹԼԱՐԱՄ () ՄԵՐ ՎԷ ՀՈՒԱԷՐԹ՝ ՎՐԻՍԹԻԱՆ-
 ԸԳՐՆ ԸԶԳՐՆԸ ՊԻՐԱՎԱՆԹԱ ՎԷ ՖԻԱՆՏՐԱՅԱ ԿԷ-
 ԹԻՐՄԷՅԷ ՆԱԸՉՄԸՐԱՐ : Ս ԻՆԻԱՐՈՐԱ՝ ՏԵՐ ԹԻՐ-
 ԼԻՒ ԳՏԱՄԷԹԻ ՎԷ ԵՂԵՅԷԹԻ ՇԷՔՏԻՔՏԷՆ ՍՕՆԻՐԱ, ՖԻՐԻ-
 ՍԻԱՄԱ ԹԷՄԷՔԻՆ ՕՂՈՒ, ՎԷ ՕՐԱՄԱ Օ ԱՏԵՐԷՃԷՐԱԳ-
 ԱԷԹ ՎԷ Ի՝ ԹԻՐԱՎԱՐ ԱՈՒԼՈՒ ՔԻ, ՍԱՄԱՅՈՒ ՓԱ-
 ՄԻՉԱՏ ՔԷՆՏԻՍԻ ՎԱՓԹԻԳ ՕՐՄԱԳԱ ԻՍԹԷՏԻ : Ս Է
 ՎԱՓԹԻԳ ՍՈՂՈՒՆՈՒ ԳԱՎՈՒԼ ԷՄԷՃԷՅԻ ՎԱԳՐԹ,
 ՎՐԻՍՏՈՍՈՒՆ ՎԱԳՃՐՍՐՆԱ ԱՏԵՆԻԼԱՊ ՍԻԼԱՂ ԷԹՄԻ ՔԻ,
 “ՊԷՆԻՄ՝ ԱԹԱԼԱՐԸՄԻՆ ՏԱԳԳՐՆՏԱ ՆԷ՞ ՄԻԼՏԱԳԱ
 ԷՄԵՐՍԻՆ, ՕՆԼԱՐՆ ՉՈՂՈՒ ՃԷՆՆԷԹԷ՞ՄԻ ԵՕՐԱ ՃԷ-
 ՏԷՆՆԷՄԷ՞ՄԻ ԿԻԹՄԻ” : Ս ԱԳՃՐ ՃԷՎԱՊ ՎԷՐՄԻ. “ՍԼՄ-
 մամ ՔԻ ՃԷՆՆԷԹԷ ԿԻԹՄԻՉ ՕՂՈՒՆԼԱՐ” : ԻՄՈՒՍ ՍԱՄ-
 ԱՅՈՒ ԱՏԷՄԻ ՔԻ, “ԼՅՐԷ ՕՂՈՒԳՄԱՆ ՍՕՆԻՐԱ, ԱԷՆՏԻ
 ՕՆԼԱՐՆ ՕՂՈՒԳՄԱՆ ԵՔԵՐԷ ԿԻՄԵՐԻՄ” : Ս Է ԱՆԻԱԷ
 ՎԱՓԹԻՂԻՍԱՆԷՏԷՆ ԱՐՉԱՐԸ ՃԸԳՄԸ, ՎԷ ՎՐԻՍԹԻԱՆ

օլմամաղա գաղի նիյէթ գօտու : ()՝ աղ վագըթ-
տան սօնկրա էօլտիւ . վէ օնուն վագըթսըղ էօլիւմիւ
աճայիպ պէլալար իլէ պիրլէշմիշ օլտուղունտան ,
Լալահըն պիր զազէպի կիպի սայըլար : Պու զու-
հուրաթտան Արիզօնլար զիյատէսինճէ գօրգտուլար .
վէ քէնտի փատիշահլարընա զուհր էտէն պէլատան
էմին օլմագ իչիւն՝ չափուճագ վաֆթիղ օլտուլար :

ՓԱՍԼ ԻԴ

Ա ինֆրէտէն՝ Սէն-Լուիս վէ ասիլէ լաճըստէն էշ-
լէրէ :

(Սէսէ 722—826)

Եւտի եիւղ եիրմի իքի թարիխնտէ՝ պիր ախշամ՝
Ա ինֆրէտ ատընտա խնկիլիղ վագճըլարընըն պի-
րի թփէվէվէ եազըն պիր մանասթըրա կիրտի , վէ
օրատա կէճէլէտի : Սօֆրատա օթուրուր իքէն ,
օնպէշ եաշընտա պիր չօճուգ կէօրտիւ , քի լաթին-
ճէ Լ՝զիղ Վիթապլարըն պիր պապընը օգուրուտու :
Ա ինֆրէտ օնա սիւալ էթտի քի , օգուտուղունու
աղնայօրմուսուն , պանա օնու՝ Լէմէճէյէ թէրճիւ-
մէ էտէպիլիլըմիսին : Չօճուգ եէնիտէն օ պապը օ-
գումաղա պաշլատը , վէ թէրճիւմէ էտէմէմ աէտի :

() վաղըթ Վ ինֆրէտ օ պապը օնա թէֆսիր էթտի , վէ սօֆրատա օթուրանլարա պիր կիւզէլ էջիւտ վէրտի . վէ չօճուղուն գալպինէ օ տէրէճէ թէէսիր էթտի քի , չօճուգ չափուճագ գալպըպ՝ պիր գարըլար մանասթըրընըն պաշը օլան քէնտի թէյզէսինէ կիթտի , վէ օնա տէտի քի , պէն պու ատէմին արտընճա կիտէճէյիմ , քի օնտան Մ՝ զիշ Վ խիթապլարըն մանասընը էօյրէնէյիմ : Թէյզէսի օնա հէրնէ սէջլէտի իսէ , օնուն ֆիքրինի չէվիրէմէտի . վէ “էյէր օնուն ուլա պէրապէր կիթմէյէ սէն պանա պիր աթ վէրմէշէն , պէն օնուն արտընճա եայան կիտէճէյիմ” տէտի : Թէյզէսի պու չօճուղուն գալպիլըյինտէ ատէթտէն խարիճ պիր արղու կէօրմէյիլէ , օնու Վ ինֆրէտ իլէ կիթմէյէ գօյվէրտի : Պու չօճուղուն իսմի Վրիգոր ուտու , վէ շիմալի “յէմէսթանտա էն մէշնօր վազճըլարըն պիրի օլտու :

Վ ինֆրէտ : Պու կէնճ Վրիգորուլա պէրապէր՝ Հէսին Մ՝ մէնեպուրկ շէհրինտէ թէմէքիւն օլտու : Մէլաշըն պու սատըգ գուլու օրատա ինճիլի չօգ գուվէթ իլէ վազ էթտի . վէ պիւթիւն մէմլէքէթի տօլաշըպ՝ կէրէք ամէլ իլէ վէ կէրէք սէօլ իլէ օնլարըն փութլարընըն պօշուղունու օնլարա իսպաթ վէ պէյան էյլէտի : Կիւնիւն պիրինտէ՝ աշաղքի Հէստէ՝ Կէիսմարա եագըն պիր պէօյիւք մէշէ աղաճը կէօրտիւ , քի օ՝ օրանըն պաշըճա ալլաշընըն մէսքէանը կիպի սայըրըրտը : Վ ինֆրէտ պէօյիւք պիր պալթա ալըպ՝ չափուճագ օ թափտըգլարը աղաճա վուրմաղա պաշլատը : Պիր չօգ փութփէրէսթլէր օնու ուղագտան կէօրմէյիլէ՝ օնուն էթտիլի ճէսարէթէ

Թաճիւպէտէրէք՝ պիրի պիրինէ կէշտիլէր, վէ ումար-
լարըտը քի՝ կէօքտէն աթէշ էնիպ՝ օնու եագաճագ :
Սէ լաքին Սէ ինֆրէտ աղաճա պիր վաֆիր վուրաուգ-
տան սօնկրա, օ մէշէ աղաճը սարսըլպ՝ պէօյիք
պիր շամսթա իլէ օնուն պագլարընա տիւշտի :
Փուլթիէրէսթիլէր՝ քէնտիլէրինին էն պէօյիք վէ
գուվվէթի ալաշը պէօյլէ պիր ըզալէթէ գարշը
գոյամատըղըն՝ վէ՝ գապաշաթըյա զազէպլէմէտի-
յինի կէօրտիւքլէրինտէ՝ վաֆթիզ օլմաղա նիյէթ
էթտիլէր, վէ Սէ ինֆրէտէ ըէճա էթտիլէր քի օ
մէշէ աղաճընըն օտունույուլա՝ օրատա պիր Վրիս-
թիան Վրիսէսի եափսընլար :

Սէ ինֆրէտին հագգընա պու միսիլի տահա փէք չօգ
իշէրնագլ օլունուր : ()՝ արգատաշլարըյուլա հէրնէ-
րէյէ վարտըյուսա, փէք գուվվէթի վաղար վէրտի .
զերա օ մէմէքէթին չիսանընը փէք էյի պիլիրիտի :
()նուն վազընը տիյնէմէք իշիւն, օնա հէր թարաֆ-
տան օգատար չօգասքէր կէլիւր իտի քի, չօգ տէֆա օ՝
քէնտի ճէմաթթընը աջըգ եէրտէ տուրտուրթմաղա
մէճպուր օլուրուտու : Սէ ինկիլթէրանըն չօգ Վրիս-
թիանլարը օնտան էյի իպրէթ ալըպ՝ օնուն եօլու-
նու թուլթուր : Վարըլար պիլէ տէնիլի կէ-
շիպ՝ Սէմէսթանըն սէֆիլ փուլթիէրէսթիլէրինէ
Ինճիլի վազ էթմէյէ կէլտիլէր : Օտրա Պալիէ-
րատա Վունիթրուտ՝ վէ Վիթսինկէնտէ թէկլա՝ վէ
Սէ լուրցպուրկտա Սէ ինֆրէտին խըսըմը Լիօպա՝
վէ թուրինկիատա օնուն գըզ գարտաշը Սէ ալտպուր-
ճիս՝ փուլթիէրէսթ գարըլարը թէրպիյէ էթտիլէր :
Սէ պու Սէ ալտպուրճիս՝ ()իսուս Լիֆէնտիմիզին ի-

շինէ երբ մի պէշ սէնէ պէտքիւք պէրէքէթ իլէ վէ տէրէճէսիդ իգպալ իլէ խըզմէթ էթտի :

Ս ինֆրէտ՝ Վրանսա փատիշահը Բէքինի մէսհ էթտի . վէ օ վագըթ՝ Վրիսիայա տէօնմէյէ Փիքրինէ գօտու . զերա օ՛ 48 երլ է վվէլ Լինճիլին ը շըլընը օրայա կէօթիւրմիւշ իտի : () րաաա օնտան է վվէլ էլլի սէնէ գատար Ս իլլիպրօտ չալըշտըգտան սօնկրա՝ էօլ միշիւտիւ , վէ փէք չօգ տինտար շայիրտլէր պրադմըշտը . ֆագաթ Հիսուս Լ Ֆէնտիմիզին պու թարլասը Ս ինֆրէտ կիպի պիր առէմէ միւհթաճըտը : Ս է Ս ինֆրէտ վազ էթմէք իչինն Վրիգիւայա պու սօնկ եօլճուլըղունու էթտիլինտէ , 74 եաշնետայըտը : Պու ճիւմէ իլէ պիր գուվլէթլի տէլիգանլը կիպի պիւթիւն օ մէմէքէթի տօլաշտը : Հիսուս Լ Ֆէնտիմիզ օնուն իշլէրինի միւպարէքլէտի . փութ խանէլէր՝ իպատէթխանէլէրէ վէլտուա՝ էվլէրինէ տէօնտիւլէր , վէ պինլէրճէ երէքլէր՝ գարըլար վէ չօճուգլար վաֆթիդ օլտուլար : Ս է պիր եօրթու կիւնիւնտէ ճէմի՝ վաֆթիդ օլմուշ Վրիսօնլարը ի՝ պատէթ իչինն պիր աշըգ եէրէ ճէմ՝ էտիպ՝ քէնտի տէ իշլէրինտէ պուլունուր իքէն , պիր պէօլիւք սիւլահը փութիւրէսթլէր օնուն իւզէրինէ հիւճիւմ էթտիլէր , քի քէնտի փութլարընըն տիւշմանընը էօլտիւրսիւնէր : Լաքին քէնտի սարկաւագլարը օնա սահապէթլիք էթմէյէ հազըրլանտըլար . վէ լաքին օ օնլարա գարըն տուրտու , վէ օնլարա տէօնիւպ տէտի . “Լ Չ գարտաշլար՝ գուվլէթլէնին , վէ սալթ թէնի էօլտիւրէպիլիպ՝ ճանը էօլտիւրէմէյէնլէրտէն գօրգման : Սիլ Ըլաշ Լ Ֆէնտիմիզտէ

սէվի'նին , վէ ումուտունուզ օնտա օլտուն . էօ-
լիւմին գըսսա տագիգէսինէ թէհամմիւլէտին , քի
Վրիստոսուլա էպէտի փատիշահլըգ սիւրէսի-
նիզ' : Պու սէօզէրի թէքմիլ էթտիյի կիպի ,
փութփերէսթէր Մլահըն զայիֆ գուլլալընըն իւ-
զէրինէ տիւշտիւլէր , վէ հէփսինի էօլտիւրտիւլէր :
Ս է Ս ինֆրէտ պէօյլէճէ 753 թարիխինտէ' (Յունի-
սին 5ինտէ էօլտիւ . վէ քէնտի էօմրիննիւ քէնտի
Լֆէնտիսի իչին գուրպան էթտի . զերա 50 սէնէ
ուրուճլար' տուալար' թէհլիքէլէր վէ հէր թիւրլիւ
սէֆիլլիքէլէր իչինտէ' օնա խըլմէթ էթմիշ իտի : Պու'
'Լէմէէլէրին Մաքրալը տէնիլմէյէ շայէսթէ օլտու .
զերա պու միլէթին տէօնմէսինէ' հիչ քիմսէ օնուն
գատար զայրէթ' ճէսարէթ վէ միւտավէմէթ էթմէտի :

Պու թարիխէ գատար փութփերէսթէր ինճիլի
քէնտի իրատէթլէրի իլէ գապուլ էտէյօլլարըտը ,
վէ հիչ քիմսէ օնլարա տին խուսուսունու ճէպրէն
պիր թէքլիֆ էթմէմիշ իտի . սալթ սէլամէթ Վէ-
լտմընըն վալը' քէնտի էյիքքէնար նուֆուզունու օն-
լարըն իչինէ եպյայօրուտու : Ս է լաքին Պէօյիք
Կարօղոս' իրանսանըն թախթընա չըգտըղը զէման'
մասլահատ պաշգա թիւրլիւյէ տէօնտիւ : Պու գուվ-
վէթլի փատիշահ' հէմէն Լարուփանըն հէր թարաֆը-
նա պույուրտուղունտան , փութփերէսթէրի Վրիս-
թիանլըղա սիլահ գուվվէթի իլէ տավէթ էթմէյէ
պաշլատը : Լարսունլարը տէօնտիւրմէք իչին' օ-
թուզ սէնէ օնլարըլա ճէնքլէշտի : (Յուն խալէ-
ֆէլէրի տէ օնուն Եօլունու թուրտուլար . վէ պու
Եօլտա իւմիւմէն ճէմա'աթլար' Վրիսթիանլըղը վէ

Եւ ճիշդ գապուլ էթտիլէր, վէ լաքին պու թարզ տէօնմէք նէյէ՛ եարարըտը : Սահի՛ճ Վրիսթիան-
 լըգ թանըլմալ օլույօրուտու, վէ կիթտիքճէ թէպ-
 տիլ օլմատայըտը : Պու՛ պիր քրիսթիանլանմը շ
 փուլթիէրէսթլէք իտի : Պիր թաղըմ՝ ետպանի միւ-
 լէթլէր քէնտի փուլթարընը ա՛ղիղէրէ թէպտիլ է-
 տէյօրլար ըտը . վէ խաչ չըգարմայը՝ վէ սուրէթլէր
 էօնիւնտէ տիղ իւսթիւնէ կէլիպ՝ պիր գաչ տուա՛
 սէյլէմէյի էյրէնիրլէր իտի : ()նուն իչիւն պիր թա-
 գըմ՝ այալէթլէր՝ Վրիսթիանլըղը գապուլ էթտիք-
 տէն պիր գաչ սէնէ սօնկրա՛ թէքրար փուլթիէրէսթ-
 լիլէ տէօնտիլէր : Վ՛ է լաքին Լըլահըն էյլէ սատըգ
 գուլարը տախի պուլընտու քի, օնուն փատիշահը-
 ղընը փուլթիէրէսթլէրին իչիւնտէ իլէրլէթմէք իչիւն
 պիլթիւն գուլվէթլէրի իլէ չալըչտըլար, քի Սաքսո-
 նիատա Վ՛ իլէհհաթ՝ Վ՛ էսֆալիատա Վ՛ ինտճէր՝ Տա-
 նիմարքտա վէ Շ՛ վէտտէ Լ՛նսքար՝ վէ Պրանտէպուրկ-
 տա Վ՛ էմպէրտ վաղճըլար պունլարտան իտիլէր : Վ՛ է
 լաքին պունու տա էյի պէլլէմէլիսինիղ քի, պու տէ-
 վիրին սօնուտա տէօնէնլէր՝ Վրիսթիան իսմինէ շա-
 յէսթէ տէյիլիտիլէր : Պիր չօգ ճանլար՝ Վրիսթի-
 անլըղը սաթ թիւնեալի արզուլէրտէն էօթիւրիւ գա-
 պուլ էթտիլէր . վէ օնլարըն վաֆթիղ օլմասընա
 սէպէպ՝ տէյիլ ()սուս Վրիստոսս օլան գալի իթ-
 թիգատ՝ իլա կէչիճի քեարլար՝ Վրիսթիան տինինի
 գապուլ էթմիշ իմիէրաթօրուն՝ փատիշահլարըն վէ
 պէյլէրին իպրէթի վէ քէնտի՛ աղալարընըն նաղա-
 ընտան տիւշմէնին գօրգուսու կիպի տիւնեալի միւլ-
 հաղալար օլտու : Հէր նէ հալ իսէ՛ պու պօղուգ

Վրիսթիանըդ Պոհեմիայա՝ Սորավիայա՝ Սաճա-
րիսթանա՝ Լէհէ վէ Սոսոփա եայրլոր : Լնճագ
Վրիսթիանըդ հէր նէրէտէ քէօք սալորյըսա , փէք
չօգ զուլուքեար ատէթէրի գալորըտը , վէ թէր-
պիյէնին իւք ֆիտանլարընը տիքտի :

ՖԱՍԼ ԻԶ

Վրիսթիանըդ Լոփ-ընն իլլիփիճէ արտադր-
արտադր :

(Սէս 800—1073)

Պօղոզլուգ սէլի կիթտիքճէ Վրիլիսէյի պասայօր-
ուտու . Պէլլարմին Վարտինալ տէրիտի քի , “Պու
տէհր կիպի ֆէնա տէհր օլմամըչ տըր . զիւրա տիւ-
նեանըն փատիշահլարը վէ փափլար տալի իթթի-
գատօղլըղա տիւշմիւշ տիւրլէր” : Սէ Պարոնիոս
իսմինտէ պաշգա պիր Վարտինալ օնուհնու տէհրին
հագգրնա տէրիտի քի , “Պու տէհրէ՝ երէրքլէրին
փէքլիյի իչիւն Խէփ տէհրի՝ Գուրչուն տէհրի՝ տայմա
արթան քէօթիլիւքլէր իչիւն վէ տին խօճալարընըն
տէրէճէսիզ ճահլլլիյի իչիւն Գալաւնլէփ տէհրի տէ-
յէպիլիւրիլ” : Վրիլիսէնին իչիւնտէ մէքրուհլուգ վէ
խարապաթլըգ կէօրինիւյօրուտու : Փուլթիէրէսթ
իմիէրաթօրլարըն վազթինտէ վէ մէշհուր հերետի-

կոսլարըն թարաֆընտան Վրիլսէնին պիւթիւն չէք-
տիլի սրգըն թըլար՝ պու զէման Վրիլսէսինի խարապ
էտէն պէլալարըն եանընտա՝ չօճուգ օյունճաղը սա-
յըլապիլի : Լատէպսիզ գարըլարըն՝ տիւնեանըն
փայլիթախթընտա փատիշահըգ սիւրմէլէրի՝ եպիս-
կոպոսլարըն ֆահիշէլէրինէ հէօքիւմէթ սիւրտիւր-
մէլէրի, վէ քէնտի պէտնամ սէվկիլիւլէրինի սուրբ
Պետրոսուն քիւրսիւսինէ օթուրթմալէրի՝ չօգ ալըպ
պիր շէյ տէյիլի իտի : Զոռվմա եպիսկոպոսլարը-
նըն նուֆուզու կիւն պէ կիւն արթայօրուտու : Պետ-
րոս Լուսքեալըն զանն օլունմուշ խալէֆէլէրի ճէսա-
րէթ ալըպ՝ ճէմի՝ Վրիսթիան եպիսկոպոսլարըն պա-
շընտա օթուրտուլար, վէ Վրիլսէյէ միւթալիք ճէ-
մի՝ տավալարը քէսմէյի՝ քէնտիլէրինէ հագգ էթտի-
լէր, զիրա տէրլէր իտի քի, Հիսուս Լֆէնտիմիզ՝
Սատթէոսուն ժիլ պապընտա, վէ 18 վէ 19 խանէ-
լէրինտէ մէվճուտ օլան վատը միւսթագիլ Պետրոս
Լուսքեալա էթտի : Իւչիւնճիւ Պոնիփաէիոս Փափ՝
607 թարիխինտէ Փոկաս նա՛ Րու՛մ իմիէրաթօ-
րունտան՝ Սմո-Քի Լալիսիոպոս ի՛ւն վանինի էլէ կէ-
թիւտի, վէ քէնտի Վրիլսէսինի՝ պիւթիւն օ պիր
Վրիլսէլէրին պաշընա կէշիւրթտի : Պիլիւնճի Կոս-
տանդին Փափ՝ Իքլինճի Հոսստինիանտո իմիէրաթօ-
րա քէնտի պագլարընը՝ էօփտիւրտիւ, վէ սնկրոս
սէքիզլինճի տէհրին եարըսընտա թասպիլիլէրէ սէճտէ
գըլմանըն միւճատէլէսինտէն էօթիւրիւ Զոռվմա ե-
պիսկոպոսլարըն եախօտ պաշքեահիւնլէրի՝ կիւն տօղու-
սու իմիէրաթօրլարընը Վրիլսէտէն ըէտտ էթմէյէ
վէ Զոռվմայը պիւթիւն պիւթիւնէ օնլարըն հէօքիւ-

մէթինին ալթընտան չըգարմաղա ֆուրսաթ պու-
տուլար : Արանսա փատիշահարը Բէքին վէ պե-
սիւք Վարդուս՝ Հռովմանըն էթրաֆընտա պուլունան
շէհրէրի Հռովմա եպիսկոպոսունա պաղըշտարը
վէ օ վագըթտան փաթի՝ Հիսուս Վրիստոս Լաֆէ-
տիմիզին պույուրտուղու թէնպիհէ վէ եասաղա գար-
շը գըյուպ՝ (Դ Դ-Ի. Իթ. 25, 26) տիւնեա փատիշա-
հը օլտու : Լաթինճի Վրիգոր փաթի՝ քի աշաղտա
օնուն իւղէրինէ սէյլէյէճէյիլ՝ պու հէօքիւմէթի
գաւիլէմէք իչին չօգ ուսթալըգ գուլլանտը, վէ փէք
չօգ ղայրէթ էտիպ՝ օնու պաշա չըգարտը :

Լյէր Վիլիսէնին պաշարը պէյլէ պօզուգ օլտու-
լար իսէ, պագի պայաղը քիլիսէ խատէմէլէրինէ օլմա-
լըլարը : Լպիսկոպոսըլար վէ օպիր եիւքսէք
փօսթլարազճէ իլէ սաթըլըրլարտը, վէ զէնկինլէն-
մէյէ պիր եօլ սայըլըլարտը : Փափաղարըն չօղու օ
տէրէճէ ճահիլ վէ ահմագ իտիլէր քի, Լաթինճէ
տուսլարը էզպէր էտէրէք կիւճպէլա օգույապիլի-
լէր իտի. վէ օնլարըն չօղու տա օգումագ պիլմէղէր
իտի : Պիր թագըմ էպիսկոպոսլար ղատտարըգ վէ
զուլումաթ էտէրլէր իտի. վէ հէմէն ճիւմէսի տէ սի-
լահ գուլանըլարտը : Սայանսը Ղէրօլտ եպիս-
կոպոս՝ Վրանքլարըն պէյի իլէ պէրապէր Սաքսոնլա-
րա գարշը սէֆէր էտէրքէն, պիր մէշուր ճէնքտէ
էօլտիւ. վէ պէյին թարաֆընտան պապասընըն ե-
րինէ օթուրմագ իչին օնուն օղու Ղէվիլէպ չաշ-
րըլտը : Սէ Ղէվիլէպ տէ եինէ օ պէյ իլէ պէ-
րապէր պիր ճէնքտէ պուլունուպ՝ քէնտի սիլահտա-
րընը Սաքսոնլարըն օրտուսունա եօլատը, քի քէն-

տի պապասընը հօլտիւրէն տտէմի պուլսուն : Իջ-
տիւրէն ասեմ պուլունտու , վէ եպիսկոպոս օնու
քէնտիսի իլէ տօսթեանէ գօնուշմաղա տալէթ էլլէ-
տի : Շէնքճի Վաքսոնուն եիւրէյի էմին օլուպ՝
տա՛վէթի գապուլ էթտի , վէ Վէսէն սուլունու ա-
թըլա կէշտի . Շէվիլէպ օնու կէօրտիւյիւ կիպիսու-
յուն իչինէ աթըլըպ օնու գարշըլատը , վէ գըլըճընը
չէքիպ՝ “Պէն պապամ իչին պէջլէ ինթիգամ ա-
լըրմ” պաղըրարաք՝ օնուն եիւրէյինէ սափլատը :
Լպիսկոպոս թէքրար Սայանսա կիրտի , վէ եինէ
քէնտի եպիսկոպոսլուգ խըզմէթլէրինէ մէշղուլ օլ-
տու , վէ քէնտի Վիլիսէսի՝ օնուն էթտիլի հարաքէթ-
տէն էօթիւրիւ սալա պիր վապիֆէսի օլմատը :

Պէօյիւք Վարդուէլինտէն կէլտիլի գատար պու մի-
սիլի նիղամըլըրգլարը տիւլէթմէյէ չարըշտը , վէ
քէնտի եանընա տինտար վէ ալիմ ատէմլէր թօփ-
լատը , մէքթէպլէր եափտը , մադամը տուալարը
տիւլէթտի վէ եօլսուղ ատէթլէրի գալարըտը :
Վէ լըքին եարա փէք տէրին իտի . վէ հիչ քիմսէ
Վիլիսէնին թաշգըն փիսլիյինի թէմիլլէյէմէզ իտի :
Հէփսի տէ կէօրինմէզ շէյլէրի պրագըպ՝ սալթ
կէօրինիւր շէյլէրէ եափըշմըշլարըտը . վէ իմա-
նըն եէրինի՝ ղայէթ գապա պագըլ իթթիգատլար
գապթ էթմիշ իտի : Պիւթիւն ումուտլարընը խա-
շա չըգմըշ վէ իղգէթլէնմիշ Վրիստոսա գօմայըպ՝
խաչըն նիշանընա վէ խաչըն սէճտէսինէ պէջիւք
պիր գուվէթ վէրիլլէր իտի : Վրիսթիանլար՝
Յերոբոլման վագթընտա պուլունան Վարայէլի-
լէրին եօլունու թութմուշլարըտը , քի՝ օնլար՝ Սոփ-

սէսին չէօլտէ տիքտիյի փրփրնճտէն երլանա սէճ-
տէ գըլարլարըտը : Լճվէլքի վազճիլէրին վէ ա-
ղիղ շէհիտէրին իմանը պաթմըշըտը : Օւանն է-
տերէր իտի քի , օնլարըն քէմիքլէրինի վէ ախէր
չէյլէրինի ճէմ' էտիպ' օնլարա իպատէթ էթմէյիլէ ,
վէ օնլարըն սուրէթլէրինէ սէճտէ գըլմաղ իլէ , տին-
տար սայրլաճագլար :

Պէշինճի տէհրտէ' Հիսուսուն' Սարիամըն' Լ-
ռաքեալլարըն' շէհիտէրին վէ սայրի աղիղ ա-
տէմլէրին սուրէթլէրինէ սէճտէ գըլմաղա պաշ-
լատլար : Լէտինճի տէհրտէ' աղիղլէրի իմ-
տատա չաղըրմաղա' վէ Լլահըն հուզուրունտա
օնլարը շէֆա'տթճը կիպի սայմաղա պաշլատլար :
Սոյեմբերին պիրինճի վէ իքինճի կիւնիւնէ' պիրի-
նի ճէմ' աղիղլէրին իքրամը իչիւն վէ օպիրինի' Էօփ-շ-
լէրի զիքը էթմէք իչիւն' իքի պաշլըճա եօրթուլար
գօտուլար : Ղէմի' աղիղլէրին եօրթուսու եէտինճի
տէհրին պաշլանկըճընտա գօնուլտու : Տէօրտիւն-
ճիւ Պօնիփալիոս Փափ' Փոկաս իմիէրաթօրտան
Հոովմատարի փանթէօն տէնիլէն մէհչուր փուլթ-
խանէյի ալտըղընտա օնու քիլիսէ էթտի , վէ պի-
քիր Սարիամա վէ աղիղլէրի թագտիս էյլէտի . վէ
օլ վագըրթտան ճէմի' աղիղլէրին եօրթուսու իճատ
օլունտու : Վէ տօգուզունճու տէհրին իլք երլա-
րընտա' Տէօրտիւնճիւ Վրիգոր էմր էթտի քի , պու
եօրթու' հէր Վրիսթիան մէմլէքէթինտէ' Սոյեմ-
բերին պիրինտէ թուլթուլուն : Լճվիւշլէրին եօր-
թուսու տա ղումուլի օլտու . վէ պու եօրթուլու իպ-
թիտա օնունճու տէհրին սօնունտա Վրունինին պաշ

փափազը ա՛ղիզ () տիլօն՝ եպիսկոպոս օլտուղու մէմ-
 ւէքէթտէ սապիթ էթտի : Ա՛յ պէյլէճէ Վրիս-
 թիանըզ կիթտիքճէ թանըլմազ օլտու : Վէ Վրիս-
 տոսուն Վիլիսէսինէ փութփերէսթլիք կիրմիշ իտի :
 Բում Վիլիսէսինտէ՝ հայլը վազըթ սուրէթլէրին
 իպատէթինէ փէք չօգ գարշը տուրանլար օլտու :
 Կէրչի պէյիւք Կարոլոս Վրանքֆօրթ սինադոսուն-
 տա պու իպատէթի րէտտ վէ եասագ էթտի, ան-
 ճագ չամուրլու սէլ կիպի պաթը թարաֆընա եայլը-
 տը, վէ փափլարըն էմրի իլէ մէթանէթ պուլտու : Վէ
 օլ տերէճէյէտէք եէթիշտի.քի, պու ալլահը ինքեար
 էտէնլէր՝ Բահաղըն հուզուրունտա տիղ չէօքմէյէն-
 չէրի՝ տթէշ իլէ վէ գըլըճ իլէ գովալամաղա պաշ-
 լատըլար, նասըլ քի աշաղտա կէօրէճէյիղ :

Ա՛յ օրհուս Վրիսթիանայրն էլձէլէի Եօլարը :

Ա՛յ էլաքին Յիսուս Լ՛ֆէնտիմիզ քէնտի Վրիսթե-
սինի պիւթիւն պիւթիւնէ թէրք էթմէմիշ իտի . վէ
տաճա՝ պու իմիւմի պօզուզլուզ իչիւն Փիղան Էտէն՝
վէ Լոովմա Վրիսթսինին զալադարընա գարշը պիւ-
թիւն գուվէթէրի իլէ ճէնքլէշէն քիմսէլէր պու-
լունուրուտու : Ա՛յ է չօգ թաճիւպ Էտէճէք շէյ
տիր քի, Ըլաճըն Վէլամընա մալիք օլանլարըն ի-
չինտէ՝ Վրիսթէնին չալինի Վրիստոս Լ՛ֆէտիմիզին
քէլամլարընճա Էօլ իւպ թէճէսսիւզ Էտէճէք՝ վէ
պու ումումի թէպտիլիյէթէ վէ պօզուզլուզա գարշը
տուրուպ թագրիրի քէլամ Էտէճէք ճէսուր պիր
քիմսէ պուլունմատը : Կէրչէքլիյին սատրգ մուճա-
ֆըզլարը՝ թէվադիիսին նազլինէ կէօրէ՝ Իթալիանըն
Ըլպեսն տէնիլէն տէրին տէրէլէրինտէ Էաշայօրլար-
լտը : ()նլարա՝ Գէրէ Կաէլէրի տէնիր իտի : Իճ-
թիմալ տլըր քի, պու Վրիսթիանայրըն պաշլանկը-
ճը՝ աշաղտա թարիֆ Էտէճէյիմիզ Իիէմնէթէ տէ-
րէլէրինտէ սաքին օլան Ա՛յ օտուլարըն պաշլանկըճը

Զիպի օլտուն : Սամուի տէնիլէն Վիլիսէտէն այ-
 րըմը վէ Տիսուս յփէնտիմիզէ եալընըզճախըզմէթ
 էթմէք իսթէյէն պիր ճէմմաթ՝ քէնտի Տիքեայէ-
 թինին հագգընտա հիչ պիր շէյ նիշին եալմամը
 իտլիյնէ թաճիւպ էթմէզիզ . վէ պիզիմ էլիմիզտէ՝
 օնուն պաշլանկըճընըն վէ րահաթ հալինին հագգըն-
 տա ախէր պիր սոզըու նագլիյէթիմիզ եօգ տուր :
 Լիլանդեան տէնիզին իւզէրինտէ սէքիզ եիւզ ա-
 յագ եիւքսէքլիյնտէն միւթէճալուզ պիր սէրէն տի-
 բէյի սալլանրպ՝ օնուն սալթ չիչէքլէնմիշ թէփէսի
 կէօրինտիւյիւ՝ վէ օնուն քէզքիւ տէնիզին տէ-
 րինլիյնտէ ղայպ օլմուշ օլուպ կէմիճինին կէօզինէ
 կէօրինմէզ օլտուղու կիպի Սօտուալարըն Վիլի-
 սէսինին պաշլանկըճը տա պէօյլէ տիր : Թէվարիս
 օնուն աալլ պաշլանկըճընը պիզէ նագլ էթմէզ , իւ-
 լա օնուն հագգընա սալթ պիր դաշ իշարէթէր վէ
 նիշանլէր կէօսթէրիր , քի պիզ օրատա պիրազ տուր-
 մալըրզ : Կէրչէքլիյէ սատըգ գալան պու Վրիս-
 թիսնլար՝ Վիլիսէնին իշինէ եայըմը զարանլըզ
 վէ պօզուգլուղու կէօրմէլէրի իլէ՝ Լ՛զիզ Վէլամա
 ղիյատէսինճէ եափըշտըլար , վէ Լաքեալարըն
 թալիմաթլարընը քէնտի իշէրինտէ սագլամաղա
 ճէհտ էթտիլէր : Պու Լալահ էվլատլարընը փէք
 չօղու Լոփմանըն ասիլիյնէ իլհագ օլմուգ իսթէ-
 մէմէյիլէ՝ սէքիզինճի տէհրտէ՝ եախօտ պապի թէվա-
 րիսճիլէրին նագլինճէ՝ տահա էվվէլ Լքէնինին տաղ-
 լարընըն տէրին տէրէլէրինէ չէքիլտիլէր , վէ օրատա
 վապլարըն վէ օնլարըն թէվապիլէրինին կէօզին-
 տէն ուզագ րահաթ եաշարլարտը : Պու Վրիս-

Թիանլար վէ օնլարն էվլատլարը՝ քէնտիլերինն տին իգրարընը՝ Վիլիսէնին իւք վագըթլարընա վէ Լուպեհալարա գատար չոգարըրլարտը։ Պիր գաչ էսքի ըրվայէթէր միւճիւպինճէ՝ Պօլոս Լուպեհալ իւք տէֆամահպուս օլուպ գուրթուլտուպտան սօնկրա՝ Հոռվմատան Սպանիայա կիթտիլի վագըթ, Իթալիատան կէչիպ՝ Լքէննինլերին իչինտէ պիր Վիլիսէ գուրմուշ։ Լնճադ պիզ պունու սահիհ տէյի նագլ էթմէյիլ։ Հեր հալտէ պու սահիհ տիր քի, Հոռվմանըն թէվապիլերի պու Վիլիսէյի թանըրլար, վէ օ չօգտան պերի վարըգտա օլմալ տըր։ Սէ օ քէնտի իւք տիննի սարփ տաղլարըն իչինտէ նասըլ սալլամըլ օլտուղունու անկլամասը՝ Վիլիսէնին տէրէճէսիզ պօզուգլուղունուն իչինտէ, պէյլէ պիթ թէմիզ տին էտինէպիլմիշ օլաճաղընը անկլամասընտան տահահ գօլայ տըր։ Լյի անկլամըլըզտըր քի, տէհըլերճէ նիւքսէք տաղլարտա սսքին օլանլարըն մէշըէպի լիսանը՝ գըյաֆէթի վէ իմանլարը փէք աղ թէպտիլ օլուր։ Օյրա հալէա պիզլիմ կինիւմիւղէ գատար Լիւքսէք Սէթիատա Լօգարըքի վէ Լշաղքի Լնգատինտէ Հոռվմա լիսանընը սէյլերլեր, վէ ()սսիանըն մագամըլ պէյիթլերի՝ պին երլտան պերի Սկօլտիանըն տաղլըրարընըն սղզընտան էքսիք տէյիլ տիր։ Սէ չիւնքի պու գատար վագըթտան պերու Լլլահըն Վէլամըլ եօղ օլմամըլ ըտը, վէ ասլա եօղ օլմայաճագ տըր, օնուն իչին երզըլմըլ Վիլիսէնին եէնիլէնմէսի տայմա մէմիւլ օլունա պիլիւ իտի, վէ լաքին պօզուգլուգ սէլի հեր թարափտան Վրիսթիան Վիլիսէսինի պտսար իքէն, Լե

բիւերին պիլինմամիշ տերէլերինտէ՝ Ալահա ըուհ
 իլէ վէ կերչէքլէք իլէ խրզմէթ էտէն պիր քիւչիւք
 սիրիւ գալմըշ օլտուղունու տույտուղումուղտա՝
 գալպիմիզ զիյատէսինճէ շաղ օլուր : Ահ պու՝
 Ալահըն սատըգըղընըն հիքմէթլի էսերի տիր . զի-
 ըա պու՝ պիզէ պէյան էտեր քի , ճէհէննէմ գա-
 փուլարը Ալահըն Քիլիսէսինի ասլա եէնէմէյէճէք-
 լէր :

ԻՒՉԻՒՆՃԻՒ ՏԵՂԻՐ

Լեւոնիճի Գրեգոր Փափասն՝ Իսլահի Սեղեպեպեհի :

(Սէնէ 1073 — 1517)

ՖԱՍԼ Ա

Պապական իշխանի Վրիթիւնիւնքն Եայլմալը ?
Կիւն Խոզը—— վէ Պալը Վրիթիւնքն Խոզըմալը :

(Սէնէ 1073 — 1283)

Ղիւմէնին հաքիմի Լալահ աղիմուշան՝ Լաքեալ-
լարտան վէ օնլարն խալէֆէլէրինտէն գուրու-
մուշ վէ վագըթ իլէ պօզուլմուշ Կիւն տօղուսու Վրի-
լիսէլէրի՝ Տինի իսլամին գըլըճը իլէ վուրուլմաղա
րուսսաթ վէրտի : Լալահըն՝ քէնտի փատիշահը-
ղընը եայմագ վէ գալիլէմէք իշիւն գուլսանտըղը եօլ-
լար՝ չօգ տէֆա՝ ինսանըն ճէմի՝ պիլիճիքլէրինի
վէ թէրթիպլէրինի պօղար : Վրիթիւն ագընտան
կէչէր իտի քի, սիլահ գուլվէթի իլէ Վրիթիւն-
լըղը զօրաքի գապուլ էթմիշ պիր սէմթ՝ պիր չօգ
վագիթտէն սօնկրա՝ պիլթիւն գարանլըղըլա գափ-

լանմը շ Վրիլիսէյէ՝ վէ պիւթին տինեայա ըլըգ
խաղինէսի օլաճագ : Ո է օլ սէմթ Սաքսոնիա
տըր , քի օնուն ահալիսի՝ եօգարտա սէյլէտիլիմիզ
կիպի՝ Պէյլիւք կարողսուն ճէպրէն թէքլիֆ էթմէ-
սի իլէ , վաֆթիլի գապուլ էթտիլէր : Սաքսոնիա՝
Խսլահ Սէզէպ վագթընտա՝ ղիյատէ պիր ըլըղըլա
փարլատը : Ըլահ ա՛ղիմուշան չօգ տէֆա ինսան-
լարըն պէյէնտիլինի վէ մէտհ էթտիլինի երգար ,
վէ ինսանլարըն ալլաղլատըղընը ղանի պերէքէթլէր
իլէ միւշերէֆ էտէր : Պէյլիւք չայլարը գուրու-
տուր , վէ գայալարտան սու չըգարըր : Իյլէ իսէ
քիւչիւք պաշլանկըճլարըն կինլէրինի՝ օնլարտա Ըլ-
լահըն իշի գուսուրլու պիր սուրէթ իլէ պիղէ կէօ-
րինտիւլի իչին խօրլամայալմ : Պուզայիֆ ֆի-
տանտան՝ օնուն իւզէրինէ սէմափի լութֆուն սուլա-
րը եաղաճագ օլտուղու թագտիրտէ նէ՞ մէյվէլէր
հասըլա կէլէճէյինի քի՞մ պիլէ պիլիւ :

Շ վէտին՝ Վորլեկիանըն վէ շիմալի ֆրտնսանըն
ահալիսի՝ էվվէլքի տէվրին սօնունտա Խնճիլի իգրար
էթմիշէր իտի : Ո է Իլլա վէ ()տէր չայլարընըն
արասընտաքի Վանդալար՝ վէ Սօրավիա հէմ Պու-
հէմիա մէմէքէթլէրինին ահալիսի տալիս Վրիս-
թիանըղը գապուլ էտէյօրլարըրտը : ()նունճու
տէհրին սօնունտա Վրիսթիանըղ իզսիզ Խսլան-
տիայա կրօէնլանտատէք կէչտի : Ո է Վրիսթիան-
ըղ Իսթօնիատա՝ Գուրլանտա վէ Բրուսիատա
տալիս սիլահ գուվվէթի իլէ գայիմ օլտու , վէ Բրու-
սիա 1230տան 1283էտէք՝ էլլիլիւշ երլ Կիւթոն-
լու սիփահիլէրէ գարշը ճէնքլէշտի : Պու ճէմա՝

աթլար գըլըճ գուվվէթի իլէ կէլէն մէզհէպէ չօգ-
լուգ իթթիպար էթմէմէլի իտիլէր, անճապ օնլարըն
թօրունլարը օնուն էլլիլինի կէօրտիլէր : Պիր
տէհրտէն սօնկրա իթվանիա տա խնճիլին ըլըղընը
գապուլ էթտի : Այն օնպէշինճի տէհրին սօնուն-
տա՝ Ֆէրտինանտոսուն փատիշահլըղընըն վագթըն-
տա՝ Սաղըիպիլէր Սպանիատան պիւթիւն պիւթիւ-
գօվուլտուլար . պիր ազ սօնկրա՝ 1492 թարիխինտէ՝
Լճէրիգանըն պուլունմասը՝ Վրիսթիանլըղըն հայըլ-
մասընա պիր պէօյիւք գափու աչտը . վէլաքին պու-
Լէնի Տիւնեայը պուլտուգտա, Սպանեօլլար օգա-
տար պէօյիւք գապահաթլար իշէտիլէր, վէ օրայա
կէթիրտիլէրի մէզհէպ Վրիսթիան տինինէ օգա-
տար պէնկզէմէզ իտի քի, օնուն թարիֆինի պու-
րատա էթմէսինի ասլա իսթէմէմ :

Վրիսթիան Վիլիսէսի իլք տէհրտէն սօնկրա՝ Օէ-
լթ իսմինտէ օլան Լէհնուտիլէրէ պէնկզէտի, քի Լ-
րուսաղէմին մուհասէրէսինտէ՝ Փըրգա Փըրգա օլուպ՝
պիրիպիրինէ գարշը ճէնք էթտիլէր : Պունճիլէլին
Վրիսթիանլարըն տախի արալարընա իթթիֆագսըղ-
լըգ զուհր էթտի . վէ պու իթթիֆագսըղլըգ տէյիլտին
եախօտ թալիմաթ խուսուսունտան՝ իլլա Էռվման ե-
պիսկոպոսունուն վէ Խաթանպօլ եպիսկոպոսունուն
մապէյնինտէ պէօյիւքիւք իշին օլան պիր տիւղիյէ
շիզալարտան վէ միւճատէլէլէրտէն էօթիւրիւ զուհր
էթտի : Էռվմա եպիսկոպոսու իսթէրտի քի ճէմի՝
Վիլիսէլէրէ պույուրսուն, վէ Խաթանպօլ եպիսկո-
պոսու հիւ քիմսէյի պէօյիւք թանըմաղա իսթէմէզ
իտի : Պիր չօգ շիզալարտան սօնկրա՝ պիրի պիր-

լէրինտէն էջլէ պիր՝ այրըլտըլար քի, արթըգ պիր տահա պիրլէշմէյէ ումուտ գալմատը: Ումուտ տէնիլէն Վիլիսէ՝ իքի Ֆըրգա՝ օլուպ իքիլէ՝ եանի Հոուվմա Վիլիսէսինէ վէ Րում Վիլիսէսինէ պէօլունտիւ: Րում տէվլէթի Լըապլարըն սիւհընտան զայիֆլանմըշ օլուպ՝ պաթը Վրիսթիանլարընըն եիւզինտէն տախի տիւշմիւշ օլմասը իլէ՝ քէնտի Վիլիսէլէրինի հըֆը էթմէյէ արթըգ իգթիտարը գալմատը. վէ չօգ քէրրէ պէջիւք թէհլէքէ իջինտէ պուլունտուլար: Սըղօլար՝ Ղէնկիլէնըն վէ սօնկրա Տէմիրլէնկին գըլալուզլուզու իլէ Լըրոփայը պասմը շլարըտը, վէ Ուուսսիայը իքի եիւղ սէնէ գատար քէնտի զսպթլարընտա սագլամըշլարըտը, Լէհի եաղմա էթմիշէր իտի, վէ Սիլէզիայատէք եայըլէմըշլարըտը: Կիւն տօղուսու Վիլիսէսի փէք չօգ սըգընթը չէքտի. Լսիատա Լըապլարըն սաղ պրագտըղը շէյլէրի՝ պու սօնկրաքիլէրին ապէրլէրի գըրըպ տէգքտիւլէր: Կէրչի Րում տէվլէթի պիր տիւզիլէ Սարակինոսլար իլէ ճէնքլէշտի իսէ տէ, պաթը թարաֆլարը տա գարըշըգլըգ վէ խարապլըգտան աղատ տէյիլ իտի: Սարակինոսլար Սիլիլիտա վէ Իթալիանըն գըպլէ թարաֆլարընտա թէմէքիւն օլմուշլարըտը: Վէ Սպանիատա՝ Վրիսթիանլար պիր տիւզիլէ Սաղրիպիլէր իլէ ճէնքլէշիլէր իտի, զիրա Սաղրիպիլէր մէմլէքէթի պասմըշլարըտը. վէ փութիէրէսթ ճէմա՝աթլար, Սէմէսթանըն իւզէրինէ տայմա հիւճիւմ էտէրլէր իտի:

ՓԱՍԼ Բ

Կէօնէիօն պէտլէր: Թառն: Խաչը առէր:

Թառն իլէթի՝ 544 թարիխինտէ Սըրբտան պիւթիւն տիւնեայէ եայըլմըշտը: Իսթանպօլտա հայը վազըթ հէր կիւն օնար պին քիշի էօլիւրիւտիւ: Սէ 717 թարիխինտէ՝ պու գօրգուլու զաղէպ՝ պու պեօյիւք շէհիրին իւղէրինէ թէքրար շիտտէթլի պիր խըշմ իլէ հիւճիւմ էթտի, վէ իւչ երլըն մապէյնինտէ իւչ եիւղ պին ճան թէլէֆ էթտի: Սէ 825 սէնէսինտէ՝ մազըլմ Խուտովիկոս փատիշահըն կիւնիւնտէ հէմէն պիւթիւն Պրանսայը վէ Լէմէսթանը պօշաթտը: Սէ 1345 թարիխինտէ տահա պեօյիւք զուլումաթ էթտի: Պու կիւն տօղուսու թարաֆընտան զուհր էտիպ՝ հէր սէմ թի խարապ էթտի, վէ պաղը ճանիպլէրինտէ 24 միլիօն ճան թէլէֆ օլտու: վէ չափուճագ Բուսթանա վէ Իթալիայա հիւճիւմ էթտի: Սէ նետիկտէ եիւղ պին քիշի վէ Ֆիօրէնչատա ալթմըշ պին քիշի էօլտիւ: Պու խարապ էտիճի զաղէպ Պրանսա վէ Լէմէսթան ահալիսինին օնտա պիրի-

նի գրորտը : Պազը սեմթէրտէ իւչտէն իքիսինի
 էօլտիւրտիւ, վէ պազը սեմթէրտէ տէ՝ երիմէտէն՝
 օն տէօրտիւ օն ալթըսը հէլաք էթտի : Վէ պազը
 սեմթէրտէ տէ հիչ պիր եաշըր ատէմ գալմատը .
 'Լէմէսթանտա միլիօնլարճա ատէմ էօլտիւ : Լու-
 պէք շէհրինտէ տէօրթ սա՛ւթըն իչինտէ 1500 ճան
 թէլէֆ օլտու : 1348 թարիխինտէ Լժօստոս այըն-
 տա թաուն իլէթի Խնկիլթէրայա կէշտի, վէ՝ Լոյեմ-
 բերին պիրինտէ Լժնտրայա կիրտի : Վէ պիր սէ-
 նէնին մապէյնինտէ Լարմութ տէնիլէն քիւչիւք
 շէհրին մէզարըղընտա 7052 էօլիւ կէօմիւլտիւ : Լօր-
 վիքտէ 6 այըն իչինտէ՝ 53,374 ճան թէլէֆ օլտու :
 Վէ Լժնտրանըն ճիվարլարընտա էօլիւէրի կէօմէք
 իչին պէօյիւք պիր թարլա սաթըն ալտըլար : Վէ
 պու դապէպ քէնտի զուլումաթընը թէքմիլ էթտիլի
 դէման՝ օ էնլի չուգուրուն իւղէրինէ պիր թաշ գօ-
 տուլար, քի իւղէրինտէ Լաթինճէ պէօյլէ եազըլ-
 մըշտը . «Պին իւշ եիւզ գըրգ տօգուզ թարիխին-
 տէ թաուն իլէթինտէն էօլմիւշ վէ պուրայա կէօ-
 միւլմիւշ 50,000 քիշէյի գիքը էթմէք իչին՝ իշպու
 մէզար թաշը պուրայա գօնուլտու : Լա՛ Լըւհ, օն-
 լարըն ճանընա մէրհամէթ էյլէ . Լժին» : Պու պու-
 լաշըգ խասթալըգ Խնկիլթէրատա պիր եըլ էյլէնտի .
 վէ օնուն զուլումաթլարը Լարուփանըն հէր թարա-
 Փընա եայըլոր : Խնէքլէր՝ գօյունլար վէ սայիր
 հայվանլար՝ քէնտի շօպանլարընտան մահրում գա-
 լապ՝ վէ օվալարտա էօլլարընը շաշըրապ՝ պէօյիւք
 զարարլար վէրիւրէր իտի : Պիչինլէր՝ օնլարը տէվ-
 շիրէն օլմատըղընտան՝ թարլալարտա զայ՝ օլույօրու-

տու . վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ գըթըզ իւթէ
կէլիպ՝ հէր թիւրիւ պէլայը թէքմիլ էթտի : Օւ
վազըթ Լէհհուտիլէր՝ օլ զէմանըն մէքրուհ հանըըշ
իթթիգատինէ գուրպան օլտուլար : Օ,իրա խալգ՝
զանն էթտիլէր քի , Լէհհուտիլէր չէշմէլէրի զէհիւ-
լէմիշէր . վէ պու միւհազայըլա օնլարա փէք Փէնա
հարաքէթլէր էթտիլէր . պինլէրձէ Լէհհուտիլէրի
գաթլ էթտիլէր , վէ աթէշէ եաբտըլար : Վէ
պու զալըմ վէ քէօր սօֆուլուգտան պէյան օլտու
քի , Լըսահըն զազէպի՝ քէնտի մէրամընը իձ-
րա էթմէմիշ իտի , վէ ինսանլարը թէօվպէյէ կէ-
թիրմէմիշ իտի :

Վէ օնպիրինճի տէհրին սօնունտա տախի
Վիրանսատա պիր պաշգա թիւրիւ եումուրճագ
փարլատը , վէ պինլէրձէ պին ճանլար գըրուր ,
վէ հէմէն պիւթիւն Վարիսթիւան մէմլէքէթլէրի-
նէ եայըլտը : Պունու տէմէյիլէ՝ խաշըր ասքէրի
աղնաթմաղա իսթէրիմ : Տէօրտիւնճիւ տէհր-
տէ Վարիսթիւանլար՝ Փիքիլլէրինէ գօտուլար քի ,
Լըրուսաղէմէ զիյարէթ էթմէք՝ վէ Հիսուսուն
իսքէնճէ չէքտիյի եէրտէ՝ եախօտ օնուն մէզարը-
նըն եէրինտէ տուա՝ էթմէք՝ կիւնահլարըն ափվ օ-
լունմասընա մուգթաղի պիր խայըր ամէլ տիր : Լը-
զիզ մէզարա զիյարէթ էթմէնին պաշլանկըճը պէյ-
լէ տիր : Լաքին Սարակինոսլար՝ Պաղէստինի զապթ
էթտիլքտէն սօնկրա , օրայա զիյարէթէ կիտէնլէր՝
պազը սըգընթըլարա կիրիֆթար օլտուլար : Լըմիէնս-
լի Պետրոս նամ զիյարէթճինին պիրի՝ Լըրուսա-
ղէմտէն տէօնտիյիւնտէ՝ Փափը Փիթլէտի , քի պիւ-
թիւն Վարիսթիւանլարը այաղա գալտըրօըն , քի վա-

ᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱ

ընդ Սարակինոսլարն էլինտէն ա՛ղիզ մեզարը ալ-
սընլար, քի Վրիսթիանլար զեյարէթէ կիթտիբէ-
րինտէ արթըզ սըզընթը չէքմէսինլէր : Պետրոս
մեմլէքէթ մեմլէքէթ կէզիպ՝ զեյատէ զայրէթ իլէ
Վրիսթիանլարա վազ վէրտի, քի պու Փութուհա-
թա հիսսէտար օլտունլար, վէ Վափըն իսմի իլէ՝ պու
սէվապը իշտէ քիմ քի պուլունաճադ օլուրսա, տօղ-
րու ճէննէթէ կիրմէյի վա՛տ էթտի : Էնթ թա-
լափտան քիւլլիւէթլի ասքէր ճէմ՝ օլուպ, ալէսէ-
վի նիշան եէրինէ՝ օմուզլարընըն իւզէրինէ պիրէր
գըրմըլը խաչ դօտուլար, վէ պու սէպէպտէն էօ-
թիրիւ՝ պունլարա խաչը ասքէր տէնիլտի : Վէ 1096
սէնէսինտէ Պաղէստին իւզէրինէ Պուլլեօն պէյի կօ-
տէֆրօնուն գուլաղուզլուղու իլէ պիր դաչ եիւզ պին
ճէնքճիլէրէ պալիզ պիր օրտու կիթտի : Վէ 1099
սէնէսինտէ Լըրուսաղէմ ալընտըր, վէլաքին պու պէօ-
յիւք օրտուտան սալթ 60,000 ատէմ գալտը : Կօ-
տէֆրօ Լըրուսաղէմ փտտիշահը օլտու, վէ օ պու
դանըլ Փութուհաթտան պիր ազ սօնկրա էօլտի :
(Նոուն խալէֆէլէրի ճէնքճի Սարակինոսլար իլէ պիր
տիւղիյէ ճէնքլէշտիլէր : Պու ճիւմլէ իլէ՝ պաղը
թարափլարըն ճիւմլէ Վրիսթիանլարը Խաչըլարըն
պայրաղընըն ալթընա կիրմէյէ արզու չէքէրլէր իտի .
չօճուգլար պիլէ պու խիւլեալի սէվապա հիսսէտար
օլմագ սէվտասընտայրտըլար, վէ Լըրուսաղէմ կիթ-
մէք իչհն՝ օնլարտան 100,000 ասքէր եօլա չըլտը .
Փագաթ օնլարըն չօղու քէնտի վաթանլարընըն սը-
նըրընըն աշմազտան, եօրուլուպ օրատա գալտը :

Էւրոփանըն հէմէն պիւթիւն պէյլէրի պէյիւք

օրտուլարը լա Լարուսալէմէ կիթտիլէր . ֆադաթ պու
ճիւմլէիլէ՝ 1187 թարիխինտէ պու շէհր թէքրար
Սարակինոսլարըն զապթընա կէչտի : Լարոփա տէվ-
լէթլէրի հեր նէգատար ճէհտ էթտիլէր իսէ տէ , օ-
րատա դատիմ պիր հէօքիւմէթ սապիթ էտէմէտի-
լէր : Պու տիվանէճէ սէֆէրտէ՝ ալթը միլիօնտան
ղկյատէ ճան թէլէֆ օլտու : Լնճամը՝ Քրիսթիան-
լարըն զապթընտա ետլընըղ Լթօլէմէ՝ եանի Լքքեա
գալտը . վէ լաքին 1291 թարիխինտէ Սարակինոսլար
օնու տա թէքրար զապթ էթտիլէր :

Իսաչը ապէրլէր սահիհ Քրիսթիանլըղա միւ-
թալիգ պիր շէյ գաղանմատըլար . թիւճճարլար է-
փէյի քեար էթտիլէր , վէ լաքին նէ գատար գան
տէօքիւլտիլ : () վազըթտան Բուժ տէվլէթի եը-
դըլմաղա պաշլատը . վէ Սարակինոսլարըն գուվլէթի
Լըլի () սմանա կէչիո՝ օնլար քէնտի տէվլէթլէրինի
գավիլէյօրլարըլար : Լիհայէթի 1453 սէնէսինտէ
Խսթանպօլ վէ Բուժ տէվլէթի օնլարըն զապթընա
կէչտի . վէ օ վազըթ Լնճարթիսթանըն սընըրընա-
տէք իլէրլէտիլէր :

ՓԱՍԼ Կ

Պապականության հետևորդները : Ե. Ֆիլեգրանդի
էրի :

(Սկսել 1073 — 1431)

Օվագթին ճեմա՛տմը ղայեթ ճահիլ վէ ահմագ
ըտը . զիրա զանն էտերիտի քի օ ադըլըզ վէ մեֆ-
հումսուզ սեֆերէր իլէ քէնտի ճանընըն սէլամե-
թինի պուլաճագ . վէ Վրիստոսուն էամրինտէն վէ
օնուն էօյրէթտիլի էօլտան ղայեթ ուղագ ըտըլար .
զիրա օ սեֆիլ ճահիլէր՝ զանն էտերէր իտի քի ,
էյէր օ մէղարը զապթ էտէճէք օլուրլար իսէ , հէր
շէյէ մալիք օլաճագլար : Վէ օ վագթըն պադըլ
իթթիգատլերի փէք կիւլէճէք վէ եագըլըղսըզ շէյ-
լէր տիր , օնլարըն պիր գաչընը պուրատա պէյան է-
տէլիմ : Խաչըլ ապերէրէր քէնտիլէրի իլէ պերա-
պեր պիր չօգ ազիղլէրտէն գալմըշ զանն օլունան
էսերէր (մասունքլար) կէթիտիլէր , վէ օնլարըն ի-
չինտէ ախէր շէյլէրտէն մա՛տա Վրիստոսուն խաչը-
նըն փարչալարը վէ Նիսուսուն բուպալարը վէ օ-
նուն իսքէնճէսինին ալէաթլարը վարըտը : Վէ լա-
քին հէր ագըլտան խարիճ օլան շու տուր քի՝ օնլար
զանն էտերէր իտի քի , Վրիստոսուն տօղմասըն-

տա կէլէն իւշ ալիմ փատիշահարըն կէօրտիյիւ երլորդընըն պիր շա'լէսինի' Լըրուսողէմին չանկաւորընըն պիր փարչա սէտասընը' Հակօրըուն տիւշտէ կէօրտիյիւ մէրտիվէնին պիր պյաղընը' եախօտ Պօղոս Լոսաքեսլըն վիճիւտինտէ օլան տիքէնի էտինէ պիլէճէքլէր' : Սպանիատա' քիթապլար օգատար ազ ըտը քի, օնունճու տէհրին պաշլանկըճընտա' պիր ճիլտ Լ'ղիզ Վրիթապլար Լերոնիմոսուն մէթուպլարընը' լիթուրիա քիթապլարընը վէ մարտիրոսլարըն հիքեայէթի քիթապլարըն փէք չօգ մանասթըրլար պիրլիքտէ գուլանըրլարըտը : Վէ 1294 սէնէսինտէ Վինքէթէր եպիսկոպոսունուն պիլթիւն քիթապլանէսինտէ պուլունան իլիմ քիթապլարը 17 ճիլտտէն իպարէթ իտի : Պու եպիսկոպոս 1297 թարիխինտէ Վինքէթէրին պիր մանասթըրընտան պիր ճիլտ Լ'ղիզ Վրիթապլար էօտինճ ալտըղընտա , քիթապլը սահիպինէ թէմիզ վէ լէքէսիզ կէրի վէրէճէյինէ քէնտի էլինտէն օնուն իչիւն շուրութլու պիր սէնէտ վէրտի : Պու Լ'ղիզ Վրիթապլար ճիլտինի էսքի ատէմլէրին պիրի եաղըպ' պէօյիւք պիր հէտիյէ կիպի մանասթըրա միրաս պըրագմըշըտը , զերա 100 մարգա կիւմիւշտէն զեյատէ տէյէր իտի . վէրուհ պանլար հէտիյէ էտէնին ճանը իչիւն հէր կիւն պիրէր լիթուրիա սէօյլէրլէր իտի : Վէ պիր քիթապ պաշգա պիր եէրէ կիտէճէք օլտուղու թագտիրտէ' օգատար պէօյիւք զուհուրաթ սայըլըրըտը քի, էքսէրի օրսնըն պէօյիւքլէրի ճէմ' օլուպ' օ քիթապլը ալտըգլարընա շուրութլու պիր շէհատէթլէք վէրիլէր իտի : 2օգ տէֆա պիր քիթապ իչիւն նիզա-

լար ղուհր էթտի, վէ չօք քերրէ քիթապըն պէտե-
 լինէ՝ ալթըն րէհին ալըրլարտը : Պէյլիւք Մէք-
 թէպլէրտէ միւսթագիլ օրթա սանտըղլարը վար-
 ըտը, քի էօտիւնճ ալընան քիթապլարը ընլարն ի-
 չինտէ սագլարլարտը : Ղապիաթըյըլա ընլարն
 պահասը փէք եիւքսէք իտի : Վէ 1174 թարի-
 խինտէ Վինքէսթէրին պիր մանասթըրընըն վազճը-
 սը՝ Տօրքէսթէրին ըուհպանլարընտան մէշհուր Պէ-
 տանըն պիր քիթապընը վէ () գոստինոսուն սաղմոս-
 լարընը 12 քիլէ արփայա՝ վէ իւզէրինտէ Սաքսոն
 փատիշահընը Վրիսթիանըղա չէվէրէն Սուրը Պէ-
 րինոսուն հէքեայէսի՝ սըրմայըլա իշլէնմիշ պիր հար-
 մանիյէ սաթըն ալտը : Պիր ճիլտ Մ'ղեղ Վրիթապ-
 լար՝ թէֆսիրի իլէ պերապէր 1274 թարիխինտէ 300
 ֆիօրինէ սաթըլըրըտը . վէ 1300 թարիխինտէ պիր
 սաղմոս 90 ֆիօրինէ սաթըլըրըտը : Պու փէք չօք
 ագչէ տիր . զիրա 1272 թարիխինտէ պիր կիւնտե-
 լիքճինին հագգը՝ շիմտիքի ագչէնին գըյմէթինէ
 կէօրէ՝ իքի ղուրուշ միգտարի իտի . չէօյլէ քի՝ պիր
 ճիլտ Մ'ղեղ Վրիթապլար սաթըն ալմագ իշլէն պիր
 ատէմ 15 երլ չալըշմալըյըտը : Պու մասրուֆ 1240
 թարիխինտէ Ղոնտրանըն քէօփրիւսինին իքի եէնի
 քէմէրինէ մասրուֆ օլսն ագչէտէն չօք զիյատէ ի-
 տի . զիրա ընլարա 687 ֆրոնքտան զիյատէ մոս-
 ըուֆ օլմաուր :

Վէ թա՛ւաճիւպ օլունաճագ շէյ պուտուր քի, Մէ-
 լահըն Վրիթապը պուգատար գըթ օլտուգտան մա-
 տա՝ փատիշահլար ընուն օգունմասընը տա եասագ
 էթտիլէր : Մըրազօն փատիշահը Պիրինճի Նակոթ՝

1276 Թարխանսէ Մ'ղիզ Վիթապարըն խալզըն անկատըղը տիրէ Թէրճիւմէ օլունմասընը եասագ էթտի : Սէ էմր էթմիշիտի քի՛ հէր հանկը քիմ սէտէ պու միսիլի Թէրճիւմէ պուլունաճագ օլուրսա , կէօթիւրիւպ Թէսլիմ էյլէսին , քի ծնու աթէշէ եագսընլար : Վասթիլիա փատիշահըն Մ'ղիոնսոս՝ օվագըթլարտա նիսպէթինէ Մ'ղիզ Վիթապարը քէնտի րայալարընըն լիսանընա Թէրճիւմէ էթտիրթտի . վէ լաքին փափ քէնտի հէօքիւմէթինի կիւն պէ կիւն արթըրտըղընտան , չափուճագ ծնու եասագ էթտի , քի Մ'ղիզ Վիթապարըն խալզըն անկատըղը տիրէ Թէրճիւմէսի օգունմասըն , վէ տախի Թէրճիւմէ օլմասըն տէյիւ էմր էյլէտի : Պու ճիւմլէ իլէ՝ Տօվհաննէս Սիքլիֆ պիւթիւն Մ'ղիզ Վիթապարը Խնկիլիզէյէ Թէրճիւմէ էթտի (1360—1380) : Պագամթ գըրգ եըլտան սօնկրա՝ Խնկիլթէրա փատիշահըն Պէշինճի շէնրիկոս պիր Ֆէրման չըգարտը քի , հէր քիմ քի խալզըն տիլինտէ Մ'ղիզ Վիթապարը օգոյաճագ օլուրսա , պիւթիւն մալի միրիյէ կիթսին , վէ քէնտի գաթլ օլունսուն :

Սէ լաքին փարիզին վէ Պօլնիսնըն պէօյիւք մէքթէպլէրինին մարիֆէթի իլէ իլիմէր կէրէյի կիպի իլէրլէտի վէ շէրէֆ պուլտու . անճագ ֆագիր ճէմաթ ծնտան հիշ պիր ֆայտա պուլմատը : Վալտը քի եիւքսէք իլիմէրին մէրամը վէ թէմլէ Մ'լլահ Վալամընըն իզգերինէ գուրուլմամը շըտը . սալթ փութփէրէսթ ֆէյլէսօֆ Մ'րիստոտէլին քիթապարընը օգուլուպ մէշք էտէրլէր իտի , վէ սալթ պօշ ինճէլիք վէ թէճնիս լուղէթիւր արարլարըտը :

Խաւահի Սեղհէպ ղայրէթքիւզարլէրինտէն փիլիպպոս Սեւանկտոն նազլ էտէր քի, քէնտի կէնճլիյինտէ՝ պիր վազճը իշիթտի քի, Խնճիլն եէրինէ՝ Լըրիստտէլն իլմի էտէպի՝ իւղէրինէ վազ վէրիրիմիշ . վէ Սթուլթկարթտա իլմի իլահի խօճալարն պիրի տէրիտի քի, էյէր Քիլիսէ Լ'զիզ Վիթապլարը ղայպ էթսէ պիլէ՝ օլ Լոունան Փէյլէսօփուն իլմի էտէպի Վիլիսէյէ եէթիշիր :

Լաքին պու կիւնէ քատար թաճիւպ էտէրէք սէյր էթտիլիմիզ կիւզէլ քիլիսէլէր օ էսնալէրտէ պինա օլունմուշտուր . Գօլօնիա՝ Սթրասպուրկ՝ Գրայպուրկ վէ Լաւսա շէհրլէրինին աճիմ քիլիսէլէրի՝ օ վազրթտան գալմա տըր :

Վէ Լաքին օնլարն իշինտէ չօգլուգ վազ վէրիլմէզ իտի . իլա Յիսուս Վրիստոս Լաֆէնտիմիզն Լ'զիզ Լաշա՝ Գա՛ամընա պէտէլ՝ սալթ լիթուրեա օգունուրուտու : Գազաթ օնլար՝ տէրլէր քի պու լիթուրեա իշինտէ Վրիստոս փափաղլարն էլի իլէ եէնիտէն գուրպան քէսիլիր, վէ էքմէք վէ շարապ՝ Յիսուսուն սահիհ թէնինէ վէ սահիհ գանընա թէպտիլ օլուր : (Ո) Ը զէման՝ Լաւահըն իպատէթլէրի վէ ճէմի՝ խըզմէթլէրի խալգըն անկլամատըղը լիսանլէրտէ սէօյլէնիր իտի, վէ էքսէրի փափաղ քէնտիսի տէ աղնամազըտը : Սեղհէպէ միւթալիգ եօրթուլար տայմա արթմատայլտը : Վէ հէր քէս աճիլլէրէ՝ պիքիր Սարիամա վէ աճիլլէրտէն գալմա էսէր զանն օլունան շէյլէրէ սէճտէ գըլմաղա թալիպ օլմուշտուտու : Փափաղլարա կիւնահ իգրարը վէ աճիլլըգ սէնէտլէրի քէնտի զարարը թէսիրէ-

րինի տայմս զեյատէսինձէ արթըրը յօրէարտը : Պիր
ստէմ քէնտի կիւնահարընն ա'ֆվընը արասըղը
վազըթ' օնա թէօվպէ էթմէյի' իթթիգատը վէ եիւ-
րէքտէն տէօնմէյի վազ վէրմէղէրիտի , իլա օնա
փէհըրլէր' զեյարէթլէր' լիթանիալար' դամչըլան-
մագըզ' վէ սայրը զիւիւմ էթտիքլէրինէ կէօրէ կիւնա-
հա պէտէլ օլապիլըր խայր ամէլէր իշլէմէյէ թա-
յին էտէրլէր իտի . վէ տախի օնու իսքեաթ էտէր-
լէր իտի քի , քէնտի կիւնահարընա միւսթահագ
օլան զագէպտէն ազձէ իլէ գուրթուլապիլըր :

Փափ հեր թիւրլիւ կիւնահըն ա'ֆվըզ սէնէտլէ-
րինի սաթմաղա պիր հիւքիւմէթէ մալիք օլմագ իտտի-
ասընտա օլմաղա պաշլատը : Ինանըլը ըտը քի ,
րուհպանլար' քէնտիլէրինէ իգթիզա օլանտան զի-
յատէ խայր ամէլէրէ մալիք իտիլէր , քի պունլա-
րա' արթիլէ սէվապլար տէնիլիրիտի : () Նլար օրուճ'
պիւթիւն կէձէ ոյանըզ տուրուպ օգումագ' վէ մա-
գամը սաղմոսլար օգումագ միսիլու շէյլէր իտի . վէ
րուհպանլար պունլարը ազձէ իլէ սաթապիլըրլէր ի-
տի . վէ պիր թագըմ ստէմլէր օնլարը քէնտի անա-
սը պապասը իչիւն վէ էօլմիւշ տօսթլարը իչիւն սա-
թըն ալըրլարտը , քի օնլար չափուգ ճէննէթէ կիթ-
սինլէր : Հոգմու Տիվանը ա'ֆվըզ սէնէտլէրի ի-
չիւն պիր նարգ տէֆթէրի եաղտը . վէ լաքին հիչ
ազէ վէրմէյէնլէրի տըշարը չըգարըրլարտը :

Ս է տախի հեր քէս ինանտը քի , րուհպանլարըն
սալթ րուպասընը կիլմէ իլէ' օնլարըն սէվապլարընա
հիսսէտար օլապիլըր : Ս է պազը պէյլէր վէ փա-
տիշահար էօլմէղտէն էվլէլ թէնպիհ ու վասիլէթ

էթտիլէր քի՝ էօլտիւքտէն սօնկրա՝ օնլարը ըուհպան
 ըուպասը իլէ կէօմսինլէր :

Պէօյլէ մէքրուհ ալտատըճըլըգ իչինտէ՝ ինսանլա-
 րըն դապիաթը վէ մէշըէպի նէ՞ թիւրլիւ օլապիլըր :
 Ինստնլար ճէմի՝ կիւնահլարը աղչէ իլէ սաթըն ա-
 լապիլտիքտէն սօնկրա , ատալէթ վէ ատալէթսիղլիք
 դանոնլէրի նէ՞րէտէ գալըր : Վիլիսէ խատէմէլէ-
 րի կիւնահա սերպէսթիլք իպրէթի վէրիլըր իտի :
 Լաէպսիղլիք վէ շէհվէթ հէր տերէճէ խալըն ի-
 չինէ կիրմիշ իտի . փափաղլար վէ ալէսսէվի խալը
 փերվասըլ քէնտիլէրինի օնլարա թէսլիմ էթմիշլէր
 իտի : ()նուն իչին 1451 թարիխինտէ՝ Պալ շէհ-
 րինտէ օլան իւմիւմի Սինագոսու իգրար էթտի քի ,
 Վիլիսէ խատէմէլէրինտէն վէ ճէմի՝ Վրիսթիան-
 լարտան հիճապ գալքմըշ տըր :

Պագ՝ Բենեդիկտեան ըուհպանըն պիրիսի օ վագ-
 թըն տերէճէսիղ պօղուգլուլունու նէ՞ թարզ թա-
 րիֆ էտէր : “Վափաղլար նօմօսու՝ վալիլէր ատալէ-
 թի՝ իսթիարլար իլմի՝ ճէմաթ էմնիէթի՝ էվլատ-
 լար էվլատ մուհապպէթինի՝ ըպլար քէնտի պէօ-
 յիւքլէրինէ վաճիպ օլան մուհապպէթի պագ ալ-
 թընա ալըյօրլար : Լպիսկոպոսլար մէղհէպի ալըագ-
 լպօրլար . ըուհպանլար իպատէթքեարըլը՝ մարա-
 պետլէր հիճապը թանըմպօրլար , վէ տէլիդանըլար
 փագըլը թէրք էթտիլէր : Ինճիլին վաղճըլարը
 իլիմ օգումպօրլար , վէ տին խօճալարը զահմէթտէն
 դաշալօրլար : Ըպիրտլէր քէնտի խօճալարընա՝
 խըզմէթքեարլար քէնտի աղալարընա՝ վէ հաքիմլէր
 ատալէթէ ըպլէթ էթմէյօրլար : Ըպերլէր թա-

լինելու եաշայօրլար, շէհրլիէր իթթիֆադըզըդ-
տա՝ վէ քէօյլիւլէր նիդատա էօմիւրլէրինի կէշիրի-
յօրլար: Սէնա՛աթքեարլար հիւնէր ու իսթիտաթ-
լարընը ղայպ էթտիլէր, պազիրկեանլար մասլահաթ-
լարընտա տօղոռլուդ գուլլանմայօրլար, զէնկինլէր
մէրհամէթի՝ տուլլար ֆազլիէթի՝ էվլիլէր թէմիզ-
լիյի վէ գարշըլըզլը մուհապպէթի թէրք էթտիլէր:
Վրիստոս ինսանլարըն գալլինտէն սիւրկիւն օլտու,
վէ ինսանլարըն չօղու օնու եապանձը կիպի սայա-
յօրլար”:

ՓԱՍԼ Դ

Փաթլարըն էլէնէ իէլէն հէյալէլու գո՛ւլլէլ: Ա՛յէպ
թէֆլէշ Սէհհէթէի:

(Սէհէ 1073—1415)

Պու էօյլէ պիր պէօյիւք սըրըրփէնչէ եարասը իտի
քի, Վրիլիսէնին պիւթիւն ազալարընը եէյօրուտու:
Ա՛յէլքին Վրիլիսէնին պաշընըն եարասը տա ազ տէ-
րին տէյիլ իտի: Վրիսթիանլար՝ Վրիլիսէնին պա-
շը կէօրիւնմէզ օլտուղունու վէ օնուն սահիպի եալը-
նըզ Վրիստոս օլտուղունու չօգտան պէրի ունութ-
մուշլարքար: Հոռվմա եպիսկոպոսլարը ուսթալըզ-

ըլա ղորսլալըզարտան վէ նիզալարտան ֆայտա չը-
 դարըպ՝ քէնտի հէօքիւմէթլէրինի թէմէլէշտիր-
 տիլէր, վէ նուֆուզլարընը կիթտիքճէ եպտըլար :
 Պրանստ փատիշահը Պաշը տաղ տէնիլէն Վարոլոս՝
 840 թարիխինտէ քէնտի թաճընը փափտան սաթըն
 ալար. սայիր փատիշահլար տա օնա պաղըպ օնտան
 իպրէթ ալարլար : Պիր գաչ՝ Լէմէն իմիէրաթօր-
 արը քէնտի տէվլէթլէրինի պու զուլումաթտան
 հըֆղ էթմէյէ չալըշտըլար : Վէլաքին 1073 թա-
 րիխինտէ փափըզ թախթընա էօյլէ պիր ատէմ՝
 չըդար օթուրտու քի, պիւթիւն պու էնկէլէրի թէ-
 փէ իւլթիւնէ կէթիրտի. վէ պու ատէմ՝ պիր Խթա-
 լիալը տիւլէրին օղլու Լէտինճի Վրիգոր տէնիլէն
 Հիտէպրանտ տըր : Պու ֆէք ալչազ տէրէճէտէն
 փափըզ մէսնէտինէ վէ մանսուպունա էրիպ՝ Վրիսէ
 խատէմէլէրինտէն տիւնեալի հէօքիւմէթի գալար-
 րարազ վէ փափըզ նուֆուզունու արթըրարապ՝ Վրի-
 լիսէյէ շէրէֆ վէրմէյէ պաշլատը : Վէ պու իշի
 ղայրէթ իլէ վէ չալըշմա իլէ պաշ էթտի : Ղէմի՝
 եպիսկոպոսլար քէնտինտէն պաշգա պիր պէօյիւք
 թանըմամաղա մէճպուր օլտուլար : Վրիլիսէ ման-
 սուպլարընըն ազչէ իլէ սաթըշընը եասազ էթտի,
 փափաղարա էվլէնմէմէյի գանուն գօտու, շէօյլէ
 քի՝ օնլօրտան շէհիրէ միւթալիգ հէօքիւմէթ պիւ-
 թիւն պիւթիւնէ գալգսըն, վէ պիւթիւն եիւրէք իլէ
 Վրիլիսէյէ եափըշմաղա վէ թապի օլմաղա տահա
 էյի գատիր օլտունլար : () ղէմանէտէք իմիէրա-
 թօրլար քէնտի մէմլէքէթլէրինտէքի եէնի եպիսկո-

րէճա եթտի, քի քէնտի իւթիւնտէն ափօրօզու գալտըրտըն : Վրիգոր օնու իւշ կիւն օ շիտտէթի գըշտա՝ ալլուսունտա պիր գըլ կէօմլէք իլէ վէ ա-
յապլար չըպլադ կէգտիրտի : վէ տէօրտիւնճիւ կիւն օնունուլա գօծուշուպ՝ ափօրօզու գալտըրտը :

Վրիգոր փէք չօդ եաշամատը, վէ պիւթիւն մէ-
րամընը իճրա էտէմէտի . 1086 թարիխիւնտէ էօլ-
տիւ : վէլաքին փաիլըգ օնունուլա պէրապէր էօլմէ-
տի : Փաիլար՝ Տէր նէգատար մէշըն պլէրի պիրի-
պիրլէրինտէն ֆէրպլի իտի իսէ տէ, քէնտի Տէօքիւ-
մէթլէրինի սագլամագ իչիւն թաճիւպ օլունաճագ
պիր իթթիֆագ իլէ՝ Տէփսի պիր էօլ թութտուլար :

Իւչիւնճիւ Խննովկենտիոս (1198—1216) շիլ-
տէպրանտըն գուրտուղու զէմինլէրի կէրէյի կիպի
իճրա էյլէտի : Պիր սինագոս էտիպ՝ ճէմի՝ քէնտի
թէքլիֆլէրինի եպիսկոպոսլարա իմըլաթտը : Փա-
տիշահարըն վէ իմիէրաթօրլարըն իւզէրինէ էօյլէ
սէօզլէր էտէրիտի քի, սպլքի օնլար քէնտի գուլա-
րըյըտը : (Նլարը ափօրօզ էտէր իտի, վէ օնլա-
րըն ըաշալարընա պէտտուա՝ էտէր իտի : Վէ պու-
լանէթ ու պէտտուալար ճէմա՝աթը նէ՝ տէրէճէ գօր-
գուտուրուտուղունու թա՛րիֆ էտէմէմ : Պիր շէհի-
րէ լանէթ օգոււտուղու թապտիրտէ, ճէմա՝աթ իլէ
Լլաշըն իպատէթի մէքս օլուրուտու . օրանըն խալ-
գը՝ Տէփսի պիր մաթէմ վէ եաս նիշանը կիլէր ի-
տի . վէ պիրիպիրինէ էօլտա սէլամ վէրմէյէ ըուխ-
սաթլարը էօլուտու : Նօլիւլէրի թագաիս օլմուշ
մէղարըգլարտան տըշարը կէօմլէրլէր իտի, վէ ճէ-
հաղէլէքտէ տուա՝ եախօա իլահի օգումազլարտը ,

վէնիքեաճարը մէղսորդարն ետնընտա էտերլէրիտի :
 Վէ Խւչիւնճիւ Խննովկենտիոս պու թերթիպ իլէ
 Խնկիլթերա փատիշահըզընը քէնտի տարլ փատի-
 շահընտան գալտըրտը . վէ պու սէպէպտէն էթիւ-
 թիւ Գօփրտգալ Գօվհաննէ տէնիլտի : Վէ փափ
 օնու Վրանսա դըրալընա հէտիլէ էթտի . վէ սօնկ-
 րա՝ պու սէֆիլ փատիշահ փափա իդա՛տթ էտիպ՝
 օնա սէնէվի պիր խարաճ եախօտ վերկի վերմէյէ
 վատ էթմէյիլէ թէքըար օնու օնա վէրաի : Պու
 Խւչիւնճիւ Խննովկենտիոս՝ օլ գօրգուլու Մ'էկ
 Լէֆլէլ իսմինտէ օլան մէհքէմէյի իճատ էթտի :
 Վէ օ վազըթտան՝ փափըն Վիլիսէսինին մէզհէ-
 պինտէն պուլունմայանլարա գարշը գօլտալըշ պաշ-
 լատը , վէ գանուն կիպի սայըլտը . վէ զանն օլուն-
 մուշ եանղըշըզլարը մէն՝ էթմէք իչիւն օրսյա տիւ-
 շէնլէրէ՝ ա՛ղիմ՝ մէրհամէթսիղիք վէ զալմըդ իլէ
 քէսքին իսքէնճէլէր վէրիլլէր իտի : Զէր քիմ քի
 ճէսարէթ էտիպ՝ Զուլմա Վիլիսէսինին մէզհէպինի
 գապուլ էթմէզսէ իտի , օնու մահպուս էտերլէր ի-
 տի , վէ Մ'ղեղ թէֆթիշ մէհքէմէսինն չէքէրէր ի-
 տի : Լյէր օ սէօղիւնիւ կէրի ալմազսայըտը , օնու
 իպթիտա իքի տիրէքտէն աշաղա պապլարընտան
 տարլարըտը . վէ պիր Տօմինիգան ռուհպան օնա
 տէրիտի քի , “Լքըար էթ օղլում , իքըար էթ” :
 Վէ էյէր օ սէօղիւնտէ դավի տուրուրսայըտը , օնու
 էլլէրինի պաղլարլարըտը , վէ պապլարընա փէք պէօ-
 յիւք պիր աղըր շէյ պաղլարլարըտը . վէ պու զտըմ՝
 իսքէնճէտէ օնու պրագըրլարըտը . վէ օ աղըրընտան
 պաղըրմաղա պաշլարսայըտը , ճէլատլար եիւքսէք

սէսի մեղադար իլէ օնուն սէսինի գափատըրլարըտը :
 Սօնկրա ուշադարա էմը էտէրլէր իտի քի, մագա-
 րատան կէշիշ իփի օյնաթսընլար, վէ օ սէֆիլ իս-
 քէնճէ չէքէնի եօգարը չըգարսընլար վէ աշաղա էն-
 տիրսինլէր, թա վիճուտինին պիւթիւն օյնագլարը
 եէրինտէն չըգընճայատադ : Ս էէյէր օ՝ պու քէս-
 քին իսքէնճէնին իւզէրինէ եաշայըպ՝ քէնտի սէօ-
 զինիւ կէրի աղմաղա իսթէմէզսէյիտի, օնու սիվըի
 գազըզլար իւզէրինէ եաթըրըրլարըտը, քի արգասը
 տէլիք տէլիք օլուրուտու : () Նտան սօնկրա օնուն
 եիւզինէ պիր պէզ էօրթիւպ՝ իսթիւնէ սու սէր-
 փէրլէր իտի . վէ օնու զօրլարլարըտը, քի աղզընը
 աչըգ թուլթսուն . պէզ պօղազընա կիրէր իտի, վէ
 օլ սէֆիլ քիմսէ էօլիւմ խըրըլթըսըլըա նէֆէս
 ալմաղա պաշլատըղը զէման՝ պէզի զօրուլ օնուն աղ-
 զընտան չէքէրլէր իտի, քի օ վագըթ օ՝ սէլ կիպի
 գանլար գուսարըտը : Ննճամը էյէր պիւթիւն
 պու ճէհէննէմ իսքէնճէլէրի օնուն իմանընը սար-
 սամազլարսայըտը, վէ քէնտի տին գարտաշարընը
 էլէվէրմէյէ իսթէմէզսէյիտի, օնուն թապանլարընը
 եաղլայըպ, օնու գըզկըն ըսգարա իւզէրինէ գօյուպ՝
 օրատա պըրագըրլարըտը, քի պիր էյիճէ գալլուլ-
 սուն վէ փիշին :

Պու շէյթընըն իշի վէ իճատը օլան Ն՝ զիղ լօնֆ-
 թիշ՝ սայըսըզ ատէմլէրին պաշընը եէտի : Պախու-
 սուս Սպանիատա պինլէրճէ պին ճանլար թէլէֆ
 էթտի : Պիր տօղրու տէֆթէր միւճիւպիւնճէ՝ պու
 գան մէհքէմէսի պաշ հաքիմլէրի՝ լօրգվէմատանըն
 կիւնիւնաէ 105,225 ճան՝ Լիսներոսուն կիւնիւնաէ

51,167 ճան՝ վէ Տիէկօ քիւրէզիւն կիւնիւնտէ 34,952 ճանթէֆէթ էթտի : Ը՛ղիզ թէֆթիշիւն իւք շէրա՛ւթ-ճըլարընըն կիւնիւնտէ՝ սալթ Սպանիատա-հափիսէրտէ մահպուս օլանլարըն սնըսը 3,410,215 իտի , քի օնլարըն 31,012 ծիւնի սաղ սաղ աթէշտէ եագտըլար . վէ չօղունու հափիսէրտէ իրքէնճէ ալթընտա էօլտիւրտիւլէր , վէ 231,150 սիտէ սէօղլէրիւնի կէրի ալտըլար : Ը՛ղիզ թէֆթիշ՝ 500,000 ֆառիլիա թէլէֆէթտի , վէ Սպանիատան իքի միլիօն ճան զայ՝ էթտի : Ա՛յ եիւնէ՛ պու Խւչիւնճիւ Խննովկենտիոս՝ տինտար Սօտուպար ճէմա՛ւթընը խըյանէթճէ գըրտըրտը , նիճէ քի աշաղտա թաֆսիլ իլէ նագլ էտէճէյիլ :

Այքիզիւնճի Պոնիփակիոս Վափ՝ փափլըգ հէօքիւմէթիւնէ պիր եէնի զէնկիւնլէք գափուսու աշտը : Վէնտի մաղըրուլուլունուն զէմիւլէրիւնի իճրա էթմէյէ եէթիշիր ագչէսի օլմատըղընտան , եիւզ եըլտա պիր եըլ օլմագ շարգը իլէ Լօպէլ ատընտա ա՛ֆվլըգ փանայըրընը իճատ էթտի , քի օնուն գուվլէթի իլէ՝ Հոովմայա զիյարէթ էտէնլէրին պիւթիւն կիւնաշլարը թէքսիլէն ա՛ֆվ օլունսուն : Պու Լօպէլ սէնէսի փանայըրը իւք տէֆա՛ 130 սէնէսինտէ վէրիլտի . վէ Վափա վէ Հոովմա շէհրինէ քիւլլիյէթիւն ագչէ կէթիրտի : Հէր այ 200,000 տէն զիյատէ զիյարէթճի կիտէր իտի , վէ հէփսի տէ աղ չօգ հէտիէլէր կէօթիւրիւլէր իտի : Պու պէօյիւք իգպալ Խննովկենտիոսուն խալէֆէլէրիւնի՝ Լօպէլ փանայըրընըն վատէսինի աղալթմաղա մէճպուր էթտի . վէ եիւզ եըլտա պիր օլմագտան՝ էլլի եըլտա

պիր՝ վէ սօնկրա՛տա 25 երլտա պիր վէրիւմէյէ
գարար գըլըլար : Վէ պու զէմանտէ Լուով-
մայա կիտէմէյէնէր պիր թէքմիլ աֆվըգ սէ-
նէտի սաթըն ալըրլարըտը : Վէլաքին հէր շէյ-
տէն զիյատէ թաճիւպ էտէճէք շէյ պու տուր քի,
հէր քէս Փափլարա նէ՛ ճիհէտաէն գուլ կիպի ի-
դա՛աթ էտէր իտի. զիրա Փափլարըն չօղու էտէպ-
սիզ պիր էօմիւր կէշիրիւրէր իտի : 415 Թարիխինտէ՛
ա՛ղիզ Յովհաննէս Լուսու աթէշէ եագան Վօնս-
թանչապինադոսու ԻԳ : Յովհաննէս Փափը իմանսըզ
Լըլաշը ինքեար էտիճի վէ փէք պէօյիւք վէ պէտնամ
Թագսիրաթլար սահիպի տէյիւ աշիքեարէ Թախթ-
տան էնտիրտի : Սէքիլինճի Խննովկէնտիոս քէնտի
փափլըլընըն վազթընտա 16 փիճ էվլատ գալանտը :
Լըթընճը Լըէքսանդըր Փափ՝ հէր թիւրլու զալըմ-
ըղը վէ էտէպսիզլիյի թէքմիլ էթտի, վէ զէհիր ի-
լէ էօլաիւ. զիրա պիր գաչ քարտինալը զէհիրլէյէ-
ճէք քաի : Լըինճի Յուլիոս քէնտի ճէնքլէրի իլէ՛
Լըիպը վէ տաշա չօգ մէմլէքէթլէրի ալթ իւսթէթ-
տի : Չօգ տէֆա իքի եախօտ իւչ Փափ՝ փափլըզ
Թաճը իշիւն նիզա էտէրլէր իտի : Աէթիճէի քէ-
լամ պիւթիւն Թէվարիխին իշինտէ Փափլարըն հէօ-
քիւմէթի կիպի իէզիլ վէ պէթնամ պիր պէլիք
տաշա եօգ տուր :

ՓԱՍԼ Ե

ԼՆԵԼԻՍ ԽԱՐԵԼԱԿԻՆԻԿՈՍ : ՎԵՐՎՈՐԱ ԲԵՐՆԱՐԴՈՍ
ԵՐԱԿԱՆ :

(ՍԷՆԵ 1033 — 1153)

Տաճա էյի տիր քի, կեօղիւմիւզիւ օ վաղ թըն՝ Բրիս-
թիանլըզնըն սէֆիլ սէյրանընտան՝ Լլաճըն պիր
գաչ սատըգ գուլարընըն իւղէրինէ չէվիւրէլիմ՝, քի օ
ֆէնա տէճրին իչինտէ մաշալա կիպի փարլայօրլար-
ըտը : Հռովմա՝ Բիլիսէսինին իչինտէ պիլէ էօյլէ տին-
տար ատէմէր պուլունուրուտու, քի քէնտի վագըթ-
լարընըն եանլըչ իթ թիգատլէրինտէն ազատ տէյիլ
իքէն տէ՝ կերչէքլէյէ տօղըու շէհատէթլիք էտէրլէր
իտի, վէ օլ գըյմէթլի խալնէյի՝ եանի Հիսուս
Վրիստոսուն ճապա սէլամէթինէ օլան իմանը զայպ
էթմէմիլլէր իտի : Վանթօրպէրինին արքեպիսկոպու-
սու Լնսելմոս վէ Վլէրվօնուն պաշ րուհպանը Բեր-
նարդոս՝ Լլաճըն պու միսիլու սատըգ գուլարըն-
տան ըտըլար, վէ Հռովմանըն մէղճէպինէ տէ եա-
փըշմըշտըլար : Փափըղըն փութիւրէսթլիքլէ-
րինի իշարէթ էթմէյի հէր նէգատար քէնտիմիղէ
պօրճ սպտըգըսա, պունլարըն հիքեպլէթինի տէ
նապլ էթմէտէ՝ եիւրէյիմիղտէ օգատաթք սէվլնճ տու-
յարըղ :

ԼՆսեւմոս 1033 թարիխինտէ Լճոսթտա տօղտու :
 Կէօրիւնիւր քի, տինտարլըգ թօխումունու իլք էվէլ
 օնուն գալպինէ՝ տահա չօճուգլուղունտա անասը
 էքմիշ : Զօճուգ եաշընտան արղուլէտի քի, քէն-
 տինի (Յիսուս Լճէնտիմիղին խղվէթինէ թագտիս
 էյլէսին, վէ օլ վագթըն ատէթինէ կէօրէ իսթէտի
 քի, բուհպահլարըն էնվաի դարիքինտէն պիրինէ
 կիրսին : ()նուն պապասը տիննեա ատէմի օլտու-
 ղունտան, էլինտէն կէլտիյի գատար պու մատտէյէ
 գարըլ տուրտու : ԼՆսեւմոս քէնտի պապասընըն
 գօվալայը շլարընտան գաշըպ՝ քէնտի վաթանընտան
 տըշարը ջըգտը, վէ իւչ սէնէ Վրանսայը կէզտի :
 Պէք մանասթըրընըն պաշ բուհպանը էօլտիւքտէն
 սօնկրա, բուհպանլար արղուլէտիլէր քի ԼՆսեւմոս
 քէնտիլէրինէ պաշ բուհպան էթսինլէր : ԼՆսեւ-
 մոս զօրաքի օնլարըն արղուաունու իճրա էթտի . վէ
 միւսթագիլ Լճահըն Վէլամընըն թէֆէքքիւրինէ՝
 վէ բուհպանլարըն թէրպիյէսինէ վէ Վրիստոսա
 տէօնմէսինէ մէշղուլ օլտու : Պիրքերրէ Խնկիլթէրա-
 յա էօլճուլուգ էտիպ, Վանթօրպէրինին խանէսինտէ
 սաքին օլտու, վէ հէր եաշտա վէ մէսնէթտէ օլան
 տտէմլէրին իւղէրինէ էօյլէ պիր թէէսիրաթը վէ
 մէֆհուլմըն վազլար վէրտի քի, հէփսի թաաճիւպտէ
 գալտը : Ա՛ էտայմա տէրտի քի, «Կէրչէքլիք Լաւ-
 նըզ Քրիստոս տուր, վէ պիղիմ՝ եալընըզ ատալէթի-
 միզ Քրիստոս տուր» : ԼՆսեւմոս 193 թարիխինտէ
 Վանթօրպէրի Լքքեպիսկոպոսու օլտու, վէ 1109
 թարիխինտէ օրատա էօլտիւ : Կէրչի Էռովմա տիվա-
 նընա եիւրէքտէն պիյաթ էթմիշ իտի, վէլաքին

քէնտի մէշրէպինի վէ դապիաթընը աղատ սագլայըպ՝
պիւթիւն քէնտի գուվլէթինի վէ թէսէլլիսինի
Վրիստոսուն Խնճիլինին հայաթ վէրիճի թա՛լիմաթ-
լարընտան ալըրըտը : Բուհպանլըգ էօմրիւ՝ օնուն դա-
պիաթընա փէք մուվաֆըգ ըտը . օնուն իչիւն 1102
թարիխինտէ 11 հսթմինսթէր սինագոսունտա՝ փա-
փաղլարըն հվէնմէմէք գանունունուն սապիթ օլմա-
սընա փէք չօգ դարշը տուրտու . չիւն օնու՝ Խնճիլին
քէլամլարընա վէ րուհունա փէք ղըտտ սայարըտը :

Բերնսուրգոս 1091 թարիխինտէ՝ Վօնթէնտէ տօղ-
տու , քի պու՝ Ֆրանսանըն պիր շէհրի տիր : Քիւ-
չիւք եաշընտան իլիմէ տէրէճէսիլ պիր հավէս կէօս-
թէրտի , վէ քէնտի էմնալըղ տինտարըղընը ճիւմ-
լէյէ պէյան էթտի : Լիւրմի պէշ եաշընա վարտը-
ղընտա՝ Ֆրանսատա Վէրվօնուն մանասթըրընա
կիրտի : Չօգ սէմթէրտէն օնու եպիսկոպոսլուղա
տանվէթ էթտիլէր . լաքին ալլաօ կէօնիւլլիւ օլտու-
ղունտան՝ տամվէթլէրի դապուլ էթմէյէ իսթէմէ-
տի . զիրա իսքետթ օլմուշուտու քի , Վրիստոսուն
շայիրտի եիւքսէք շէյլէրէ հավէս էթմէմէլի տիր :
Լաքին օնուն տինտարըղընըն իթթիպարը՝ օնա փէք
չօգ շայիրտլէր դաղանալըրտը : ()նլարըն պիրիսի
Լուգինէոս ուտու , քի Փաւի օլտուղունտա՝ Բերնար-
դոս օնա պիր մէշնուր մէքթուպ եաղտը , քի օնուն
պիր փարշասընը պուրատա զիքր էթմէսի լաղմըն-
տան տըր : ()նա տէրիտի քի , «Վիլիսէտէն սէնին
իչիւն հիչ պիր շէյ մաթլուպ էթմէ , իլա էյէր օնա
չաղըրլարըն իսէ , օնուն իչիւն սէնին էօմրիւնիւ վէր .
Վրիստոս սէնի եօլատը քի , սէն օնա խըզմէթ է-

տէսին, եօգ քիօսանա խըղմէթ էթսին : Սուրբ
Պետրոսուն խալիֆէսի պուաճիղ թէնպիհին իճրա-
սընը էթմէլ տիր : Ալլահըն սիղէ սըփարըջ օլ-
մուշ սիւրիւսինիւ կէօղէտէրէք օթլատըն, զօրա-
քի տէկիլ իլլա իսթէքլիլէ, պիր պէսնամ զազանճ
իչին տէկիլ իլլա մուհապպէթ իլէ՝ վէ տէկիլ Ալ-
լահըն մերասլարընըն իւղէրինէ սահապըգ էտին-
միշ կիպի : Այ քէնտինիղի սիւրիյէ իպրէթ վէր-
մէյիլէ * : Այլչի շիմտի պէն սանա ֆէպէր իսմի-
նի վէրմէլիյիմ, վէլաքին պէն սէնին հազզընա՝
պիր փէտէրին քէնտի էվլատընա օլան մուհապ-
պէթինի վէ զսյրէթինի տոյայօրում : Այնին
եիւքսէլմէնի տիւշինտիյիւմտէ, օնուն տիւշմէք-
լիլինտէն գօրգայօրում : Խաթրընա՝ կէթիր, քի
Պէնիմ ալթընըմ վէ կիւմիւշիւմ եօգ տուր՝ Կէյէն
Առաքեալըն խալիֆէսիսին : Ալլահ վէրէյիտի քի
էօլմէտէն էվվէլ Ալլահըն Վիլիսէսինի էվվէլքի վա-
գըթլարտաքի կիպի կէօրէյիտիմ, քի Առաքեալար
աղլարընը աթարլարըտը, տէկիլ կիւմիւշ վէ ալ-
թըն թօփլամագ իչին, իլլա ճանլարը Նիսուս
Վրիստոսա կէթիւրմէք իչին :

Վեանշքի հէփ փափլարըն պէօյլէ միւշիրէրի
վէ նասահաթ վէրէնլէրի օլսյըտը, վէ պու ազլը-
լը վէ խայըլը նասիհաթլարը թուլսյըտըլար :
Լազինէոս թէշէքքիւր էտէրէք՝ Ներնարգոսուն նա-
սիհաթլարընը գապուլ էթսի. վէ տլադ կէօնիւ-

* աղիւ. է. 2, 3 :

† պոթ. 7. 6 :

լիւ պու ֆագիր րուհպան օնա ա՛ղիմ թալիմէր իւ
լէ տօլու պէշ մէքթուպ տահա եալտը : Չօգ
կիւծիւմիւղէ կիտէր քի Վլէրվօլու Ռերնարդոս
կիպի պիր ատէմ քէնտի վազընտա Վօտուա տէ-
նիլէն Վրիսթիանլարը օնլարը թանրմատրղընտան
զէմմ էտէր : Լյէր օ՛ օնլարըն փաք թալիմաթ-
լաթըն՝ օնլարըն մեզհէպինի վէ օնլարըն ա՛ղիզ
էօմրիւնիւ թանրմըշ օլտայրտը, շիւպհէսիզ օնլա-
րըն հազգընա պիր շէյ սէօյլէմէզ իտի : () Լ ու-
մումի իմանսըզլըգ տէհըլէրինտէ՝ էօյլէ փէք չօգ
ատէմէր եօղուտու, քի Հոռվմանըն պիւթիւն ալ-
տատը շլարընըն իչինտէ պուլունուպ, գուրթարըճը
կերէքլիլի ֆերգ էտէպիլէն պու միսիլլի տահա փէք
չօգ ատէմ եօղուտու տէյիւ քի՞մ տէյէպիլի :
Ռերնարդոս 1153 թարիխինտէ, 63 եաշընտա է-
պէտի րահաթլըղա էրտի : Լյօլմէզտէն պիր ազ
էվվէլ տեր իտի . “Լւչ շէյ վարտըր քի պէն ումու-
տումու օնլարա գօմուշում տուր . { } իսուս Վրիստոս-
տա օլան Լլաւհըն մուհապպէթի, քի օնունուլա պէ-
նի քէնտինէ էվլատ էթտի . ա՛ֆվըն սահիշլիլի, վէ
պու ա՛ֆվը թէքմիլ իճրա էթմէյէ { } իսուս Լփէն-
տիմիղին գատըրլըղը : Պու պիր իւչ գաթ պաղ տըր
քի սէօքրիւմէզ . վէ Լփէնտիմիլ օնու կէօքտէն եէ-
րէտէք պիղէ ուզատըր, վէ օնունուլա պիղի ճէննէ-
թէ չէքէր” :

Լլաւհըն պու ա՛ղիզ գուլու Լ՛ղիզ Վրիթապլա-
րա փէք էյի վուգուֆ ուտու, վէ քէնտի վագթըն-
տա պուլունան տին խօճալարընըն պօշ ինճէլիքլէրի-
նէ իթթիպար էթմէզ իտի :

Հոգւմա Վիլիսէսինին պատճառը զլարընը կէօր-
տիւքճէ՝ Նիւրէյի աճըրըտը. ֆագաթ քէնտի օ Վի-
լիսէյէ եափը շմը շըտը. զերա զաննէտէր իտի քի, օ
Վրիստոս օլան տօղըու թէմէլ իւզէրինտէ գալմը շ
տըր : Փէհրիզէրէ Վէ քէֆարէթ ամէլէրինէ սե-
լամէթ եօլլարը տըր տէմէղ իտի. իլլա օնլարը՝ սալթ
Յիսուս Վրիստոսուն մուհապպէթինին իւզէրինէ
պինա օլան իմանըն գուվվէթի էլէ իճրա օլապիւէ-
ճէք մուգթազի ամէլէր տէյիւ իթթիպար էտէր ի-
տի : (Նոն իշին լուտեր տէտի քի, “Վյէր տիւ-
նեա իւզէրինտէ Մլլահտան գօրգան վէ տինտար պիր
րուհպան վարըսա, օ սուրը Բերնարդոս տուր, քի
պէն օնու ճէմի՝ րուհպանլարտան վէ տինեանըն
պիւթիւն փափազլարընտան իւթիւն թու թարըմ :
Հապըգաթ պէն օնուն քիթապլարընա պէնկզէր հիշ
պիր քիթապ օգումամը շըմ” :

ՓԱՍԼ Զ

Ս օտուաւարն լաւիալարն վէ օնարն էօրի :

(Սէնէ 1073 — 1170)

Պիզ եօգարտա Ս օտուաւարն եախօտ Ս շալէնսլի-
լէրի պիրազ աղնաթտըգ , քի օնար Ս թալիանն
Լը տաղարնտա , քէնտի Ս ուրթարըճըլարնա
սէրպէսթ իպատէթ էտէրլէրիտի : Ս էլաքին Հոով-
մա Վիլիսէսինն պաղըլ զիւլմէրինն գարջը շէ-
հատէթլիք էտէն՝ վէ քէնտի սէօղէրի իլէ վէ էօ-
միւրլէրի իլէ Փափլ րըն զատտալըգլարնը վէ զու-
լումաթլարնը հէօքմ էտէն սատըգ Վրիսթիանլար՝
սալթ օլ տէմթլէրտէ պուլունմաղտը : Թէվարիս
պիզէ խապէր վէրիւ քի , կերչէքլիյի իգար էտէն
Վրիսթիանլար պաշգա եէրլէրտէ տէ փէք չօգ պու-
լունուրուտու : () Նլարա՝ ալէսէվիէ Ս օտուա տէր-
լէր իտի : Լնճագ Ս շալէնսլի իսմի՝ միւսթագիլ
Լքէննին տաղարնն ինճիլ Վրիսթիանլարնա
վէրիլմիշ իտի . վէ Ս օտուա իսմի՝ Գրանսաննը գըպ-
լէ Թարաֆընտա սաքին օլան ճէմա՛թա վէրիլմիշ
իտի , քի օնարն տա մէղհէպի Ս շալէնսլիլէր կիպի
իտի : () Նպիրինճի տէհրտէ Հոովմա Վիլիսէսինն

տէ մէսէլ կիպի սէջլէնիր իտի քի, “Պու Վ օտուա տըր, էջլէ իսէ էօլիւմէ միւսթաճադ տըր”: Պիրադ սօնկրա՝ օնլարըն էն պէջլէք տիւշմանը օլան թուրինին պաշ փափաղը՝ օնլարըն ճագգընա պէջլէ սէջլէր. “Պու մէզճէպին պաշլանկըճընը պուլմագ միւսթին տէյիլ. ֆագաթ էյի աղնամըշըղ քի, օ աօգուզունճու տէճրտէն եօգարը չըգմաղ”: ()նլարըն պաշգա պիր տիւշմանը տա՝ օնլարըն պաշլանկըճընը ալթընճը եախօտ եէտինճի տէճրտէք չըգարըր: () գըյաս էտէր քի, Վ օտուալարըն մէզճէպինի գուրան Պետրոս իսմինտէ պիր ատէմ իտի, քի Վ լուի տէնիլէն շէճիրտէ սաքին օլուրուտու: Պաշգա պիր գըյաս տաճա վար տըր, քի օ տախի եօգարտաքի գըյասլարա գարշը տէյիլ տիր. ետնի օնլարըն տախի մէզճէպի Վ օտուալարընքի կիպի օլան Լաքիդեանլար եախօտ Լալիթօալար՝ 409 թարիխին տէ Դօթլարըն Փատիշասը Լարիք քէնտի թախթընը թուրուզտա սապիթ էթտիյի ղէման՝ Էռովմա Քիլիսէսինտէն պրըրլարլար: Ենճամը էվվէտէն օնլարըն տին խօճասը օլան օնլարըն պաշլըճա տիւշմանլարընըն պիրի՝ 13ինճիւ տէճրտէ պէջլէ թարիֆ էտէր քի՝ “Վ օտուալարըն մէզճէպի ճեր մէզճէպտէն էսքի տիր: Պաղըսը թահյիդ էտէր քի, պու մէզճէպ Պիրինճի Սեղբեստրոս Փափըն վագթընտան պէրի վար տըր. վէ պաշգալարը տա տէրլէր քի, Լաքեալարըն Փագթընտան գալմա տըր”: թուրին Լաքեպիսկոպոսունուր պիրի՝ քի Վ օտուալարըն փէք պէջլէք տիւշմանըյըտը՝ պու գըյասը թապտիգէթմիշ տիր: Վ է օ տէր. “Լաճաճըն փէք

գուլվեթի սէպէպլերի օլմալը տըր քի, պու մէզէ-
պէ՝ օգատար տէհրլէրտէն պերու՝ տայանըպ տուր-
մաղա բուխսաթ վերտի, վէ վագըթ վագըթ պեօ-
յիւք գուլվեթ վէ ասքեր իլէ օնու եօղ էթմէյէ
պօշունա չարըշան հէր մէրթէպէ ատէմլէրին զայ-
րէթինէ գարշը՝ տուրտու: Վէ պու մէզէպէ թա-
պի օլանլար տայմա եէնտիլէր՝: Վէ պու թէվա-
րիխճի Վ օտուալարըն պաշլանկըճընը Վ Էոն իսմին-
տէ զայէթ տինտար պիր ատէմէ վերիւր, քի օ՝ Պեօ-
յիւք Կոստանդիանոսուն վագթընտա օլուպ՝ Պիրին-
ճի Վ եղբեստրոս Փափտան պորըմըշ, զիրաօ վագըթ
Վ եղբեստրոս Էոսմա եպիսկոպոսու օլուպ, փէք
չօգ քիպիրլիք էտէր իմիշ: Վէ մէղքիւր միւէլ-
լիֆ պունու տա իշարէթ էտէր, քի Վ Էոն պիր
չօգ Վրիսթիանլար ըլա պիր ուզագ սէմթէ շէ-
քիլտի: Պիլզ պուրատա Վ օտուալարըն իշինէ եայը-
մըշ րիվայէթլէրի թէֆթիշ էթմէյէ իսթէմէյիշ:
զիրաօնլար իտտիա էտէրլէր քի, քէնտի Վրիսթէլ-
րինի Լոպքեալար գուրմուշ տուր, գապիլ տիր քի
օնլարա թարաֆ էտէյօրուզ տէյիլ՝ պիզի Փասլ
էթսինլէր: Վալթ պուգատարընը տէրիզ քի, օն-
լարըն էն պեօյիւք տիւշմանլարը իզըար էտէրլէր
քի, Վ օտուալարըն Վրիսթէսի Լոպքեալարըն
տէհրինտէն գալմա տըր: Վէ պու պիր աշիքեար
շիշան տըր քի, Էագգ թաալէա գարանլըզլարըն
իշինտէ՝ Լոդիա փէյլամպերին կիւնիւնտէ կիպի
քէնտի իշին Լաաղա տիզ շէօքմէմիշ պիր ճէմա-
աթ սագլամը շտըր:

Կէրէքլիյին պու սատըզ շայիրտլէրի պուլունտուգ-

լարը վազթըն վէ մէմէքէթին խիմէրինէ կէօրէ
խիմէրի օլմուշ ուտու : ()նլարա Լլպիթօա՝ Լե-
ւօնիսթ՝ Իիքար Լընօլտիսթ՝ եախօտ Լէոն ֆուգա-
րէլէրի տէրլէր իտի : ()ն իքինճի տէհրտէ Կէմ-
չէսթանտա օնլարա Գաթարի՝ եախօտ Գազարէր
եանի Վաքլէր տէրլէր իտի, զերա օնլար Լոովմա Վի-
լիսէսինին պօղուգլուղունտան քէնտիլէրինի փաք
սագլամաղա իսթէրլէր իտի : Ինկիլթէրատա պուն-
լար Վլլարտ տէնիլիլէր իտի. զերա պու իսիմտէ
Վրիսթիանըն պիրի՝ օ մէմէքէթտէ Ինճիլին իսլաճ
վէ թէմիլ թալիմաթլարընը վազ էթմիշ իտի, քի
օնու Գօլնիատա հերեաթկոս տէյի ամէշտէ եագ-
տըլար : Տէօրտիւնճիւ տէհրտէ Պոհէմիատա վէ
Կէմչէսթանտա Գաթարիլէրտէն եախօտ Վլլօտու-
լարտան 80,000 տէն զիյատէ պուլունուրուտու : ()
վազըթլարտա օնլարտան Գիրանսատա՝ Իթալիատա՝
Սիկիլիմատա՝ Տալմաչիատա՝ Գրօացիատա՝ Լսգլա-
վօնիատա՝ Իսթանպօլտա՝ Լոնանիսթանտա՝ Պուլ-
կարըգտա՝ Լիվօնիատա՝ Լէհտէ՝ Գիանտրատա՝ Ին-
կիլթէրատա վէ Սպանիատա տա պուլունուրուտու :
()նլարըն պիր թագըմը Լոովմա Վիլիսէսինտէն
պիւթիւն պիւթիւնէ՝ վէ պիր թագըմը տա եարը պու-
չուգ այրըմըշտը : ()նիքինճի տէհրտէ Լլպի-
թօալարըն ճէմիյէթլի պիր Վիլիսէսի վարըտը, վէ
պիւթիւն պիւթիւնէ Վափտան այրըմըշտըլար. օ
պիրէրի գօվալյըշ գօրգուսունտան եախօտ ըշըգ-
էքսիլիլինտէն՝ տըշարտան Վափա եափըշմըշտը-
լար : Վլլէ դապիէթի իլէ օնլարըն իչինտէ մալիւ-
մաթըն վէ իթթիգատըն թիւրլի. պէ թիւրլի. տէ-

քէճէլէրի վարըտը . վէ պազը թա՛ղմաթլարըն հագ-
գընա էթտիքլէրի միւհհազալար պիրիպիրինտէն
ֆէրգլի խտի . անճագ փափլըղըն եանղըըշըդլարը-
նա գարըը տուրտուգլարընտա՝ հէփսինին գալպի վէ
իթթիգատը պիր խտի :

Իշթէ Վիրանսանըն գըպլէ թարաֆընտաքի Սօ-
տուհլարըն մուխթասար տին իգըրարը , քի Հոռվմա
Վիլիսէսինին ղալաղլարընը պիղէ փէք էյի պէյան
էտէր :

1. “Պիղ իգըրար էտէրիզ քի , ճէմի՛ սէլամէթէ
միւթալիգ մաստէլէր Լ՛ղիզ Վիթապլարըն իւզէ-
րինէ պինա օլմալը տըը , վէ ինսան օղունուն թէէ-
լիֆ էթտիյի քիթապլարըն իւզէրինէ պինա օլմամա-
լը տըը :

2. “Խալընըզ պիր Հէֆա՛ամծը վար տըը . օնուն
իչին պիղ ա՛ղիղլէրի իմտատա չաղըրմամալըյըզ :

3. “Պիղ փաքըսյըծը աթէշ իթթիգատընը մա-
սալ կիպի սայարըզ :

4. “Պիղ սալթ իքի տին Սըրըլարը՝ եանի վաֆթի-
ղի վէ Բապպըն Լ՛եշամ Դա՛ամընը՝ գապուլ էտէ-
րիզ :

5. “Պիղ էօլիպէր իչին օլան լիթուրեալարը վէ
տուա՛լարը գապուլ էթմէյիզ :

6. “Պիղ ինսանլարըն մարիֆէթի իլէ իճատ օլ-
մուշ էօրթու վէ օրուճ կիւնլէրինի՛ ղուհպանլա-
րըն թիւրլիւ դարիգլէրինի՛ ղըյարէթլէրի վէ Լ՛ըա-
հըն Վէլամընտա թէնպիհ օլունմայան ճէմի՛ մէզ-
հէպէ տայիր սյընլարը վէ ստէթլէրի գապուլ էթ-
մէյիզ :

7. «Պիղ Հռովմա փափընըն օ պիր եպիսկոպոսլարտան իւսթին օլմասընը վէ մէմլէքէթլէրէ վէ տէվլէթլէրէ եթտիյի հէգբիւմէթի՝ զօրպալըզ վէ զուլմ սայարըզ . ամմա պիղ Վիլիսէտէ՝ եպիսկոպոս՝ իսթիար վէ սարկաւափ մէմուրիյէթլէրինի գապուլ էտէրիլ :

8. «Պիղ ինանըըզ քի Մ'զիզ Ինճիլ՝ Բապպըն Միշամ՝ Իս'ամընը էքմէք վէ շարապ իլէ էթմէյէ թէնպիհ էթմիշ տիր :

9. «Հռովմա Վիլիսէսի՝ ա՛զիզ Յուհաննէս Մաքեարն Իշամ՝ քիթապընտա վասֆ օլսն Բաբիլոն տուր . վէ փափ Տէճալ (Նեո) վէ քէնտի քիլիսէսինտէ պուլունան ճէմի՝ պաղըլ զիւիւմլէրին փունկարը տըր :

10. «Պիղ ա՛ֆվլըզ սէնէտլէրինին քեարընը՝ վէ Ինճիլ էլէիլէրինին երկէն գալմագ՝ եախօտ էվլէնմէմէք Փարզ օլտուղունու ինքեար էտէրիլ :

11. «Պիղ էօյլէ ինանըըզ քի , Վրիստոսուն Վիլիսէսի՝ Մլահըն Վէլամընը տիյնէյէն վէ օնուն Փիքրինի աղնայանլարտան իպարէթ տիր . վէ Յիսուս անախթարլարը օ Վիլիսէյէ վէրմիշ տիր . վէ օ գուրտլարը քէնտի գուճաղընտան գօվապիլիր վէ գօվմալտըր . վէ սէսինի իշիթտիյի՝ վէ ա՛զիզ Աըրլարը քէնտինէ վէրէն էյի վէ սատըգ չօպանլարը չաղըրմալը տըր” :

Աօտուալար՝ կէօրտիյիւնիւզ կիպի՝ քէնտի իթթիգատլարընը եալընըզ Մ'զիզ Վրիթապլարըն իւզէրինէ պինս էթմիշլէր իտի . հէր կիւն քէնտի գալպլէրինի օնունուպ պէսլէլլէր իտի . վէ իշ վէ

խըզմեթ իշխնտէ պիլէ Ալլահա տուա՛ էտէրլէր իտի, վէ սաղմոս օգուրլարըտը : ()նլարըն էն ահմաղը պիլէ է'օմիւր Վիթապընա զեյատէսինճէ վուգուֆ ուտու : չօղը Ա'զիզ Վիթապըրը թէքմիլ էզպէր պիլըր իտի : Հէր ֆամիլէանըն պաշը քէնտի էվինտէ Վրիսթիան փափաղը կիպի թա'լիմ էտէր իտի :

Պապա քէնտի օղուլարընը՝ անա քէնտի գըղլաբընը՝ Ալլահըն Վէլամընճա թէրպիյէ էտէր իտի : Հէմէն ճէմի՝ յ'օտուալար օգումագ վէ եաղմագ պիլըրլէր իտի, քի Հուվմա փափաղարընըն չօղուպիլմէզլէր իտի : ()նլարըն էօմրիւ թէմիզ՝ սաֆի վէ ճիլէսիզ իտի. օնլարըն սէօճպէթի տայմա Ալլահըն Վէլամըյըլա տօնանմըշտը : ()նլար քէնտի էլէքրինին էմէյի իլէ կէզնիրլէր իտի. ալլագ

կենդանիւ՛ք՝ փագլըդ վէ մուհապպէթ՝ օնլարըն էն կիւզէլ զէյնէթլէրի իտի : ()նլար տայմա պիրի-պիրլէրինէ թաթըըզըլա գարտաշ վէ գըզգարտաշ չաղըրըրլարըտը : ()անունլարա եախօտ նօմօս-լարա սատըրդըլըլա իդա՛թ էտէրլէր իտի, վէ քէն-տի գօնշուլարը օ տէրէճէ քէնտիլէրինի էմին պէլէ-միշ իտի քի, հէփիսի Վ օտուա դաիֆէսինտէն օլան սիւտանայը վէ խըզմէթքեարը արարլարըտը : ()ն-լարըն էն պէջիւք տիւշմանը օլան Վանքօ Րէյնէր օնլարտա՝ մէզհէպինին էսքի օլտուղունտան վէ օն-լարըն հէր եէրէ եայըլմըշ օլտուղունտան զայրի պէմմ էտէճէք շէյ պուլմատը : Վ է օ պու՛նու տա տէր իտի, քի պաշգա մէզհէպլէր քէնտի մէքրուհ թա՛լիմաթլարը իշին հէփսինին եիւզինտէն տիւշ-միւլէր իտի, անճագ պու Վ օտուալարտա պիր պէօ-յիւք տինտարըդ կէօսթէրիշի վար տըր, վէ սալթ Հոուլմա Քիլիսէսինին քահանալարընը իսթէմէզ-լէր իտի :

Վ օտուալար քէնտի ֆուգարէլէրինի՝ քէնտի վազ-ճըլարընը վէ տինեայա Խնճիլի վազ էթմէյէ կէօն-տէրտիքլէրի քիմնէլէրի՝ քէնտի ագչէլէրի իլէ իտա-րէ էտէրլէր իտի, զիրա օնլարըն մապէյնինտէ պիր սահիհ ֆիքիր իլհագըղը վարըտը, վէ պու պիր աշի-քեար, նիշան ըտը քի, Քրիստոսուն էօմրիւ օնլա-րըն Քիլիսէսինտէ փատիշահըդ սիւրէյօրուտու : ()նլարըն եպիսկոպոսլարընըն ատէթի իտի քի՝ հէր թարաֆա՝ քէնտի ճէմա՛թընտան խտլգ պուլուն-տուղու հէր մահալտէ Խնճիլի վաղ էտէնլէր կէօն-տէրսինլէր, վէ օ եէրլէրի թէգայյիւտ իլէ պողգապ

կէօղէտիրլէր իտի : Պոլ կէօնտէրիւմիշ վազճըլար՝
 իքիշէր իքիշէր Վիլիսէլէրի տօլաշըրլարրտը : Պիր
 շէհիրէ եախօտ քէցյէ եէթիշտիքլէրի զէմանտէ ,
 քէնտի գարտաշլարընըն էվինէ կիտէրլէր իտի , վէ
 օնլարըն էվինի գափունուն եախօտ էվին իւսթիւն-
 տէքի նիշանլարտան թանըրլարրտը : ()նլարը
 Լւլաճն Վէլամլարըյըլա գուվէթէթտիրիպ՝ օն-
 լարա եիւրէք վէրիլէր իտի քի՝ գօվալայըշլարա տա-
 յանապիլսինլէր . վէ Լւլաճ Վէլամընըն վազը ի-
 չիւն վէ Վիլիսէնին ա՛ղիղ Աըրրլարընըն վէրիլմէ-
 սի իչիւն իսթիարլար եախօտ սարկաւագ խըզմէթի-
 նէ չաղըրլմըշ պայաղը ճէմա՛սթտան օլան քիմսէ-
 լէրին իւզէրինէ էլ գօրլարրտը : Պոլ խնճիլ վազ-
 ճըլարը՝ կէզկինճի էօմիւրլէրի իչիւն Վէլճի եախօտ
 Լօօճն տէնիլիլլէր իտի :

Պիր Վ օտուա խնճիլ վազճըսը Գօլոնիատան Սի-
 լանա կիտինճէյէտէք՝ Տէր ախշամ քէնտի գարտաշ-
 լարընըն պիրինին էվինտէ գօնագ էտէպիլիլ իտի . վէ
 պոլ պիր աշիքեսար նիշան տըր քի , Վ օտուալար Տէր
 սէմթէ եայըլմըշլարրտը : Վ է պիրիպիրլէրի իլէ զա-
 յէթ սըգ մէքթուպլաշըրլարրտը , վէ գօնուշուրլար
 ըտը՝ վէ պոլ խուսուս իչիւն Ղէնօվատա՝ Սիօրէն-
 ցատա Վ էնետիկտէ վէ պաշգա եէրլէրտէ միւս-
 թագիլ էվլէրի վարըտը . վէ պոլ էվլէր՝ Փօսթա եէր-
 լէրի կիպի՝ Վ օտուալարըն մէքթուպլարը վէ վազճը-
 լարը իչիւն թալին օլմուշուտու : Պոլ իճագըզլար
 օնլարըն իթթիգատընը վէ տինտարըզընը գաւի-
 լէմէյէ զիյատէսինճէ եարտըմ էտէրլէր իտի :

ՓԱՍԼ Է

ՊԵՐՏԻՍ ԱՆԿՈ : ԱՌԻՍՏՈՐԻՆ ԳՕԼԱՅԱՆԸ :

(1170 — 1250)

ՊԵՐՏԻՍ ԱՆԿՈ ԱՌԻՍՏՈՐԱՐԸՆ ԷՆ ԱՇՏՈՐ ԿՈՆՏԱՆԻՆՈՒԼԻՆԻՍՏԻՆ : ՊՈԼ ԿԻՐ ԻՅՈՆԸՈՂ ԳԷՆԿԻՆ ԿԱԳԻՐԿԵԱՆ ԸՄԸ , ՔԻ 1170 ԹԱՐԻԽԻՆՏԵ Լ՝ՂԻԳ ՎՅԻԹԱՎԼԱՐԸ ԿԻՐ ԵՍԻ ԹԵՓԵՔԻՐ ԷՍԻԿ , ԿՈԼԼՈՒԴՈՒ ՓԱՏԱՐԳ ԽԱՂԻՆԵՅ ԿԱՉԳԱԼԱՐԸՆԸ ՄԱ ՏԻՍԵՏԱՐ ԷԹԷՔ ՔԷՆՏԻՆԵ ՓԱՐԳ ԿԵՐԵՆՏԻՆ : ՎԷՆՏԻ ԿԻԼԹԻՆ ՎԱՐԼԵԹԻՆԻ ՓՈԼԳԱՐԵԼԵՐԵ ՄԱԳԸԹԱՐԳՄԱՆ ԱՅՆԿՐԱ Լ՝ՂԻԳ ՎՅԻԹԱՎԼԱՐԸՆ ՎԷ ՎՅԻԼԻՍԵՆԻՆ ԷՎԵՐ ԽՈՃԱԼԱՐԸՆ ՔԻԹԱՎԼԱՐԸՆԸ ԿԻՐ ՓԱՅՐԸՆ ՅԻՐԱՆՍԸԳ ԸՆՍԱՆԸՆԱ ԹԵՐԾԻՈՒՄ ԷՍԻԿ՝ ԷԼԻՆԵՆ ԿԵԼԹԻՆԻ ԳԱՄԱՐ ԾԷՄԱՄԹԸՆ ԻՅԻՆԵ ԵՎԿԱՐ : ՎԷՆՏԻ ՓԱՄԻԼԵԱՐԸՆՍ՝ ԽԱՐԱԺԼԱՐԸՆ՝ ՎԷ ՔԷՆՏԻՆԵ ԳԵՅԱՐԵԹ ԷՍԵՆԵԼԵՐԵ՝ ԻՆԾԻԼԻՆ ԹԷՄԻԳ ԹԱՂԻՄԱԹԸՆԸ ՎԱԳ ԷՍԵՐ ԻՄԻ , ՎԷ ՕՆԼԱՐԱ՝ ԱՂԻԳԼԻՔ ԻՐԵ ԵԱՉԱՄԱՂԱ ՆԱՍԻՏԱԹ ՎԷՐԻՐ ԻՄԻ : ԱՆԿՈՂ Լ՝ՂԻԳ ՎՅԻԹԱՎԼԱՐՄԱՆ ԳԱՄԱՐ ԳԻՅԱՄԵ ՎՈԼԳՈՒՓ ՕԼՈՐԱՅԵՐԸ , ՏԵՔԻԼԷԹ ՍԻՐԵՆ ՎՅԻԼԻՍԵՆԻՆ ԿՈԳՈԼԳՐՈԴՈՆՈՒ ՎԷ ՂԱԼԱԴԼԱՐԸՆԸ ՄԱԽԻ ՕԳԱՄԱՐ ԳԵՅԱՄԵ ԱՂՆԱՅՐՈՒՄՈՒ , ՎԷ ՕՆԼԱՐԸ ԿԵՅԱՆ

էթմէք իշխն օգատար տա զըյատէ սէսինի եկեքսէլ-
տիրիյորուտու :

Այերչէքըյին պէյլէ պիր մէշնուր շահիտի մուր-
լագա քէնտի խասմինին կէօպինտէն տիւշմէլըյիտի :
Պետրոս Ա լալտօնուն ժապիւղա գարշը վաղ էթտի-
յինի Իւչինճիւ Լղէքսանդր ժափ իշիթտիյինտէ ,
տնիտէ օնու վէ օնուն թէվապիւլէրինի աֆօրօղ էթ-
տի : Ա լալտօ գաչըպ՝ Բիքարտիա մէմէքէթինէ
չէքիւտի . վէ կէրչի եէրտէն եէրէ գօվալանտըյլտա
տա , հէր եէրտէ պէյիւք պէրէքէթլէր իլէ վաղ վէ-
րիւր իտի , վէ էնճամը Պոհեմիատա պիր րահաթ էօ-
լիւմ իլէ էօլտիւ : () Նուն թէվապիւլէրի՝ եէրին
թուլու կիպի՝ Վրիսթիանլարըն հէր մէմէքէթլէ-
րինէ տաղըլտըլար , վէ օրալարտա տաղըլմըշ էսքի
Ա լալտալար պուլուպ՝ օնլարըն իթիթիգատընը գա-
վիլէտիլէր : Ա է Ա լալտալարըն պու իլք գօվալա-
յըշ՝ իլք շէհիտ Ատեփաննոսուն վագթընտա օլան
գօվալայըշ կիպի՝ Ինճիլին թօխումունու ուզապ եէր-
լէրէ եպյմաղա սէպէպ օլտու : Ի իօն շէհիրինին
քիւչիւք պաղճէսինտէն պինլէրճէ մէյվէլի Ֆիտան-
լար չըգտը , քի Լըրոփանըն եիւղ պաղճէսինի տօ-
նաթտըլար : Ա է պու Վրիսթիանլարա գարշը
սօնկրատան օլան զալըմ վէ շէտիտ գօվալայըշլար՝
օնլարըն էօղ էտէմէտիլէր : Ա է 1209 թարիխին-
տէ Իւչինճիւ Իննուկենտիոս ժափ՝ Լըլիթօալարա
գարշը խաչը ապէր չըգարտը , վէ օ սէֆէրէ հիս-
սէտար օլանլարա թէքմիւլ աֆվլըգ սէնէտլէրի վատ
էթտի : Անթօրթլու Ամոն պէյ՝ իւչեիւզ պին
ատէմ իլէ փէք չօգ սէնէ Լըլիթօալարըն շէհիրինի

մուհասերէյէ ալտը : Պոլ տինտարլարըն փէք չօ-
ղու թուրուզտա սաքին իտի, վէ օրատա Բայմենտ
պէյ օնլարը հըֆզ էտէր իտի : Ֆրանսա փատիշա-
հը Սէքիզինճի Սուտովիկոս տա օնլարա գարըն սի-
լահ չէքտի . Բ.վինեօն շէհիրի գան իլէ վէ աթէշ
իլէ խարապ օլտու . Բիքարտիատա 300 քէյ վէ դա-
լէ քիւլ քէսիլտի : Ահրէքքլինի իգրար էտէն պու-
նիտ շէհիտէրէ օլան հիլէպաղլըգ՝ զալմըգ վէ մեր-
համէթսիզլիգ՝ գալէմ իլէ թարիֆ օլունմազ : Իլք
գօվալայըշ եիրմի երլ սիւրտիւ, վէ պիր միլիօն գա-
տար Ս զտուա թէլէֆ օլտու : Ֆրանսա քէնտի
էվլատլարընըն գանը իլէ պօյանըր իքէն, պաշգա
սէմթլէրտէ՝ վէ ալէլ խուսուս Իթալիատա վէ Սպա-
նիատա սաքին օլան Ս զտուալար աղիլ Թէֆթիշ
մէհրէմէսինին զաղէպլէրինէ օղըպօրլարըտը : Չօ-
ղունու աթէշտէ եագտըլար : Ս է պու զագէպլէ-
րի վէ գըրղընլարը էմր էտէն տայմա Իւշինճիւ
Խննովկենտիոս ուտու : Ս է եէսիրէրին սայըսը օ-
գատար չօղուտու քի, արթըգ հապսէրէ սըզմա-
յօրլարըտը, վէ օնլարա զահրէ վէ եէյէճէք եէթիշ-
տիրէմէյօրլարըտը : Պիղ պուրատա Ս զտուալա-
րա գարըն օլան սէֆէրլէրին պիր գաշ փարչասընը
նագլ էտէլմ, քի հէր քէս պու սատըգ Վրիսթիան-
լարը վէ օնլարըն զալմ տիւշմանլարընը պիր էյիճէ
թանըսըն : Սպանիա սինօրունտա Ս շնէրպ շէհրին
մուհաֆըզ ապէրի Ս զտուալարտան իպարէթ իտի .
սույուն գըթըղընտան փափըն վէքիլինէ թէսլիմ
օրմաղա մէճպուր օլտուլար : () վագըթ օնլարը
Չուվմա եպիսկոպոսունա պիյաթ վէ իգա՛ւթ էթ-

տիրմէսինի՝ պիր Լուսինա փափազը քէնտի իւսթիւնէ
 աւտը : Սէ պու Ֆիքիր իւն օնլարա վազ վէրմէ-
 յէ պաշլատըղընտա, Ս օտուալար օնա պէյան էթ-
 տիւնը քի, պօշ եէրինէ զահմէթ չէքէյօր զերա օ-
 նուն սէօղէրի օնլարա քեար էթմէյօր : ()նուն
 իւզէրինէ՝ Ս օնթֆօրթ պէյի վէ փափըն վէքիլի պիր
 պէյիւք աթէշ եագտըրտըլար. վէ օ աթէշին իչի-
 նէ էրքէք վէ գարը օլարապ՝ սաղ սաղ 140 քիշի
 աթտըլար : Պու աղիզ շէհիտէր Լըւահըն իզգէ-
 թի իչին իլահի օգույօրլարըր, վէ Վրիստոսուն
 իսմինն ուզուրունա իսքէնճէ չէքմէյէ լայըզ օլտուգ-
 արը իչին օնու միւպարէքլէյօրլարըր : Սէ պէ-
 յէ աշիքեարէ տէտիւնը քի, իւճրէթ վէ ճէզա կիւ-
 նինտէ՝ քիթապլար աշըլաճաղը զէման՝ սէն քէնտի
 զալմըղըն իչին Լըւահըն տիվանընտա տուրամայա-
 ճագսըն : Ս ինէրպին պիւթիւն ճէմա՛աթընտան՝
 փափիսթանլարըն իպրամը իլէ սալթ իւչ գարը օն-
 արըն ըէճասընը գապուլ էտիպ՝ քէնտի տինլէրինի
 ինքեար էթտիւնը : Տինտար Ս օտուալար տին գա-
 վիւնի իլէ գօվալայը շարըն իչինտէ էվվէլէի Վրիլի-
 սէնին կիւզէլ կիւնլէրինի խաթըրլարընա կէթիրի-
 լէր իտի : Սէրհամէթսիզ սօլտոթլար ալթմըշ
 եաշընտա պիր իսթիյար թուլուպ, էլէրինի ար-
 գասընա պաղլատըլար, վէ օնու պիր թախթա իւզէ-
 րինէ եաթըրըպ՝ գարնընըն իւսթիւնէ պիր պէօ-
 յիւք պէօճէք գօտուլար, վէ օնուն իւսթիւնէ պիր
 թէնճէրէ գափատըլար, շէօյլէ քի, պու պէօճէք
 օնուն գարնընա կիրիպ՝ օնա քէսքին աղըրլար վէրէ-
 րէք օնու էօլտիւրտիւ : Սէ Վաթէլին Ղիրարտօ

խմինտէ պաշգա պիր Վ օտուա՝ էօլտիւյիւ վագըթ աճայըպ պիր իյիտլէք վէ տին գավկիլի կէօսթէրտի : ()նու աթէշտէ եագմագ իչիւն պիր տիրէյէ պաղատըղլարընտա, քէնտի ճէլատլարընա՝ “Պանա իքի թաշ վէրին” տէտի. վէ օ թաշլարը քէնտի էլլէրինէ թուլթուպ՝ տէտի. “Եյէր պէն պու թաշլարը եէյէճէք օլուրսամ, սիզ տէ օլ ուղուրունա էօլտիւյիւմ տինի ինքեար էթտիլիմի կէօրէճէքսինիզ” : Սնկրա օ թաշլարը ուզաղա աթըպ՝ էպէտիրա հաթըդ մէքեանընա տախիլ օլտու : Ընօլտ իսմինտէ պիր իսթիյարը՝ ախէր տօգուղ Վ օտուալար իլէ պէրապէր եագմաղա կէօթիւրտիւլէր, քի ընլարըն իքիտի գարըյըտը : ()նլարըն թէնի եարը պուշուգ եանտըղը գէման, Ընօլտ սէօղ իլէ ընլարա եիւրէք վէ ղայրէթ վէրիր իտի, վէ եարըպուշուգ գավըուլմուշ էլլէրինի ընլարըն պաշընա գօյուպ, տէտի. “Տիւնինիգտէ գավի՛ տուրուն. զիրա սիզ պու կիւն ա՛գիզ Լօրէնցիոսուլա պէրապէր ճէննէթտէ պուլունաճուգսընըլ” : Վ է թուլուղ պէյի Բայմօնտ՝ “Պէն էյի պիլիբիմ՝ քի՛ պէն քէնտի տէվլէթի վէ քէնտի րալլարըմը՝ պու իյիտ ատէմլէրին սէպէպինէ ղայպ էտէճէյիմ. վէլարին պէն՝ տէկիլ սալթ քէնտի մէմլէքէթիմտէն գօվուլմաղա՝ եա իլա քէնտի էօմրիւմիւ տախի ընլար իչիւն վէրմէյէ հազըրըմ” տէմէյէ մէճպուր օլտու :

ՓԱՍԼ Ը

ՎՍՊԱՆԱՐԱՐՆԻ ԳՈՎԱԿԱՅԵՆԵՆԻ ՊԵՂԱՄԻՐ :

(ՍԷՆԷ 1250 — 1532)

Պին տէօրթ եիւղ թարիխինտէ՝ գովալայանլար գըշ օրթասընտա Ռիէմօնթէտէ Ռլաճէլա տէրէսինէ կիրտիլէր : ՎՍտոռալար՝ պու ետպանի քիմ սէլէրին քէնտի մաղարալարընը զապթ էթտիքէրինի կէօրտիւքլէրի վէման, եիւքսէք Մլք տաղարընա գաչտըլար. անալար քիւչիւք չօճուգլարը պէշիք իլն ումուգլարընտա՝ վէ եիւրիւյէպիլէնլէրի էլլէրինտէն թութարագ կէօթիւրիւյօրլարըտը : Չօգլարը գըլըճտան վէ աճլըգտան թէլէֆ օլտուլար : Աիւղ սէքսէն չօճուգ պէշիք իչինտէ տօնտու. վէ չօգ աւնալար պիր աղ սօնկրա գասաւլէթլէրինտէն էօլտիւլէր : Աջիչ տէրէսինտէ տէօրթ եիւղ չօճուգ պէշիք իչինտէ, եալօտ քէնտի անալարընըն գուճաղընտա թիւթիւնտէն էօլտիւլէր. զիրա սըղընտըգլարը մաղարանըն գափուսոնտա պիր պէշիւք աթէշ եագմը շլարըտը : Ռրաճէլանըն վէ Արէսսինիէրին ՎՍտոռալարը՝ պու ուգուպէթլի գըրղընտան գաչըպ քէնտիլէրինի Տըֆղ էթտիլէր. վէ պիր տար եօլտա՝

եախօտ տէրպէնտտէ պէրլէյիպ՝ տիշմանը գաջըր-
տըլար :

Պին իբի եիւզ էլլի սէնէսինտէ Լ՝զիզ թփթիշ
մէհքէմէսի՝ Նէմէսթանըն Վ օտուալարընա հէր
թիւրլիւ զալմլըզը եթտի . վէլաքին օնլար քէնտի իդ-
րարլարընտա գափի տուրտուլար . օնլարըն տին խօճա-
լարը աշիքիտը վազ վէրիբ իտի , քի փափ տէճալ
(նեռ) տիր , վէ էյէր Լլլահ քէնտիլէրինի Նէմէս-
թանա Լնճիլի վազ էթմէյէ եօլլամայայըտը , օնու
թաշար վազ էտէճէք իտի : « Պիզ պիր եալան վէ
սահթէ Լնճիլ վազ էթմէյօրուզ , իլլա պիզ կինահ-
լարըն ա՛ֆվընը պէյան էտէյօրուզ , օ թէրթիպ իւզ-
րէ , քի Վրիստոս Լֆէնտիմիզ քէնտի Վէլամընտա
էյրէթմիշ տիր » տէրլէր իտի :

Պին իւզ եիւզ օթուզ սէնէսինտէ , Լքքարտ իս-
մինտէ պիր Տօմինիգան բուհպան՝ Լ՝զիզ թփթիշ
մէհքէմէսինին հաքիմի օլուպ՝ օնլարա փէք չօգ իս-
քէնճէ վէրտի : Վ է օնլարա հէր թիւրլիւ զալմ-
լըզը եթտիքտէն սօնկրա՝ զամիրի օյանըպ՝ Վ օտուա-
լարըն ալըրլմասընըն սէպէպլէրինի պէյան էթտի :
Վ է Վ օտուալար ֆուրսաթ պուլուպ՝ սէվինճ իլէ
քէնտի տինլէրինի իգրար էթտիլէր : Պու Լ՝զիզ
թփթիշ հաքիմի Լքքարտ՝ ազգ թարաֆընտան
նուրլանըպ՝ Վրիստոս իլէ պիրլէշմէյիլէ՝ Լլլահըն
ճէմա՛տթընա գաթըլըտը . վէ Պօղոս Լ՝ռաքիտալ կի-
պի՝ օգատար գօվալամըշ իտիյի Լնճիլի վազ էթ-
տի : Լքքարտ տախի գօվալայըշ չէքտի . վէ տայ-
մա Լ՝ռաքեալըն պու սէօզիւ իճրա օլտու , քի « Նի-
սուս Վրիստոստա տինտարլըզ իւզրէ եաշամաղա

հէփ իսթէյէնէր տախի գօվալանաճաղար՝* : Եւ
բարտը Հայտէլպէրկտէ սաղ սաղ աթէշէ եսագտը-
լար :

Պիղ ա՛ղիղ Ինճիլին տիւշմանլարընըն քէօրլի-
յինիւն սէպէպինի՝ պուրատա զէքը էտէճէյիմիզ
օնլարըն էն քեամիլինին Փափա եագտըղը պիր
մէքթիւպիւն սիւրէթինտէն վէ օնուն մէֆումլու խիւ-
լասասընտան վէ մանասընտան էյի աղնայապիլիւրիզ ,
քի օ տէր . “Պիլիւրիմ քի պայաղը ճէմա՛ւթ տէրէ-
ճէսիզ վէ հարարէթլի զայրէթ իլէ վէ պիլէ տանըշ-
մայարագ՝ օլ մէզհէպէ թապի օլանլարըն պիր գաշը-
նը թուլթուպ՝ աթէշէ եսագտը : ()նլար սալթ սապր
իլէ տէյիլ՝ եա իլլա պէյիւք պիր սէվինճ իլէ
աթէշին իւզէրինէ չըգայօրլար : Եւ ա՛ղիղ Փէ-
տէր՝ իսթէրիմ աղնամաղա քի՝ պու գափիլիք վէ ճէ-
սարէթ օնլարա նէրտէն կէլլօր , չիւնքի օնլար շէյ-
թան էվլատլարը տըր” : Պու միսիլլի սէյլէյիշէ
պիզ հիչ թա՛աճիւպ էթմէմէլիյիզ . Սօտուալար
սալթ տինսիզ Փափլարտան վէ Հոովմա Պաշ քեա-
հինլէրինէ քէօրլուղուլա իգա՛ւթ էտէն պէյիւք քիմ-
սէլէրտէն , Քիլիսէ խատէմէլէրինին պօզուգ սուլա-
րընտան վէ շաշգըն վէ պայաղը ճէմա՛ւթտան գօվա-
լայըշ չէքմէտիլէր , իլլա Վիւրվօլու Բերնարդոս կի-
պի ա՛ղիղ՝ պիր ատէմտէն տախի գօվալայըշ չէքտի-
լէր , նասըլ քի պալատէ զէքը էթմիշ իզ : Պու
սատըգ Քրիսթիանլարըն մէզհէպինէ քիմ իթթի-
պար էտէպիլիւր իտի . չիւնքի օնլարըն տիւշմանլարը-

* Բ : ՏԵՄ . Դ . 12 :

ներն իշխնտէ աղիպ Քներնարդոս կիպի պիր աստէմ
պուլունասիլտի, քի պիւթիւն Վրիսթիտնլար օծու
Լլաճհն Վէլամը կիպի թութարլարըտը :

Լ'ղիզ թէֆթիշ մէճէմսինին ամէշէրի 1488
թարիխինէտէք եագըլտըլար, օլ վագըթ յէքիզինճի
Խննովենտիոս Վասի սիլահ գուվվէթի իլէ իշ կէօր-
մէյէ միւնասիպ կէօրտիւ : Ս օտուսլարա գարշը օ
18,000 ապէր քարտըտը. վէ եաղմա ումուտոյուլա
պիր չօգ Իիէմթիլի քաթօլիքէր տէ օնլարա գամթը
տըլար : Ս էլաքին Ս օտուսլար օտուն գալգամլարիլէ
սիլահլանըպ' պիւթիւն տերպէնտէրի վապթ էթտի-
լէր, վէ տիւշմանը գովտուլար. վէ օնլարն գարըլարը
վէ չօճուգլարը տիզ չէօքիւնպ Լլաճա տուա' էտէյօր-
լարըտը, քի քէնտիլէրինէ եարտըմ վէ սահասպէթ-
լիք էթսին : Սափոյա պէյի փիլիպպոս' ստալէթ
էտիպ' օնլարն էթտիլինի զօրպալըպ սայմատը, վէ
օնլարա իւմիւմէն աֆլ էթտի, չիւնքի քէնտիլէրինի
հըֆզ էթմէյէ հագգլարը վարըտը : ()նա էջլէ
աղնաթմը շարըտը քի, Ս օտուսլար ճանապարհա
պէնկզէրլէր. վէ օնլարն էվտտլարը սիլահ վէ գըլ-
լը տօղարլար, վէ տէօրթ սըրա տիշլէրի վար. վէլա-
քին օնլարն պիր դաշընը Խինիէրօլա շէհիլինէ կէ-
թիրտիպ' կէօղէրի իլէ օնլարը կէօրիւնճէ, իսքեաթ
օլտու, քի օնլարն հագգընտա սէյլէնէն սէօղէր
մասալ լմըշ. վէ օ վագըթտան օնլարա սահասպէթ-
լիք էթմէյէ պաշլատը : Ս էլաքին կէօրիւնիւր քի'
օնլարն հագգընա գուրտուղու էյի ֆիքիլէրի իճ-
րա էթմէյէ եէթիշեր գուվվէթի վէ հէօքիւմէթի
եօղուտու. զիրա գովալայըշ 1532 սէնէսինէտէք

սիւրտիւ : () վագրթլարտա Ռիէմօնթին Վ օտուա-
լարը քէնտի իպատէթլերինի վէ տինլերինի աշխար
իծրա էթմէյէ պաշլատըլար : Տէվլէթ պունու տոյ-
տուղու կիպի՝ Փափըն մասլահաթ կիւղարլարընըն
թէհամիւլսիւզ վէ զուլումքեար թէրթիպլերինէ
գուվլէթլի եարտըմ վէրտի : Լնճագ Վ օտուալար
ճէսարէթ իլէ քէնտիլերինի մերտանէ հըֆլ էթտի-
լէր . Լուվմա փափասլարը մէմլէքէթի պրագըպ
գաշմաղա մէճպուր օլտուլար . Ռիէմօնթ տէրէլերին-
տէն Լուվմանըն պատարագը սիւրկիւն օլտու : Պիւ-
թին Վ զիզ Վիթապլար՝ խալգըն լիսանընտա պաս-
մա օլունտու . վէ պունտուն հէր քէս զիյտտէսինճէ
իլէրլէտի . զիւրա 1525 սէնէսինէ գատար՝ օնլարտա
Վ օտուալարըն լիսանընտա սալթ Լնճիլին՝ թէրճիւ-
մէսի վէ Լպիլ՝ հտըն պիր գաշ քիթապը պուլունուր-
ուտու , վէ օնլար տալսի էլ եազըսըյըտըլար :

Վ օտուալարըն Վիլիսէլերինին հագգընտա շիմ-
տիքի թարիֆ էթտիյիմիզ մատտէլէր՝ պիզէ էյի իս-
քեաթ էտէրլէր , քի օնլար Լնճիլի Վիլիսէլէր իս-
մինէ Խսլահի մէզհէպտէն հասըլ օլան Վիլիսէլերին
օլտուղու գատար շայէսթէ տիրլէր : () Նլարըն պին-
լէրճէ պինի , քէնտի Վրիսթիան տինլերինի քէնտի
գանլարըյըլա մէօհիւրլէտիքտէն սօնկրա՝ շիմտի
Վուզունուն մէտհինի օգուրլար : Պիլպտէն էվլէլ
իթթիգտա էտէն գարտաշլարըմըլ՝ պիզէ կիւզէլ
իպրէթ պրագտըլար , քի պիլ տէ օնլարըն եօլունու
թուլթալըմ : Վէրլի օնլար էօլմիւշ տիւրլէր , վէլա-
քին հալա շիմտիյէտէք սէօյլէրլէր :

ՖԱՍԼ Թ

Պահե՛նք Գործաշատն հիւսիսէն :

(Սէնէ 863 — 1394) .

Պոհեմիս մէմէքէթի՝ տօգուզունճու տէհրտէ Լն-
ճիլի Րումիսթանտան ալտը : Կիւրեղ վէ Սէթո-
տիոս խամինտէ Սէլանիքի իքի ռուհպանլար՝ 863 թա-
րիխինտէ Խաթանպօլտան Պուլկարիսթանա Հիօուս
Վրինտոսու օրատա վազ իչին՝ իրսալ օլունտուլար :
Պուլկարիսթան փատիշահընըն գըղգարտաշը Խա-
թանպօլտա Եէսիր իքէն, Լնճիլի թանըմաղա պաշ-
լամը շրտը : Վէնտի վաթանընա տէօնտիլիւնտէ,
քէնտի գարտաշընա ռիճա էտիպ՝ օ Խաթանպօլտան
օրայա վազճըլար կէթիրթտի : Սէ պէշլէ գօլայ-
լըղըլա միւթտէնին էլլիլէրի Պուլկարիսթան փատի-
շահընըն սարայընա կիրտիլէր : Տէրէր քի՝ Սէթո-
տիոս պիր մահիր ռէսսամ ըմըշ, վէ քէնտի հիւնէրի
վէ մարիֆէթի իլէ չափուճազ փատիշահըլա տօսթ-
լուգ փէյտա էթմիշ . վէ պիր կիւն փատիշահ օնա
թէքլիֆ էթմիշ, քի քէնտինէ ղայէթ հօրֆիւ վէ
գօրգուլու պիր թասվիր Լազսըն :

Սէթոտիոս քէնտի օրայա վարմասընըն մէրամընը

վէ սէպէպինի խաթրընա կէթիրիպ' սօնկ շէրա'աթը
 եաղտը : Պու թասվիր փատիշահըն գալայինէ զի-
 յատէսինճէ թէէսիր էթտի, վէ Լլահտան գօր-
 գուպ' վաֆթիլ օլտու : () Նուն րայալարը տա փա-
 տիշահտան իպրէթ ալըպ' չօղու վաֆթիլ օլտուլար :
 () վազըթ Վրիսթիանըգ չափուճագ պիւթինն մէմ
 լէքէթին իչինէ եայըտը : Մէզքիւր իքի վազը-
 լար Պոհնիայը վէ Սորավիայը տօլաշտըլար , վէ օ-
 րալարտա էօյլէ պիր րասաթ իլէ վաճ էթտիլէր քի ,
 Պոհնիա պէյի Պօրղիվօա՝ 867 թարիխինտէ վաֆ-
 թիլ օլտու , վէ պու իքի շէհրտէ քիւլիէթի Վրիս-
 թիան ճէմա'աթը փէյտա օլտու : Պու վազըլար
 Րում քիլիսէսինին աղալարը օլուպ' Հոովմա փափը-
 նըն հէօքիւմաթընը վէ փափիսթանլարըն իպատէ-
 թինին եանկըլըգլարընը գապուլ էթմէզլէր իտի :
 Սօնկրաքի տէհրէրտէ փափիսթանըգ չօգ ճէհտ
 էթտի , քի Պոհնիատա թէմէքինն օլտուն : () րատա
 փափըն թարաֆընտան պիր Հոովմալը Լպիսկոպոս
 օթուրտու , վէ մէմլէքէթին Րում Վիլիսէլէրի՝ քէն-
 տի սէրպէսթիլէրինի սագլայարագ' պէօյիւք թէհ-
 լէքէլէրտէ պուլունտուլար , զիրա տայմա օնլարը պաշ-
 տան չըգարան վէ գօվալայան էքսիք տէյիլ իտի :
 Պունլար պու թէհլէքէլի սէֆէրին իչինտէ Վ-
 տուլարտան զիյատէսինճէ գուվէթ պուլտուլար ,
 զիրա օնլար օն իքինճի տէհրին սօնունտա Ֆրան-
 սատան գօվուլտուլար , վէ Պոհնիայա կէլիպ օրա-
 տա չօգ՝ Վիլիսէլէր գուրտուլար , վէ միւսթագիլ սյ-
 րըճա գանունլարը վէ փափասլարը վարըտը , վէ Ի-
 թալիատաքի գարտաշլարըյըլա մուհապպէթ իլէ

մէքթուպլաշըպ գօնուշուրլար ըտը : Վէլաքին օն-
տէօրտիւնձիւ տէհրտէ՝ պու մէմէքէթին իւննտէ
Հուովմա մէղհէպինտէն մա՛տա ճէմի՝ մէղհէպլէր
եասագ օլտու : Պոհեմիալըլար իուժ՝ Վիլիսէսի
մէղհէպինէ վէ այնընա եափըշմըշ օլտուգլարընտան՝
սագլանմաղա մէճպուր օլտուլար : Վէ է իսուա Լ-
ֆէնտիմիդէ իպատէթ էթմէք իւլին կիզլիճէ վէ փէք
պէջիւք թէհլիքէլէր իլէ՝ քէնտի էվէրինտէ՝ օրման-
լարտա վէ մաղարալարտա ճէմ՝ օլուրըլըտը : ()ն-
լարըն չօղու մահպուս օլտու , տայագ եէաի , մալը
եաղմա՝ վէ քէնտի գաթլ օլունտու : ()նտան
սօնկրա արթըգ օնլարըն՝ քէնտի մէղհէպ ճէմիէթլէ-
րինէ սիլահսըզ վէ ապէրսիզ կիթմէյէ ճէսարէթի
օլմատը : ()նլարըն վաղճըլարընըն պիր գաւջը շէ-
հիտ օլտուլար : Պիզ պուրատա սալթ իրակալը
Վօնրատ Սթիէքնայը՝ Սօրավիալը Հովհաննէս
Սիէլիէքղի՝ վէ Սատաթիա Հանոսքիյի զիքը էտէ-
րիզ : Պու՝ 1394 սէնէսինտէ էօլէն Սատաթիա
Հանոսքի՝ կիւնիւն՝ պիրինտէ Պոհեմիա փատիշահը
Վէնգէլէ՝ չօգ ըիճալար հուզուրունտա Պոհեմիա-
տա օլաճագ մէղհէպ սէֆէրլէրինի վէ օնուն իտլէ-
ֆէսի Սիգեսմունտուն պաշընա կէլէճէք պէլլարը
փէշին խապեր վէրտի . վէ տալի օնուն էվատընըն
վագըթսըզ էօլէճէյինի վէ Վունսլատ Փամիլեասը-
նըն պախտը Փագալթ գըսսա տէվլէթինի պէյան
էթտի : Վէ տէտի քի , «Պու Փամիլեանըն փատի-
շահըղընըն կիւնիւնտէ՝ պիր գուվլէթսիզ վէ սիլահ-
սըզ ճէմա՛ալթ չըգաճագ , վէ սահիհ տին իշին չօգ
ղայրէթ էտէճէք . վէ քէնտի տիւշմանլարընտան սը-

գընթը չէք տիրճէ արթաճագ : Վէլաքին իշինիզ տէն պիրիսի Կէք չօգ եաշայըպ՝ պու շէյլէրի կէօղիւ իլէ կէօրէճէք” : Պու տէտիլի ատէմ Վէնչէսլաս ըտը, քի փիր ինթիլար օլտու, վէ չօգ տէֆա պու փէյլամպէրլիլի գարտաշարա նագլ էտէր իտի : Յանոսքի՝ քէնտի, էօլիւմինտէն պիրաղ էվվէլ՝ քէնտի քիթապընտա Տէճճալըն իւղէրինէ պու միսիլլի պիր փէյլամպէրլիլի եաղար :

ՖԱՍԼ Ժ

«Յովհաննէս Վէրլիֆ : Յովհաննէս Հուս» :

(Ղենէ 1324 — 1415)

Պոհնմիատա ինճիլի վսոլ էտէնլէրին էն մէշնուրու Յովհաննէս Հուս ուտու, քի Բրակատա Քիլիսէ չօպանըղը վէ խօճալըդ էտէր իտի : () Ե՛ղիզ Վիթապլարը տիրգաթ իլէ թէճէսսիւս էտիպ՝ Հուովմա Վիլիսէսին չօգ եանկըշլըդարընը պուրմուշ ուտու : Յիսուս լիֆէնտիմիզ Յովհաննէս Վէրլիֆ նամ ինկիլիզ ալիմ տին խօճասընըն քիթապլարընը օնուս էլինէ կէչիրիպ՝ կերչէրլիլի թէքմիլէն օնա թանըթտը :

Վէրլիֆ 1324 թարիխինտէ տօղտու, պու ատէմ

քէնտի տերեճէսիղ իպատեթբեարըղը իչին՝ վէ պէջիւք մալիւմաթը իչին շէրէֆ վէ իթթիպար պուլմուշ ուտու : Վուվվէթ վէ ճէսարէթ իլէ , տիլէնճի րուհպանլարա՝ փաիլարըն զուլումաթլարընա վէ Լոռվմա՝ քիլիսէսինին գապա վէ պօզուզ տեթթէրինէ գարշը գօրուտու : Պիւթին Լ՝ զիզ Վիթապլարը Լնկիլիզէյէ թէրճիւմէ էթաի , վէ օնլարըն օգունմասընա ա՛ղիմ զայրէթ իլէ խալաւնասիհաթ էտէր իտի : () Քիլիսէ խատէմէլէրի իլէ վաֆիր ճէնք էթտիքտէն սօնկրա՝ 1384 թարիխինտէ րահաթ էօլտի : () Նուն քիթապլարը կէրէք քէնտի մէմլէքէթինտէ վէ կէրէք սայրը սէմթէրտէ փէք չօգ ատէմ ճէլպ էթաի : Ա իքլիֆ քէնտի էօլիւմիւնտէն 28 երլ սօնկրա՝ հերետիկոս տէյիւ հէօքմօ օլունտու , վէ փաի օնուն քէմիքլէրինի մէզարտան չըգարտըզ եագտըրտը : Ա էլաքին պու միսիլի ճահիլ սօֆուլուզ նէյէ՝ եարայրտը : Լնճիլին թալիմաթլարընը վաղ էտէն Ա իքլիֆին տէրսլէրի՝ օնուն շայիրտլէրինին դալլինտէ եաշայօրուտու . վէ էն քէսքին գօվալայըշար օնլարըն գալպինի թէպտիլ էտէմէտի , վէ օնուն շայիրտլէրինէ՝ Ա իքլիֆին եախօս Լօլարտ տէրլէր իտի : Ա իքլիֆին , քիթապլարը Պոհեմիայա պէջիւք պիր ըջըզ վէրտիլէր , վէ էսքի Ա օտուալար օրատա օնլարը տէրեճէսիղ սէվինճ իլէ գապուլ էթտիլէր : Ա է հէփսինտէն զիյատէ Ըոլհաննէս Լուս՝ Բրակալը Բքբպիսկոպոս Ապիւնէք՝ Ա իքլիֆին քիթապլարընը մէյտանտա եագտըղը զէման՝ օնա թարաֆկիր չըգտը : Պու Բքբպիսկոպոս օգատար ճահիլ իտի քի , պու մէսնէտէ էր .

տիրի զէման՝ հիշ օգուժագ պիւժող իտի, վէ օգէման
էօյրէնմէյէ պաշատը . պունտան անկաշըլըր քի, օ
քիթապլարը՝ քէնտի էֆէնտիսինին՝ եանի Վափըն
կէօզինէ խօշ կէօրինմէք իշին եագտը . զերա օն-
լարը աշլա օգուժամը շտը, վէ օգուսա տա՝ իշինտէ
զարարը պիր շէյ վար մը եօգմու տէյիւ աղնայա-
մազըտը : Վագաթ Յովհաննէս Հուս՝ Արքեպիս-
կոպոսա գարշը տուրտուղու իշին՝ վէ Հոովմա քի-
լիսէսինին օնկուլմազ եարասընը պէյան էթտիյի ի-
շին՝ քէնտինէ փէք չօգ տիւշման փէյտա էթտի :
Վափ օնու աֆօրօզ էթտի, Վիլիսէտէն չըգարտը ,
վէ օնուն ճէմի՝ օթուրաճագ վէ սաքին օլաճագ եեր-
լերինի լանէթ ալթընա գօտու : Հուս տալի՝
Վափըն՝ Վրիստոսուն գուլարընը հէօքմ էթմէյէ
հագգը վէ հէօքիւմաթը եօգ տուր տէյերէք՝ Բրա-
կատան չըգտը, վէ օ ճիվարտաքի շէհրլէրտէ վէ
քէյլէրտէ՝ օրմանլարտա վէ չիֆթիլիլէրտէ վաղ
վէրտի . վէ քէնտի գարտաշարընը տինտէ գալիլէ-
մէք իշին՝ կիւղէլ մէքթուպլար վէ մէշհուր քիթապ-
լար եագտը :

Ալաշըն պու սատըգ գուլու քէնտի Եֆէնտի-
սինին շանը իշին պիր եէնի զայրէթ իլէ շալըշըր
իքէն , Վիլիսէյի խարապ էտէն քէօթիլիլիլէրի
տէֆ էթմէյէ պիր եօլ պուլմագ իշին՝ վէ խուսու-
սա Վափլարըն էթտիյի եօլսուղուգլարը մէքս էթ-
մէք իշին՝ Վօնսթանչատա պիր ումումի սինագոս
ճէմ՝ օլոյօրուտու : Չօգ Վափլար՝ չօգ սէնէլէր-
տէն պերի՝ փափըգ թաճը իշին պիրի պիրլէրի իլէ
շիղա՝ էտէյօրլարտը : () Նլարըն պիրի՝ օլան օլ ա-

սիրին փափը Լիրմիւնչիւնճիւ Յովհաննէս՝ ղայէթ մուրտար վէ մէքրուհ գապիւթը պիւ ատէմ՝ իտի • վէ պու ճիւմէ իլէ իսքեաթ օլուպ՝ 1414 թարիսին տէ՝ Վօնսթանչա սինադոսունուն ճէմ՝ օլմասընա իղին վէրաի, քի օրատա 34 Վարտինալ՝ 20 Երքեպիսկոպոս՝ 160 Լպիսկոպոս՝ 250 Պաշ փափաղ՝ 4 Լչէթթօր պէյէր՝ 20 Տուգա պէյէր՝ 80 Վոնթ ըիւ ճալէր՝ 700 Վափալիէր քիպարլէր վէ տահա սալիւր քիպար ատէմլէր պուլունտուլար : Յովհաննէս Վափ տախի օրայա տախիլ օլտու վէլաքին պու սինադոսուն քէնտի հագզընա խայըրը օլմայաճաղընը ագտէմինտէն աղնամը չըտը : Վինադոստա գապահաթը պուլունտու, վէ օնուն էթտիլի ըզալէթլէրի աէֆթէր էտիպ օրատա օնուն եիւզինէ գարը սէյլէտիլէր • շէյլէ քի՝ քէնտի իսթիֆասընը իսթէմէյէ մէճպուր օլտու : Վիգեսմունտ Լամիէրաթօր վէ սինադոսուն աղալարընըն չօլու՝ պու իսթիֆատան օգատար խօշանաղլար քի, չափուճագ՝ Ելտահմիւթէշէքքիւր տուալարը օգումաղա պաշատըլար : Վէլաքին՝ Փափըն հիշ Ֆիքրինտէ վէ մէրամընտա եօղուտու, քի քէնտի սօզինտէ տուրսուն • վէ հէր նէ գատար օնու կէօզճիլէր իլէ վէ թէգայլիւտ իլէ կէօզէտիրլէր իտի իսէ տէ, պու ճիւմէ իլէ օ տրապաճը գըյաֆէթինէ կիրիպ՝ թէպալիլէն Շաֆֆուզ շէհիրինէ գաչտը : Լպքին օրատա օնու թութուպ՝ թէքբար կէրի Վօնսթանչայա կէթիրտիլէր, վէ օրատա գալէյէ մահպուս էթալիլէր, քի քէնտիսի տախի Յովհաննէս Լուսու օրատա մահպուս էթմիշ իտի, վէ օլ վագըթա գատար օրատա օթուրոյօրուտու :

Վէ պեցլեճէ (Յայտնութիւնուն 23 ինճիւ պապըն-տա 10 համարընտաքի թէհտիտ էտէն քէլամ՝ օնուն հազգընտա իճրա օլունտու, քի տէր. «Վյէր պիր քիմսէ պիրինի էսիրլյէ սիւրիւքլէրսէ, օ էսիրլյէ կիտէճէք»:

Հուս՝ Սինադոսուն հուզուրունա չըգմաղա տա-վէթ օլունտուզունտա՝ Գօնսթանչայա սէրպէսթ վէ էմին կիտիպ եինէ օնտան սաղ սէլիմ տէօնմէյէ՝ 1414 Նոյեմբեր այընտա իմիէրաթօրտան պիր աղգ ֆէրման ալտը: Վէլաքին օրսյա նէթիշտիյի կիպի՝ պու ֆէրմանա մուղայիր հարաքէթ էտէրէք՝ հերնտիկոսլարա օլունան վատըն իճրատընը էթմէք լազըմ տէյիլ վէսիլէսի իլէ մահպուս օլունտու: (Յովհաննէս Հուս օրատա պէքլէյօրուտու. վէ (Յիսուս Քրիստոսուն խաթրը իչին հէր սըգընթըյը վէ էզլյէթի չէքմէյէ գաթլանտը: () գարանլըզ զընտանըն իչինտէ, օնուն ըշըղը վէ պիւթիւն թէսէլլիսի (Յիսուս ուտու:

Պոհեմիա մէճլիսլէրինին չօգ աղալարը՝ վէ տաիսի Սօրափիանըն պէյլէրի իմիէրաթօրա վէ սինադոսա արզուհալար վէրտիլէր, քի Հուսու ազատ պրագսընլար. վէլաքին արզուհալարը տինկլէնմէտի: () իւչ տէֆա սինադոսուն հուզուրունա չըգտը. վէ օնա իպրամ էթտիլէր, քի վազ էթտիյի թալիմսթլէր պապընտա սէօղլենիւ կէրի ալըն. վէլաքին օ «Վյէր պէնի Մ'զիզ Քիթապլարըն քէլամլարըյըլա խաթիաթ էթմէզսէնիզ, սէօղլամիւ կէրի ալմամ» տէյիւ ճէվապ վէրտի: () նտան սօնկրա օնու փափասլըգտան աղլ էթտիլէր, վէ իւզէրինէ հերետի-

կոս տէյիւ ամէշ իւսթիւնտէ հօլմէյէ հէօքմ էթ-
տիլէր : Ընտէն օնուն պաշնա քեաղըտտան պիր
շափգա գօտուլար , քի իւսթիւնտէ շէյթան թաս-
վիրէրի եաղըմը շըտը , վէլաքին օ պու ռէվալէթ նի-
շանընը՝ Հիսուս օնուն իչին պաշնա թիքէնլի թաճ
գօտուղունու միւհազա էտէրէք՝ Հիսուսուն խաթըը
իչին սէվինճ իլէ թէհամմիւլ էյլէտի : () Ենուն հա-
քիմէրի օնա գարշը պու ռապըթասըզ սէօզէրի՝
եանի “Պիլ սէնին ճանընը ճէհէննէմին շէյթանլա-
րնա վէրիրիլ” սէյլէտիքլէրինտէ , օ “Լա Լաֆէն-
տիմ Հիսուս” պէն քէնտի թուհումու սէնին էլինէ
վէրիրիմ , վէ պէնիմ ճանըմը սանա թէսլիմ էտէ-
րիմ , զիրա սէն օնու սաթըն ալտըն” տէյիւ չաղը-
լըր ըտը : Ս է օնու իսքէնճէ եէրինէ կէօթիւր-
տիւքլէրի վաղըթ , պիւթիւն ճէմաճաթըն հուղու-
րունտա քէնտի սուհսուղուղունու իգրար էտէրիտի :
Ըթէշէ եազլաշտըղընտա , տիլ իւսթիւնէ կէլիպ՝
էյլէ պիր աշգ ու հէրարէթ իլէ տուա՝ էթտի , քի
օրատա պուլունանլարըն չօղու եիւքսէք սէս իլէ տէ-
տիլէր քի , “Պիլ” պէյլէ պիր ատէմին նէ՝ գապա-
հաթ իշլէյէպիլմիշ իտիլինի աղնայամայօրուզ . ան-
ճազ պունու կէօրիւյօրուզ քի , շիմտի Ըլլահա տ’լա
տուա՝լար էտէյօր” : Հուս իսթէտի քի , ճէմաճաթ
իլէ սէյլէշսին . վէլաքին Փալաղլին պէյի օնու պրագ-
մայլոպ էմր էթտի , քի չափուճագ իլամըն իճրասը-
նը էթսիլէր : () վաղըթ Հոփհաննէս Հուս եիւք-
սէք սէս իլէ՝ “Լա Լաֆէնտիմ Հիսուս” պէն պու է-
ղիլէթլի էօրիւմէ սէնին մուհապպէթին իչին ալլագ
կէօնիւլիւղ իլէ թէհամմիւլ էտէրիմ . վէ սանարէ-

Ճառ էտէրիմ՝ քի, պէնիմ պիւթիւն տիւշմանլարըմա
աֆվ էտէսին՝ տէտի: ()նուն պոյնունու պիր տէմիր
զինճիր իլէ վէ սըրթընը ըսլագ իփլէր իլէ պիր գազը-
ղա պաղլատըլար, վէ էթրաֆընա օտուն վէ սաման
երշտըլար: Փալադին պէյի պիր գաչքերրէ էթ-
միշ իտիյի կիպի՝ քէնտինին վաղ էթտիյի թալի-
մաթլարը ինքեար էթսին տէյիւ օնա նասիհատ
վէրմէք իչինն թէքրար եանընա եագլաշտըլաքին
կերչէքիյին սատըգ շահատի՝ “Շէր նէ քի եազ-

տըմ վէ էյրէթտիմ իսէ, ինսանլարըն ճանընը շէյ-
թանըն հէօքիւմէթ ինտէն գուրթարմաղ իչինն եազ-
տըմ վէ էյրէթտիմ. վէ շիմտի քէնտի թալի-
մաթլարըմը քէնտի գանըմըլա մէօհիւրէտիյիմէ զի-
յատէսինճէ սէվինիրիմ՝ տէյիւ ճէվտպ վէրտի: Չա-
փուճագ փալադին պէյի կէրի չէքիլտի, վէ օտուն-

լարը ետգտը լար . վէ շուս՝ քէնտի էօմրիւնիւ վէր-
տիյի Կին Իգրաւընէն պիր փայընը օգուժողա պաշ-
լատը : Վէ աթէշին ալէֆլէրի օնուն եգրաֆընը
սարտըգլարը զէման , օ եիւքսէք սէս իլէ տէրիտի .
“Լա՛ սաղ Լլաճըն () ղլու Հիսուս Վրիստոս՝ պա-
նա մէրհամէթ էյլէ” : Պու սէօղիւ իւչ տէֆասէօյ-
լէմէյէ իսթէտի , վէլաքին ըիւզկեարըլա թիւթիւն
օնուն սէսինի քէստի : Պու ճիւմլէ իլէ պիր գաչ
տագիգա տահա տուտագլարընը օյնաթտը , վէ գուվ-
վէթսիզ Կաչընը գըմըլտաթտը : Հիսուս օնուն
ճանընը քէնտի ճէննէթիւնէ ալտը : Պու մութլու
շէհիտ՝ 1415 թարիխինտէ Հուլիսին 6 սընտա , սա-
պահլայըն սա՛աթ 11 տէ , պէօյլէ պիր էօլիւմ իլէ
էօլտիւ . վէ օնուն քիւլէրինի Ուէնօ սուլուն իչինէ
աթտըլար : Ուէօքլին նամ՝ Սվիչերալը մէշուր
թէվարիսճի պու ղուհուրաթը նազլ էթտիլինտէ
պէօյլէ տէր . “Վ. օնսթանչատա փէք չօգ փափաս
վարըտը , վէլաքին օնլարըն էն էյիսինի հագտը-
լոր” :

ՖԱՍԼ ԺԱ

Բրտիւրը Հերոնիմոս : Տիւննըն բերեճէնէ
հօրեհի :

(Սէնէ 1415 — 1458)

Յովհաննէս Հուսուն Հերոնիմոս խմբնտէ պիր
տօսթու վարրտը, քի Բրակտտա վաղճը իտի. վէ
Հուսուն մահպուս օլտուղու վագըթ՝ չօգ չալըշտը
քի գուրթարսըն : Հերոնիմոս գասեվէթ իլէ վէ
դալլի գըրըգ Վօնսթանչատան Բրակայա տէօն-
տիւլինտէ, հերետիկոս կիպի օնու թութտուլար ,
վէ Վօնսթանչայա կէօթիւրտիւլէր : Վէ օրատա
օնու զինճիրլէր իլէ պաղլայըպ՝ Սուրբ Պօղոս գուլէ-
սինին գարանըգ զընտանընա գօտուլար : Վէ օնուն
էլլէրինի վէ այագլարընը խաչվարի պիր տիրէյէ
պաղլայըպ՝ եիզիւգօյու եաթըրտըլար , քի ասլա օ-
թուրմաղա գատիր տէյիլ իտի. վէ 340 կիւն՝ պէյ-
լէճէ պու Ֆէնա հալտէ վէ էզիլէթտէ գալտը : Հե-
րոնիմոս պու աճիմ իսքէնճէլէրէ տայանամայըպ ,
քէնտի տինինի ինքեար էթտի, վէ Հուսա լանէթ
օգուտու : Պագաթ պու տիւշմէքտէն չափուգ գալգ-
տը , վէ իքինճի թէֆթիշտէ կերչէքիլի իգրար

էթտի : Չափուճագ օնու Հուսուն շէհտ ոլտու-
ղու եէրէ կէօթիւրտիւէր , վէ օրատա տիրի տիրի
եագտըլար : Պու հալտէ օնուն եիւղինտէ պէօ-
յիւք պիր սէվինճ կէօրինիւյօրուտու . վէ Լլահա
համտ ու սէնալէր օգույարագ էօլտիւ : “ () ” ճէլա-
տա “ Լթէշի եա’գ , վէ խրղմէթինի թէքմիլ էլէ . է-
յէր պէն էօրիւմտէն գօրգայըտըմ’ , պէն քէնտիմի գօ-
լայ հըֆղ էտէպիլիր իտիմ’ ” աէտի : Լթէշին էօ-
նինտէ պէօլէ պիր գափիլիք վէ կիտլիք կէօսթէր-
տիլինտէն’ Խնճիլին տիւշմանլարընը ութանտըտը :
Պիրազ վագըթտան սօնկրա Լքինճի Պիրոս իւնվանի
իլէ թախթընա չըգան Յոզհանէս Սիլվիոս Փափ’
Հուսուն վէ Իրապալը Հերոնիմոսուն հագգընա
սէօլէր իքէն տէր իտի քի , “ () ” նլար աթէշին իւս-
թինէ էօլէ պիր չըգտըլար քի , սայքի զիյաֆէթէ
օթոռույօրլարտը . վէ օնլարըն սէօհպէթլէրինտէ
հիշ պիր գօրգու կէօրինմէտի : () ” նլար ալէֆլէրին
իչինտէ սօնկ նէֆէսլէրինէտէք համտ ու սէնալէր
օգուտուլար” :

Իյէր Քրիսթիանլարըն իչինտէ Յոզհանէս Հուս
վէ Հերոնիմոս կիպի ատէմլէր զուհր էթտիլի զէման’
օնլարա Լլահա շիւքիւր վէրմէք ֆարղ իսէ , օնլար’
Քրիստոսուն պու սատըգ գուլարը պու սէֆիլիք
տէրէսինի թէրք էթտիլիքլէրի կէօրտիւքլէրի վագըթ’
քէնտի ճէսարէթլէրինի տէ զայպ էթմէլի տիրլէր :
Ջիրա ճէմի’ ումոտ էտէպիլէճէյիմիզ զաթլարտան
սալթ պիրիսինի թէրք էթմէմէլիյիզ . վէ օնէ Վոնս-
թանչատա եանու պիլիր , վէ նէ տէ Հոովմատա մահ-
պուս օլապիլիր : Քիմին հագգընա սէօլէտիլիմի

պիլիբոսինիզ . վէ քէնտի սատրղ գուլարընըն էլի իլէ
էյլիբլէր էտէն եալընըզ օ տուր . վէ օնլարըն հիչ
պիլիսինէ միւհթաճ տէյիլ տիր , վէ քէնտի պաղճէ-
սինի իշճիլէրի վէ գափուճուլարը օլմատըղ վագըթ
պիլէ պագապիլիւր վէ կէօզէտէպիլիւր :

Հիսուսուն ճէմի՝ սատրղ գուլարը Զինտիսթանըն
Պանիան աղաճընա պէնդէտիլէպիլիլիւրէր , քի օնուն
տալարը եէրէ տիքիլտիքտէ , եէնիտէն քէօք սալըպ՝
սայըսըղ շահլար վէ տալար Փըշկըրտըր , վէ պիր
եէնի ալաճ օլուրլար , վէ գուշլար կէլիպ օնլարըն
իւսթիւնտէ եուվա եափարլար : Աէրչի Զուս էօլ-
միւշ իտի , վէ լաքին՝ օնուն օլ ուղուրունա էօլտիւյիլ
տալա էօլմէմիշ իտի : () Նուն էօլիւմիւ օնուն վազ-
լարընըն վէ քիթապլարընըն եախօտ Ինճիլին հիսապ-
սըղ շայիրտլէրինի վէ թէվապիլէրինի մէյտանա չը-
գարտը : Զուսուն վէ Զերոնիմոսուն շէհիտ օլմա-
լարընտան պիր եըլ սօնկրա՝ 1416 թարիխինտէ , Լօ-
տիլի Հակոբ Լպիսկոպոս՝ Պօնսթանչա սինագո-
սունտա սէյլէտիլի խըրսը սէօհպէթտէ իգրար է-
տէր քի , “Լթէշ իսքէնճէսի պու իքի հերետիկոս-
լար հագգընա փէք քիւչիւք պիր շէյ սայըլըրըտը .
զիրա օնլարըն վազ էթտիլի մէքրուհ թալիմաթլար
Ինկիլթէրայը՝ Պրանսայը՝ Լթալիայը՝ Սաճարիս-
թանը՝ Րուսիայը՝ Լիթվանիայը՝ Լէհի՝ Լէմբէս-
թանը վէ պիւթիւն Պոհնմիայը զէհիրլէմիշ իտի” :
Զուսուն թալիմաթլարընըն պէյլէ չափուգ եայըլ-
մասընա հիչ թա՛աճիւպ էթմէմէլիլ . զիրա օնլար
սատէ Լ՝զիղ Քիթապլարըն էօյրէթտիլի թալի-
մաթլար իւթ , քի տայմա Լօտուլարըն վէ պիւթիւն

օ մէվէքէթլէրտէ հայըմըշ Վրիսթիանլարըն ին-
 տինտէ միւթէպէր իտի, վէ շուսուն էօլիւմիւ եհնի
 պիր էօմիւր իլէ օնու ճանլաթտը : խարիխի 1417-
 տէն՝ 1458էտէք, ‘Սէմէէսթանըն պիր գաչ մէվէ-
 քէթլէրինտէ՝ մէսէլա Վ օրմստա՝ Վ փայրտա՝ Վ աթիզ-
 պոնտա՝ Պէրլինտէ՝ Վ ակտէպուրկտա վէ Վթրալ-
 սունտա պիր չօդ շայիրտլէր պու միսիլը իսքէնճէ
 իլէ էօլտիւլէր :

§ 504. 6f

[illegible]

(1415-1424)

[illegible]

ճէ վերտի: Վէ օնլար հայվան կիպի տաղտան տա-
շա գաշտըլար, վէ թուլթուլանլար եհսիր կիպիսա-
թըլարլար: Լը վագթըն մապէյնինտէ 1600 քիշի
Պուլթթէնպէրկին մատէնինտէ թէլէֆ օլտուլար:
Վէ 1419 թարիսինտէ, շուսիլէրտէն պիր փափաս
թուլթուպ՝ շիշ իլէ էլլէրինի տէլտիլէր, վէ սօնկրա
օ տէլլէրէրտէն իփլէր կէշէրիպ՝ պիր աղաճա պաղ-
լատըլար, վէ օնու տիրի՝ տիրի աթէշէ կագտըլար:

Ինճամը շուսիլէր քէնտի տիւշմանլարընըն քէն-
տիլլէրինէ խըյանէթճէ հարաքէթլէր էտիպ, քէն-
տիլլէրինի պիւթիւն պիւթիւնէ թէլէֆ էթմէյէ թէհ-
տիտ էթտիլլէրինի կէօրիւնճէ, քէնտիլլէրինի հըֆղ
էթմէյէ պաշլատըլար: Վէ 1419 թարիսինտէ պիր
սիւրիւ շուվմա փափասլարը՝ Լֆէնտիմիզին Լիւ-
շամ Պա՛ամընը շարապ վէ էքմէք իլէ ալանլարըն
պիր ճէմիյէթինի պասըպ՝ տարմատաղըն էթտիլլէր:
(Ը) Ը վագըթ շուսիլէրին Վիլիսէ խատէմլէրի քէն-
տի թէվապիլլէրինի թօփլայըպ՝ օնլարըլա պէրապէր
պիր եիւքսէք պայըըն թէփէսինէ չէքիլտիլլէր. վէ
օրատա՝ Լըլահըն խըզմէթինի՝ վէ Լապպ Լըշամ
Պա՛ամընըն զիքրինի էտա էթմէք իչիւն՝ իպատէթ-
խանէ պիչիմինտէ պիր չատըր գուրտուլար: Վէ օ
պայըրա թաքօր տաղը տէտիլլէր. վէ պու սէպէպ-
տէն էօթիւրլու օնլար թաքօրլու տէնիլտիլլէր:
Վէ օ ճիվարտաքի Վրիսթիանլար օնլարըն եէրինի
տույուպ՝ էրքէք վէ գարը օլարագ՝ օրայա գօշտու-
լար: Վէ վաղլար տիյնէմէք իչիւն վէ Լֆէնտի-
միզին Լըշամ Պա՛ամընը ալմագ իչիւն պէօլիւք
պէօլիւք օլտուլար: Լիւնիւն պիրինտէ օրատա 42,000

Ճանտան զկյառե Լփենտիմիզին Եւսամ Դաւա-
մընա իշնագ օլտուգարը վար :

Փափաղըւարըն պաթըլըգըւարընը ըետտ էտեն՝
Յովհաննէս Զուսուն ճէմի՝ շայիրալէրի վէ Պոհե-
միանըն ճէմի՝ Սօտուալարը թաքօրըւալարա գա-
թըլտըլար , վէ Յովհաննէս Օխքա իսմինտէ Պո-
հեմիալը քիշիզատենին պիրինի քենտիլէրինէ պաշ
էթտիլէր : Օխքանըն քիւչիւք եաշընտան պերի
պիր կէօղիւ քէօրուտու . վէ 1420 տէ՝ Սապի գա-
լէսինին մուհասէրէսինտէ օ պիր կէօղիւնիւ տէ զայպ
էթտի . պու ճիւմլէ իլէ՝ իյիտ պիր ճէնէրալ ըտը ,
վէ քենտի աքէրլէրի իլէ չօգ տէֆա ֆութուհաթ
էտէր իտի . վէլաքին տայմա Քրիսթիանճա ալադ
կէօնիւլիւք էթմէզ իտի :

Սիգեսմունտ իմնէրաթօր 1421 թարիխինտէ՝ օնա
գարշը Պոհեմիայա 150,000 աքէրտէն իպարէթ
պիր օրտու եօլատը , քի պիւթիւն-եօլտա Զուսիլէ-
րի վէ հերետիկոսլարա գարշը ճէնքլէշիր իտի : Շէ-
մի՝ եէսիր թութուղը Պոհեմիալըլարը՝ Զուսի տէ
օլմասայրտըլար՝ մերհամէթ էթմէյէրէք աթէշէ եա-
գարըտը . զիրա պիւթիւն Պոհեմիալըլար օնլարըն
կէօղիւնէ մութլագա հերետիկոս կէօրիւնիւրիւտիւ :
Կիւնիւն պիրինտէ 60 գալալիէրտէն իպարէթ պիր
պէօրիւք աքէր՝ հիլէպալըլըլա Երնտօսթէվիէզին
Վիլիսէ չօպանընը Սէնչէսլաս նտմ քիմսէյի թութ-
տու , քի ծ զայէթ տինտար վէ ճիւմլէ յէ սէվիւլիւ պիր
ատէմ իտի . վէ օնու քենտի վէքիլի իլէ պերապէր՝
Զուսիսինիլ տէյէրէք օրտույա չէքիշտիրտիլէր : Վօ-
մանտանթ օնլարը եպիսկոպոսա՝ վէ եպիսկոպոս տա

ձենէրալա եօլատը : Ա Է օնլարա հեր թիւրլի եղելէ-
 թի վերտիքտէն սօնկրա, օնլարա քէնտի հերետիկոս-
 լուկարընը թէրք էթմէյէ զօրլատըլար, եօգսա՝ «Վի-
 ղի եագարըզ» տէտիլէր : Ա Էնչէսլաս քեամիլ պիր սեր-
 պէսթլիք իլէ ձէվապ վերտի քի՝ «Ինճիլ մաթլուպ
 էտէր, քի ձէմա՛ւթ (խսուս) Լ Ֆէնտիմիղին գատէ-
 հինտէն իշսին : Իլք վագթըն Վիլիսէսի օնուն
 էօրնէյինի պիղէ վերմիշ տիր. վէ պիղիմ՝ տինիմիզ
 օնու պիղէ թէնպիհ էտէր : Լ յօյլէ իսէ եսքի Լ Շտը
 պօղուն, վէ Ինճիլի եօղ էտիպ հիլէ չըգարըն» : Պու
 սէօհպէթի սէօյլէտիլի կիպի, ասքէրին պիրի տէմիր
 էլտիվէնլի էլիլէ օնա եօյլէ պիր գուվվէթլի շամար
 վուրտու քի, հեր թարաֆընտան գան ֆըշըրտը :
 Լ յրթէսի կիւնիւ օնու վէքիլի իլէ պերապէր աթէշին
 եանընա կէօթիւրտիլէր. վէ օնլարըլա պերապէր
 իւչ իիթիյար քէօյլի՝ վէ եէտի եաշընտա վէ օն-
 պիր եաշընտա տէօրթ չօճուգ կէօթիւրտիլէր, քի
 գաւլիլք իլէ քէնտի տինլէրինի իգրար էթմիշէր
 իտի : (Նլարըն եանընտա տուրանլար պիր գաթ
 տահա օնլարա նասիհատ վերտիլէր, քի քէնտիլէ-
 րինէ գըյմասընլար. վէ քէնտի էօմիւրլէրինի գուր-
 թարմագ իշին քէնտի հերետիկոսլուկարընը ըէտտ
 էթսինլէր : Ա Էնչէսլաս պիր սատըգ չօպան կիպի
 ձէվապ վերտի քի՝ «Վլա՛հ կէօսթէրմէսին քի պիղ
 սիղին նասիհատընըզ թուլթալըմ : Պիղ պու մի-
 սիլի էօլիւմէ տէյիլ պիր քէրրէ՝ եա իլա եիւզ քէրրէ
 թէհհամմիւլ էթմէյէ հաղըրըլ. կիւնէշ կիպի աշի-
 քեար օլան Ինճիլին կերչէքլիյինի ինքեար էթմէյէ
 գապիլ տէյիլ տիր» : () վագըթ ձէլատլար աթէ-

չի ետգտըլար : Ա Էնչէսլա՛ պիր չօպան քէնտի
 տէվէլլիւ գուղուլարընր գուճաղընտա թաշըտըղը
 Գիպի՛ չօճուգլարը գուճաղընա ալտը , վէ ալէֆէրին
 իչինտէ օնլարըլա պէրապէր պիր տուա՛ օգուտու :
 Չօճուգլար չտիուճագ էօլտիւլէր . վէ Ա Էնչէսլա
 ճանընը (Նիսուսա թէսլիմ էթտի . վէ պէօլէ՛ էօ-
 լիւմիւնէտէք սատըգ վէ էօմիւր թաճընը ալմաղա
 հաղըր պուլունտու :

Պէն պուրատա՛ թաբօրլուլարըն () իսգանըն (Խօ-
 մանտանթըղըլա իմիէրաթօրուն գուվվէթլի օր-
 տուլարընա գարշը էթտիքլէրի ճէնքլէրի նագլ էթ-
 մէմ : Ալլահըն օնլարա փէք պէօլիւք իմաատ վէր-
 տիլինէ՛ վէ օնլարըն տիւշմանլարընը փէք պէօլիւք
 գօրգու իլէ տաղըթտըղընտ զիյատէսինճէ թա՛աճիւպ
 էտէրիլ : Փափալըլարըն թէվարիլաճիլէր պիլէ իգ-
 րար էտէրլէր , վէ թաճիւպտէ գալըրլար , քի նասըլ
 էօլլէ՛ Ամէնթանըն սէչիին իյիտլէրինտէն իպարէթ
 օլան օրտուլար՝ չօգ տէֆա տիւշմանը կէօրմէղտէն
 գօրգտուլար վէ գաչտըլար : () Նըսըն պիրի տէր
 քի , (Պոհեմիալըլար ղայէթ հիքմէթլի պիր իյիտլիք
 կէօսթէրտիլէր . զիւրա Սիգեսմունտ իմիէրաթօր հէ-
 մէն Աբդուփանըն եարըսընր սիլահլանտըրտըլըսա տա ,
 օնլարըն հագգընտան կէլէմէտի : Իմիէրաթօրուն
 Պոհեմիայա կէօթիւրտիլլի կիւզէլ վէ գուվվէթլի
 օրտուլու կէօրտիլլիւմիւզտէ՛ պիր գաչ Պոհեմիալը-
 լար օնա գարշը տուրաւպ՝ (Խրակա շէհիբինի զապթ
 էթմէյէ պրադմատըղընա զիյատէսինճէ թաճիւպ է-
 տէրիլ : Աէֆէրին պաշլանկըճընտա օնլարըն հիչ
 պիր սիլահլը եօղուտու . իլա գամըլարը վէ չիֆթ-

Ճիշդք ալեամբարները քենտիւերինէ սիւահ էթտիւեր ,
 շէյլէ քի՝ իմիւրամօր օնլարը ալլազլամադ իշին ,
 օնլարա՝ պուղտայ տէյիւճիւսիւ՝ տէր իտի : Ա է
 լաքին պու միսիլի սիւահլար իլէ օնլար պէյատէ իշ
 կէօրիւյօրլարըտը” : Փափըն վէքիլի Հոլիանոս
 Վարտինալ՝ փէք լյիտ պէյլէրին վէ ճէնէրալլարն
 չէքտիլի գօրգույու իքի տէֆա կէօզիւ իլէ կէօրտիւ ,
 քի օ քէնտիւերինի գօվալայան եօգտուր տէյիւ զէյատէ
 գուվվէթիլ ռէճալար վէ տուա՛լար իլէ՝ պաշարընը
 արգալարընա չէվիւմէյէ վէ էմին օլմաղա օնլարը իս-
 քեամ շտէմէտի : Պիւր պաշգա քէրրէ տէ պու Վար-
 տինալ կէօրտիւ քի , կեսահ կէրի չէքիլիլէր իտի , վէ
 կեսահ ճէսարէթլէնիլէր իտի . ֆագաթ Պոհէմիա-
 լըլարըն եագլաշտըղընը իշիթտիլէրի կիպի՝ սիւահ-
 լարընը պրուպըպ գաշտըլար : () վագըթ Հոլիա-
 նոս կէօզեաշը տէօքէրէք պաղըրտը . “Լ՛՛՛ , պիզի
 պէյլէ գաշըրանլար պիզիմ տիւշմանլարըմըղ տէկիլ
 տիր , իլա պիզիմ՝ կիւնահլարըմըղ տըր” : Պալ շէ-
 հիրին սինագոսու տալի՝ Պոհէմիալըլարըն ֆուլու-
 հաթը վէ իմիւրամօրուն ապէրինին պօզուլմասը՝
 Լ՛լաշըն զազէպինին իշի օլտուղունու էյի անկլատը :
 Պաղը ատէմլէր օնլարը սիհիրպաղըղա վէրիլէր ի-
 տի : Ա էլաքին Նորթէսթանգլարտան Սնլանկտոն
 տէր քի , “Լ՛լաշըն մէլայըքլարը օնլարըլա պիրլէքտէ
 ճէնքլէշիյօրլարըտը , վէ օնլարըն տիւշմանլարընա
 պէյիւք գօրգու վէրիյօրլարըտը” :

ՖԱՍԼ ԺԳ

Մէլէսեան Վրիսիկանորոշան իշխութեան Փլըգուար :
Վալէսալիէնէր : Լեւնի շէհիւլէր :

(Սէսէ 1421—1471)

Պին տէօրթ հիւզ եիրմի տէօրթ Թարիսինտէ՝ Զոկ-տեմբերին 11 ինտէ, Օխսքա վէպա իլէթինտէն էօլ-տիւ : Թաքօրլուար օնուն եէրինէ Բուրոքոբու ասքէր ճէնէրալը էթտիլէր, քի օ տա պիր մէշհուր ճէնքճի իտի : Գազաթ Յովհաննէս Զուսուն շա-յիրտլէրինին իշինտէ պիր Փլըգա եախօտ իթթի-Փազսըզլըք՝ Փիլիպի Փլըշլըրըյօրուտու : (Նլարըն չօղու իսթէյօրլարըտը, քի ալէսսէվի Վրիսիկան-լար՝ Լֆէնտիմիղին Լիշաւմ Վա՛ամլընտա՝ գատէհ-տէն իլհագ օլսունլար : Պալ Սինսոդոսու 1431—1433 Թարիսլէրինտէ օնլարըն պու մաթլուպունու՝ վէ սայիր պազը տահա քիւչիւք տիլէքլէրինի էտա էթտի. վէ օնլար խօշնուտ օլուպ՝ Թէշէքքիւր էթ-տիլէր : Ս է օնլար Վալէքսթին տէնիլտիլէր : Ս է լաքին պիրաղ վադըթտան սօնկրա ալտանտըզլարընը՝ վէ քէնտիլէրինէ օլան վատլէրին եալան վէ սահթէ օլտուղունու աղնատըլար : Օխրա Փաիլըն մէրամը՝ Զուսիլէրի պիրի պիրինտէն պլըրըպ՝ օնլարը զայրֆ-

լաթմագ ըտը : Վալիքսթինէր՝ լաթօրուլարտան
այրըլտղլարը կիպի՝ քէնտի տիւղմանլարընա քէլէ-
վիր օլտուլար, վէ փէք չօգ սըգընթը չէքտիլէր : Են-
ճամը՝ 1453 թարիխինտէ Վէորգ Ռօտիէպրատ փա-
տիշահտան իզին ալտըլար, քի քէնտի մէզհէպլէ-
րինի սէրպէսթ գուլլանսընլար : Սէ օնլար նազըր-
լար սէլտիլէր՝ վէ նէ^օ եօլտա քէնտի թալիմաթլա-
րընը՝ քէնտի էօմիւրլէրինի վէ Վիլիսէ թէրպլէլէ-
րինի Լլլահըն Վէլամընա տահա մութապըգ էտէ-
պիլլըլէր՝ վէ քէնտի իպատէթլէրինի Լաքեալլարըն
Վիլիսէսինին սատէլլինէ վէ փաքըզընա ուլտու-
րապիլլըլէր տէյիւ թէֆթիշ վէ թէճէսսիւս էթմէք
իչիւն՝ ումումի սինադուլար գուրտուլար : Վալիքս-
թինէլլին չօղու պու ճէմաթա զաթըլտըլար, քի
օվազըթտան պէրու օնլարա Պոլէթալլէ Գալլալլար
տէնիլլըր :

Սէ 1460 թարիխինտէ պունլար շիտտէթլի պիւ
գօվալլըշ չէքտիլէր : Չօղունու տիրի տիրի աթէ-
շէ եագտըլար, օնլարը իսքէնճէյէ գօտուլար, վէ
վիւճիւտլէրինի տէօրթ փարշա քէստիլէր : Պիր
թազըմընըն տա պազլարընա աղըր թաշլար պաղա-
յըպ աստըլար, վէ էօլիւնճէյէտէք օ հալտէ պրագ-
տըլար : Պաշգալարընըն տա պազլարընը վէ էլլէ-
րինի քէստիլէր : Պու գօվալլըշ վագթընտա՝
Լիթիթգտէ սաքին օլան գարտաշլար՝ գօվալլըշ չէ-
քէնլէրի տինտէ գալիլէմէք իչիւն վէ օնլարա սա-
պըրըգ վազ էթմէք իչիւն՝ հէր թարաֆա էլլիլէր եօլ-
լատըլար : Վօվալլըշ չըգարան արքեպիսկոպոսոն
էէկէնի օլուպ՝ պու վազճիլէրտէն օլան Վրիգոր իս-

մինտէ պիրի՝ Նրակայա քէնտի տայիսինն օթուր-
տուղու շէհիրէ կիտիպ՝ գարտաշարը՝ պիր Էվէ ճէմ՝
էյլէտի, վէ օնլար իլէ պերապէր Սապպըն Էհշամ
Ղաւամը զերրինի թէքմիլ էտէր իտի : Վէ օնլարա
կիզլիճէ եարտըմ էթմէքտէ օլան հաքիմին պիրի՝
էլ ալթընտան օնլարա խապէր վէրտի, քի գաշըն-
լար . զիրա տիւշմանլար օնլարըն իւզէրինէ հիւճիւմ
էտէճէքլէր իտի : Վրիդոր՝ Վրիսթիանլար իգթի-
զասըզ եերտէ քէնտիլէրինի թէհլէքէյէ գօմաղա
պօրճլու տէյիլ տիրլէր տէյիլ միւհաղա էտէրէք՝ օն-
լարա նտօիհաթ վէրտի քի, պիր թարաֆա շէքիսին-
լէր : Լաքին օպիրլէրի տէտիլէր քի, «Վայըր, իթ-
թիգատը օլան ատէմ գաշմամալը տըր : րահաթ օ-
թուրալըմ վէ պէքլէյէլիմ» : Պապը եէնի շայիրտ-
լէր իսքէնճէյի պիր շէյ եէրէնէ գօմայարագ՝ տէր-
լէր իտի քի, իսքէնճէ քէնտիլէրինէ պիր գաշվալթը
տըր, վէ աթէշ՝ պիր դաւամ տըր : Լամտի օնլարը ա-
փանսըզ պատտըղլարը զէման, հաքիմ գափուտան
օնլարա պաղըրտը . «Նաղըլմըշ տըր քի, հէփ տին-
տարըղըլա եաշամաղա իսթէյէնլէր, գօվալայըշ շէ-
քէճէքլէր . էյլէ իսէ տէվլէթ էմրինին միւճիւպինճէ
պէնիմ արտըմտան զընտանա կէլին» : Լամտի օնլարը
իսքէնճէյէ վէրէճէք օլտուգլարը զէման, իսքէնճէյի
վէ էօլիւմիւ պիր շէյ եէրինէ սայմայանլարըն հէփսի
տէ, էօլիւմ գօրգուսունտան քէնտի տինլէրինի ին-
քեար էթտիլէր : Վարտաշարըն վաթրիքի տէնի-
լէն Վրիգոր՝ ասլա գօրգմատը : Վէ իսքէնճէտէ
իքէն՝ պայըլըպ տիւշտիւ, վէ եանընտա տուրանլար
օնու էօլմիւշ զանն էթտիլէր : ()նուն արքէպիս-

կոպոս տայըսը՝ պու խապէրի ալտըղը կիպի, զընտա-
նա գօշտու, վէ աղւսյարագ պազըրտը. «Մէս պէնիմ
սէվկիւլիւ Վրիգորում, քեանքի սէնին եէրինտէ պէն
օլսայըտըմ» : Վազաթ Վրիգորուն ազը պաշընա
կէլտիյի վագըթ՝ արքեպիսկոպոսուն ընճասըյըլա
ազատ օլտու : Վէ սօնկրա նաչլ էթտի քի, քէն-
տի պայկընըղընտա պիր կիւզէլ աղաճ կէօրմիւշ ի-
տի, քի իւզէրինտէ չօգ կիւզէլ մէյվէլէր վարըտը,
վէ տալարընտա պիր թագըմ գուշար էօթէրէք սէ-
վիւրիլէր իտի. վէ զայէթ կիւզէլ պիր չօճուղա ի-
դա՛աթ էտէրէր իտի, քի էլինտէ պիր ասա վար-
ըտը : Վէ աղաճըն եանընտա իւշ րաղպէթլի ադէմ
տուրույօրուտու, քի օ աղաճըն պէքճիսի իտիլէր :
Լլթը եըլտան սօնկրա օլ իւշ քիշիյի թանըտը.
զիրա օնլար գարտաշարըն իւշ իւք եպիսկոպոսա-
րըյըտըլար : Պու գարտաշար՝ Լթա շէհիրինտէ
պիր մէճլիս էթտիլէր, քի օրատա Վրիսէլէրին 70
վէքիլէրի՝ Պոհեմիանըն վէ Սօրավիանըն փափաս-
լարը՝ ըրճալարը՝ շէհիրլէրի վէ քեյլիւլէրի ճէմ՝
օլտու : Պու մէճլիս օրուճ վէ տուա՝ իլէ գուրուլ-
տու : ()րատա գուրա իլէ տինտարըզլարը վէ
մարիւմաթլարը իչին՝ եէթա վէ նամտար քիմսէ-
լէր օլաճագ իւշ եպիսկոպոս սէչտիլէր, քի Վրի-
գոր քէնտի պայկընըղընտա պունլարը կէօրմիւշիւ-
տիւ : Վէ 1467 թարիխինտէն պերու Պոհեմիա
վէ Սօրավիա Վրիսէլէրի՝ պիւլէշիւ գարաշարըն
Վրիսէլէրի՝ եախօտ գարաշար պիւլէյի տէնիտի : Պիր
ժէնի գօվալայըշ տահա զուհը էթտի : Վէորգ Ռօ-
տիէպրատ փատիշահ էմը էթտի, քի օնլարը թութ-

սունլար, վէ տինլէրինի ինքեար էթմէյէ մէճպուր
էթսինլէր : Պոհեմիանըն վէ խոսուսա Ռրակա
շէհիրինին ղընտանլարը պուլ Քրիսթիանլարտան չա-
փուճափ տօլտու . ծնլարըն պաշ եպիսկոպոսու՝ փա-
տիշահըն էօլիւմինէտէք օրատա իյնլէտի : Պիր
Թագըմը աճըգտան էօլտիւ, վէ պիր Թագըմը տա ա-
ղըր իսքէնճէլէր չէքտի : Սաղ գալանլար սըգ օր-
մանլարա գաջմաղա մէճպուր օլտուլար, վէ կիւնտիւզ-
լէրի մաղարալարտա սագլանլըլարըտը : Սալթ կէ-
ճէլէրի աթէշ եագարլպըտը, քի Թիւթիւնտէն Թու-
Թուլմասընլար : Վար եաղտըղը վագըթ՝ եէմէք
Թէտարիք էթմէք իչին, քէնտի մաղարալարըն-
տան տըշարը չըգտըղլարը վագըթ՝ տայմա պագար-
լարտը, քի սըրպըլա պիրի պիր արտըսըրա եիւրիւ-
սիւնլէր վէ պագլարընը պիր եէրէ պասընլար . վէ
արտտաքի՝ պիր պէօյիւք աղաճ տալը սիւրիւքլէր իտի,
քի արայանլար շաշըրըպ՝ ծնլարըն իղլէրինի պուլմա-
սընլար :

ՖԱՍԼ ԺԴ

Ներշնչանքն Վրիթիանայունն լաւալըզը վէ
 շաղարը : () նալըն արշաւալարնն դալէպլէրէ :

(Սէնէ 1471 — 1517)

Երբեպիսկոպոս վէ Վեորդ փատիշահ էօլտիւքլէ-
 րինտէ՝ գօվալայրը մէքս օլտու : Լէճլի Ս լատիս-
 լաս թախթա օթուրտու . օնուն փատիշահըղընն
 կիւնիւնտէ Պիրլէմիշ Վարտաշար պիր չօդ վազըթ
 րահաթըդ եիւզիւ կէօրտիւլէր , վէ Լլահն փա-
 տիշահըղընը եայմաղա ֆուրսաթ պուտուլար : Ս է
 պու Ֆիքիր իլէ Տէր թարաֆա թէճրիւպէ օլուն-
 մուշ ատէմլէր եօլատըլար , քի տիւնեա իւզէրին-
 տէ Վրիստոսուն փատիշահըղը նէրէտէ պուլու-
 նուր տէյիւ վուգուֆ օլտունլար . վէ Տիսուսուսալթ
 աղըզըլա տէյիլ իլլա օնա ամէլ իլէ տախի խըզմէթ
 վէ իպատէթ էթմէյէ ճէհտ էտէն ատէմլէր պու-
 լունօւրմու՝ վէ Լլահ Վէլամընն աղըղ թալի-
 մաթլարընա եափըմը՝ վէ Փափը տէճճալ եէ-
 րինէ գօյան ճէմաթլար վար մը եյրէնսինլէր .
 վէ պու միսիլի քիմսէլէր պուլտուզլարը թագտիր-
 տէ , օնլար իլէ գարտաշ կիպի գօնուշտունլար ,
 վէ քէնտի թալիմաթլարըլըլա՝ եախօտ էյի իպ-

րէթերի իւէ քէնտիւքինէ եարտըմ էթսինլէր : Վէ պու թէֆթիշ իչին Պիրէշմիշ Գարտաշար իւք տէֆա պու եօճուլուղու 1474 թարիխինտէ էթտիլէր : Վէ պու սէֆերին մասարուֆունու՝ պիր գաշ քիպար ատէմլէր քէնտի իւղէրլէրինէ ալտըլար , վէ րահաթ վէ սէրպէսթ կիտիպ կէլմէք պու պընտա՝ փատիշահտան եօլ ֆերմանլարը ալտըլար : Պունլարըն պիր գաշը լէհտէն կէչիպ՝ Խսթանպօլա կիթտիլէր , վէ օրատա պիրի պիրլէրինտէն այրըտըլար : Ղուկաս՝ Բումիսթանա վէ Խթալիայա կիթմէյէ գարար գըտը . Սարէսսա Գաօօվէչիոս՝ Բուսսիայա վէ Խըրվաթ պալէթլէրինէ վարտը : Սարտինոս Գապաթրիք՝ պիր Լէհուտի թէրճիւման իւէ պէրապէր , Պաղէստինի վէ Սըսըը տօլաշը . վէ Գասպար Սարքիոս՝ Թարկիայա կիթտի : Վէնտի վիլպէթլէրինէ տէօնտիւքլէրինտէ պէյտն էթտիլէր , քի արատըգլարընը պուլամամըշար , իլա՝ Վրիսթիանլար՝ օնուն զըտը հէր թիւրլիւ պէտ խույլարա վէ կիւնահլարա քէնտիլէրինի թէսլիմ էթմիշլէրիտի : Խմտի գարար գըտըլար քի , Բըահըն հուղուրունտա պըպլը գալմասընլար տէյիւ թէֆէքքիւր էթմէք իչին՝ վէ Վիլիստէն պըրըտըգլարը իչին քէնտի զամիրլէրի քէնտիլէրինի ինճիթմէսին տէյիւ՝ վէ քէնտի էվլատլարընա պիր եօլ կէօսթէրմէք իչին պիր սինադոս էթսինլէր : Պու սինադոս 1486 սէնէսինտէ օլտու . վէ գարար գըտըլար քի , Բըահ հէր նէ վագըթ վէ հէր նէ սէմթտէ տինտար տին խօճալարը վէ մէզհէպի իսլահ էտիճի քիմսէլէր մէյ-

տանա չըգարաճագ օրուրսա , քէնտիւթի տէ օն-
 ւար ըլա պիրէշտինէր : Ա չէլաքին օվազըթա գա-
 տար քէնտիւթին թանըտըղը օ միսիլի ատէմէր
 տաճա զուհր էթմէմիշ իտի , օնուն իչին իւչ
 երլտան սօնկրա՝ Վ ռւկասը վէ թուվմաս Վերմա-
 նոսու Վրանսայա վէ Իթալիայա եօլաւըլար , քի
 աճապա օ մէմէքէթէրտէ տինտար Վրիսէլէր
 պուլուննրմու տէյիւ վուգուֆ օլսունլար : Այքին
 էյվաճ , Վրիսթիանլարըն չօղու՝ Վրիստոսուն եօ-
 լունտան վէ թալիմաթլարընտան սափմըշլարտը :
 Պու Ճիւմէ իլէ պիր գաչ ատէմ պուլտուլար ,
 քի ճէմի՝ թէհլքէլէրէ գարշը տուրուպ՝ Վրիստոս
 Լչֆէնտիմիլի իգրար էտէրլէրիտի . վէ օնլար իլէ
 պէրապէր տին իւզէրինէ սէօհպէթ էտիպ՝ օնլարը
 թուլտուգլարը էյի եօլտա գավիլէտիլէր : Ա չէ
 Լլաճըն պու ա՛ղիզ գուլլարընըն չէքտիյի գօվա-
 ւայըշլարը՝ վէ Իթալիատա շերոնիմոս Սափնա-
 րօլանուն չէքտիյի իսքէնճէյի վէ տիրի տիրի ա-
 թէշէ եանտըղընը կէօլլէրի իլէ կէօրտիլէր : Ա չէ
 Վրանսատա պիր չօգ սատըգ վէ տինտար Ա օտու-
 ալար օնլարը գարտաշլըգ մուհապպէթի իլէ գա-
 պուլ էթաիլլէրինտէ՝ զիյատէսինճէ խօշանտըլար
 վէ սէվինտիլէր : Ա չէ խուսուսա շուվմատա՝ շը-
 ուվմա քիլիսէսինին օ տէրէճէ երգըմընը վէ պօ-
 զուգլուղունու կէօրտիլլէրինտէ՝ զիյատէսինճէ եիւ-
 րէքէրի աճըտը : Վէնտի վաթանլարընա տէօն-
 տիլլէրի գէման , գարտաշլարա կէօրտիլլէրի շէյ-
 լէրի նազլ էթտիլէր . վէ հէփսի պիրտէն գարար
 գըլտըլար , քի պաշգա պիր շէյ էթմէսինլէր , իւ-

քառ ճէմի՝ Վրիսթիանլար իշինն Ալլահա երւրէք-
տէն տուա՝ էթսինլեր , վէ սապր վէ ճէսարէթ
իլէ Ալլահն միւնասիպ կէօրտիյիւ թէճրիւպէլերէ
վէ եղիյէթլերէ թէհամմիւլ էթսինլեր :

Ալլահն պու գարտաշարըն Վիլիսէսինէ իհսան
էթտիյի պարըղըղըն վէ րահաթըղըն տէվրին-
տէ , Վրիսթիան ճէմա՛ւթը զիյատէսինճէ չօ-
ղալտը , վէ օնլարտա փէք չօգ քիշիզատէ ատէմլեր
գաթըլըպ՝ քէնտի տիյարըլարընտա իպատէթիսանէ-
լեր եափտըլար : Պին պէշ եիւզ սէնէսինտէ՝ հէմէն
իքի եիւզ ճէմա՛ւթ փէյտա օլտու : Ալ էլաքին տիւշ-
ման սարսըլըպ՝ Պոհեմիա փատիշահընը պաղա գալ-
տըրմադ իսթէտի , քի օնլարըն սերպէսթիլիինի վէ
ազատըղընը օնլարտան ալսըն : Կէրէի գօվալայը-
շըն ֆէրմանը չափուգ մէքս օլունտու , անճագ սի-
նադոս գարուր գըլտը , քի օնլարըն քէօքիւ գա-
գըլտըն :

ՏԵՕՐՏԻՒՆՃԻՒՆ ՏԵՎԻՐ

Իսլահի Սեզնեդարէն պոէզիստ :

(Ունէ 1517 — 1839)

ՓԱՍԼ Ա

Գարանըզ լազըլլարը : Ինսանլարըն հալէ վէ
Իսլահի Սեզնեդարէն լազըլլարը :

(1517)

Ինսան իջիւն հալստան Լազըլլարէն կեօնտերիմիշ
պիր Քիթապ վար , վէ ճէմի՝ սահիճ ըլլալարըն
փունկարը օ տուր , պու Քիթապ թէք տիր , վէ
Լազըլլարէն ինսանա պիր աղիմ քէրէմի տիր , վէ պի-
ղիմ Լազըլլարըն իրատէթի օնտա եաղըլմը տըր .
վէ ինսան քէնտի պաշլանկըճընը վէ մուլթուլ ագը-
պէթինի օնտան էյրէնի : Պու Քիթապ Լազըլ
Բուհուն իշամըլլա ինշա օլմուշ տուր , վէ օրա-
տա՝ Յիսուս Քրիստոսուն վասիթասըլլա օլան
քէրէմին Լազըլլարը վէ օնա վաճիպ օլան իպատէթ՝
վէ պիղիմ սահիճ վաթանըլլա եթիշմէք իջիւն
թուլթաճագ եօլումուլ պիղէ պէյսն օլմուշ տուր :

Պոռ Վրիթապ Լ'զեզ Վրիթապար թապիր օրւնան
քիթապ տրր : Լ'լաճ օնու ինսանա վերմիշ իտի,
քի օնու թէճէսսիւզ էթսին, վէ իչինտէքի միւթ-
տէ ճէմի՝ մախլուգա եերիշսին : Լ'լաճ թարափըն-
տան ինսանա պիր աչըզ վէ թէքմիլ իլճամ վէ-
րիլմիշ իտի, քի օ չիլապա հիչ պիր շէյ գամ օլունս-
սն, վէ ինսանա օնսան հիչ պիր շէյ լէնպիլ էթմէ-
«իւլէր» : Պոռ ալլաճանի խաղինէյէ մալիք օլան ճիւմ-
լէ ճէմա՛ւթլարա Լ'լաճ աշիքեարէ պէօյէ թէնսիճ
էթմիշ իտի : Ալ էլաքին պոռ զիգիյմէթ էմանէթին
իւզէրինէ նազըր օլան աւտէմլէր՝ ճէմա՛ւթաւն օ-
նու գալտորտըլար, վէ օնուն եերինէ քէնտի սեօզ-
լէրինի գօտուլար : Լ'լաճ ինսանա տէմիշ իտի՝ Լ'-
զիլ Վրիթապարը տիգգաթ իլէ թէճէսսիւզ է-
տին† : Ալ էլաքին եալան խօճալար ճէմա՛ւթա տէ-
տիլէր քի՝ «Ալիզ սիզին իչին վէ սիզին եերինիզէ
օնու թէճէսսիւզ էտերիլ, սիլ սալթ պիզիմ սէօ-
զիլմիւզէ ինանմալըսընը, իշթէ՛ սիզին տին իգ-
րարընը պոռ պիզիմ սիլէ էօյրէթտիյիմիլ օլա-
ճագ տըր» : Ալ է տալտի օնլար ճէսարէթ էտիպ
պունու տա տէտիլէր քի՝ «Ալիզ Լ'զիլ Վրիթապա-
րըն օգումասընը սիլէ եասադ էտերիլ, պիլ փա-
փասլար օնու օգուտուղումուզ եէթիշիր, վէ սիլ
օնուն մանասընը վէ թէվսիթինի պիլիմ աղըմըզ-
տան իշիթմէլիսինիլ» :

Իշթէ օ վագըթլար պիլթիւն Վրիթիթիանըլընը

* Բ Օրն . Դ . 2 :

† ԲՅ՝ԳՏ . Է . 39 :

գափլամըն օլան գարանըգլարըն փունկարը պու-
տուր : Լ՛ղիղ Քիթապլարըն նուֆուզու եերինէ՝
Վրիխէնին՝ եանի Վիլիսէ մանսուպլարընտա օլան-
լարըն նուֆուզունու գոմուշլարըտը : Լ՛ղիղ Քի-
թապլար քէնտի սէսինի արթըգ իշիթտիրմէյո-
րուտու . սալթ եալան տին խոճալարընըն սէսի
իշիտիլիյորուտու : Լ՛լաճա եազլաշմագ իջին փա-
փասըն էլինտէն կէլմէլիյիտի . զիրա Լ՛լաճըն վէ կիւ-
նահքեարըն մապէյնինտէ փափաղ գոնմուշուտու .
վէ սէֆիլ ինսանըն գուլազլարընտա՝ տէկիլ Լ՛լ-
լաճըն Վէլումը՝ իլա փափասըն սէօզիւ էօթէր ի-
տի , վէ ճանլարը մութլուլուգ եօլունա կէօթիւր-
մէյէ վատ էտէրիտի : Պու ճէմնաթտան գալը-
րըլմըն օլան Լ՛ղիղ Քիթապլար՝ պարէ պուրուճանի
գուլաղուզլարը րուճանիճէ պէսլէրմիյիտի . աճապա
քէնտի մանասթըրլարընըն թէնճա օտալարընտա օ-
նու թէֆէքքիւր էտէրլէրմիյիտի . աճապա օնու
քէնտի իլիմլէրինէ թէմէլ՝ վէ քէնտի տինլէրինէ գա-
նուն թութարլարմըլըտը : Լ՛խ , էյէր պէյլէ օլ-
սայըտը , օնլար քէնտիլէրինի գափլայան գարանը-
ղըն գալընլըղընը չափուգ էօլէպիլիլէրիտի , վէ Լ՛լ-
լաճըն թէքմիլ նօմօսունու ճէմնաթլարա վէրիլէր-
իտի . վէլաքին տինսիղլիք ումումի՝ իտի , վէ պիր գաչ
չօպանլարտան մատա՝ պիւթիւն փափասլար Լ՛ղիղ
Քիթապլարտան վէ Վրիսթիանա միւթալիգ կէր-
չէքլիքլէրտէն պիխապէր իտիլէր : Այերչի հէր եէր-
տէ Վրիստոսուն Խնճիլինի ինսանլարա թէքմիլ էյ-
րէթմէք իջին միւքէլէֆ մէքթէպլէր վէ մանաս-
թըրլար եափըլմըլըտը , վէլաքին օ պինալար էքսէրի

Ճահիլիք վէ ետրամազըդ մէքեանլարը օլմուշար-
 րտը : Վիլիսէ մանսուպլարընտա օլանլարըն պաշ-
 լըճա իլմի՝ սըփարըշլարըն՝ եանի Փափլարըն իլամ-
 լարընըն մէճմայէսինին , վէ Վիլիսէյէ կիրէն եէնի
 գայիտէլէրին վէ պիր գաչ փուլթփէրէսթ Փէյլէ-
 սօփլարըն քիթապընըն՝ եախօտ պիր գաչ մէշհուր
 տին խօճալարընըն քիթապընը օգուճասընըն իւղէ-
 րինէ պինսա օլմուշ ուտու : ()նլարըն չօղու տա Մ'զիզ
 Վիթապլարըն եիւղինիւ պիլէ կէօրմէմիշ իտի :
 Վէ ճէմա'աթա քէնտի սէօղէրինի տին իգրարը
 կիպի թուլթուրանլար պոնլար իտի : Վէ քէն-
 տիլէրինի կերչէքլէք էլէիլէրի կիպի՝ վէ Մլաշ
 Վէլամլարընըն էմանէթքեարը կիպի կէօսթէրէն-
 լէր պոնլար իտի : Ղէմա'աթլար գարանըգտա
 եիւրիյօրլարըտը . վէ կերչէքլիյին Վէլամլա վու-
 գուլթ օլմատըգլարընտան մա'տա՝ Վրիսթիանըղըն
 պաշլըճա մատտէլէրինի նոմըլ թանըյապիլըրէր
 իտի , վէ իննա լուղէթինին ասըլ մանասընը նա՛
 ծըլ աղնայապիլըրէր իտի . կերչի օ պիլիմ զա-
 միրիմիզին թախթասընըն իւղէրինէ եաղըլմըշ տըր ,
 վէլաքին ինճիլին ըշըղընա մալիք օլմատըգտան
 սօնկրա , օնու պիր էյիճէ աղնայամայըղ : Մճապա
 օնլար՝ կիւնահըն Մլաշա գարշը պիր զօրպալըդ
 օլտուղու , վէ սալթ Վրիստոսուն էյի էտէպիլտիյի
 պիզէ միրաս գալմա՝ վէ էօլտիւրիւճիւ պիր եարա
 օլտուղու հագգընա նէ՞ տիւշիւնիւրէր իտի : ()ն-
 լարա կիւնահ հագգընտա հէր նէ քի էօյրէթմիշէրսէ
 իտի , զալալըլար սալթ օնու պէլլէմիշէր իտի :
 ()նլար էօյլէ պէլլէմիշէր իտի , քի ճէմի՝ կիւ-

նահլար՝ Լլաճն նամօսունա հէր նէգատար գար-
 ջըյլատա , տըշարքի գանունլարը պօզմագ՝ տայմա
 պէօյիւք գապահաթ տըր : () ասիրին տին խօ-
 ճալարընըն պիրի՝ գօրգմայարագ վէ հիճապ էթ-
 մէյէրէք՝ պու մէքրուհ զիւիւմիւ պասմա էթտիրթ-
 միշ իտի քի , “ Լեյէլ փալլալ պիր քէօթիւ ամէլի
 փաքա չըգարապիրի ” : Սէ պու զիւիւմ իլէ հէր
 թիւրլիւ պէօյիւք կիւնահլարա փէշինճէ ըուխաթ
 վէրիւր իտի : Սէ պաղըլարը տա կիւնահլը սընըֆ
 սընըֆ թագսիմ էտէրլէր իտի . վէ օնլարը՝ էօլ-
 տիրիւծիւ կիւնահլա վէ էօլտիրիւծիւ օլմայան
 կիւնահլա՝ պէօյիւք կիւնահլա վէ քիւլիւք կիւնա-
 հլա պէօլէրլէր իտի . պու Փէրզ Էախօտ թագսիմ՝
 Լլաճն Քէլամընտա ասլա պէյան օլմամըշ տըր .
 վէ պու՝ Լ՛զիզ Բուհուն պու խուսուտա պիղէ
 էօյրէթտիլի թալիմաթա գարշը տըր : Լ՛ճապա ին-
 սանլար՝ սէլամէթին սահիհ էօլունու թանըմըշլար-
 մըյըտը . աճապա աղնամըշլարմըյըտը , քի Լօլ՝
 Կէրէքլիւք վէ Լօմիւր Հիսուս Քրիստոս տուր , վէ
 պիղիմ՝ Վուրթարըճըմըզ Էալընըզ Հիսուս Քրիստոս
 տուր : Լ՛յվահ , իշթէ օնլար պու մատոէ իւզէրի-
 նէ պէօյիւք գարանըգտայրտըլար : () գուրթու-
 լապիւնէճէյիմիլ կիւզէլ իսիմ՝ օ տէրէճէ թէպտիլ
 օլմուշուտու քի , հիչ թանըլմայօրուտու : Լ՛վ-
 վէլքի Քիլիսէնին կիւզէլ տէհրլէրի կիպի՝ Էալընըզ
 Հիսուստան ճապա վէ թէքմիլ սէլամէթի տիլէ-
 մէյօրլարըտը , վէ ըահաթըզ պուլմագ իչիւն՝ ճան-
 լարը տօղըու Քրիստոսա գուլաղուզլամայօրլարըտը ,
 իլլա օնլարը չօգ տօլաշըգ էօլլարտան կէշիյօրլար-

ըտը : Պիր Թագըմ աղեղէրէ նկյազ էթմէլիտի ,
 վէ պիր չօգ տիշարըքի այն ու ատէթլէրէ վէ աղըր
 րուսոմլարա պիյաթ էթմէլիտի . շէօյլէ քի՝ ա-
 տայէթէ վէ րահաթըղա Թալիպ օլան սէֆիլ ճան-
 լար՝ ասլա րահաթըղը պուլամաղլար ըտը : Վ է
 եինէ նէ՝ մութլու օնլարա քի , էյեր պու սէֆիլ
 էօմիւրտէն պրըտըգլարընտա՝ չափուճագ էպէտի
 րահաթըղըն մէքեանընա կիրէճէքլէրինէ պիր էմի-
 նիյէթլէրի օլա պիլսէ իտի : : Խոյըր . գարան-
 լըղըն փատիշահը պու սէֆիլ գուրպանլարըն ևա-
 դասընտան էօյլէ պիր ևագալամըշ ըտը քի , պու
 էղիյէթլի էօմիւրտէն սօնկրա , վէ պիր Թագըմ
 եէնի իճատ քէֆարէթ ա՛մէլլէրտէն՝ զիյարէթլէր-
 տէն՝ ատագլարտան՝ սիյասէթլէրտէն վէ ճէմի՝ ա-
 զիղլէրի իմաատա չաղըրտըգտան սօնկրա՝ մէզարըն
 էօթէ Թարաֆընտա եէնիտէն պիր իսքէնճէլի վէ
 ուզուպէթլի էօմիւրէ՝ ևանի՝ փաքլայըճը աթէշէ
 տախիլ օլաճագլարըտը , վէ տէրլէր իտի , քի օրա-
 տա ճանլար ճէմի՝ 'կիւնահլարտան Թէմիղլէնէճէք-
 լէր . զիրա օնլարըն սէվապլարը տիւնեատա՝ օն-
 լարըն կիւնահլընը սիլէմէտի : Վ է սէմալի րահաթ-
 լըղա տախիլ օլմայը՝ ևալընըզ պու զայէթ ուզուն
 վէ իսքէնճէլի քէֆարէթտէն սօնկրա գապիլ զը-
 յաս էտէրլէրիտի :

Վ է կիւնահլարը րէսիտ էթմէք իշին գըստա վէ
 րահաթ պիր Եօլ պուլմուշլար ըտը , ևանի՝ ագճէ
 իլէ Թէքմիլ ա՛ֆվըղա մալիք օլապիլիրիզ զանն է-
 տէրլէր իտի : Հէր քիմ քի ա՛ֆվըրգ սէնէտլէրի սա-
 Թըճըլարընա ագճէ վէրիրսէ իտի , Լըլահ քէնտինին

Հէր կիւնահընը ա՛ֆվ էթմիշ տիր տէյի էմին օլու-
րուտու : Դ՛եսարէթ էտիպ քէնտինէ Ղլահ վէքիլի
տէյէն Էռօվմա եպիսկոպոսու՝ Հէր թարաֆա քէնտի
արսըզ էլէիլէրինի եօլլամըշ ըտը , վէ ճէմա՛ւթըն
իթթիգատընը վէ ահմագըղընը քէնտինէ քեար սա-
յըպ՝ կէօյիւ օնլարա սաթար ըտը : Էհր պիր կիւնահա
ֆիյաթ քէսիլմիշ իտի . աղըր կիւնահլար իչիւն քիւլ-
լիյէթլի ագճէ վէքիլի իտի . անճադ ա՛ֆվլըգ սէ-
նէտլէրինին սաթըճըլարը տա փազարըղը պօզմաղա
փէք մոյլիլ օլմայըպ՝ գօլայ ուզլաշըլարըտը : Վրիս-
թիանըն հագգընտա Կնճիլ միւճիւպինճէ սէլամէ-
թին գըլմէթլի նիշանը օլան Խաշ՝ քէօր սօֆու-
լուղա վէ պաղըլ իթթիգատա պիր ալէթ օլմուշ
ուտու : Ղլահ գուլունուն ճանընըն ֆիղանը օլան
տուա՝ պօշ լաֆաղանըգլարըն վէ անկլաշըլմաղ
լուղէթլէրին իւզէրինէ պինա օլմուշ ուտու . բուհ-
ուլա վէ կէրչէքլիք իլէ օնլարըն իչինտէ Ղլահա
սէճտէ գըլմագ իչիւն իպատէթքեար ատէմլէրին
էլի իլէ ետիըլմըշ քիլիսէլէր՝ պիւթիւն թաշտան
վէ թախթատան թասվիրէր վէ սուրէթլէր իլէ
տօլմուշլար ըտը . վէ պիր թագըմ չաղըլը տ-
տէմլէր օնլարըն հուզուրունտա եիւզիւ գօյու եէ-
րէ գափանըլար ըտը . վէ ֆիքիլէրի գըղտըգճա
վէ հարարէթլէնտիքճէ , զանն էտէրլէր իտի քի
Ղլահա զիյատէ իպատէթ էտէյօրլար : Ա՛ է փա-
փաս օնլարա այաղմա սույունտան՝ պիր գաշ ա՛-
զիզէր քէմիքլէրինտէն վէ պիր գաշ աղնաշըլմաղ
քէլամլարտան պաշգա պիր շէյ կէրի վէրմէլ իտի :
Կիւնահ իգըարը տօլապը՝ պաշգա շէյ իչիւն աշըլ-

մազ ըտը , իլա քի քէօր սօֆուլուղուն սէֆիլ
հէսիրէրինին զինճիրէրինի տահա զիյատէ գա-
վիէմէք իչին :

Իպատէթ՝ էսքի Լյունան փութփերէսթլիյինտէն
փէք չօգ շէյ էօտինճ ալմըշ ըտը . Պափիսթան-
լարըն վէ Բուլլարըն փութփերէսթլիյի՝ սալթ օնլա-
րըն փութլարընըն իսմինտէն Ֆէրգ օլուրուտու . իքի-
սի տէ Լլաճըն հուզուրունտա նամագպուլ տուր :
Պու միսիլի պօզուգ վէ սափմըշ Ֆիքիրլէրին ա-
րասընտա կերէք պիւթինն ճէմա՛սթըն վէ կէ-
րէք հէր պիր քիշինին գապիսթը նասըլ օլապի-
լիր իտի : Լյէր պիր ճէմա՛սթըն վարըշընը վէ
մէշրէպինի՝ քէնտի բուհանի գուլաղուզլարընըն
մէշրէպինտէն գըյաս էթմէք լաղըմ կէլիքսէ , ճէ-
մի՝ պէտ խուլլար վէ կիւնահլար հէր տէրէճէ
ատէմլէր իչինէ կիրմիշլէր իտի : Քրիսթիանա
միւթալիգ ֆաղիլէթլէրին սըղընաճագ մէթին մե-
քեանլարը օլմագ կերէք օլան Սանասթըրլար՝ էք-
սէրի մէքրուհ էտէպսիլլիյին մուրտար մահալլէրի
օլմուշլար ըտը : () րալարտա թէնպէլլիք՝ իքիեիւզ-
լիլլիք՝ փերհիլլիլլիք՝ ատավէթ՝ իթթիֆագսըղլըգ՝
զօրաքի էրկէնլիլլիքտէն հասըլ օլան էտէպսիլլիք հէր
ճիհէթ իլէ իճրա օլուրուտու : () վագթըն Լա-
թին թէվարիսճիլլէրի վէ միւթէպեր միւէլլիֆլէրի՝
պու նագլիմին իչինտէ միւպալիղա պիր շէյ եաղ-
մատըղըմա՝ շէհատէթլիք էտէրլէր : Ս է օնուն ի-
չինն օլ վագթըն փափասլարընա Լսայի փէյ-
ղամպերին պու սէօղլէրինի փէք էյի եագըշտըրա-
պիլլիլլիք : “Լշթէ պէքճիլլէր քէօր տիւրլէր՝ պիր

շէյ պիլմէզէր • հէփսի լալ քէօփէքէր տիր, հա՛վ-
լամաղա գատիր տէյիլէր • օնլար սայըգլայըպ եա-
թըրլար, ույգույու սէվէրէր • վէ իշթահը գուվէթ-
լի օլան՝ տօյմազ պիլմէզ քէօփէքէր տիր • հէմ օն-
լար անկլամայը պիլմէյէն չօպանլար տըր • հէփսի
քէնտի հօլլարընա՝ պիլծիւմէ հէր պիրիսի քէնտի
դա՛ամընա տէօնէր : Լէլին՝ շարապ կէթիրէյիմ, վէ
միւսքիր իլէ սերիօշ օլալըմ, եարըն տախի պու կիւն
կիպի՝ վէ տահա ղիյատէ ղանի օլաճագ՝ տէրլէր”* :
Վէ պիր Լուաքեալըն տա փէյղամպէրլիյի թէքմիլ
օլտու • “Բուհաշիքեարէ տէր քի՝ սօնկ ղէմանլէրտէ
պազըլարը իմանտան սափաճագլար, իքի եիւզիւլիւք
իլէ եալանլար էօյրէտէճէքլէր, էվլէնմէյի եասագ
էտէճէքլէր, վէ Լլահըն եարաթտըղը դա՛ամտան
կէրի տուրմաղա թէնպիհ էտէճէքլէր”† : Եյր գու-
լաղուզլարըն էօմրիւ պէօյլէ օլուր իսէ, ճէմա՛աթըն
չօղունուն էօմրիւ նա՛սըլ օլապիլիր :

Հաղիգաթ՝ չօգլարը պիր Խսլահի Սէղհէպէ ղի-
յատէսինճէ արզու չէքէյօլլարըտը • վէ օրատա
պուրատա սէմավի ըշըղըն շավգլարը փարլայօրու-
տու : Վէլաքին օլ գուվէթսիզ վէ ազ ըշըգլար՝
ճէմա՛աթլարը գափիլայան Կարանլըղըն գօյուսիյահ-
ըղընը կէսթէրմէտէն պաշգա պիր շէյ էտէմէյօր-
լարըտը : Եարա հէմ տէրին վէ հէմ էօլտիւրիւծիւ-
յիւտիւ : Եալընըղ Լլահըն էլի օնու միլ իլէ սա-
ղալտապիլիր իտի • վէ ինսան օղու վէ ինսան ճէմի-

* Եսայ. Ժ. 10 — 12 :

† Տիմ. Գ. 1, 3 :

Եթի օնա իլաճ էտէմէզ իտի : Իսլահի Սէզէպ
լազըմ ըտը, վէ Լըլահ օնու իճրա էյլէտի :

ՓԱՍԼ Բ

Ըջգ : Նէյէմէնէն Իսլահի Սէզէպ : Լապէր :

(Սէնէ 1517)

Ըջգիզ Վիթապլար ճէմա՝ աթլարըն էլինտէն ալըն-
մըշըտը. Թէքրար օնլարա կերի վերիլտի : Գօնս-
Թանչա սինադոսու Յովհաննէս Լուսու աթէշէ
եագտըրմըշըտը, վէլաքին աթէշ օնուն սէօղլէրինի
տէ Թէլէֆ էտէմէմիշ իտի. օնլար փէք չօգ աստէմէ-
րին գալպինտէ ֆիլիսէնմիշ իտիլէր : (Նալթընճը
տէհրին պաշլանկըճընտա՝ Յիսուս Լփէնտիմիզ կեր-
շէքլիյէ եէնի շահիտլէր գալտըրտը : (Նլարըն պա-
շը՝ Վրիստոսուն գուվվէթլի գուլու՝ Սարտինոս Լու-
տեր իտի : Լուտեր 1483 տէ Սոյեմբերին օնուն-
տա Սաքսոնիատա Լյզլէպէնտէ տօղտու, վէ օ այըն
օնպիրինճի կինիւնտէ սուրբ Սարտինոսուն հօր-
Թուսունտա վաֆթիզ օլտու, վէ ասորնա Սարտինոս
դօտուլար : Վիլչիւք եաշընտան օգումաղա վէ ի-
լիմէ տերէճէսիզ պիր հալէս վէ կէլիշալթ կէօսթէր-
տի : Վէնտի պապասը Լանս Լուտեր Սօրա

քեցիւնտէ պիր սէֆիլ մատենճի օլուպ՝ օնու մէք-
թէպէ եօլլատը : Պու տէլիգանլը շայիրտ՝ գափու
գափու մագամը պէյիթլէր օգուամաղըլա քէնտի էք-
մէյինի չըգարըրըտը . թաքի պիր տինտար գարը օ-
նու քէնտի էվինէ ալտը : Վէ 1501 տէ Լչոֆուր-
թուն մէտրէսէսինէ կիրտի . վէ տէօրթ եըլտան սօնկ-
րա օնու () գոստինեան րուհպանլարըն մանասթըրը-
նա գօտուլար , քի օրատա րահաթ՝ Լլահա իպա-
տէթ էթսին : Վէլաքին օ՝ սահիհ րահաթըղը վէ
սէլամէթի տահա թանըմաղըտը . պիր քէսքին գա-
սավէթ օնուն ճանընը սարմը շըտը : Վէ քէնտի
քէնտիսիյիէ վէյատէսինճէ ճէնքլէշլօրուտու , զիրա
քէնտի ամէլէրի իլէ քէնտինի գուրթարմաղտ իսթէ-
յօրուտու . վէ Քրիստոստա օլան ճապա սէլամէթի
տահա թանըմաղըտը :

Լլահ Լչֆէնտիմիզ Լուտերին եանընա պիր ին-
թիյար րուհպան գօմուշուտու , քի օ՝ Յիսուսու վէ
օնուն մուհապէթինի վէ քէրէմինի Լուտերէ պէ-
յան էթտի . վէ Սարտինոս Լուտեր օվագըթ Լլ-
լահըն Քէլամընը հավէս իլէ օգուտու , վէ Յիսուս
Լչֆէնտիմիզ օնուն եիւրէյինէ եէնի պիր ըջըգ եայ-
տը . վէ սէլամէթին Սիւթտէսինին հագգընտա օնա
պիր իման՝ վէ օնուն մէյվէսի օլան պիր սէվինճվէր-
տի : Վէ 1508 թարիխինտէ Լուտեր Սիդդէմ-
պէրկին պաշ մէտրէսէսինէ միւտերրիա օլտու , վէ
օրատա շէրէֆ վէ իգպալ իլէ տէրս վէրտի : Քի-
լիսէնին կէօրիւնմէզ Պաշը՝ օնու՝ Փափիսթանըղա
գարշը պիր տիւղիյէ ճէնք էթմէյէ հաղըրլամըշ
ըտը : Պու աղիզ ճէնք 1517 թարիխինտէ պաշլա-

տը : () վագրթ ա՛ֆվլըգ սէնէտլէրինին քեարը պաշումը շտը , վէ ալէմէ պեօյիւք թէօքեղէր վէրի-
 յօրուտու : Յովհաննէս Տէցէլ իսմինտէ Տօմի-
 նիքան ըուհպանըն պիրի՝ Փափըն էմրի իլէ պիւ-
 թիւն Վիսմէսթանը տօլաշըպ՝ պու պէթնամ սա-
 նա՛ւթը իշիտիլմէմիշ պիր արսըզլըղըլա գուլանը-
 յօրուտու : () նա պիր ազ ագճէ վէրտիքլէրի կի-
 պի՝ պիր ա՛ֆվլըգ սէնէտի վէրիր իտի . վէ պու սէ-
 նէտ՝ կիւնահլարըն թէքմիլ ա՛ֆվ օլմասընըն եաղըլ-
 մըշ պէյաննամէսի իտի : Տէցէլին մէրամը՝ սալթ
 ագճէ թօփլամագ ըտը :

Սէֆիլ ճէմա՛ւթ հէր խուսղուս իլէ ալտանըյօր-
 ուտու : Կէրչի փէք չօգ ատէմլէր պու մէքրուհ քեար
 իշին աղաշըյօրլարըտը , վէլթքին հիչ քիմնէ սէս
 չըգարմաղա ճէսարէթ էթմէյօրուտու . զիրա Տէ-
 ցէլ՝ Փափըն հիմալէթինին ալթընտայրտը : Սէս-
 սէն շէհրինին Լպիսկոպոսու Յովհաննէս՝ ճէմա՛ւ-
 թըն հէր թարաֆտան ա՛ֆվլըգ սէնէտլէրի սաթը-
 ճըսընըն եանընա գօշպօր իտիքլէրինի կէօրտիւքտէ ,
 պաղըրարագ տէտի քի՝ «Վա, օ ատէմլէր նէգատար
 տէլի տիրէր , քի քէնտի ագճէլէրինի՝ անախտա-
 րը քէնտիլէրինտէ օլմայան սանտըղըն իշինէ աթար-
 լար» : Գօլօնիատա վա՛ղ վէրէն Ֆրանչիսքան ըուհ-
 պանըն պիրի՝ պու քեարըն միւնասիպէթսիզլիղլինի
 ճէմա՛ւթա աղնաթմագ իշին՝ օնլարա տէտի քի՝
 «Վա տինտար ճանլար , սիղէ՝ պիր եէնի միւճիւղաթ
 նագլ էտէճէյիմ : Լյէր պիրինիղլին եարըմ ալ-
 թըն ֆիօրինի վարըսա , տօղըու ճէննէթէ կէօթիւ-
 րէճէք պիր ա՛ֆվլըգ սէնէտի սաթըն ալապիլիւր . վէ

օնպա՝ ֆիօրինին պիր չէյրէյի վարըսա, եինէ Լ՝լա-
հըն փատիճա՛հըղընըն պիր փայընը սաթըն ալապի-
լիւր. վէլաքին էյէր հիչ փարասը եօղըսա, ճէհէն-
նէմէ կիթմէլի տիր: Պու պիր եէնի միւծիւղաթ տէ-
յիւ մի տիր, քի հիչ քիմսէ ագճէսիլ գուրթուլա-
մայօր, վէ սէլամէթի պուլմայօր՝:

Տէցէ Լ Վ իդդէմպերկէ եէթիշիպ, քէնտի մա-
թաընը սաթմաղա պաշլատըղը զէման՝ Լ լուտեր սիւ-
քիւթ էտէմտի: Լ՝ֆվլըգ սէնէտլէրի իւզէրի-
նէ 95 գայիտէլէր եազըպ՝ 1517 սէնէսինտէ Լոկտեմ-
բերին 31 ինտէ, օնլարը գալէ քիլիսէսինին գափու-
լարընա եափը շարըտը. վէ պու գայիտէլէրին իշին-
տէ ա՛ֆվլըգ սէնէտլէրինին պիւթին միւնասիպէթ-
սիվլէյինի պէյտն էթմիշ իտի, վէ տախի հէր քիմ՝
իլէ օլուրսա օլուոն՝ պու մատտէ իւզէրինէ միւճատէ-
լէ էթմէյէ սէօլ վէրմիշ իտի: Պու գայիտէլէր շա-
փուճագ պիւթին Լ յէմէսթանա վէ պիւթին Լ լա-
րոփայա եայըլտըլար: Լէփսի պու միսիլի ճէ-
սարէթէ թա՛աճիւպ էտէյօրուտու. վէ հիչ քիմսէ
պու միսիլի պիր սէօյլէյիշ վէ լիսան իշիթմէմիշ
իտի:

Շօգ ահվալէր պիր եէրէ կէլիպ՝ Խալահի Սէզհէ-
պին եօլլարընը հաղըրլայօրլարտը: Պինլէրճէ
պին Ս օտուալար՝ Պոհնմիսլը գարտաշլար՝ Ս իքի-
ֆին շայիրտլէրի Լ նճիլին թօխումլարընը պօլճա
էքիպ եայմը շարըտը: Ս է հէր քէս կէօղինիւ ա-
շըպ՝ Վիլիսէնին երգըմընը վէ խարապաթըղընը
կէօրմէյէ պաշլամը շտը: Վարողլար էվվէլքին-
տէն յիլատէ վէ ալէսսէվիճէ խալզըն անկլատըղը

տիլտէ վերիւրորդուտու : Այն հեր քէս իլիմէր Թահ-
սիւ էթմէյէ՝ վէ խուսուսա Խպրանի վէ Լաւնսնի
լիսանյարընը էսյրէնմէյէ Թալիպ օլոյօրլարըտը :
Վաթօլիք փափասլարընըն պիլիսիզլիյինի վէ պօ-
զուզլուղունու զէվքլէնմէյէ վէ այրպլամաղա պաշ-
լամը շլարըտը : Պասմախանէնին եէնի իճատը՝ էօ-
միւր՝ Բիթապընը ճէմա՝ աթըն էլինէ վէրիպ՝ ճէմի՝ ի-
լիմէրէ տիւշման օլան Վիլիսէ խատէմէլէրինին իթ-
թիպարընը պօզմաղա զէյատէսինճէ եարտըմ էթտի :

ՓԱՍԼ Գ

Ե՛ղէկ Վիլիսապըն պասմա օլմապը : Լապէրին ի-
լիսապընը : Այլ օլմապըն աթմապըն : Լապէր Ապրի-
պըն :
: :

(Սէնէ 1457 — 1534)

Հինտիսթան Պրահմինէրինին մէշուր պիր մէսէ-
լի վար , քի տէր . “ Սիւպարէք օլսուն օլ ատէմ ” , քի
եազըյը իճատ էթմիշ տիր ” : Պիզ տէ պուսէօհպէթի՝
պասմախանէյի իճատ էտէնին հազգընա տէյէպիլի-
րիզ : Բէսսէվիճէ գըյաս օլունուր , քի պու գըյ-
մէթլի պուլուշուն սահպի Վութթէնպէրկլի Տով-
հաննէս տիր . վէ օնուն շէրիքլէրի տէ Տովհաննէս

Պատուած վէ Պետրոս Շէֆֆէր խտի : Իւր պատարզլարը քիթապ՝ Սաղմոս եախօտ Սէզամիր քիթապը խտի (1457) : Պատուած՝ Սայնցոտ փէք չօգ Լ'զեղ Վիթապար պատտը, վէ սօնկրա Փարիզէ կիթաի . վէ օրատա պատմախանէ սանաւթը տահա թանր լմամըչըտը : Վէ չիւնքի իրէրտէն էլ եազըսը Լ'զեղ Վիթապար պէշ եիւղ ալթընա սաթըլըր լտը, Պատուած ալթմըշ ալթընա սաթմաղա պաշաւտըղընտա, հէք քէո թաւաճիւպտէ գալտը, վէ սաթըլտըրգճա՝ եէնիտէն Լ'զեղ Վիթապար մէյտանա չըգտըղընը կէօրտիւքլէրինտէ, պիւթիւն Փարիզ շէհ-րի պիրի պիրինէ կէչտի . վէ ճիլտլէրի ըուպար ետիպ հէփսինի պիրիպիրինէ պէնկզէր վէ մութապըգ պուլտուգլարը թագտիրտէ տահա զիյատէսի իլէ շաշըպ՝ պու տտէմ սիհիրպաղ տըր տէտիլէր : Վէ Պատուածուն էվլինի պասըպ՝ իչինտէն պիր չօգ Լ'զեղ Վիթապ չըգարտըլար : Վէ սուչու կիպի օնուն իւղէրինէ հէօքմ էթտիլէր . պիրա գըյաս էթտիլէր քի, շէյթանըլա շարթ էթմիշ տիր, վէ քիթապարընըն իչինտէքի գըրմըղը եաղըլարը քէնտի գանըյըլա եաղմըշ տըր : Պագաթ գուլլանտըղը եօլու վէ թէրթիպի թարիֆ էթտիլինտէ, Փարիզին շուրա մէճլիսի օնա ազալտըգ վէ ըուխսաթ վէրտի :

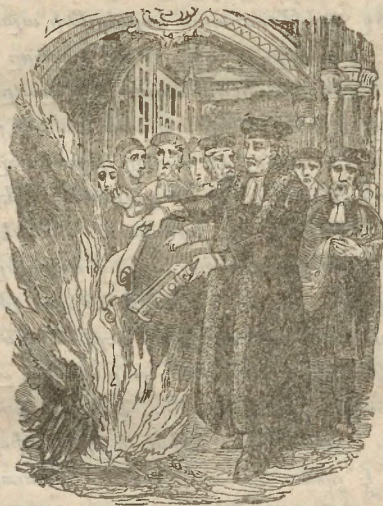
Իւր Լաթինճէ Լ'զեղ Վիթապ՝ 1462 թարիխինտէ պատմա օլտու . վէ իւր Լէմէճէ Լ'զեղ Վիթապ 1467 թարիխինտէ պատմա օլտու : Լիւրօի եըլտան սօնկրա՝ Լարոփանըն ճէմի՝ պաշըլա մէմլէքէթլէրինտէ պատմախանէլէր պուլունուրուտու . վէ չափուլադ ճէմաւթըն իչինէ պինլէրճէ քիթապ-

լար հայրը . շէջլէ քի՝ օվագըթա գատար սալթ
պիր գաջ ալիմ՝ ատէմէրէ մախսուս օլան իլիմ տէ-
տիքլէրի շէյ՝ ալէսսէվէյէ պիւթիւն Վրիսթիանլարըն
քէնտի մալի՝ օլտու : Վ է 1228 թարիխինտէ Վափ՝
Լ՝ զիզ Վրիթապլարըն եայըլմասընա գարշը իւք
Փէրմանընը չըգատըղը վագըթ՝ օ եասագ սալթ զէն-
կին վէ մալիւմաթը ատէմէրին Տագգընա օլապիլիր-
իտի . չիւնքի էլեաղը Լ՝ զիզ Վրիթապլարըն պահասը
փէք եիւքսէք իտի : Սալթ Վ օտուալար պու եա-
սագտան իխրաճ օլմուշլարըտը . զիրա օնլար քէն-
տիլէրի Լ՝ զիզ Վրիթապլարըն էօրնէյինի ալապիլիր-
լէր իտի : Վ էլաքին Լ՝ զիզ Վրիթապլարըն աշաղա
պահայըլա էտինմէք միւմքին օլտուղու վագըթ Վա-
փըն եասաղը՝ Լ՝ զիզ Վրիթապլարըն էտինմէյէ վէ օ-
գումաղա Տավէս էտէնլէրէ գարշը գօյամատը :

Վ է Լ ուտերին եազտըղը 95 գայիտէլէր Տէր եէր-
տէ զիյատէ տիպգաթ իլէ օգունուպ՝ չօգ եէրլէրտէ
տէ մուհապպէթ իլէ գապուլ օլունմալարը իլէ Վա-
փըն ճանը փէք սըգըլըպ՝ Լ ուտերէ էմր ու թէնպիհ
եօլլատը , քի եազտըղը սէօզլէրի կէրի ալսըն :

Լ ուտեր կէրչի օվագըթա գատար Վափա չօգ իթ-
թիպար վէրայէթ էտէյօրուտու , Փագաթ պու մատ-
տէտէ օնուն էմրինի իճրա էթմէյէ միւնասիպ կէօր-
մէտի : Վ է րիճա էթտի քի , տին մատտէսինին
եալընըլ Տաքիմի օլան Լ՝ զիզ Վրիթապլարըն քէ-
լամլարը միւճիւլալինճէ՝ քէնտի եազտըղը քիթապլա-
րըն եանկըլընը իսպաթ էտիպ՝ քէնտինի իսքեաթ
էթտին : Վափ՝ պիր Ֆուգարէ () գոստինեան րուհ-
պանըն արղուսունու էտա էթմէյէ թէնէզզ իւլ էթ-

մէտի . վէ մեղհեպի իսլահ էտիճի Լուտեր հիւ պիր շէյտէն սարսըլմայօր իտիյինի կէօրիւնճէ , 1520 սէնէսինտէ օնու ափօրօզ էտիպ՝ Վիլիսէտէն տըշարը չըգարտը : Սէլսիքին Լուտեր՝ էօմիւր Վէլամընտան կիւն պէկիւն զիյատէ ըշըգ քէսպ էտիպ՝ Զոովմըլա պիւթիւն պիւթիւնէ պօղուշմաղա գարար գըլտը . զիրա էյի պիւլըր իտի քի , Փափըն ճէմի՝ թէհտիտլէրի վէ էօրֆլէրի՝ էօմիւր Վէլամընտա պիր շէյտէսփամաղլար : Սէլ 1520 թարիսինտէ՝ Վեկտեմբերին օնունտա , Սէլգգէմպէրկ շէհրինին գափու-

սունտա պիր չօգ շայիրտլէրին վէ սայիր ատէմլէրին հուզուրունտա՝ Փափըն օլ ափօրօզ քեաղըտընը վէ շէրա՛ւթ քիթապընը աթէշէ եագտը :

Լուտեր պէյլէճէ Փափիսթանլըգտան պըր լտըգ-

տան սօնկրա , տայիմա տաճա գուվվեթլիճէ ճէնք-
 էշտի : Վ է 1521 Թարիխինտէ՝ Վ օրմա շէհրինտէ
 գուրուլան սինադոսուն հուզուրունտա կէօրինմէյէ
 չաղըլտը , քի օրատա իմիէրաթօրուն հուզուրուն-
 տա Թէֆթիշ օլտուն : () նէ՛ Թէհլեքէլի տագի-
 գէ իտի : Հօվհաննէս լուսուն էօլիւմինին վեք-
 րի՝ օնու ումուտտան վէ ճէսարէթտէն տիւշիւրմէլիյ-
 իտի : Փէք չօգ ատէմ՝ օնա նասիհատ վէրտիլէր ,
 քի սինագոսա կիթմէսին , վէլաքին օտալա գօրգմա-
 տը . օնուն պիւթին գուվվեթի վէ ումուտու Հի-
 սուս ուտու : Իմտի օ՛վ օրմա կիթմէյէ եօլա չըգ-
 տը , վէ Լյրֆուրթա եէթիշտիյինտէ , պիւթին սօ-
 գագլար վէ էվէր ասքէր իլէ տօլտու , քի օնուն կէշ-
 տիյինի կէօրսինէր : Վ է օնա պաղըլար՝ Պօղոս
 Բաբեալ Լյուսաղէմէ սօնկ եօլճուլըգ էթտի-
 յինտէ նէ՛ Թիւրլի Թէհլեքէյէ վէ գաղայա օղա-
 տըյըսա , օնուն տա պաշնա օ միսլի պիր գա-
 զա կէլէճէք տիր տէյիւ սէջլէտիքլէրինտէ , օնլարա
 ճէվապ վէրտի քի , “Լյէր Վ Էգդէմպէրկին վէ Վ օրմ-
 սուն արասընտա կէջէտէք եիւքսէլմիշ պիր աթէշ
 եագսալար պիլէ , եինէ պէն Բլաշ Լյֆէնտիմիզին
 իսմի իլէ՝ Սինադոսուն հուզուրունտա կէօրինէճէ-
 յիմ” : Վ է Վ օրմա եագլաշտըղընտա , Թէքրար
 օնա նասիհատ վէրտիլէր , քի քէնտի տիւշմանլարը-
 նըն հուզուրունա չըգմասըն : Լաքին օ՛ “Պէն Վ օրմ-
 սա չաղըլտըմ , վէ էյէր օրատա՝ տամլարտա օլան
 քիրէմիթէր գատար շէյթանլար պուլունսա պիլէ՝
 Վ օրմա կիտէճէյիմ” տէտի : Իմտի Լուտեր սինա-
 դոսուն հուզուրունա չըգտը , վէ օնա էջիւտ վէրտիլէր

քի, քէնտի եաղտըպարընը կերի ալսըն, վէ պունա պիր գըսսա վէ գաթը սէօղիւլէ ճէվապ վէրսին : Լուտեր եիւքսէք սէս իլէ ճէվապ վէրտի քի, «Սիզ պէնիմ եանկըշըգտա պուլունտուղումու Լ'զըզ Քիւթապլարտան իսպաթ էտէմէզսէնիզ, պէն եաղտըլարըմը նէ' կերի ալապիլերիմ, վէ նէ' տէ կերի ալմաղա պօրծըույում : Օ. իրա պիր ատէմ քէնտի խղճմտանքընա գարշը պիր շէյ էտէրսէ, հէմ տէլի տիր, վէ հէմ ֆէնա տըր : Իշթէ պէն պունտան զիյատէ լագըրտը սէօյլէյէմէմ : Հէմէն Լ.լահ պանա եարտըմ'ճը օլտուն.ամին» : Լուտերին տօսթլարը վէ պախուսուս Սաքսոնիանըն Իշէքթօրու Ֆիրետերիկոս՝ պէօյլէ պիր ճէսարէթլի իգրարա հէյրան օլտուլար : Ֆադաթ Պէշինճի Կարոյոս փատիշահ՝ օնու հերետիկոս սըրասընա կէշիրիպ, թէքտիր էթաի : Պու ճիւմլէ իլէ վէրտիյի էմինըք ֆէրմանընը կերի ալմայըպ, օնա ըուխսաթ վէրտի, քի սաղ սէլիմ վէ սերպէսթ կերի տէօնսին :

Վէ 1521 սէնէսինտէ՝ Սայիսին տէօրտիւնտէ Լուտեր Սօրա շէհրինտէն պըր լտըղընտա, եօլտա օնու պիր դաշ աթլըլար զօր իլէ կիպի թութուպ՝ արապատան աշաղա էնտիրտիլէր, վէ օնու պիր աթ իւսթիւնէ օթուրթտուլար, վէ ալըպ էիւրիյիւվէրտիլէր : Վէ պիր դագըմ տաղլար վէ տէրէլէր տօլաշտըգտան սօնկրա, եարը կէճէտէն պիր սա'աթ էվվէլ Վարդպուրկ գալէսինէ եէթիշտիլէր : () աթլըլարը եօլալան՝ Իշէքթօր Ֆիրետերիկոս իմիշ, քի օնուն մէրամը պու իտի քի, Լուտերի պիր էմին եէրէ գօյուպ՝ օնուն պաշընա կէլէն ֆէլաքէթ սավու-

շունճայեաւք, օրատա հըֆզ էթսին : Աւարդ-
պուրկտա օնու իմրախօր Ղահորգ իսմիլէ՛ պիրքի-
շիզատէ հափիս տէյիւ սագլարլարըտը, վէ օրատա
սագալ գօյվէրտի, վէ օ ասիրին պէյլէրի կիպի գը-
լըճ թաշըրտը :

Վալտը քի՛ Լուտեր Աւարդպուրկ գալէսինտէ
քէնտի վագթընը պօշա կէշիրմէտի : Ը՛ղեղ Վի-
թապլարը խալըն տիլինէ թէրճիւմէ էթմէյէ պաշ-
լատը . զիրա էյի պիլիրիտի քի, կերչէքլէյի ճէմա՛-
աթա թանըթմաղա վէ եայմաղա գուվվէթլի եօլ
պու տուր : ()՝ ճէսարէթիլէ պու կիւճ իշէ էլ վուր-
տու . վէ օնա հիշ պիր եարտըմ էտէն եօղուտու :
Ընճագ ()խուս Լփէնտիմիզտէն եարտըմ պուլուպ՝
թէգլէյէ հալա պիւթիւն Վէմէսթանըն Վիլիսէսի
պիր խաղլինէ կիպի թուլթուղու Խնճիլին թէրճիւ-
մէսինի թէքմիլ էթտի : Ա է տախի Լուվմա Վի-
լիսէսինտէ օգունան Խնճիլէրէ թէֆսիրլէր եազտը :
Պու քիթապ փէք չօգ շէրէֆ պուլտու, վէ հէր թա-
րաֆա եայըլտը : ()ն այտան սօնկրա , Ա իգդէմ-
պէրկտէ քէնտի շայիրտլէրինին՝ մապէյնինտէ զու-
հուր էտէն վէլվէլէլէրի տույուպ , Լլէքթօրա տա-
նը շմայարագ՝ Աւարդպուրկ գալէսինի պրագտը կիթ-
տի : Ա է Ա իգդէմպէրկէ եէթիշտիքտէ , զայրէթ
էտիպ օնլարը պիրիպիրի իլէ պարը շտըրտը , վէ պիր
գաչ էսքի լիսանլէրէ վուգուֆ օլան տօսթլարընըն
եարտըմ իլէ, պիւթիւն Ը՛ղեղ Վիթապլարըն թէր-
ճիւմէսինի թէքմիլ էթտի : Ա է օ թէրճիւմէ 1534
թարիխինտէ պասմա օլուպ՝ պիր ճիլտ օլտու : ()նուն
իշ արգատաշլարընըն էն մէշհուրու Վիլիպպոս Սէ-

լանկտոն իտի, քի Պատենին պեյլիք Տուգալըղընըն
 շէհրի Պրէթէնտէ տօղմուշուտու : Վէ կերէք
 իլմի վէ կերէք տինտարըղը իչիւն նամը սեյլէնի
 իտի, քի օնուն տէրէճէսիզ հաղիմ վէ դաթըլ գա-
 պլյէթի՝ չօգ տէֆա ի ռատերին ամէշի մէշրէպինի
 վէ հերարէթինի թէսքին էթտի :

ՓԱՍԼ Դ

Իսլահի Ս'եզէպին իլէրէթէն : Ի դարին Էօթե-
 թէ : Ընկալուի շէհրէնի օլտն պուրը :

(Սենէ 1519 — 1555)

Ի նճիլին Ը'զիզ թալիմաթլարը՝ ի ռատերին հատսըզ
 հիսապսըզ վազլարըլըլա՝ պախուսուս օնուն պե-
 յիւք վէ քիւչիւք թալիմ քիթապլարը վէ օնուն
 իլահիլէրիիլէ՝ հեր եերէ եպըլտը : (Նուն շա-
 յիրտլէրի վէ տօսթլարը տախի՝ կերչէքլիյին եպըլ-
 մասընա ճէհտ էտերլէր իտի : Հեր եերտէ ֆըրգա
 ֆըրգա օլմուշլարըտը, վէ քիմի փափա՝ քիմի տէ ի ռ-
 տերէ թարաֆ էտերլէր իտի : Վէ 1519 թարիխին-
 տէ փափըն պիր էլըիսի՝ Սէմէսթանը տօլաշըպ՝ տիգ-
 գաթ էյլէտի, քի տայմա տէօրթ առէմտէ իւչիւ ի ռ-
 տերէ սահապէթլիք էտեր իտի, վէ սալթ պիրի շուղ-
 մա եպիսկոպոսունա թարաֆ էտեր իտի :

Յովհաննէս Եւէքթօրուն կիւնիւնտէ, Սաքսոնիա-
տա Իսլահի Ս'եզհէպ փէք չօգ իլէրլէտի : Ըզար
ազար ըլճդ պիւթիւն ճէմա'աթըն իջինէ կիրէյօրու-
տու . վէ ազար ազար եանկըշ ատէթլէրի թանըյըպ
րէտտ էտէյօրլարըտը, մանասթըրլարը թէրք էտէ-
յօրլարըտը, վէ պիլկիսիզ վէ'աճմագ փափասլարըն
եէրինէ' տինտար վէ ալիմ վաղճըլար գօյօրլարըտը :
"Լէնի թալիմաթ" էանի Ինճիլ' Բոմբէրանիատա'
Վ'ուրդէմպէրկտէ' Պատէտէ' Պրանտէպուրկտա'
Հօլսթէյնտէ' Սիլէզիատա' Պոճեմիատա' Լուսակ-
տա' Ս'էքլէնպուրկտա' վէ Ղէմէսթանըն տաճա
սպիր չօգ շէհիրլէրինտէ վէ սէմթլէրինտէ սէվինճ
իլէ գապուլ օլունտու : Վ'է 1526 թարիխինտէ
Սայիսին տէօրտիւնտէ' Իսլահի Ս'եզհէպէ թէվապի
օլան պէյլէր' քէնտի տիւշմանլարընը գարշը գօմաղա
վէ Լուտերին թալիմաթընը Տըֆը էթմէյէ' Թօր-
կաւտա պիր մուահիտէ էյլէտիլէր . վէ 1529 թարի-
խինտէ Լ'պրիլին 19ունտա' Սփայրտա գուրուլան Սի-
նադոսուն թէնպիշլէրինէ գարշը Բ'րո'լէտ' եախօտ
րէտտի իգրար էթտիլէր . զիրա օլ սինադոս'քէնտի-
լէրինի սէյլէթմէմիշ իքէն, վէ օնլար զայիպ ան էլ
մէճլիս իքէն, օնյարըն իւլէրինէ Տէօքմ էթմիշ իտի :
Վ'է պու մատտէտէն էօթիւրիւ օնլար Բ'րո'լէտ'ադ
տէնիլտիլէր : Վ'է 1530 թարիխինտէ Ինճիլի Վրիս-
թիանլար' Լ'կզպուրկուն Սինադոսունա պիր իգ-
րար կէօնտէրտիլէր, քի օնա Լ'իպու'րի Իգրար տէ-
նիլէր . վէ օնու իւլ Եւէքթօր պէյլէր' եիրմի Տու-
քա' եիրմի տէօրթ Վ'օնթէ' տէօրթ Պարոն վէ օթուզ-
ալթը ազատ շաճանէ մէմլէքէթլէր իմզալամըշտը-

լար : Լնճամբ 1532 սէնէսինտէ՝ օնլարա զամիր սերպէսթիյի իհասան օլունտու :

Սէ 1546 Թարիսինտէ Վետրվարն 18ինտէ՝ Լոյզէպէնտէ Լուտեր ալթմըշ իւչ եաշընտա էօլտիւ : Սէ օնուն սօնկ սէօզէրի պունլար տըր . “Լա Վէտէր, պէնիմ րուհումու սէնին էլէրինէ Թէսլիմ էտէրիմ . եա՛ Բապպ կէրէքլիյին Լլաշը՝ սէն պէնի սաթըն ալտըն” : Լուտեր տիւնետանըն պէյիւքէրինէ հէր նէ դատար սերթիլք վէ գալիլք կէօսթէրիրսէյիտի, չօճուգլարա տա օգատար հազիմիլք վէ սաֆտերունլուգ էտէր իտի : Պէյիւք Թէսլիքէլէր իշինտէ՝ տայմա քէնտի Լլաշընա կիւվէնտի : (Նուն Թա՛լիմաթլարընըն շէօհրէթի՝ վէ սահիհ Խնճիլի՝ Վիլիսէնին իշինտէ տայմա միւթէպէր օլմաւընըն սէպէպի շուտուր քի, օնուն Թալիմաթլ ինսան իճատը օլան գանունլարա գօնուլան ճէմի՝ ումուտլարը պօշա չըգարըր, վէ սալթ Ֆիսուս Վրիստոտուն վասիթասըյըլա Լլաշըն ճապա մերհամէթինէ օլան իմանը սապիթ էտէր, վէ սէլամէթ եօլուսալթ օտուր տէր : Լուտերին իսմի՝ վէ Լլաշըն լութֆու իլէ օնուն եափաղը իշէր վէ քիթապլար՝ Սէմէսթանտա Ֆիսուս Լֆէնտիմիզին Վէլամընա Թապի սատըզ Վրիսթիանլար պուլունտուգճա՝ օրստա տայիմա եաշայաճադլար :

Վիլիսէյէ պու գատար խըզմէթ էտէն պու ա՛ղիմ զաթըն էօլիւմինտէն պիրազ սօնկրա, պէյիւք պիր նիզա գօփտու : Պէշինճի կարուս Վիլիսէյի գօվալամաղա պաշլատը : (Նուն իշի իպթիտա րասթ կէլտի, վէ Սաքսոնիանըն Լյէքթօրունու վէ Էսսին

պէսինի մահպուս էթտի : Սէլաքին Սաքսոնիա-
նըն Լէքթօրու Սաւրիկիոս՝ ընթորմաթլարըն եանի
խսլահօլմուշլարըն ումոտունու գալիլէտի . վէօնու
փարլազ ֆուլթուհաթլարը՝ նիզայը տէֆ էթտիլէր :
Սէ 1552 թարիխինտէ՝ Բասսաւըն ահտինամէսի
լէ պարըշ օլտու : Սու պէյ կէրէի ֆուլթուհաթ
էթտի , ֆագաթ Լուսէպուրկա եագըն՝ էօլիւմ տէ-
րէճէսինտէ եարալանտը . վէ տիւշմանտան ալընան
64 պայրաղը կէօրտիլինտէ , ֆիղան էտէրէք տէ-
տի . “Ը էօհրէթին պօշ միւհաղալարը՝ մէզարըն
քէնարընտա նէյէ՞ եարարլար” : Լնճամը Բա-
լէպուրկա՝ 1555 թարիխինտէ , Լէզպուրկա իմ-
զալանան պարըշ ահտինամէսի իլէ թէքմիլ զամիր
ազատըղընա մալըք օլտուլար :

ՖԱՍԼ Ե

Սկզբնաւոր Էրզրումնի իւրաքանչիւր Սկզբնաւոր :
Օգտնել :

(Սկզբ 1518 — 1528)

Երբեք թանաք ընդ շամտան իւրթիւնէ գոնմուշ
իքէն , Յիսուս Լիֆէնտիմիլ Սկզբնաւոր տա քէնտի
իշնի իլէրի կէօթիւրիւրի ուտու : Ուրիկ Օգտնել-
լիոս՝ 1484 թարիսինտէ Յունվարըն պիւրինտէ՝ Ռօկ-
կինպուրիւն պիւր քէօյիւնտէ սոզմուշ ուտու : Պու-
քիմնէ տալի Լնճիլին պայրաղընը եօգարը գալտըր-
մաղա պաշլատը : ()տա Լուտեր կիպի՝ Լլաճըն
Լ՛գիլ Բէլամընտան ընդ վէ մալիմաթ թահսիլ
էտիպ՝ Լոռվմա քիլիսէսիւնին գուճաղընտա պէսլէնէն
մէքրուճ եանկըլըլարը գարըն գօմաղա մէճպուր
օլտու : Իսլահի Սկզբնաւոր պաշ օլան պու իքի
քիմնէլէրի ճանլատան իման պիւր իտի , վէ իքիսի տէ
պիւրպիւրէրինի թանըմայարագ , վէ պիւր թանէճիք
վէ մուգթաղի թէմէլին՝ եանի Յիսուսուն՝ Բապպ
Լլաճըն իւղէրինէ պինա օլունան Բիլիսէյի թէլէֆ
էտէն սըրըր փէնչէ եարասընը կէօրմէլէրի իլէ՝ աղ-
լայըպ Ֆիղան էտէրլէր իտի : Լնճիլին ճէմի՝ Տայաթ
վէրիճի թալիմաթլարընըն Տագընտա իքիսինին տէ

զիւհամիւ վէ միւհազասը պիր իտի . ֆագաթ
 Բապպըն Լխշամ Դա՛ամը սըրրը խուսուսունտա աշ-
 րը յըտը : Օլունկընոս՝ Բապպըն Լխշամ Դա՛ամը՝
 Վրիստոսուն էօլիւմիւնիւն սատէ զիքրի տիր՝ տէր-
 իտի : Լուտեր՝ էքմէյին վէ շարապըն իչինտէ Յի-
 սուսուն սահիհ թէնի մէվճուտ տուր՝ տէրիտի :

Պու այրը զիւհամէր Խնճիլի Վրիսթիանլար իբի
 ֆըրգայէ՝ եանի Լուտերանլարա վէ Ռիֆօրմաթլա-
 րա պէօլիւնմէյէ սէպէպ օլտու : Վէ Հոռվմտան
 պորըմը Վրիսթիանլար պու կիւնէտէք պու խիմ-
 էր իւէ գիքր օլուրլար . վէ լաքին պու ֆէրգ կիթ-
 տիքճէ պօղուլմատա տըր :

Խնճիլին վաղը՝ Փափիսթանլըղըն եանկըլըրգլա-
 րընա զայէթ զըտտ օլտուղունտան՝ մութլագա օեանկ-
 ըլըլըրգլարտան մէնֆա՛աթ պուլանլարը քէնտինէ
 պէօյիւք տիւշման էտէճէյիտի : Վլագա Փափըն
 էլէխի վէ Փափ քէնտիսի՝ Խալահի Սէզհէպին իւեր-
 լէմէսինի գարշը գօսաղա չօգ չալըշտըլար : Լա-
 սաննանըն՝ Ղօնսթանչանըն վէ Պալըն եպիսկոպոս-
 լարը՝ Խնճիլի վաղճըլար ալտատըճը տըրլար, վէ զա-
 գէպէ վէ գաթլէ միւսթաւհադ հերետիկոսլար տըր ,
 վէ Լ՝զիզ Վրիթապլարը խաղըն անկլատըղը տիլտէ
 օգուսագ՝ հէր ֆէնսլըղըն սէր չէշմէսի տիր տէյիւ
 չօգ պէյաննամէլէր եազտըլար : Րուհպանլար էլ-
 լէրինտէն կէլտիյի գատար ճէմա՛աթը Խալահի Սէզ-
 հէպ զայրէթինտէ օլան քիմսէլէրէ գարշը այաղա
 գալտըրմաղա չօգ ճէհտ էթտիլէր : Վլէլաքին Լե-
 լահըն Րուհու քէնտի գուլարընը ճանլատըրըրտը

վէ օնլարը պիր ա՛ղիզ ճէսարէթ իլէ տօլտուրուրու-
տու , քի ճէմի՝ թէհլիքէլէրի պիր շէյ եերինէ սայ-
մասընլար :

Վէ 1520 թարիխինտէ Յուրիխտէ՝ կերչէքլիյէ
եիւրէքտէն եափըշան 2000 ճան պուլունտու : Վէ
1523 թարիխինտէ՝ օրանըն զապիթի վէ հաքիմլէրի
էմրէթտիլէր , քի օ մէմէքէթին իչինտէ պիր աշիքեար
միւճատէլէ մէճլիսի օլտուն . վէ Վաթօղիք իլէ Բրո-
թէսդանգ տին խօճալարը՝ հէր պիրի ելինտէն կէլտի-
յի գատար քէնտի գապուլ էթտիլի թալիմաթլարա
սահապէթլէք էթմէք իչին , քէնտի գըլասլարընը
սէյլէսինլէր : Պու միւճատէլէնին մէֆհումու պու
օլտու քի , Յուրիխին հաքիմլէրի վէ ահալիսի էլամ
էթտիլէր քի , Օլւինկլիոս Ինճիլին ա՛ղիզ թալի-
մաթլարընը վազ էթմէյէ տէվամ էթսին . վէ Վի-
լիսէ խատէմէլէրինին պագը ճիւմլէսի՝ Լ՛ղիզ Վի-
թապըլա իսպաթ էտէմէյէճէքլէրի մատտէյի՝ քիմէյէ
թէքլիֆ էթմէսինլէր : Պու պիրինճի միւճատէլէտէն
սօնկրա , իքի միւճատէլէ տահա օլտու , վէ օնտան
սօնկրա Յուրիխլիլէր փէք գապա պագըլ իթթիգատ-
լարըն պիր գաշընը թէրք էթտիլէր : Պին պէշիւզ
եիրմի պէշ թարիխինտէ Լ՛պրիլին իչինտէ՝ քիլիսէ-
լէրտէն ա՛ղիզլէրին սուրէթլէրի գալտը , պատարագ
եասագ օլտու , վէ հաքիմլէր էմրէթտիլէր , քի Բապպ
Լ՛խշամ Դա՛ամընըն սըրըր՝ Ինճիլէ մութապըգ օլան
թէրթիպ իւզրէ իճրա օլունտուն : Պալ վէ Շաֆ-
ֆուսէն տէ 1528 թարիխինտէ սէմալի ըշըղըլա միւ-
նէվլէր օլտուլար : Նէմչէյէ միւթա՛ալիգ Վփիչէրա-
նըն պէյիւք փայը՝ Հոովմանըն հէօքմիւնտէն չըղտը ,

վէ Քրիստոսուն ա՛ղիզ Խնճիլինի գապուլ էթ-
տի : Ս է սալթ պազը քիւշիք սանճադլարընտա
սաքին օլունլար՝ տայմա պիր քէօր ինատ իլէ Խաւ-
հի Սէղհէպէ օնլարը տալէթ էտէնլէրի գարշը գօ-
տուլար :

ՓԱՍԼ 2

Սիւնլարա՛ Պէրնա վէ Ս օր սանճադլարընտ Խաւհի
Սէպէնլի :

(Սէնէ 1525 — 1526)

Օվազըթլար Պէրքթօլտ Հալէր՝ Պէրնատա Խն-
ճիլին թա՛լիմաթլարընը վազ էտէր իտի : () Իպ-
թիտա գօրգարագ տալիւանըյօրուտու , վէլաքին
սօնկրա ճէսարէթ վէ զայրէթ իլէ իշէրինի իլէրի
կէօթիւրտիւ : Ս է 1525 սէնէսինտէ ճէմի վազճը-
լարա էմր օլունտու , քի Խնճիլի սերպէսթ վազ էթ-
սինլէր , Փազաթ Խ՛ղիզ Վիթապլարտա պուլու-
մայան շէյին իւզէրինէ վազ վէրմէսինլէր : Ս է
1528 թարիսինտէ Պէրնատա պիր աշիքեար միւճա-
տէլէ օլտու , վէ 19 կիւն սիւրտիւ . վէ օնուն տանէ-
թիճէսի Յօւրիսինքի կիպի օլտու : Յիսուս Լ՛Ֆէն-

տիմիզ օրատա հեռքիւմէն իլէ իշինի եիւրիւթտիւ-
րիւյօրուտու . փափիւթանլըզ վէ օնուն եանկլըշլըզ-
լարը՝ ըուհուլա վէ կերչէքլիք իլէ օլան իպատէթէ
եէր վերիպ՝ նապէտիտ օլտուլար :

Վէլաքին Յիսուս Լփէնտիմիզ՝ Վրանսայա թապի
օլան Սվիչերանն թարաֆընը՝ դարանլըզտա պրազ-
մաղա իսթէմէտի . վէ օնա մերհամէթ էտիպ՝ Կուլի-
էլմու Վարէլ իսմինտէ քէնտի գուլարընն պիրինի
եօլատը , քի օրատա Խնճիլին թա՝ լիմաթընը վաղ
էտիպ՝ փէք չօգ ճէմա՝աթ փէյտա էթտի :

Կերչի փափասլար՝ զապիթէր վէ ճէմա՝աթ օնա
զըտտ տուրուրլարըտը , վէլաքին օ ապա քէնտի ճէ-
սարէթինի վէ իշլէրինի թէրք էթմէտի : Պէրնա-
նըն շուրասը՝ 1527 տէ Սնարտ այընտա օնա պիր
իգիննամէ վէրտի , քի Լփլտա վաղճըլըզ էթսին :
Վէլաքին օ () լլօնտա՝ Ուէքստէ վէ օնլարըն ճիվար-
լարընտա տա վաղ վէրիր իտի : Փափասլար՝ Խս-
լահի Սէզհէպին իլէրլէմէսինտէն գօրգուպ՝ էլլէրին-
տէն կէտիլի գատար ճէհտ էթտիլէր , քի Վարէլի
օրատան գօվտուրսունլար . վէ Վարէլ՝ Լփլի թէրք
էթմէյէ մէճպուր օլտու . ֆադաթ աղ վազըլմտան
սօնկրա Պէրնա պէյլէրինին պիր մէքթուպուլուլա
թէքրար օրույա տէօնտիւ . զիրա մէքթուպուն իշին-
տէ եազըլմը շըտը . քի , օնա սահապէթլիք էտիպ պիր
մա՝աշ վէրսինլէր , վէ Խնճիլի թէքմիլ սերպէսթլիք
իլէ սանճարըն հէր թարաֆընտա ճէմի՝արզուլէյէն-
լէրէ վաղ էթսին : Պու մատտէյէ՝ փափասլար
տահա զիյատէ խըրսլանըպ՝ գարշը գօմաղա իսթէ-
տիլէր իսէ տէ , էլլէրինտէն պիր շէյ կէլմէտի :

Ղաւսաննանքն եպիսկոպոս Վիլիսէսի օվագրթա
գատար խալահի Սէղհէպտէն պիհապեր իտի : Ղաւ-
սաննանքն Վիլիսէ խատէմէլէրի՝ զապիթլէրի վէ-
պիւթիւն ահապիսի Ղուտերականըգտան իբրահիմ
տիպ՝ կերի տուրուրլարըտը : Վէլսքին Տիսուս Ղ-
ֆէնտիմիզ քէնտի փատիշահըղընը սապիթ էթմէ-
յէ իսթէտիլի վապըթ՝ ինստն ագլընքն վէ ֆէրասէ-
թիւնին գուրտուղու զէմիւնլէրի պօզար :

Պին պէշեիւզ սթուզ ալթը սէնէսինտէ՝ Պէրնալը-
լարըն եէտի իլէ Վօտ շէհրինին ֆէթհ օլունմասը՝
խալահի Սէղհէպիւն իլէրլէմէսինէ պիր պէօյիք գա-
փու աչտը : Պէրնա հիւքիւմտարը վէ պէյլէրի խա-
լահի Սէղհէպի գապուլ էտիպ՝ օնա զիյատէ սահա-
պէթլէք էթտիքլէրինտէն, էլլէրինտէն կէլտիլի գա-
տար ճէհտ էթտիլէր քի, Վօտ շէհրինտէ տէ օնու
թէմէլլէշտիրսինլէր : Վէհէր քէսին զհհինի աչ-
մագ վէ միւնէվվէր էթմէք իչիւն՝ 1536 սէնէսինտէ
Հօկտեմբերին պիրինտէ էմր էթտիլէր քի՝ Ղաւսան-
նատա ալէսսէվիլլէ վէ աշիքեար պիր միւճատէլէ մէճ-
լիսի օլուն : Շէմի՝ սանճագլարըն քիլիսէսինին գա-
փուսունա պիրէր պէյաննամէ եափըշտըրտըլար, քի
ճէմի՝ Վաթօլիք վէ Ռոթէսդանգ տին խօճալարը
պու միւճատէլէտէ պուլունսունլար, վէ ճէմի՝ ճէմա-
աթլար քէնտի թարաֆլարընտան օրայա պիրէր վէ-
քիլ եօլասընլար, քի քէնտի մէմէքէթլէրինէ տէօն-
տիւքլէրինտէ, կէօրտիւքլէրի վէ իշիթտիլէրի շէյ-
լէրի նագլ էտէպիլինլէր : Վէպու պէյաննամէ-
նին իչինտէ տինէ միւթալիզ օն մատտէ իշարէթօլ-
մուշուտու, քի օնլարըն իւղէրինէ միւճատէլէ օլա-

ճաղըտը . վէ ընկարը ֆարէլ հաղըրլամը շտը , քի
 ընկար պունկար տըր :

1 . Խնսանըն փաքա չըգմասը խոսուսուսուտու պիր
 եօլ եալընըղ Մ'ղեղ Վիթապ կէօսթէրիր , չքի օ պիր
 տէֆա գուրպան օլմուշ Հիսուս Վրիստոսա խման
 կէթիրմէք տիր :

2 . Մ'ղեղ Վիթապ' էօլիւլէքտէն տիրիլմիշ' կէօ-
 յէ չըգմիշ վէ Փէտէրին սաղ թարաֆընտա օթուր-
 մուշ Հիսուս Վրիստոսու քէնտի Վիլիսէսինէ պիր
 թանէճիք Պաշ վէ կէրչէք Պաշքեաշին վէ Միլանճը
 վէ Հէֆա'աթմը թանըր :

3 . Մ'ղեղ Վիթապ' Մլաճ Վիլիսէսի տէյիւ'
 սալթ Հիսուս Վրիստոսուն գանընտան քէնտի սէ-
 լամէթլէրինի պէքլէյէնլէրի' վէ սալթ ընուն Քէ-
 լամընա իթթիգատ էտէնլէրի վէ թէվապի օլանկա-
 րը տէր :

4 . ՊուՎիլիսէ կէրչի սալթ Մլաճա մալիւմ' տիր ,
 ֆադաթ պու ճիւմլէ իլէ քէնտինին այընլարը վար
 տըր , քի ընկարը Հիսուս Վրիստոս գուրմուշ տուր ,
 վէ ընկարը կէօրինիւր վէ թանըլըր : Ա'է պու ա-
 յընլարը' վաֆթիղ վէ Րապպըն Միշամ Վա'ամը
 սըրըլարը տըր :

5 . Վիլիսէ' Մլաճ Վէլամընը վաղ էտէն վէ
 պու ա'ղիղ այինլէրի իճրա էտէնտէն պաշգա փափաս
 եախօտ խըղմէթճի թանըմաղ :

6 . Վիլիսէ' կիւնահլարըն ա'ֆվ օլունմասը իչին
 Մլաճա օլան իգրարտան պաշգա իգրար թանըմաղ .
 վէ Մլաճտան ալընան ա'ֆվտան պաշգա ա'ֆվ թա-
 նըմաղ . վէ հէր քէս քէնտի կիւնահլարընը Մլա-

հա իգր ՚ր եթմէլ տիր . զերա սալթ օ ամփվ էտէ-
պիւր :

7. Վէ օլ Վիլիսէ՝ Լլահըն Վէլամընտա պոյ-
րուլմուշ իպատէթտէն պաշգա իպատէթ թանըմազ ,
քի օ Լլահ վէ գարտաշ մուհապպէթինին իւզէրի-
նէ պինա օլմուշ տուր : Վէ օնուն իչին Վիլիսէ՝
պիր թաղըմ մեզհէպի չիւրիւտէն հատսըզ հիսապ-
սըզ պընլարը՝ (եանի սուրէթլէրի վէ տահա պաշգա
օ միսիլի շէյլէրի) ըէտտ էտէր : ՝

8. Վիլիսէ՝ եալընըզ պիր տիննեա զապիթի թա-
նըր , վէ օ Լլահտան նասպ օլմուշ տուր , վէ մեմլէ-
քէթին ըահաթլըղընը հըֆըզ էթմէք իչին մուգթա-
զի տիր : Վէ օլ զապիթ Լլահա գարշը պիր շէյ
թէնպիհ էթմէտիքձէ՝ հէփսի օնա իղաթ էթմէ-
յէ պօրճլու տուր * :

Տօգուզունճու վէ օնունճու մատտէլէր եաթօտ գա-
նունլար՝ փափասլարըն էվլէնմէմէսինի վէ դա՛մա-
լարըն ֆէրգինի ըէտտ էտէրլէր :

Պու միճատէլէ եէտի կին սիւրտիւ . Քրոթէս-
դանդլարըն պաշըճա միւթէքէլիմլէրի՝ Փարէլ՝
Վ իրէլ վէ կալվին իտի . վէ Վաթօլիքլէրինքի՝
Պլանքէրօզ հէքիմ՝ Տրօճի վարդապետ վէ մահալէ
փափասը Աիքօտ ուտու :

ՖԱՍԼ Ե

ՂԵՆԵՎԼԱՆՆԸ ԽԱՐՀԻ ՍԵՎԷՊԻ :

(ՍԷՆԵ 1532—1536)

Պին պէշերւղ օթուղքիտէն եվմէլ՝ ՂԵՆԵՎԼԱՆ տա-
հա Հոռվմա Քաթօլիքլիկնին ղալադլարընն իչին-
տէ զարգ օլմուշուտու : Քրիստոսուն իքի սատըգ
գուլարը՝ Պերնանն վազճըլարը վէ Քիլիսէ խատէ-
մէլէլի օլան Ֆարէլ վէ Սաուլնիէր՝ օ սէնէ պու մէմ-
լէքէթտէն կէչէր իքէն, օրայս պիր միգտար էյի թօ-
խում էքտիլէր : Պիր գաչ ճանլար օնու գապուլ
էտիպ՝ մէյվէ վերտիլէր : Փափասլար պու քիւչիւք
Խնճիլի ճէմաձաթընը կէօրտիւքլէրինտէ տէրէճէսիգ
թէլաշ էթտիլէր : Վէ պիր մէճլիս էտիպ՝ օ իքի
վազճըլարը քէնտի հուզուրլարընա կէթիրթտիլէր,
վէ օնլարա չօգ սիթէմլէր էտիպ՝ պաղըըշարագ տէ-
տիլէր : “Եւ ալլազ վէ շէյթան Ֆարէլ՝ սէնին պու-
րատա նէ՞ իչին վար . նէյէ՞ պուրասընը տա պիրիպի-
րինէ կէչիրիյօրսուն . նէ՞րէտէն կէլտին, վէ պուրայա
նիգի՞ն կէլտին, վէ սէնի պու մէմլէքէթէ քիմ կէ-
թիրթտի” : Իմտի Ֆարէլ ճէվապ վէրտի քի, “Պէն
շէյթան տէկիլիմ, պէն իսուս Քրիստոսու վազ

էտէյօրում, քի օ պիղիմ կիւնահըմըզ իչին խաչա
չըզըպ էօլտիւ, վէ պիղի փաքա չըգարմագ իչին էօ-
լիւլէրտէն տիրիլտի, շէյլէ քի օնա ինանանլար՝ է-
պէտի էօմիւրէ մալիք օլաճագլար, վէ ինանմայան-
լար՝ հէօքմ օլաճագլար : Վէ պու նիյէթ իլէ՝ պէն
պիղիմ էյի Փէտէրիմիզ Մլաշտան՝ Յիսուս Քրիս-
տոսուն էլլիսի տէյիւ եօլանտըմ . վէ պաշգա շէյ
իչին ճէհտ էթմէմ, իլլա քի պիւթիւն տիւնեա օնու
գապուլ էթսին . վէ պէն պու մէմէքէթէ՝ աճապա
պուրատա պէնիմ վազըմը տիյնէյէն պուլունուրմու
տէյիւ սընամագ իչին կէլտիմ . վէ էյեր սիզ թէ-
համմիւլ էտիպ, պէնիմ սէօղիւմիւ իչիթմէյէ իսթէր-
սէնիզ, պէն քէնտի տինիմի վէ վազ էթտիյիմի իս-
պաթ էթմէյէ էօլիւմէտէք հազըրըմ” : Փափասլա-
րն պիրի տէրէճէսիզ խըրսլանըպ՝ այաղա գալգտը,
վէ՝ “Մլաշա գարշը քիւֆիւր էթտի . շահատլա-
րա հաճէտ գալմատը . օ էօլիւմէ միւթաճագ տըր,
Ուօնա՝ Ուօն ըրմաղընա . տահա էյի տիր քի, պու
ֆէնա լուտեր էօլսին, վէ տէյիլ պիւթիւն ճէմա՝
աթը ալթիւսթ էթսին” տէյիւ պաղըրտը : Իմտի
պէյիւք վէքիլին պիւ խըզմէթքեարը տապանճասը-
նը տօլտուրոյօրուտու, քի Ֆարէլի էօլտիւրսին,
վէլաքին Մլաշ պրագմատը, քի օնուն գանընա կիր-
սինլէր, վէ տապանճա փարչա փարչա օլտու : Պու
իքի վազըլար՝ պիր գաչ Ինճիլի տօսթլարըլա պէ-
րօպէր կիւճպէլա օրատան սաղ սէլիմ տըշարը չը-
գապիլտիլէր, վէ կէմիյէ կիրիպ՝ Լրանտօօնա կիթ-
տիլէր :

Վէ Ղէնէվրատաքի Բրոթէսդանդլար՝ սէս չըգար-

տրդարը կիպի սիւրկինէ կիտէճէքէրինի կէօրտիւք-
 էրինտէ՝ Պէրնայա կիթտիէր, քի օրատան պիր իմ-
 տատ ալսընլար : Պէրնա հէօքիւմտարը Ղէնէվրա
 շուրասընա եազտը, վէ օնու մէճպուր էթտի, քի
 Խնճիլին սէրպէսթ վազ օլունմասընա ռուխսաթ վէր-
 սին : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ փափիսթանլարըն
 մապէյնինտէ թէքրար վէլվէլէ գօփտու : փափաս-
 լարըն ֆիթ վէ իպրէթ վէրմէսի իլէ խալգ սիլահա
 տաւրանտըլար : Վէ Բրոթէսդանդլարտան տա
 ալթմըշ քիշի գատար տապանճալարընը ալըպ՝ քէն-
 տիլէրինի հըֆլ շէթէյէ պաշլատըլար : Վէլաքին
 օնլարըն խասմի պիր գաչ եիւզ քիշի վարըտը : Վէ
 գան տէօքիւլմէյէ պաշլատըլը զէման՝ պարըշը սէ-
 վէն Բրոթէսդանդըն պիրի՝ օնլարը պարըշտըրմաղա
 չալըշտը : վէլաքին օ հանչէր իլէ վուրուլուպ՝ անիտէ
 տիւշտիւ էօլտիւ : Վէ պիրիպիրլէրի իլէ տէօյիւշ-
 մէյէ պաշլայաճագլարը զէման՝ Պրայպուրկտան՝
 Ղէնէվրանըն միւթէֆիգ շէհրինտէն պազիրկեանլար
 իւսթէ կէլտիլէր : ()նլար տօսթեանէ վէ հէմշէհ-
 րի կիպի՝ իքի թարաֆա տա կիւզէլ նասիհաթլար
 վէրտիլէր : Բրոթէսդանդլար չափուճագ օնլարըն
 նասիհաթընը տիյնէտիլէր : վէլաքին փափասլար վէ
 օնլարա թապի օլանլար իսթէրլէրիտի քի, պու տա-
 վայը սիլահըլա քէսսինլէր, Լաքին Պրայպուրկ-
 շուլար տէտիլէր : «Մ աղլար՝ սիզէ ռէճա էտէրիզ,
 քի պուգատար սէրթլէք վէ քիպիրլէք էթմէյէսինիզ,
 զիրա էյէր տէօյիւշէճէք օլուրսանըզ, պիզ սիզին
 թարաֆընըզտան պուլունմագտան իսէ՝ օնլարըն թա-
 րաֆընտա պուլունմասընը տահա զիյաքէ արզուլէ-

րիզ . զերաւ օնլար պաշգա առէմէր տիր , վէ սըրալը
սէֆէր էթմէյի սիզտէն էյի պիլիւրլէր” : Վ 1533
տէ Սարտըն 30 ունտա պարը շ իմլաւանտը : Վրի-
լիսէ խատէմէսի վազճըլար՝ տայմա Պէրնալը մուրա-
խասլարըն եէտի իլէ գուվվէթ վէ իմտատ պուլուպ՝
օրատա սաքին օլուլլարըտը , վէ իշլէրինէ տէվամ
էտէրլէր իտի . վէ Խալահի Սէզհէպ կիւն պէ կիւն
արթըպ շէրէֆ պուլուր՝ վէ քէնտի խասիմէրինէ վէ
էնկէլ օլանլարա գարշը տուրուրուտու : Վրաթօլիք
փափասլարը՝ քէնտի պաստըգլարը զէմին չէօքմէտէ
օլտուղունու կէօրտիւքլէրինտէ , զայէթ խըրսլանըպ՝
պու վազճըլարը պաշլարընտան տէֆ՝ էթմէյէ պիր
եօլ արատըլար : Ինճամը օնլարը զէհիրլէմէյէ գա-
րար գըլտըլար : Սաթ Վ իրէթ զէհիրլի պիր չօր-
պա եէյիպ , աղ գալտը քի էօլիւյօրուտու : Վ Էլա-
քին ֆէնա ատէմ պիր իշ եափարսա , զարարը եինէ
քէնտինէ տօգանըր . օ փափասլարըն մէրհամէթսիզ
հարաքէթի վէ զալըմլըղը մէյտանա չըգըպ աշիքեար
օլտուղունտա , Վրաթօլիք փափասլարընըն իթթի-
պարը եէրէ կէչտի : Վ Է պիր չօգ Ֆրանսըղլար՝ Խա-
լահի Սէզհէպի գապուլ էթմէլէրի իլէ ֆիրար է-
տիպ , Ղէնէվըպա կէլտիլէր . վէ Ինճիլի Վրիլիսէյէ
գաթըլըպ՝ օնուն տիւշմանլարընըն Փասիտ ֆիքիր-
լէրինէ գարշը տուրմաղըլա՝ զկյատէսինճէ օնա շէ-
րէֆ վէրտիլէր :

Ղէնէվըպա տա (1535 Սարտ 30) պիր աշիքեարէ
միւճատէլէ մէճլիսի օլտու . վէ պիր եէնի տէօնմիւշ
Վրաթօլիք փափասը հէփսինին էօնինտէ իսպաթ
էթտի , քի Վրաթօլիքլէրին էօրէթտիլի թալիմաթ-

լար Լ՛ղեղ Վրիթապա գարշըտըր : Սէ սըրասըղ
պիր շէյ օլմասըն տէյիւ՝ մէմէքէթին շուրաւարը օ-
րատա պուրընտուլար : Պու միւճատէլէնին գարա-
րը վէ նէթիճէսի՝ Իսլահի Սէզէպին իւրըմէսինէ
փէք չօգ եարտըմ էթտի :

ՖԱՍԼ Ը

Յիւլիանէս Կալէն : Թէոփիլոս Պէրոս :

(Ունէ 1509 — 1605)

Սէ 1536 սէնէսինտէ՝ Յովհաննէս Կալէին իւր
տէֆա Ղէնէվրատա կէօրիւնտիւ : Պու ատէմ 1509
Թարիխինտէ Վրանաստա Վոյօնտա տօղմուշտու :
Կէրէն փէք կէօստէրիշի պիր ատէմ տէյիւ իտի ,
Փագաթ Վրանսըղ Իսլահի Սէզէպինէ Ղայրէթ է-
տէպէրին պաշը սայըլըր : Սէ Լուտեր իւէ Օու-
նէկիոս կէրէքլիին տաւասընը պէօյիւք Ղայրէթ
իւէ սահապէթիւք էթտիքլէրի վագըթ՝ պու տահա
քիւլիւք իւտիւ : Սօպէրթ () լիվէթան իսմինտէ օ-
նուն պիր խըսըմը՝ օնա Լնճիլի Թանըթտը : Սէ
Վրիխտէն փիսլիքլէրի գալտըրմագ իչիւն՝ Յիսուս
Լ.Փէնտիմիզին Սվիէրատա վէ Վէմէսթանտա էթ-
տիյի շէյլէրի փէք շափուգ տուլտու : Կալէին

քէնտի էօմիւնէ մուգթաղի օլան իւք նասիհաթլա-
րը գապուլ էթտիյի գէման, փարիզտէ իլիմ էջրէ-
նիյօրուտու : Վրիսթիան Վիլիսէսի օ տէրէճէ
թէպտիլ օլմուշուտու քի, Վիլիսէսին մանսուպլարը
իրատլարը չօճուպլարա՝ գարըլարա վէ ապէրտէն
օլանլարա պիւէ վէրիւրէր իտի. վէ պու մանսուպլար
իրատլարը մէրաս կիպի պիրինտէն օպիրինէ ինթի-
գալ օլունուրուտու : Կալվին 12 եաշնտա իքէն,
պէջլէ պիր մանսուպ իրատլան մալք օլմուշուտու,
վէ իւրլէմէյէ փէք կիւզէլ վէ աշիքեար ումուտ կէօ-
րինիւրիւտիւ. վէլաքին Լւլա՛ճ Լճէնտիսիզ օնու
պաշգա թարաֆա չաղըրըյօրուտու : Վէ Լճիզ
Բու՛ճ՝ Լճիզ Վիթապլն վէ օնուն խօճալարընըն
թալիմաթլարընը մապէյնինտէ օլան զըտըգլարը վէ
ֆարգլարը օնա էրքէն խապէր վէրտի : Պու միսիւ-
լի թէհլէքէլի մուխալիֆէթլէրտէն օսանըպ, քէնտի
փարլազ մանսուպունուն իրատլարընը վէ քէնտի
մալիւմաթընըն վէ մէսնէտինին սունաճագ քեարլա-
րընը թէրք էթտի : ()՝ տա՛հա եիրմի իքի եաշնա
վարմազտան՝ օնա փէք պէջիւք մատտէլէր իւզէրինէ
շէյ տանը շըրլարըտը : Վէ քէնտինին պէջիւք մա-
լիւմաթընտան էօթիւրիւ, Գրանսա փատիշահընըն
գըզգարտաշը՝ Կալարալը Կարկէրիթա օնա տօսթ-
լուգ վէ սահապէթլիք էտիպ՝ օնու օրատա ալըգօմա-
ղա իսթէր իտի : Վէլաքին Լուտերին զիւլմլէրի-
նէ վէ Խալահի Ը՛էզէպէ օլան մուհապպէթի՝ օնա
փէք չօգ տիւշման փէյտա էթմիշ իտի : Ը՛էջլէ քի՝
Փարիզին իշինտէ արթըգ օթուրամատը : Վէ Պալ
շէհրի օնու սէվինճ իլէ գապուլ էթտի :

Ինձիլ թարիմաթլարընըն հէր եէրտէ սոյըսըզ վէ գուվվէթլի տիւշմանլարը պուլունուրուտու , քի օնլար՝ Լըլահ գուլարընըն իւզէրինէ իֆթիրա ա-
 թարլարըտը , վէ օնլարըն օլմատըղը զիւիւմէրի օն-
 լարա եիւքլէտիրլէր իտի : Պու սէպէպտէն էօթիւ-
 ըիւ կալվին՝ Բրոթէսդանդլարըն թալիմաթլարը-
 նա շամիլ պիր քիթապ եազմաղա մէճպուր օլտու .
 վէ օնուն իսմինէ՝ Վրէիւթիւն թալիմաթլարը գօտու .
 վէ պու Վիթապը՝ Ֆրանսա փատիշահը Պիրինձի
 Ֆրանսուայէ թագտիմ էյլէտի , քի քէնտի փատի-
 շահըղընըն իշինտէ պուլունան Բրոթէսդանդլարը
 խասիմանէ գօվալայօրուտու : Կալվին Իթալիայա
 պիր զըսսա եօլճուլուգ էթտիքտէն սօնկրա , թէքրար
 Ֆրանսայա տէօնտիւ : () Նուն նիյէթի Սթրաս-
 պուրկա եախօտ Պալա տէօնմէր իտի , քի օրատա
 գատիմի միւթէմէքիւն օլտուն : Վէմէ փատիշահը
 վէ Ֆրանսա փատիշահը օվազըթ պիրի պիրլէրի իւ-
 սէֆէր էթտիքլէրինտէն , պու մէմէքէթլէրին պի-
 ըրինտէն օպիրինէ կէչմէր փէք կիւճ շէյ իտի . օնուն
 իշին կալվին Շէնէվրատան կէչմէյէ մէճպուր օլ-
 տու . ֆագաթ օրատա էյլէնմէյէ նիյէթի եօղու-
 տու : Ֆարէլ վէ Ս իրէթ տահա օրատայըտըլար .
 կալվին օնլարը զէյարէթ էթտիքտէ , Ֆարէլ օնա
 ըէճա էթտի , քի օրատա գալըպ՝ քէնտի իշէրինէ
 ինչագ օլտուն : Կալվին ըազի օլմատը , վէ տահա
 օգումաղա միւհթաճ օլտուղընու վէսիլէ էթտի : ()
 վազըթ Ֆարէլ՝ պիր աղըր թափուր վէ սէյլէյիշ ի-
 լէ օլ տէլիգանլը միսաֆիրի թիթիլէտէլէք տէտի .
 «Պէն Լըլահ թարաֆընտան սանա պէյան էտէ»

րիմ, քի էյէր սէն պուրատա պիզիմ իլէ պերապէր
 Լլաճըն իշինէ չալըճմաղա իսթէմէղսէն, օ սանա
 լանէթ էտէճէք. զիրա սէն օգոմանը վէսիլէ էտէ-
 րէք, քէնտի ումուրունու Լլաճըն ումուրունսան զի-
 յատէ արայօրսուն՝: Լալընը Լլաճըն իրատէթի-
 նի թանըմաղա իսթէյէն Կալվին պուսէօզլէրտէն է-
 յի աղնատը, քի պու պիրԼլաճըն տալէթի տիր: Վէ
 1536 սէնէսինտէ՝ ()գոստոս պընտա Ղէնէվրատա
 թէմէքինէթտի: ()րանլն զապիթլէրի պէօյլէ պիր
 մէշուր աստէմէ մալիք օլտուգլարընա զիյատէսինճէ
 սէվինիպ՝ օնտ իլմի իլաճի միւտէրիսլէյինի վէ սօնկ-
 րա Քիլիսէ չօպանլըղը վերտիլէր, վէ ճէմա՛աթըն
 շէրա՛աթընը օնա իհալէ էթտիլէր: Կերչի Ղէնէվ-
 րա քէնտի Քիլիսէլէրինի տիւզէթմիշ իտի, վէ պա-
 տարազը վէ Հոռվմանըն փութփէրէսթլիքլէրինի
 թէրք էթմիշ իտի, վէլաքին փէք ազ ատէմ՝ պու-
 լունուրուտու, քի Լլաճըն Բուհուն վասիթատըլըլա
 օլան իչէրքի թէպտիլիլէթի թանըսըն: Փէք չօգ
 ճանլար շիւպհէսիզ Խնճիլի մուհապպէթ իլէ գա-
 պուլ էթմիշլէր իտի, վէ Քրիսթիան ա՛զիզլիլի
 իլէ Խաշարլարտը, վէլաքին պիւթիւն ճէմա՛աթ
 հալա քէնտի սէվիլիլի փութլարընը սագլայօրու-
 տու: փիսլիք՝ տիննեա մուհապպէթի՝ ատալէթ՝
 շէհլէթ՝ վէ նէթիճէի քէլամ Խալաճի Սէզհէպէ
 տէվամ՝ էտէնլէրին ըտտ էթտիլի պիւթիւն կիւնաճ-
 լար՝ ճէմա՛աթըն իչինտէ փատիշահլըգ սիւրէյօրու-
 տու: Խալաճի Սէզհէպ պաշլարը պունուքէնտի-
 լէրինէ փէք պէօյիւք տէրտ էտէյօրլարտը: Կալ-

վին՝ պունա իլաճ էթմէք իշին պիր թերպիյէ գմե
նունու իճատ էթտի, քի օ պու խտի քի, հեր քիմ
քի՝ կերէք զէնկին վէ կերէք ֆուգարէ, կերէք զա-
պիթ վէ կերէք պայաղը ատէմ, նասիհատ տիյնէ-
մէյիպ՝ աշքեար կինահ իշինտէ եաշայաճագ օլուր
խէ, վէ Վիլիսէյէ թէօքէզ վերէճէք օլուր խէ,
Բապպըն Լիշտմ Վամամընտան իլհագ օլմագտան
իխրաճ օլունսուն : Ը ուրա վէ ճէմա՛ւթ պու գա-
նունու գապուլ էթտիլէր : վէ պու թերպիյէ գանու-
նու չափուճագ տիգգաթ ու իհիմամ իլէ իճրա
օլմաղա պաշլատը : Պու սըգը վէ եէնի թէնպիհ
պիւթին Նէնէվրալլարըն գապիյէթինի վէ էօ-
միրլէրինի տիւզէտիպ՝ թէպտիլ էթտի, վէլաքին
կալլինին պաշընը պէլոյա օլրաթտը : Վիրա
հէմ Վրիսթիան սայըլմոգ, վէ հէմ տիննա սէ-
ֆասընը սիւրմէք արղուսունտա օլան օլ սայըսըզ
ատէմլէր՝ պու ումումի պօղուգըլղուն սէլինէ գար-
շը տուրմաղա ճէհտ էտէն ատէմին եիւզիւնիւ
կէօրմէյէ իսթէմէզլէրիտի : Պիր թագըմ գուվ-
վէթ ունուֆուղ սահիպի ատէմլէր կալլինէ տիւշ-
ման օլտուլար : Ը ուրանըն իշինտէքի օլան խնի-
լին կիզլի վէ ճէսիմ տիւշմանլարը՝ սերպէսթլիյէ
թարաֆ էտէնլէր իլէ պիր օլուպ՝ 1538 թարիխին-
տէ՝ պու մէշհուր Խալահի Սէգհէպ պաշընը վէ Ֆա-
րէլի վէ Սիւրէթի մէմլէքէթտէն սիւրկին էթտի-
լէր :

Կալլին Սթրասպուրկ շէհրինէ կիտիպ՝ օրատա
միւտէրրիս օլտու . վէլաքին օնուն եիւրէյի տայմա
Նէնէվրատաքի բուհանի էվլատլարընա եափըշմըշ-

իտը : Այն չափուճագ աղնաշըտը քի , Ղենեվրա
աճալիսինին պօղուգ ամեղի էօյլէ պիր սըգը թէնպի-
հէ վէ թէրպիլէյէ միւհթածըմը , զերա կալվին
սիրկինն յոտուղու կիպի՝ կիննաճար վէ պէտ խոյ-
լար եհնիտէն մէյտանա չըգտըլար : Կալվին իւչ
եըլըգ սիրկիննտէն սօնկրա , 1541 տէ՝ թէքրար
Ղենեվրայա չաղըլտը : Այն Ղենեվրայա տէօն-
տիւքտէ՝ մէմլէքէթ շուրաաընկա պէօյլէ սէօյլէտի .
“Եյեր պէն սիգին մէմլէքէթինիլտէ գալտըղըմը իս-
թէրսէնիլ , օնտա փատիշաճըգ սիրէն կիննաճարը
օրատան գօվուն : Եյեր սիլ պէնի սաֆտէրուն-
լուղուլա վէ սօղըու Ֆիքիր իլէ չաղըրտընըլ ըսա ,
պէտ խոյլարը արանըղտան սիրկինն էտին . զերա
պէն սիգին տուվարլարընըղն իլինտէ օնլարըլա պէ-
րապէր եաշայամամ : Քիլիսէյի խարապ էտէնլէր՝
փափ վէ զալիմ՝ զօրպալար տէկիլ տիր , եա իլա օ-
նու փիսլէյէն՝ էտէպսիլըլըլէր՝ եալան եէմինլէր վէ
պու միսիլի պաշգա կիննաճար տըր : Ելթէ Ին-
ճիլին էն պէօյիւք տիւշմանլարը պունլար տըր :
Եօյունլար պուլաշըգ խասթալըգլարտան թէլէֆ
օլտուգլարը զէման՝ գուրտլարը գօվմագ նէյէ՞ եա-
րար” :

Այլաքին պու թէրպիլէ գանունու՝ պաղը խու-
սուսլարտա Քրիսթիանըգ էօլունտան վէ մուհապ-
պէթինտէն տըշարը չըգտը : Օլորա Քիլիսէնին
թէրպիլէսի՝ մէմլէքէթ թէքտիրի իլէ պիրլէշիպ՝ չօգ
պէօյիւք զուլումլար էթտիլէր : Յակօր Կրուէթի
գաթլ էթտիլէր , չինքի Քիլիսէնին թէրպիլէ
գանունունու պօղմաղա չաղըմըլտը : Այն Սպա-

նեօլ հէքիմի Սէքայէլ Սէրվէթի տիրի տիրի ա-
 թէշէ եագտըլար . զերա Խալահի Սէզհէպին թա-
 լիմաթլարընա քէնտինի խասիմ կէօսթէրմիշ իտի :
 Պիզ պու միսիլի զալմա՝ իշլէրի մէտոհ էտէ՛մէյիզ ,
 վէ օնլարըլա հիւ քիմնէյի թէրպիյէ էտէ՛մէյիզ :
 Լյէր Կալվին տէ պու մասլահաթա հիսսէտար
 իսէ , քի մէմուլ օլունմազ , պիզիմ պիր իսպաթը-
 միզ զիյատէ օլմուշ օլուր , քի էն մէշհուր Վրիս-
 թիանլար պիլէ՝ պէօյիւք էանկըշըգլարա տիւշ-
 մէյէ մէյիլի տիրէր : Շէնէվրա օվազըթ՝ տին
 իշին գօվալանմըշ Լորթէսդանգլարոն սըղընաճագ
 եէրի իտի : Ա է օրատա եալընըզ Ֆիրարլարտան
 իպարէթ՝ Լաթիան՝ Խնկիլիզ՝ Սպանեօլ վէ Ֆրանս-
 սըզ Վիլիսէլէրի իտի : Կալվինին իշլէրի վէ
 պէօյիւք նամընտան էօթիւրիւ՝ պու մէշհուր շէհիր
 Խալահի Սէզհէպին մէքեանը վէ Ֆէնէրի օլմուշ ու-
 տու , քի քէնտի գըյմէթըլ ըշըղընը ուզագ եէրլէ-
 րէ վէրիլ իտի : Խալահի Սէզհէպին իշպու զայ-
 րէթ քէշի Կալվին՝ պիր եէնի Վրիսթիան թալիմի
 Վրիթապը պասմա էթտի , քի չափուճագ Խնկիլիզ-
 ճէյէ՝ թալիանճայա՝ Սպանեօլճայա՝ Լաթինճէյէ՝
 Բուճայա վէյ խարանիճէյէ թէրճիւմէ օլունտու :
 Ա է եիրմի սէքիզ սէնէ Շէնէվրատա ստքին օլմա-
 սընտան՝ պիր տիւզիյէ Վրիստոսուն իշինէ չալըշար :
 Ա է վիճուտինին պինասը զայէթ զայիֆ օլտուղուն-
 տան , չօգ իշլէրէ վէ զահմէթլէրէ տայանամայրպ՝ չա-
 փուճագ չէօգտիւ : Ա է պիր աղըր խասթալըլա՝
 վէ քէսքին սանճըլա օղըպըլպ՝ քէնտի էօլէճէյինի
 ագտիմ ճէ տույտու : Ա է քէնտի ճանընը քէնտի

սատրգ Վուրթարըճըսընա թէսլիմ էթմէյէ պիր
գաչ կիւն գալարագ՝ մէմէքէթին շուրասընը վէ տին
խօճալարընը քէնտի եանընա չաղըրթոյլ, վէ օնլա-
րանասիհաթ վէրտի, քի տինլէրինտէ՝ մուհապպէթ-
տէ վէ պարը շըգըգտա գազի տուրսունլար : Վէ
1564 թարիխինտէ՝ Սայիսին 27սինտէ 35 եաշընտա
իքէն էօլիւպ՝ Լլաշըն ճէմաթընա հաղըրլանմը շ-
րահաթըգ մէսքեանընա տախիլ օլտու :

Խալահի Սէզէպ վագըթլարընըն էն մէշհուր
ատէմէրինին պիրի թէոգորոս տէ Պէզա 1519
թարիխինտէ փօանատա տօղտու : Թէոգորոս քիւ-
չիւքլիչիւնտէ տիւնեանըն ֆանի սալթանաթընա
գափըլտը : Վէ չլաքին օնու քէնտինէ սէչիլմիշ պիր
գուլ էթմէյէ իսթէյէն Լլաշ Խֆէնտիմիզ՝ օնա
պիր աղըր խասթալըգ վէրտի . վէ թէոգորոս քէն-
տի խասթալըղընըն իչինտէ՝ էյէր էվվէլքի սաղըլ-
ղընը պուլուրսա , քէնտինի պիւթիւն պիւթիւնէ
Լլաշըն խըզմէթինէ վէ օնուն շանընը իլէրլէմէյէ
թագտիս էյլէմէյէ ա՛հտ էյլէտի : Խասթալարըն
չօղու՝ էյի օլտուգլարը կիպի՝ էթտիքլէրի ահտը ու-
նուտուրլար . լաքին թէոգորոս օնլարա ասլա պէնկ-
ղէմէյիպ , քէնտի էվվէլքի սաղըլղընը պուլտուղու
կիպի՝ Հիսուսուն արտընտան կիթմէք իչիւն հէր
շէյի թէրք էթտի : Վէ տիւնեալի տօսթուգ-
լարտան վէ միւնասիպէթլէրտէն պիր էյիճէ այրըլ-
մագ իչիւն , 1548 թարիխինտէ՝ Ղէնէվրատաքի
Քրիսթիանլարըն եանընա չէքիտի , քի օնլար քէն-
տինի տինտէ տահա զիյատէ գազիլէտիլէր : Թու-
պինկէնէ եօլճուլուգ էթտիքտէն սօնկրա , Խուսան

նայա չաղըըլտը , քի Լաւնանի լիսաննտա տէրս վէրսին : Կալվին իլէ էթտիլի սրգը տօսթլուգտան քէնտի ճաննա չօգ ֆայտա պուլտու : Թէոդորոս տէ Պէզա ղայրէթ էտիպ՝ Կղեմէս Սարօթուն պաշլատըղ՝ Վաւիթին Սաղմոսլարընըն Վիրանըղճա շիր Թէրճիւմէսինի Թէքմիլ էթտի : Վէ 1559 Թաւրիսինտէ Լաւսաննայը Թէրք էտիպ՝ տին խօճասը մէսնէտի իլէ Ղէնէվըայա կիթտի :

Ֆրանսա օվագըթ Խալահի Սէզէպ սէպէպինէ՝ զիյատէսինճէ ալթիւսթ օլմուշ ուտու : Վէ 1561 տէ՝ պարըշը Եննիտէն գալիլէմէք իչիւն՝ Ռօխսիտէ պիր միւշապէրէ էթմէյէ իգթիզա էթտի : Վալարա փատիշահը վէ Կօնթէ պէյինի Ղէնէվըա շուրասընտան մաթլուպ էթտիլէր քի , տէ Պէզաննն օ միւշապէրէտէ պուլունմասընա ըուլսատ վէրսինլէր : Խմտի տէ Պէզա օ միւշապէրէտէ ըէյիս օլտու : () Նուն կիւզէլ սէյլէյիշի վէ պէյիւք մալիւմաթը վէ մէթին գալիլիլի՝ Ռոթէսդանդլարըն մէզէպինի աղնաթմաղա զիյատէսինճէ Եարտըմ էթտիլէր , վէ օնլարըն տիւշմանլարընըն ատապէթինէ վէ Եագըշըգսըղ իֆթիրալարընա գարը գօտուլար : () Փարիզտէ վէ օնուն ճիւղարլարընտա օթուրտուղու վագըթ՝ Եօրուլմաղ պիր ղայրէթ իլէ սէլամէթ միւթտէսինի վաղ էթտի : () րտաա Ռոթէսդանդլարըն փէք չօգ ճէմաթլարը վարըտը : Վէ Էլաքին փափասլար օնլարը չէքէմէտիքլէրինտէն , ուղուտա օլան փօվալայըշ Թէքրար օյանտըրտըլար , վէ տէրէճէսիզ զուլումլար էթտիլէր . վէ կէրչի 1562 տէ Զունվար տընտա՝ մէզէպ աղաթըղընա Եարտըմ

էտէն պիր ֆէրման օգուճտու, ֆադաթ պու ճիւմ-
լէ իլէ Սարտըն պիրինտէ՝ 50 տէն միւթէճաւուղ
Բրոթէսդանդլար՝ Վասսի շէհրինտէ քէնտի ի-
պատէթլէրինի էտէրիքէն թէլէֆ օլտուլար: Տէ
Պէզա պուճա զիյատէսինճէ աճը տույտու, վէ՛Նա-
վարրա փատիշահընա թէշէքքիւր էտիպ՝ օնա պու-
մէշհուր սէօհպէթի տէտի. «Փատիշահըմ, Ըւ-
լահըն Վիլիսէսի պիր էօրս տիւր քի, օնուճ իւ-
զէրինտէ չօգ չէքիճլէր գըրըմալը տըրլար»: Վէ
Ֆրանսայը խարապ էտէն ճէնքլէրին իշինտէ՝ տէ
Պէզա՝ պարըջը վազ էթմէտէն վէ Վրիստոսուլա
օլան կէրչէքլիյի պէյան էթմէտէն վազ կէշմէ-
տի: Վէ 1564 սէնէսինտէ Ղէնէվրայա տէօն-
տիյիւնտէ, Կալվինին եէրիննէ կէշիպ՝ տին խօ-
ճալարընա նալըր օլտու: Վէ պու մէմլէքէթտէ
1605 սէնէսինտէ 86 հաշընտա քէնտի չալըշ-
գան էօմրիւ թէքմիլ օլտու: Կալվինին վէ տէ
Պէզանըն իշլէրինի հէր նէ գատար մէտհ էտէր-
սէք տէ, եինէ եիւրէք աճըսըյըլա՝ իգրար էտէրիզ,
քի թէրպիյէ մատաէսինտէ էթտիքլէրի պէյիւք
եանկըշլըգլար՝ քէնտի իշլէրինէ քիր կէթիրտիլէր,
վէ էնկէլիք վէրտիլէր: Պու տինտար՝ Իսլահի Սէզ-
հէպին զայրէթճիլէրի՝ օ ասիրին ազլընա խըզմէթ
էտիպ՝ միւնասիպ կէօրիւրլէր իտի, քի Վիլիսէտէն
տըշարը չըգան հերետիկոսլար՝ հաքիմ մարիֆէթի
իլէ ճէզլարը թէրթիպ օլմալը տըրլար. վէ պուճի-
ղու՝ իլէ Իսլահի Սէզհէպին իշինէ Փափիսթանլըգ
գարըշտըրըպ, Բրոթէսդանդ հաքիմլէրինին էլինէ
գըլըճ վէրիւրլէր իտի, քի պիր չօգ ատէմլէրի հէլ-

լաք էթսինէր : Առաքեալ՝ Ղենկիմիզին սիլահ-
լարը ճիսմանի տեկիւլէր՝ լաքին հիսարլար երգմագ
իչինն Ալլահ իլէ գուզլէթլի տիրլէր . վէ գուրունթու-
լարը հէմ Ալլահն պիլկիսի իւզերինէ եիւճէլէնէն
հէր եիւքսէքլիյի երգարըզ . վէ հէր տիւշինմէյի
Քրիստոսուն իդա՛ւթընա եէսիր հտէրիզ՝ * տէտի :

ՖԱՍԼ Թ

Սէլէրանն պաշտ թարափլարընպա օլտն Իսլամի
Սէպէկ :

(Սէպէ 1529 — 1626)

Ֆարէլ 1531 թարիխինտէ Ճէհտ էթտի քի , Ին-
ճիլի՝ Պալ եպիսկոպոսուղունուն շէմալի թարափը-
նա կէօթիւրսին : Սէրրիերին էպի մահալէ փա-
փասըյըլա պէրապէր օ թարափլարա կիթտի , քի
Ալլահն սէօզինինն թօխումունտան օրայա էքսին :
Վէլաքին Պալըն եպիսկոպոսու օնլարըն ֆիքրինի
տույտուղու կիպի , Ալլահն գուլարընը գօվլալթ-
տը . վէ օնլար տա օրատան չէքիլմէյի մէճպուր օլ-
տուլար : Փագաթ օրատա պարըշ միւթտէսինի գա-
պուլ էթմէյի քէնտիլէրի իլէ Քրիսթիանճա իւլ-

* ք Սորնիթ . Ժ . 4 :

Ֆէթ եթմէյէ հաղըրլանմըշ ճանլար պուլմալարը
իլէ՝ չօգ շաղ օլտուլար : Պիր գաչ երլտան սօնկ-
րա՝ 1554 թարիխինտէ՝ Վարէլ կերչի եաշընը ալ-
մըշ վէ գուվվէթտէն տիւշմիւշ իտի իսէ տէ՝ տայմա
քէնտի Լփէնտիսինին խըղմէթինէ ղայրէթլի օլմա-
սը իլէ՝ պու նիյէթ իլէ Բօրրէնթրույէ կիթտի :
Տիւշման օրատա տա օնու րահաթ պրագմատը :
Պէղանսօնուն արքեպիսկոպոսու օրայա րուհպանլար
եօլատը, քի վարըպ հէր պիր եէրտէ Խալահ Սէզ-
հէպէ գարշը վաղ վէրտիլէր : Վրիստոսուն տինտար
գուլու՝ քէնտի ղայրէթլերինին պօշա կիթտիլինի
կէօրտիւքտէ, զիյատէսինճէ քէնտինէ տէրտէթտի :

Լանտէրօնտա տա պէօյլէ օլտու : Վէլաքին Լը-
լահըն գուլարը օրատա գան տէօքտիւլէր : Վէ
Նէվշաթէլին հէօքիւմտարը օրայա իքի վաղճը եօլ-
լատը, քի 1546 տա օնլար տա օրատա ափանսըղ
թութուլուպ գաթլ օլտուլար : Վէ Լանտէրօնուն
ահալիսի Նէվշաթէլ Փրինչիբէսասընըն՝ եանի
Սատամ Տըլօնժէվիլին ճէմի՝ ղայրէթլերինէ գարշը
տուրտուլար, չիւնքի օ արղուլէր իտի քի օնլարը Լն-
ճիլին սատէ վէ ա՛ղիզ եօլունա չէվիլիսին : Վէ
պօշ եէրինէ քէնտիսի գալգըպ Լանտէրօնա կիթտի,
վէ քէնտի հէօքմ էթտիլի եէրտէ տուա՝ ճէմիյէթ-
լերի գուրտու : Լաքին քէօյլիւլէր այաղա գալգըպ՝
սիլահլանտըլար, վէ քէնտի միւթէֆիբլէրի Սօլիւրի-
իմտատա չաղըրտըլար : Փրինչիբէսաս պարըշը սէվ-
տիլինտէն, պու մատտէտէն վաղ կէչտի, վէ Լան-
տէրօն վէ օնա պիթիշիք ճէմա՛աթլար՝ Զուլմա
Վաթթօլիքլիլինէ եափըշմըշ գալտըլար :

Ֆաբաթ Վլալէ սանճաղընըն շէմալի թարաֆը՝
 Լալ Տէօքիմտարընա սընըրտաշ օլտուղունտան՝ Լն-
 ճիլն ըջըղընը գապուլ էթմէյէ միւմքիւնսիւզ շէյ
 իտի : Վէրչի Վլալէ շէհրի՝ տիւնեալի վէ բուհա-
 նի հաքիմ օլան՝ Սիօն Լաքեպիսկոպոսունուն Տէօք-
 միւնտէ իտի , լաքին պու ճիւմլէ իլէ օրատա զեյա-
 տէսինճէ տին սերպէսթլիյի օլտու . վէ ազ գալտը
 քի , Խալահի Սէլհէպ օրատա պիւթիւն պիւթիւնէ
 թէմէլէշէճէյիտի :

Լնճիլին փաք թալիմաթլարը՝ ախէր եերլէրտէ
 կիպի օրատա տախի իպթիտա աշիքետար վաղ օլմա-
 տը : Օնլարը Լաօգարքի Վլալէյէ իպթիտա վաղ
 էտէն պիր ֆագիր չօպան իտի : Թաօլմաա Բա-
 թէր՝ 1499 պէնէսինտէ տօղտու : Պու քիմնէ՝ տաղ-
 լարը թէրք էտիպ , Լէմէսթանըն մետրէսէլէրինէ
 կիրմէյէ հաւէս էթտի : Կերչի իլիմ էյրէնմէյէ
 չօգ արղուսու վարըտը , Ֆաբաթ էյրէնմէնին եօ-
 լունու պուլմայօրուտու : Պալ շէհրինէ եթիշտիք-
 տէ , փէք չօգ գուվլէթլի տօսթլար օնա սահապէթ-
 լիք էթտիլէր . վէ օնուն Ֆերասէթինէ վէ աղընա
 իթթիպար էտիպ , օնու մէքթէպէ գօտուլար : Վլէ
 կերէք իլիմտէ վէ կերէք էպքի լիսանլէրտէ զեյատէ-
 սինճէ իլերլէտիլինտէն , պէյիւք մետրէսէյէ կիրմ-
 յէ օնա եօլ աջըլտը . վէ օրատա Լոունան լիսանընը
 էյրէթմէյէ միւտերրիս օլտու : Լաքին Բաթէր
 հէր շէյտէն զեյատէ գըյմէթլի՝ պիր շէյ տահա է-
 տինմիշ իտի , եանի՝ Լնճիլի գապուլ էթմիշ իտի ,
 Վլալէյէ տէօնտիլիւնտէ , քէնտի խըսըմլարընա վէ
 տօսթլարընա եիւրէյինի աջտը . վէ Լալահ Քէլա-

միննն հայաթ վերիճի թա՛լիմաթլարըննն իւղերինէ
 օնլարըլա սէյլէշտի : Լըքտիյի թօնուամ կիզլիճէ
 ֆիլիզլէնտի . վէ պաշգա Վալէլի տէլիգանըլար տա-
 խի իլիմ էյորէնմէք իչինն քէնտի թարլալարընը թէրք
 էթտիլէր : Պիր թագըմը Հօուրիսէ՝ Պերնայա կիթ-
 տիլէր , վէ պիր թագըմը տա Լաւաննայա վէ Պալա
 կիթտիլէր . վէ չօգլարը Ինճիլի մալիւմաթլար իլէ
 ավտէթ էթտիլէր : Իսլահի Սէգհէպին գանու-
 լարը վէ ուսուլլէրի ազար ազար՝ ֆուգարէնին գու-
 լիպասընա վէ զէնկինին էվինէ եայըլըյօրուտու ,
 Լպիսկոպոս քէնտի նէքէսլիյինտէն վէ քիպիլիյին-
 տէն էօթիւրիւ՝ ճէմա՛ւթըն կէօզլինտէն չըգտըղը ի-
 չինն՝ քէնտի հէօքիւմէթինի էքսիլթմէտէ իտի : Իս-
 լահի Սէգհէպէ զահիպ օլանլէրին սայըսը կինն պէ
 կինն արթայօրուտու : Լշաղքի Վալէ տախի փա-
 փիսթանըգ զինճիրլէրինի գըրմաղա պաշլամըշտըր :
 ()րատա Լ՛զիզ Վիթապլարը օգումաղա պաշլա-
 մըշարըտըր . վէ սահիհ սէլամէթէ վուգուֆ օլմագ
 իչինն՝ կիզլիճէ քիւչիւք ճէմլիյէթլէր օլուրուտու :
 Վէ չօգ թաճիւպ օլունաճագ շէյ տիր քի՞ պիւթիւն
 պու շէյլէր սէսսիզ վէ շամաթասըղ իճրա օլույօր-
 ուտու , շէյլէ քի՛ 1551 սէնէսինտէ Վալէ սանճա-
 ղըննն շուրասը մէզհէպ սերպէսթիլիյինէ բուխսաթ
 վէրտի : Վէլաքին Հոովմայա սահապէթլիք էտէն-
 լէր վէ՛ փափասլար օվազըթ ույանտըլար . վէ մէզ-
 հէպի պաթըրան կիրտապը էօլտիլէր . զիրա օնլար
 Իսլահի Սէգհէպի էյլէ գըյաս էտէրլէր իտի ,
 փափասլար զիյատէսինճէ թէլաշէ տիւչիւպ՝ պիր
 ֆէրման չըգարթտըլար , քի հէր քիմ քիէէնի մէզ-

Հէպի աշխբարե իգրար էտէճէք օլուր խէ, մերաստան վէ ճէմա'աթտան իխրաճ օլուն : Յուրիին Բրթեզդանդ Վրիսթիանլարը, օրալարա պիր չօգ Լ'զիզ Վրիթապլար Եօլամըշլարըտը : Լպիսկոպոս օնլարը Խազտըտը : Պու մատտէ 1560 Թարիսինտէ՝ Եանի Սվիչերանըն Խալահի Ս'էզէէպէ զէյատէ Հավէս էթտիյի Թարիստէն Էվվէլ զուհր էթտի : Ս'է Եէնիտէն պիր ատավէթ պէյան օլմաղա պաշայօրուտու :

Սավօյա պէյի Ս'օտ սանճաղը իչին չօգ քէտէր էտէյօրուտու : զիրա օնու՝ Պէրնալլար օնտան ալմըշլարըտը : Ս'է քէնտի մալինէ սահապ օլմոգ իչին գարար գըլտը քի, Սպանիա փատիշահընըն վէ փափըն Խարտըմը իլէ Լ'լի տաղլարընը աղըպ՝ քէնտինէ Եօլ աջըն : Ս'է պու Ֆիքիրտէ օլտուղունտան՝ իղթիզա էտէր իտի, քի Ս'ալէտէ Լպիսկոպոսըլգ Հէօքիւմէթինի Թէքրար ստպիթ էթտին, վէ Խալահի Ս'էզէէպին քէօքիւնիւ զաղըսըն : () մէմլէքէթէ Վաթթօլիք վաղճըլարը Եօլատըլար, քի Փափա՝ Թարաֆ էտէնլէրի զայրէթէ կէթիրսինլէր : Սան Սարիկիոստա Վարուչին րուհ'անլար վէ օօնկրա Սիւրտէ վէՎ'օնքտա՝ Ղ'իզ վիթլէր՝ Թէմէքքիւն էթտիլէր : Ս'է 1592 Թարիսինտէ՝ շուրա ճէմի՝ Ս'ալէլիլէրէ Էմր էթտի քի, Վաթթօլիք մէզէպինէ վէ Խպատէթինէ Թապի օլտունլար, Եօգսա մալէրինի միւլթլէրինի սաթըպ՝ մէմլէքէթլէրինի Թէրք էթտիլէր : Ս'է 1626 սէնէսինտէ՝ օնլարըն չօղու վարըպ Լ'իլ պէյլիյինտէ Եախօտ Ս'էրնանըն տաղլարընտա սաթին օլտուլար :

զերա քենտի տինէրինի ինքեար էթմէտէն իսէ, քեն-
տի վաթանլարընը թէրք էթմէյի տաճա էվլա սայ-
տըլար : Ա է պէղյէճէ 80 երլտան պէրի Ալաէ-
նին իւղէրինէ տօղմուշ Ինճիլ ըշըղճ ազար ազար
սէօնտիւրիւտիւ :

ՖԱՍԼ Ժ

Ֆրանսաոս օլան Իսլանդ Ս'էզէպ :

(Սէնէ 1515 — 1546)

Լատալէթին կիւնէշի Ֆրանսանըն իւթիւնէ տէ
տօղպօրուտու : Պէտ քեարլարա հալէս էտէն փա-
փիսթանըղըն գարանըգլարըլըա գափլանմըշ օլան
պու կիւղէլ մէմլէքէթ տախի՝ Նէմլէսթանա ըշըգ
վէրէն մաշալատան պիր աղ ըշըգ ալտը : () վագըթ
թախթա օթուրան Պիրինճի Ֆրանչիսկոս ուտու :
Պու փատիշահ՝ կերչի ֆաղիլէթլի վէ էյի պիր ա-
տէմ իտի իսէ տէ՝ քենտի փատիշահըղընը խարապ
էթտի, վէ մէղճէպ նիզալարընը ղաղապ իլէ մէքս
էթտի . վագա՝ պիր գաւ օգումուշլարա սահապէթ-
լէք էթտի, լաքին միւճատէլէնին վէ թէֆթիշին
սէրպէսթլիյինի եասագ էթտի . վէ՝ պիր աղալըգ

Պօսթոն իճատ էթտիյի պասմախանէյի կէօզտէն պրագտը , լաքին սօնկրա օնա եինէ սահապէթլըք էթտի : Պու վէճհիլէ ի ուտերին քիթապլարը՝ հէր քէշին զիհնին աչմաղա վէ շուվմա Վիլիսէսինին եանկըշարընը թանըթմաղա պաշլայօրուտու :

Ոսպէրթ () լիվէթանըն մարիֆէթի իլէ Ֆրանսըզայա իլք տէֆա թէրճիւմէ օլունմուշ Մ'զիզ Վիթապլարըն պիր գաշ էօրնէքլէրի՝ պիր չօգ ատէմլէրէ պիր էյիճէ աղնաթտըլար , քի օնլար պէրրագ սուլարըն փունկարընտան ուղագլանմըշտըլար , վէ քէնտիլէրինէ չաթլագ գույուլար գազըյարլար : Կէրչէքլէյին ըշըղը Ֆրանսանըն չօգ սէմթէրինէ պիրտէն եայլուր : Փարիզ՝ Ս' Կրէնօպլ՝ ի իօն վէ տաւ հա չօգ սայրը շէհրլէր՝ Մլլահըն Վէլամընըն գըյմէթի թօխումունու գապուլ էթտիլէր , վէ օնուն ֆիլիվէնմէսինի վէ արթմասընը կէօրտիլէր : ի ուտերականլար՝ (չիւն քի օգէմանլարտա Խալահ Ս'զհհէպէ թէվապի օլանլարըն ճիւմէսինէ էօյլէ չաղըրըլարըտը ,) կիվլիճէ ճէմ՝ օլուրլարըտը , Մ'զիզ Վիթապլարը տիզգաթ իլէ օգուրլարըտը , վէ քէնտիլէրինին Վրիսթիանճա էօմիւրլէրի իլէ՝ քէնտի տինլէրինին պօշ օլմատըղընը թահգիգ էտէրլէր իտի : () նլար Փարիզտէ Պիրինճի Ֆրանչիսգօնուն գըզգարտաշը Վալարրա սուլթանը Սլալսլը Սարկէրիթայը քէնտիլէրինէ գուլվէթի սահապ պուլտուլար : Պու սուլթան՝ սալթ Վիլիսէսինին եանկըշըզգարընը քէնտինէ տէրտ էթմէյէ՝ վէ պիր Խալահ Ս' էզհէպէ արղու չէքմէյէ գանաթ էթմէգիտի , իլա քէնտի ճանընը գուրթարան կէրչէքլէյի

Երկրէյինտէ մալիք օլմուշ ուտու : Ա՛յ պիւթին
 ումուտունու () իսուսա՝ սալթ () իսուսա գամուշ ու-
 տու , վէ ճապա ա՛ֆվն միւժտէսինի երկէքտէն գա-
 պուլ էթմիշ իտի : Ա՛յ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ՝
 Լըլահ Լփէնտիմիղէ մուհապպէթի վարրտը , վէ
 քէնտի տին գարտաշլարընը աթէշտէն գուրթարմա-
 ղա ճէհտ էտէր իտի : Վարանլըղն փատիշահը՝
 Ֆրանսանըն տինճէ եէնի տօղուշունուն իւք նիշան-
 լարընը կէօրտիւյիւ կիպի , անիտէ տիշ պիլէտի :
 Սորպօն մէտրէսէսինին իլմի իլահի խօճալարը օնա
 սատրպանէ խըզմէթ էթմէյէ հաղըրլանտըլար : Ա՛յ ա-
 լօալը Սարկէրիթա շիր օլարագ պիր քիթապ պաս-
 մա էթտիրմիշ իտի , քի օնուն իսմի՝ « Ալէնահէտը
 ճանըն այնասը » իտի : () Լ խօճալար պու քիթապըն
 իշինտէ ա՛ղիզէրին վէ փաթլէյիճի աթէշին հիշ լա-
 գըրտըսը օլմատըղընը կէօրտիւքլէրինտէ , օնու թէլիֆ
 էտէն սուլթանըն իւղէրինէ հիւճիւմ էտիպ՝ օնու հե-
 րետիկոս տուր տէյիւ՝ Վիլիսէլէրտէ ղէմմ էթտիւ-
 լէր : Ա՛յ Լալարրա մէտրէսէսինտէ պիր գօմէտիա
 օյունու օյնատըպ՝ Սարկէրիթայը ճէհէննէմլի քիս-
 վէթինտէ կէօսթէրտիլէր :

Ա՛յ շէհրի՝ Փարիզտէն օն սալթ ուղադ օլուպ՝
 օրատա Ինճիլի սէվէն պիր չօգ քիմսէ վարրտը :
 () Նլար փազար վէ եօրթու կիւնլէրի Լըլահըն շէյ-
 լէրինի թէֆթիշ էթմէյէ՝ վէ իպատէթէ մէշղուլ
 օլուրլարրտը : Ա՛յ չիւնքի պու շէհրին պէյիւք
 ախղ ու աթասը եիւն իտի , եիւն թարայըճըլարը
 րէնչպէրլէր վէ հէր սանա՛աթքեարլար սէլամէթին
 եօլունու թանըմաղա արղու չէքէրլէր իտի : () Նլար

Փապրիգալարտա վէ չիֆթլիքլէրտէ Խնճիլ սէօհպէ-
 թի էտէրլէրիտի : Այլ է պու ույանըզըզ օ ճիվար-
 տաքի քէջլէրէ հայրը յօրուտու : Եանլըը իթ-
 թիգատլար կիւն պէ կիւն էքսիլմէտէ իտի, վէ տին
 տմէլէրի վասիթասի իլէ Լլահա իզզէթ օլունոյօր-
 ուտու : Այլ էլաքին նէ Ֆայտա, Գափուչին ռուհ-
 պանլարը վէ Սօրպոնուն փափաս խօծալարը տախի
 շէյթանըն իշնի իլէրլէթմէք իշն ույանտլար :
 Քրիսթիանլարը սիհիրպաղլար կիպի գօվալատլար :
 Պիր թագըմընը աթէշէ եագտըլար, վէ պիր թագը-
 մընը տա գամշըլատլար, եախօտ սիւրկիւն էթտի-
 լէր : Պու ճիւմէ իլէ Կէրէէքլիք տիւշմանլարը չօղ-
 արըն եիւրէյինտէ ֆիլիզլէնմիշ վէ քէօքլէնմիշ թօ-
 խուսու չէքիպ գօփարմաղա գատիր օլամատլար :
 Ֆրագաթ աշէքեար ճէմիլէթ էթմէյէ ճէսարէթ էտէ-
 մտիքլէրինտէն, թէքրար՝ կեահ պիր էվտէ՝ կեահ
 պիր օրմանտա՝ եախօտ ուզագ պիր եէրտէ պիրիքիր-
 լէր իտի, վէ Լ՛ղիզ Վիթապլարա էյի վուգուֆ
 օլան քէնտի գարտաշարընա նասիհաթ վէրի իտի,
 վէ սօնկրա քէնտի Գուրթարըճըլարընա եիւրէքլէ-
 լինի աջըպ՝ տուա՝ էտէրլէր իտի : Այլ է 1546 թա-
 ղիսինտէ՝ Տէճճալըն քէնտի զուլումքեարըղընտան
 վազ կէշմէտիլինի վէ Հոսմա Վիլիսէսինտէ հիշ
 պիր Խալահի Սէզէպ օլմայաճաղընը վէ օնուն պաշ-
 արը տա ապա իմայա կէլմէյէճէքլէրինի կէօրտիւք-
 լէրինտէ, Սօնուն Վրիսթիանլարը քէնտի քէնտի-
 լէրինէ պիր Վէլիսէ գուրտուլար : Սթրասպուրկ-
 տա գուրուլան եէնի Ֆրանսըղ Վիլիսէսի օնլարա
 իպրէթ վէ ղայրէթ վէրտի : Բեէրը Գէրք իս-

մինտէ պայաղը պիր եիւն թարայըճըսը՝ ղայէթ ի-
պատէթքեար վէ տինտար պիր քիմսէ օլտուղուն-
տան, պիր չօգ փէրհիղէրտէն վէ տուա՛լարտան սօնկ-
րա՝ ճէմա՛թա վազճը օլտու : Պու Վիլիսէ էլլի
աղատան իպարէթ օլուպ՝ ուղ վազթըն մապէյնին-
տէ օգատար տրթոր քի, չօգ տէֆա ճիվարտաքի
շէհիրլէրտէն վէ քէօլլէրտէն 400 քիշէյէտէք օրա-
տա ճէմ՝ օլուրուտու : Վէ կիւնիւն պիրինտէ օնլար
Լլաճա իպատէթ էթմէք իշիւն պիր եերէ ճէմ՝ օլ-
մուշլար իքէն, մէմլէքէթին գայմադամը վէ սոսա
պաշըսը՝ սօլտաթլար իլէ կէլիպ՝ օնլարըն ճէմիյէթինի
պաստըլար. վէ գայմադամ, “() ճէմ՝ օլմուշ ապէր
օրատա նէ՞ Եափայօր” տէյիւ սիւալ էյլէտի : Վէ
օարաղգ Լլաճըն Վէլամընը ճէմա՛թա թարիֆ
էտէն Վլէրք ճէվապ վէրտի քի, “Վլթէ կէօրիյօր-
սուն, սապր էտիպ պէքլէ՛ քի թէքմիլ էտէլիմ” :
Վայմադամ տէտի. “() ընտանա՛ կէլմէլիսինիզ” :
Վլէրք ճէվապ վէրտի. “Լլաճ նէրէյէ իսթէրսէ, օ-
րայա կիտէրիզ” . վէ հիւ պիր շէյ թընմայըպ տուր-
տու, վէ քէնտինի պաղլատըլար. վէ օնունուլա պէ-
րապէր պուլունան 62 քիշէյի տէ էօյլէ պաղլատըլար :
Վէ օնլարըն իշինտէ պիր տէ գըզ վարըտը, քի գայ-
մադամա տէտի, “Նէր սէն պէնի պիր միւնասիպէթ-
սիզ մաճալտէ պուլայըտըն, պէնի պէօյլէ պաղա-
մաղտըն” : Վայմադամ օնու սուա էտիպ, պիւթիւն
օ ատէմլէրի մէմլէքէթին զընտանընա կօլլատը : ()
վազթըն թէվարիիւճիսինին պիրի տէր քի, “Չօգ ա-
ճայիպ շէյ տիր քի, պիր թաղըմ՝ իրիլի ուֆաղը
ըղ էհի գարըլար վէ երքէքլէր հիւ պիր շէյ թըն-

մայրապ, սեվինէրէք պիր գաչ ասաս իլէ զնտանա
կիթտիլէր, զերա էյեր օնլար զօրպալըգ էթմէք իս-
թէյէյտիլէր, շիւպհէսիզ քէնտի խըսըմլարընտան
վէ տօսթլարընտան եարտըմ պուլուրլարտը, չիւն-
քի սօգագլարտան կէշտիքլէրի վագըթ՝ օնլարը կէօ-
րիւրլէր իտի, վէ սեվինճ իլէ սաղմոսլար՝ վէ պա-
խուսուս 79 ունճու Սաղմոսու «Լա Մլա՛ միրասընա
գաիֆէլէր կիրտիլէր, սէնին մուգատտէս հէյքէլինի
փիսլէտիլէր» տէյիւ օգուրլարտը : Վէ պիր գաչ
կիւնտէն սօնկրա՝ օնլարը սէֆիլ գոյունլար կիպի ա-
րապալարըն իւզէրինէ պաղլայըպ՝ Փարիզէ կէթիւր-
տիւլէր : () Նլարըն օն տէօրտիւնիւն տիլլէրինի քէս-
տիքտէն սօնկրա՝ էօլիւմէ միւսթահագ կէօրտիւլէր .
վէ օնլարը Սոյա եօլատըլար , քի օրատա օնլարըն
ճէզասընը իճրա էթսիլէր : Հէր թիւրլիւ ցուն-
լարը վէ հիլէլէր գուլանտըլար, քի օնլարը քէնտի
տիլլէրինտէն տէօնտիւրսիւնլէր : Վէ օնլարը ա-
թէշէ աթմաղտան էվլէլ՝ օնլարըն հաքիմլէրի օնլա-
րը այրը սյրը մանասթըրլարա եօլատըլար, քի ֆի-
քիրլէրինի չէվիրսիլէր : Փարիզտէն Սոյա կէշտիք-
լէրի վագըթ , իքի Սօրպոն փափասլար իքի գա-
թըրա պինիպ՝ օնլարըն արապասընըն եանընտան
կիտէյօրլարտը, վէ օնլարա՝ «Եյէր Հոովմա քի-
լիսէսիլէն կիրմէղսէնիզ , պիւթիւն ճէհէննէմին զա-
ղէպլէրի իլէ հանաճագսընըլ՝ տէյօրլար ըտը :

Ի՛րէրը Գլէրք՝ պու միւնասիպէթսիզ սէօհպէթ-
լէրտէն օսանըպ՝ օնլարըն պիրինէ տէտի . «Վա՛ր կիթ
եանըմտան եա շէյթան , պրա՛գ քի Լա՛հըմըզ
տիւշիւնէլիմ» : Կէրչէքլիլին պիւթիւն պու սատըգ

գուլարը՝ քէնտի էօմիւրէրինի Վրիստոսուն իսմինին
իգրարը իջին սէվինճ իլէ վերտիլէր : Սէ շիմտի
տէրտ՝ պէլա վէ կիւնաճ պուլունմայան մաճալտէ Վու-
ղունուն իլաճիսինի օգույօրլար : “Եւ մութլու Բէ-
լաճ իջին էօլէնէրէ” :

ՓԱՍԼ ԺԱ

Պրահայի իսլամի Սէպէլիյէն Խէլիյէն :

(Սէնէ 1546 — 1574)

Եւլաճըն ալիմիյի՝ քէնտի էվլատլարընտա պէօյլէ
իզգէթլէնիյօրուտու : Ինճիլ՝ քէնտի ֆութուճաթ-
լարընը եայտըզճա՝ Էռօվմա տախի քէնտի իսքէն-
ճէլէրինի վէ աթէշլէրինի արթըրըյօրուտու : ()-
նուն ինտինտէ՝ քէնտի այընլարընա մութապըզ օւ-
մայան քիւչիւք պիր ֆերզ՝ վէ քէնտի տին իգրարը-
նա մութապըզ օլմայան պիր քիւչիւք թէպտիլիյէթ՝
էօլիւմէ միւսթաճազ հերետիկոսըւզ սայըլըրըտը :
Վիլիսէնին էվվէլքի տէճըլէրինին շէճիտլէրինին
քիւլէրի իլէ էօրթիւլիւճ՝ եախօտ գանլարըյըլա ըս-
լանմըշ օլան մաճալէր իսլաճի Սէպէլիյէն տէ շէ-
ճիտլէրինի թամաշա էթտիլէր : Եւլաճըն

եվատարընն գանընը տեօքէն փութփերէսլէրին
 Հոովմասը՝ Չէզարլարըն Հոովմասը տէկիլ իտի ,
 իլլա փափլարըն Հոովմասըյըտը . օլ ատէմլէրին
 Հոովմասը՝ քի քէնտիլէրինէ՝ Հիսուս Վրիստոս վե-
 քիլն աերլէր իտի : Սուրբ Պետրոսուն սաՀթէ խա-
 լէֆէլէրի՝ երթընը ճանաւարլար կիպի սալթ՝ Վրիս-
 տոսու Պուրթարընը թանրմաղա իսթէյէնլէրի էօլ-
 տիւրիւրլէր իտի : Կերչի թախթտա տէճճալ օթու-
 րույօրուտու , լաքին Մլլահըն սահիճ Վրիստէսի
 կիթտիքճէ եափըլըպ՝ մամուր օլույօրուտու : Սէ
 պէօյլէճէ՝ պէօյիւք Պապիլօնուն խարապ էտիճի
 ամէլի քէնտինի պէյան էտէյօրուտու , քի եերին
 փատիշահլարընա պույուրուրուտու , վէ ազիղլէրին
 վէ Հիսուս Վրիստոսուն շայիրտլէրինին գանըյըլա
 սերխօշ օլուրուտու * : Ի իօն շէհրի՝ իքինճի տէհրտէ
 քէնտի շէհիտլէրի իլէ շէրէֆ պուլտուղու կիպի էօյ-
 լէ տախի պու թարիխտէ Հիսուսուն սատրգ շա-
 յիրտլէրի օրատա էօլինճէյէտէք Վրիստոստա օլան
 կերէքլիյի իգրար էթտիքլէրի զէման պէօյիւք շէօհ-
 րէթէնայիլ օլտու : Պէշ Ֆրանսըզ կէնճ շայիրտ-
 լէր՝ Սաւաննատա քէնտի օգումալարընը թէքմիլ է-
 տիպ՝ 1552 սէնէսինտէ ինանտրգլարը Հիսուս Վրիս-
 տոսու օրատա վաղ էթմէք իչինն րահաթ քէնտի
 վիլայէթլէրինէ տէօնէյօրլարըտը : Ի իօնա եէթիշ-
 տիքլէրինտէ , օնլարը թուլթուպ՝ գարանլըզ զընտան-
 լարա մահպուս էթտիլէր , վէ պու միսիլի իքրամըն
 սէպէպինի տէ օնլարա ալնաթմաղա թէնէլըիւլ

էթմէտիւէր : Վէնտի տինէրինի իգրար էթմէքի-
 չին՝ հաքիմին հուզուրունա չաղըրլարգլարը զէման ,
 օնլար Լըլահըն աղիզ իսմինի ճէսարէթ իլէ իգրար
 էտիպ՝ Լըլահը իզգէթէտիւէր : Պիրգաչ կիւնտէն
 սօնկրա՝ օնլարը ըուհպանլարըն մէճլիսինէ կէօթիւր-
 տիւէր , վէ օրատա քէնտի տին իգրարլարընը եազը-
 յըլա եազըպ՝ վէրտիւէր : Պուռլուն տաւլա պիր եըլ-
 տան ղիյատէ սիւրտիւյիւնտէն՝ օնլարըն իասիմլէրի
 օնլարըն սատըգըլընը՝ քեամիլլիյինի վէ ճէսարէթի-
 նի կէօրտիւքճէ՝ խըրսլանըրլարըտը : ()նլար սալթ
 Լըլահըն Վէլամընա ինանըրլարըտը , վէ Փափիս-
 թանլարըն եանկըշըգլարընը ըէտտ էտէրլէր իտի .
 իմտի էօյիւմէ միւսթահազ օլմաղա սալթ պուգատարը
 էլվէրի իտի : Վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ՝ 1553
 թարիխինտէ Սայիսին 16սընտա էօմիւր թաճընա
 նայիլ օլտուլար : ()նլարըն տիւշմանլարը հէօքմ
 էթտիւէր քի , “ ()նլարըն թէնլէրի աթէշտէ պիւ-
 թիւն պիւթիւնէ թէլէֆ օլունճայատէք ” օնլարը տի-
 րի տիրի եագսընլար : ()նլար իսքէնճէ եերինէ կիթ-
 տիքլէրի վագըթ՝ պիրիպիրլէրինէ նասիհաթ վէրի-
 յօրլարըտը , քի սօնունատէք տինլէրինտէ տուրսուն-
 լար . վէ Լըլիզ Բուհուն վէրտիյի սէվինճ վէ ղայ-
 րէթ իլէ տօգուղունճու Սաղմուսու՝ “ Լայ Բապպ , տայ-
 մա սէնի միւպարէքլէյէճէյիմ ” տէյիւ մագամ իլէ
 օգուրլարըտը : Թէրրօ մէյտանընա եէթիշտիքլէ-
 րինտէ , Ֆէրահ էիւրէք իլէ գաղըգլարըն էթրաֆընտա
 եըղըլըշ օտունլարըն իզգէրինէ չըպտըլար , վէ սօնկ
 տէմ պիրիպիրլէրինի գարաաշ մուհապպէթի իլէ
 էօփտիւքտէն սօնկրա , քէնտի ճէլատլարընա նասի-

Հաթ վերտիլէր, քի Քրիստոսա տէօնսիւնէր : Վէ ալէֆօ օնլարըն թէնինի սարմը իքէն , եինէ պիրիպիրլէրինէ տերլէր իտի . “Վայրէ՛ թէտին՝ գարտաշլարըմ՝ վայրէ՛ թէտին գարտաշլարըմ” . վէ պէօյլէճէ օնլարըն ճանը եպէտի պարը շըն վէ րաՀաթըղըն մէքէանընա տախիլ օլտու :

Վէ պու Լիօն շէհրինտէ տաՀա պաշգալարը տա կերէքըլի իգրար էտիպ՝ շէհիտըք թաճընա նայիլ օլտուլար : Լէրիմիզ տար օլտուղունտան , օնլարըն սաթ պիր գաշընը պուրատա զիքր էտէպիրիբիզ : Պետրոս Պերճիէր իսմինտէ Ղէնէվըալը պազիրկեանըն պիրի՝ սատէ Լնճիլէ իթթիգատ էթտիյի իչիւն՝ օլ պէշ շէհիտլէրտէն պիր գաշ կիւն սօնկրա՝ Հէրետիկոսլուգ թէօՏմէթի իլէ տիրի տիրի աթէշտէ եանտը : Սատթէոս Տիմոնէթ պազիրկեան Տէնի Բէլօիւն , քիշիլատէլէրտէն Լուիտը Սորսագ Ուիքարտ Լէֆէվը , վէ Խալահի Սէզհէպէ եիւրէքտէն եափը շմըշ սայիր չօգ Քրիսթիանլար , քէնտի էօմիրլէրինի քէնտի Վուրթարըճըլարընըն ուղուրունա ֆէտա էտիպ՝ եպէտի իպզէթէ նայիլ օլտուլար :

Պրանսանըն Բրոթէսդանլարը Հէր եէրտէ քէնտիլէրինի գօվալայանլարտան քէնտիլէրինի հըֆզ էթմէք իչիւն՝ չօգ տէֆա սիլահլանմաղա մէճպուր օլտուլար : ()նլարըն պաշըճա մէքէանը՝ ()րլէանսըն շէհրի իտի : Պու շէհրի ալընտըգտան սօնկրա , Լուէն՝ Լիօն՝ թուր՝ վէ սայիր պէօյիք վէ քիւչիւք եերլէր տախի ալընտը : ()նլարըն հիլէպազ վէ զուլումքեար տիւշմանլարը՝ տայմա պարըշ էթմէք խուսուսունտա զըտա իտիլէր : Լնճամը՝ 1568 թա-

րիխինտէ իբի թարափտան սիւահլարը աշաղա գո-
 տուլար, վէ պարը շ իմպլանտը. վէլաքին փէք չօգ
 սիւրմէտի : Կիզ պէյլէրի՝ Պիրինճի Վրանչիսկո-
 սուն էօլիւմինտէն սօնկրա՝ հէօքիւմէթ սահիպի օլ-
 տուգլարընտան՝ փատիշահ թախթընա արզու չէքէր-
 լէր իտի : Վէ պոնլար սօֆու Վաթօլքէր օլուպ՝
 քէնտի միւրատլարընա էրմէք իչին հէր թիւրլիւ եօ-
 լու գուլանըրլարըտը : Վէ Բրոթէսդանլարըն պա-
 շընտա՝ փատիշահ Փամիլէասընա միւթէֆիք Վօնտէ
 վէ Վօլիննէ գափութան փաշա վէ սօնկրա հէօր-
 տինճիւ Էնրիկոս ինվանի իլէ Վրանսա փատի-
 շահը օլան Էնրիկոս նամ պէյլէր իտի : Վրանսա
 տէվլէթի՝ քիպիր վէ հիլէպաղ Վաթէրինա Սէ-
 տիչիսին կիւնիւնտէ՝ Բրոթէսդանլարըն պաշլարը-
 նա սահթէ մուհապպէթ վէ րայէթ կէօսթէրտիյի
 վազըթ՝ էլ ալթընտան կիզլիճէ պիր գըրկըն հազըր-
 լայօրուտու : Տէվլէթին իչինտէ պուլունան ճէմի՝
 Բրոթէսդանլարը գըրմաղա գսրար գըմըշլարըտը :
 Պու թէրթիպ չօգ երլարտան պէրի գուրուլմուշ ու-
 տու : Ըվինիօնտա՝ Վաթէրինա տէ Սէտիչիս սուլ-
 թանըն վէ փափըն մապէյնինտէ վէ Պայօնտա Ըւ-
 վա պէյի իլէ պէրապէր՝ պու մատտէնին իւզէրինէ
 կիզլի մէճլիսլէր վէ սէօհպէթլէր օլմուշ ուտու :
 Վաթօլքէր մախսուս պարը շ իմպլատըլար, քի
 հէր քէսին գալպինտէն շիւպհէյի գալտըրըպ՝ քէն-
 տի գուրտուգլարը գէմինի գօլայ իճրա էթսինլէր :
 () Լ մէշուր Եսքիթալ Վատը՝ տէվլէթին կիզլի
 մէշվէրէթլէրինէ վուգուֆ օլուպ՝ քէնտի մանսու-
 պունտան իսթիֆա էյլէտի : Փագաթ սօնկ զայ-

րէթինի իճրա էտիպ՝ Ղաթէրինայա վէ Տօգուզուն-
ճու Վարդուսա պէյան էտիպ տէտի . քի, “Սիզ Վրան-
սանըն պաշընա փէք պէօյիւք պէլալար կէթիրէճէք-
սինիզ, վէ Փասիտ մէշվէրէթլէր իլէ կիրտապա տիւ-
շէճէքսինիզ” : Վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ սուլ-
թանա վէ փատիշահա պիր ուզուն մէքթուպ եազըպ
օնլարա մալիւմ էթտի, քի Նրոթէսդանլարըլա
թէքրար պարըշ էթմէք՝ վէ պարըշըզտա գալմադ
լալըմ տըր : Աքին ճէհտլէրինին հէփսի պօշա
կիթտի : () Նլարըն գըրկընը իլամ օլմուշ ուտու .
վէ պիր միւնասիպ Ֆուրսաթա պէքլէյօրլարըտը, քի
իճրասընը էթսինլէր . վէ Ֆուրսաթը չափուգ էլէ
կէշիրտիլէր :

Նրոթէսդանլարըն միւթէպէր առէմլէրի՝ “Սա-
վարա փատիշահը Հենրինին նիքեահը իշին փա-
րիղէ ճէմ” օլաճադլարըտը : Պու կէնճ փատիշահըն
վալիտէսի՝ Նրոթէսդանլարըն տօսթու վէ սահա-
պէթ էտիճիսի պու փայլիթաթա տօղրու կէլիր ի-
քէն, ափանսըզ պիր աղըր խասթալըգտան եաթտը,
վէ շիւպհէ օլունտու, քի զէհիրլէնմիշ տիր : Պօ-
լինեէ գափուտան փաշա տաթի՝ պու տիւյին իշին
փարիղէ կիթտի : Վէ 1572 թարիխինտէ՝ () գոս-
տոսուն 22 սինտէ՝ կիւնտիւզլէյին տապանճալըլա
վուրուլտու : Վէ օ կիւն սարայտա՝ ճէհէննէմլիք
իշի նասըլ իլէրի կէօթիւրսինլէր տէյիւ մէշվէ-
րէթ էթտիլէր . վէ գարար գըլտըլար, քի Մ’զիզ
Նարթուղիմէոսուն կէճէսի՝ սաթաթ ալթըտա՝ պու
մէքրուհ գըրկընը իճրա էթսինլէր : () Նուն իշին
օնտան պէրի պու վուգուաթէ Մ’զիզ Նարթուղիմէո-
սուն գըրկընը տէնիլիր :

Իմտի սա՛աթը կէտիյինտէ՝ Լուվըուն չանկը գափու
օլունան նիշանը կէօսթէրտի : Լսքեր Վամանտան-
թը Վօսսէն՝ քի Տըֆզ էթմէք վէսիլէսի իլէ գափու-
տան փաշանըն գօնաղընը պէքլէր իտի , ապէրի իլէ
օնուն իւլէրինէ հիւճիւմ էթտի : Վօլինեէնին լէ-
շինի փէնճէրէտէն աշաղա աթտըւար . զիրա իլիզ պէյ-
լէրին պիրի սօգադտա պէքլէյօրուտու : Ա է փա-
րիզին պիւթիւն սօգադլարընտա պէյլէ պաղըրըրլար-
ըտը . Հո-լէնօթլարը էօլտի՛-րի-ն , Հո-լէնօթլարը
էօլտի՛-րի-ն . զիրա Ֆրանսատա օղէման Ռոթէս-
դանլարա պու ատը վէրիրլէր իտի : Կիզին՝ Լն-
ժունուն վէ ()մալըն պէյլէրի՛ վէ Վաթօլիք պէօ-
յիւքլէրի՛ գանա սուսամըշ սօլտաթլար իլէ պէրա-
պէր պիւթիւն մէմլէքէթի տօլաշըպ՝ Ռոթէսդան-
լարըն էվինին գափուսունտան իլէրի կիրէրլէր իտի ,
վէ օնլարը տէօշէքտէ էօլտիւրիւրլէր իտի , եախօտ՝
էվլէրին տամընատէք՝ սօգադլարտա գօվալտըրլար-
ըտը : ()նլարըն մէրամը՝ հէփսինտէն զէյատէ քի-
շիզատէ Հուկէնօթլարը էօլտիւրմէք իտի : Պիր գաշ
Ռոթէսդան քիշիզատէլէր՝ Վապարա փատիշա-
հընըն գօրուլունճու ապէրի իլէ սարայա գաշտըլար :
Տօգուզունճու Կարոլոս փատիշահ՝ էմիր էթտի , քի
սարայըն եօգարըքի գաթընտան ալլույա էնսինլէր :
()նլար իդա՛աթ էթտիքլէրինտէ , օրատա օնլարըն
սիլահլարընը ալըպ՝ էօլտիւրտիւլէր : Փատիշահ
քէնտիսի սարայընըն փէնճէրէսինտէ օթուրուպ՝ սօլ-
տաթլարա “Եօլտիւրիւն՝ էօլտիւրիւն” պաղըրըրըտը ,
վէ Սէնատան կէշէն Ռոթէսդանլարը տապանճա-
յըւա վուրուրուտու : Ռոթէսդան պուլունան էվ-

լերի եաւմա եթտիքտէն մա'տա՝ Յրոթեսդանլա-
րը տա գաթլ եթտիլեր : Վէ պու Հուկէնօթլար-
ըա օլան Փէնա նէֆսանիյէթ՝ կերէք պէջիւյին վէ
կերէք քիւչիւյին գալպինէ թէսիր եթմիշ իտի :
Չօճուգլար՝ չօճուգլարը չայա սիրիւքլերլեր իտի :
Վէ օղատտարլար՝ համիլէ գարըլարա պիլէ մէրհա-
մէթ եթմէզլէր իտի . օնլարըն գարնընը եարըպ՝ չօ-
ճուղու չըգարըլար՝ վէ տուվարա չարփարա գփարչա
փարչա ետերլեր իտի : Փարիշ գանըլա միւլամմա
օլտու . զիրա պու գըրկըն 15 կիւնտէն զեյատէ սիւր-
տիւ : Վէ պու գըրկընըն իշարէթի Վրանսանըն
հէր պիր այալէթինէ վէրիլմիշ իտի : Սօ՝ թօրջ՝
()ըլէանս՝ թուլուլ՝ Սուկէն՝ Մնճէրս՝ Պուրճէս վէ
Լիօն շէհիրլերինտէ պինլերճէ տտէմ գըրըլտը : Վէ
էօլքէ իլէ ճէմի՝ քէսքին վէ եէնի իճատ իսքէնճէ-
լերի իճրա եթտիլեր : Պու շէհիտլերի քիմ հի-
սուպա կէթիրէպիլեր . եիւզպինտէն պեյատէ գըլաս
օլունուր , վէլաքին սահիհինի քիմսէ պիլմէզ :

Պու գըրկըն Հոովմայա օտէրէճէ պէջիւք սէ-
վինճ վէրտի քի , ()նիւչիւնճիւ Վրիգոր Փափ՝ զեյ-
նէթ վէ սալթանաթըլա քիլիսէյէ կիրիպ՝ օրատա
թէշէքքիւր տուաւսընը օգուտու : Վէ ախշամըսը՝
պէջիւք սէվինճ նիշանէսի իշիւն՝ Սանդ Մնճէլօնու
գալէսինտէն թօփ ալթըլտը : Պու մէքրուհ գըրկը-
նըն պաշ գըլաղուլլարընըն պիրի օլան Վրանսըզ
Լօրէն Վարտինալ՝ Վօլենեէնին վէ Յրոթեսդան-
լարըն էօլիւմինին հապերինի կէթիրէն թաթարա
պին ալթըն վէրտի : Վէ տախի Հոովմատա պիր
մինտալ պաստըլար , քի օպու կիւնէտէք պուլընու-

յօր . օնուն իւզերինտէ պիր Թարաֆընտա () նիւչին-
 ճիւ Գրիգոր Փափըն պաշը վար , վէ օպիր Թարա-
 ֆընտա պիր գըլըճը մէլայիք , քի Հուկէնօթլարը
 վուրույօր . վէ ալթընտա տա պէյլէ եազըլմըշըտը .
 “Հո-իէնօթլարն Գըրիշն . 1572” : Պու գըրկընըն
 իւզերինէ եաշայան Բրոթէսդանլարըն չօղու՝ եազըն
 մէմէքէթլերէ գաշտըլար , վէ քէնտի հինէրլերինի
 վէ մարիֆէթլերինի վէ հէր շէյտէն գըյմէթլի շէյ-
 լերինի՝ եանի տիրի՝ նուրլանմըշ վէ գուվէթլի տին-
 լերինի՝ պերապէր կէօթիւրտիւլէր : Եւէր քիպիր
 Քաթօլիքլէր պու իշէ սէվինիյօրլարսայըտը , օնլա-
 ւըն փէք ագըլըլարը տա քէտէր էտէյօրլարըտը :
 () վագըթտան Գրանսա փատիշահընըն Փամիլեսաը
 իւզերինէ Լըլահըն պէտտուասը գօնտու : Պիրինճի
 Գրանչիսկոսուն պիւթին սիլսիլէսի տինեա իւզէ-
 րինտէն գալգաը : Տօգուզունճու Կարուրսուն էօլիւ-
 միւ՝ պու սէմալի պէտտուայը պիղէ փէք աշիքետը
 պէյան էտէր . զիրա մէզարատէք օնու գօվալատը :
 Եւ մէշուր Թէվարիսճինին պիրի* տէր քի , “Հը-
 ուվմա Փափընըն ճէմի՝ միւպարէքլէմէլէրի վէ տուա՝
 վէ նիյազլար վէ իլահիլէրի օնուն ճանընաասլարա-
 հաթլըգ վէրէմէյօրլարըտը . չանկըն իւք վուրուշուն-
 տան պերի տայմա եիւրէյի չարփարըտը , տուտագ-
 ւարը Թիթիրէր իտի , տիվանէ կիպի եիւրիւրիւտիւ ,
 վէ կէօզլերի գըպ գըրմըզը քէսիլմիշ իտի : Տայմա
 օնուն Ֆիքըրինի՝ գօրգուլու զէքիւրլէր եօրարլարըտը ,
 վէ տայմա գանըլա ըսլանմըշ պիր տէօշէք իչինտէ

* Լագրէթէլ . Սէզէպ սէֆերի . Շիւտ Բ :

կիպի իտի . վէ պու փօսթ տան քէնտինի գուրթարաւ
մազըտը , վէնէ տէ գուրթարմաղա իսթէր իտի : Վէ
տայմա կեօզլէրի՝ քէնտիլէրինի ինթիգամ ալըծը
բուհլար գօվալայօր զանն էտէն ատէմլէր կիպի՝ էօ-
թէտէ պէրիտէ կէզէր իտի : Հէր սէօհպէթտէ
քիւֆիւր էտէր՝ վէ սօնկրա Լլահըն մէրհամէթինի
խմտատա չաղըրըրտը : Վէ օնա պու իշի էթտի-
րէն Կաթէրինա տէ Սէտիչիս օնուն վալիտէսի օ-
նուն տէօշէյինէ եագլաշտըգճա , օնուն իսքէնճէսի
արթարըրտը : Սաթ քէնտի սիւտանաուրլըա սէօհ-
պէթ էթտիլինտէ՝ պիրաղ թէսէլլի պուրուր ուտու . ո
Բորթէսգան իտի . լաքին փատիշահ՝ Լ՝զիզ Բար-
թուղիմէոսուն կէճէսինտէ օնու էօլտիւրմէյէ իզին
վէրմէմիշ իտի՝ : Պու սէֆիլ փատիշահ 1574 թաւ
րիխինտէ՝ Սայիսին օթուզունտա , զալմ բիւրէք
չարփընթըլարըրլըա էօլտիւ . վէ 24 եաշընը տահա
թէքմիլ էթմէմիշ իտի :

ՖԱՍԼ ԺԲ

Ինկիլէրապա ձէ Սփօթեապա օլան Խալահէ Ս'եզնէպ :
Թիւնալ Պրօն ձէ Լապէրն Դա՛ յիսէլէրն շէհէպ
օլմալէրի :

(Սէնէ 1536 — 1553)

Շէհաւերին դանը՝ տայմա Վիլիսէնին Թօխումու
օլմուշ տուր : Պու շէյի պիզ զեյատէ Վարիսթիան-
ըղըն իւք տէհրլերինտէ կէօրմիւշիւզ , վէ եէնի պիր
Թարզ իւէ Թէքրար Խնկիլթերատա կէօրիւյօրուզ ,
Փէք ազ մէմլէքէթ վարտըր քի , օրատա Խալահի
Ս'եզնէպ պուգատար էնկէլլէրէ Թէպէլլաշ օլմուշ
օլսուն , վէ պուգատար կիւզէլ ՓուԹուհաթլար էթ-
միշ օլսուն : Եօգարտա Վ իքլիֆին հադդընտա սէյ-
լէտիյիմիզ շէյլէրի ունուԹմամըշ օլմալըսընըզ :
Վ է մալիւմիւնիւզ տիւր քի , օ Մ'զիզ ՎիԹապլա-
րը խալըն սէյլէշտիյի լիսանա Թէրճիւմէ էթտի .
վէլաքին չիւնքի օնուն վազ Թընուա պասմախանէ տա-
հա իճատ օլմամըշըտը , օնուն Թէրճիւմէսինին փէք
ջօդ էօրնէյինի եսզտըլար : Վապաթ օլ էօրնէքլէրի
սալթ զէնկինլէր սաթըն ալապիլերլէր իտի : Վ է Մ'-
զիզ ՎիԹապլար Խնկիլիլ լիսանընտա պասմա օլուպ ,
հէր Թարաֆա պօլճա եայըլտըղը զէման՝ մասլահաթ
աիւէր սուրէթէ տէօնտիւ : Իւք պասմա՝ 1526 Թա-

րիխնտէ՝ Լ՛նվէրստէ կէօրիւնտիւ : Պասմաճընըն
իսմի թիւնտալըտը : Տիւշման գուտուրուպ՝ չափու-
ճազ պու խալըրը իշին իւզերինէ հիւճիւմ էթտի :
Վ է Լ՛զիզ Վիթապլարը Խնկիլթերայա կէօթիւրէն-
լէր վէ կէրէք սաթըն ալանլար զազէպէ հէօքմ օլուն-
տուլար , քի քիթապլարընը վիւճիւտլէրինին իւզէ-
րինէ պաղլայըպ՝ օնլարը թէրս աթլար իւզերինէ պին-
տիրտիլէր , վէ Լ օնտրա շէհրինի էօյլէ տօլաշթըր-
տըլար : Վ է 1536 սէնէսինտէ՝ թիւնտալը հիլէ-
պազլըղ իլէ թութուպ՝ Ֆիանտրայա կէօթիւրտիւ-
լէր , վէ օրատա օնու պօղուպ՝ աթէշէ եազտըլար :
()նուն մէթին վէ սօնկ տուանը պույրուտու . “Լ՛ա
Լ՛լաճ Խնկիլթերա փատիշահընըն կէօզլէրինի աշ” :
Վ է պիրազ վազըթտան սօնկրա , օնուն իքի իշ ար-
զատաշլարընը տա՝ պիրինի Խնկիլթերատա վէ օպի-
րինի տէ փօրթուկալտա տիրի տիրի աթէշէ եազ-
տըլար :

Կիւնիւն պիրինտէ՝ Վաթօլիք փափասլարընըն
պիրի թիւնտալա տէր իտի . “Փափլարըն պույրու-
թուլարընտան ըսա , Լ՛լաճըն նօմոսունտան մահ-
րում գալմադ տահա հէյ տիր” : թիւնտալ ճէվապ
վէրտի քի , “Պու մատտէտէ փափտան վէ օնուն
պույրուլթուլարընտան աֆվ տիլէրիմ . էյէր Լ՛լաճ
պանա սալթ պիր գաշ երլ էօմիւր վէրէճէք օլուր
իսէ , կէօրէճէյիմ .քի , պիր չիֆթճի չօճուղու՝ Լ՛-
զիզ Վիթապլարը պէն կիպի օգումուշ փափաստան
զիյատէ աղնայաճազ” :

Խնկիլթերատա շէհիտ օլան պիր գաշ Լ՛լաճ գու-
լարընըն հիքեայէսինի տէ նազլ էտէյիմ : Կիւնիւն

պիրինտէ՝ Ղ'օն Պրօվին իսմինտէ Վրիսթիաննն պի-
րի՝ պիր գայըղն իչինտէ պիր փափաս եանննտա օ-
թուրմուռ ուտու , վէ օնա՝ Լէնի Լ'Տտը օգուտու-
ղունու տույուրուպ՝ պատարագա գարլը լագըրտը
սէյլէտիյի իչինն , պիր գաչ կինտէն սօնկրա՝ օնու
քէնտի Ֆամիլեսարնտան վէ տօսթլարընտան այը-
րըպ՝ զընտանա աթտըլար . վէ քէնտի Ֆամիլեսար
վէ տօսթլարը օնուն նէրէյէ կիթտիյինի աղնայա-
մատըլար : Վ է Վ ուրհամ վէ Ֆիսքէրնամ պաշ
փափասլարըն էմրի իլէ՝ օնու այագլարը չփլագ՝ դըզ-
կըն աթէշ իւզէրինէ դօտուլար , վէ ումարլարըտը քի
տինինի ինքեար էտէճէք : Վ էլաքին օ տինինտէ
գափի տուրտու , վէ պու եզկիյէթլի շէհիտ իսքէնճէ-
սինի՝ թաճիւպ օլունաճագ պիր իյիտլիք իլէ չէքտի .
վէ փափասըն պիրի օնուն էօնիւնտէ Լ'զիւ Վրի-
թապը եագայօրուտու : ()նուն մահպուս օլտու-
ղունտան իքի այ սօնկրա՝ օնուն պէսլէմէսի պիր ախ-
շամ կիտիպ՝ զընտանտա օնունուլա գօնուշտու , վէ
կէօրտիւ քի , օնուն այագլարը թօփուղունա գատար
եանմըշտը . վէ տախի խապէր ալտը , քի էրթէսի
կինիւ օնու տիրի տիրի աթէշէ եագաճագլար : ()-
նուն գարըսը օնուն եանննա կիթտի , վէ օ կէճէյի
օնուն եանննտա կէշիրտի : Պրօվին պիւթիւն չէք-
տիյի եզկիյէթլի օնա նագլ էթտիքտէն սօնկրա ,
րիճա էթտի քի , էվատլարընը ԼլաՏ գօրգուսուն-
տա պէյիւթսիւն : Վ է Տագըգաթ էրթէսի կինիւ
օնու աթէշին իչինն աթտըլար : Վ է օնուն սօնկ
սէօՏպէթլի պունլար ըտը . Վա ԼլաՏ՝ րուհու-
մու սէնին էլէրինէ թէսլիմ էտէրիմ . Վէն պէնի

ստիճանն ալարն . Սէն եւ Մարտինոս քի վատէրինտէ սատրղ սըն” :

Սէ 1519 թարիսինտէ՝ ալթը երբէք իլէ պիր գարը օլարաֆ՝ եւտի քիշիյի Գօվէնթրի շէհրինտէ աթէշէ եագտըլար : Սէ օնլարըն մահպուս օլմասընըն սէպէպի պույուտու քի , քէնտի էվլատըլընա՝ “Դա՛ կէօքլէրաէ օլան Պապամըլ” տուա՛սընը վէ Մարտինոս ()ն թէնպիհէրինի Եւթինճէ տէյիլ իլլա Խնկիլիզ լիսանըլըլա էյրէթիշէր իտի : ()նլարը Սաքսթօ մանասթըրընա կէօթիւրտիւլէր , քի օրատան իքի սա՛աթ ուզագըտը : Սէ օնլարըն չօծուգըլարընը Գօվէնթրինին մանասթըրընա աթտըլար : Սէ մանասթըրըն նագիրի Սթաֆֆօրտ՝ անալարընտան վէ պապալարընտան էյրէնտիքլէրի մատաէլէրին իւղէրինէ՝ օնլարա փէք չօգ սիւալլար էթտի . վէ օնլարա թէնպիհ էթտի քի , պիր տահա Բապպանի տուա՛յը վէ Մարտինոս ()ն թէնպիհէրինի Խնկիլիզ՝ ճէ սէյլէմէսինլէր . եօգսա անալարընըն վէ պապալարընըն օղըատըղը պէլայա օղըարլար տէյիւ օնլարա թէհտիտ էյլէտի : Զուրմանըն տալար եօրթուսունուն փազար կինիւ՝ օ եւտի քիշիյի Գօվէնթրիյէ կէօթիւրտիւլէր , վէ եպիսկոպոսուն էմրի իլէ ալթըլ երբէյի տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար :

()նալթընճը տէհրին պաշլանկըճընտա Խնկիլթէրատա՝ Սէքիլինճի Զենրիկոս փատիշահըգ սիւրիւյօրուտու : Վափըլա պօզուշուպ , քէնտինի Խնկիլիզ Վիլիսէսինէ սահիպ՝ վէ պէյիւք պաշ նասպ էթտի . Պու պիր զօրպա՝ շաշկըն վէ ղատտար փատիշահ օլտօւղունտան՝ հէփսինին խըճմտանքընա սը-

նըրսըզ պիր հէգքիւմէթ իլէ պուլուրմաղա իսթէտի .
 օնուն էմրի իլէ՝ 72,000 փափիսթան վէ Բըրթէս-
 դան աթէշտէ թէլէֆ օլտու : Անտրատա Յով-
 հաննէս Ամպէրթ իսմինտէ պիր մէքթէպ խօծասը
 վարըտը, քի Հուվմա Վիլիսէսինին պիր գաչ զա-
 ւաղլարընա գարըն եազմըշտը : Ամպէրթ՝ եպիս-
 կոպոսուն հուզուրունա չաղըրլտըղընտա, փատիշա-
 հըն հուզուրունտա մուրաֆա օլմաղա իսթէտի :
 Հենրիկոս փատիշահ՝ միւճատէլէ հագգընտա քէն-
 տինի ագըլը վէ Ֆէրասէթլի կէօսթէրմէյէ իսթէ-
 մէյիլէ, գարար գըլտը քի, պիղզաթ քէնտիսի մէճ-
 լիստէ Ամպէրթ իլէ միւճատէլէ էթսին . վէ պու
 խոսուսա իշին պիւթիւն ռէճալլարընը ճէմ՝ էտիպ՝
 սէֆիլ մէքթէպ խօծասընը տա տավէթ էթտի, քի
 օ մէճլիստէ քէնտի իթթիգատ ու զիւլմէլըինի սէյ-
 լէսին : Ապիսկոպոսլար գուտուրտուգլարընտան՝
 օնուն իգրար էթտիյի զիւլմէլըինէ հիչ ճէվապ վէր-
 մէտիլէր : Անճամը փատիշահ օնա սիւալ էթտի քի,
 “Հանկըսընը զիյատէ սէվէրսին, եաշամայըմը, եօգ-
 սա էօլմէյի մի” : Ամպէրթ պէյան էթտի քի, կեր-
 չէքլիյի ինքեար էթմէք քէնտինէ միւմքինսիւզ շէյ
 տիր : Ալ է պու ճէվապ՝ օնու աթէշէ եագտըրմաղա էլ-
 վէրտի : Թէլէֆ էտիճի աթէշ՝ օնուն պյագլարընը վէ
 գօլլարընը գավըատըղընտա, պէքճի սօլտաթլարըն
 իքիսի՝ քէնտի խըշտլարըյըւ օնու վուրտուլար .
 վէ օ եիւքսէք սէս իլէ պաղըրըրտը . “Պէն սալթ
 Վրիստոսու իսթէրիմ՝ պէն սալթ Վրիստոսու իս-
 թէրիմ” : Ալէքիլինճի Հենրիկոսուն էօլիւմինտէն
 սօնկրա, Բլլահըն իպատէթի խալգըն անկլատըղը լի-

սանտէ իճրա օլտու . վէ ճէմաթ Լըւահըն Վէ-
լամընը օգույապիլտի : Էներկոսուն օղու վէ խա-

էֆէսի Լըթընճը Լտուարդ՝ Լ'զեղ Վիթապը սէ-
վէր իտի : Իիվպէթ օլունուր քի՝ Լտուարդ կէնճ-
լիլնտէ եիւքսէք պիր եէրտէն պիր շէյի քէնտի է-
լի իլէ ալմաղա արգուլէտիլինտէ՝ արգատաշլարընըն
պիրի փատիշահըն պաղըն ալթընա Խնճիլի Ը Էրիֆին
ճիլտինի գօյաճաղը վազըթտա՝ գապուլ էթմէտի .
վէ քիթապը սունան զաթը տախի աղըրճէ թաղիլ
էտիպ՝ “Յիքրիմտէ վէ եիւրէյիմտէ խազինէ կիպի
սագլանմաղա լայրգ օլան շէյի՝ պէն պաղըմ ալթըն-
տա պսսամամ” տէտի : () Եա փատիշահը լմաճընը
կիլտիրտիլէրի զէման՝ իւչ գաթ փատիշահըղընըն
նիշանը օլան իւչ գըրըճը կէթիրտիլէր * : փատիշահ

* Խանի Խնկիլթէրանըն , Ոգթիանըն վէ Իրլանտանըն՝ գը-
լըճլարընը :

տէտի քի, “Պիր գըլըճ էքսիք տիր”։ օնուն ըրճաւ-
լարը՝ “Հանկըսը” տէյիւ սիւալ էթտիլէր : Փա-
տիշահ ճէվապ վէրտի քի, “Լ՝ղիլ Վիթապ” քի
Լ՝ղիլ Բուհուն գըլըճը տըր. վէ պու գըլըճ օպիր
գըլըճլարտան զիյատէ գուվվէթլի տիր” :

ՖԱՍԼ ԺԳ

Ինկիլէբապա վէ Սօֆիապա օլան Իւլահի Սէդէֆի
Կէլահ : Կերչէլէյն սապըգ իգրար Էթիքիլէրի :
Հոլաննէն Սօյա :

(Սէնէ 1553—1572)

Պու միւպարէք տէվիր՝ Լատուարդըն՝ գըպգարտաշը
Մարիամըն փատիշահըղընտա զայպ օլտու : Պու
զալըմ սուլթան՝ 1553 տէ թախթա կէշտի. անիտէ
Էսքի գայտէլէր թէքրար մէյտանա չըգտը. իպատէթ
Էէնիտէն Լաթինճէ լիսանընտա իճրա օլունմաղա
պաշանտը. Լ՝ղիլ Վիթապլարը օգումասը ճէմա՝
աթա Էսսապ օլտու. վէ հէր քիմտէ քի՝ Ինկիլիզ-
ճէ Լ՝ղիլ Վիթապլար Էախօտ Լէնի Լ՝հո պուլու-
նուրսայըտը, մութլագա օ ատէմ մահպուս օլուրու-
տու : Պու ճիւմլէ իլէ փէք չօգ Էէրլէրտէ փէք չօգ
ատէմլէր վարըտը քի, Լ՝լուհա ըուհուլա վէ կերչէք-

լիք իւր ի պատէթ եթմէք իշին կիպլիճէ ճէմ՝ օլուր-
լարըտը . ֆազաթ օնլարն չօղու թուլթուլուպ, էօ-
լիմէ միւթաճագ կէօրիւլտիւլէր : Գալտը քի՝ ի-
պատէթ ճէմիյէթլէրին սայըսը տըթայօրուտու, ֆա-
զաթ փէք գալապալըզլը տէյիլ իտիլէր : Սարիամ
սուլթանն կինիւնտէ օլան գօվալայըշտա՝ Բոր-
թէսդանլարն պէշ վաղճըսը վարըտը : ()նլարն
Ուուկ իսմինտէ պիր վաղճըսընը թուլթուպ՝ Լոնտրա
Եպիսկոպոսունուն գարշըսընա չըգարտըլար . վէ օ-
նուն հագգընա չօգ շէյլէր տէտիքտէն սօնկրա՝ պու-
նու տա տէտիլէր քի, թէպտիլի զաթա * ինանմաղ,
վէ պատարագը՝ հէմ Բիլիսէ տուալարընը Լաթին
լիսանընտա սէյլէմէյէ իսթէմէզ, վէ մէմէքէթտէն
սիրկինն օլմուշ հերետիկոսլարըլա մէզհէպ մատու-
սի իւզէրինէ մէթուպլէշիր, վէ օնլարն թարաֆըն-
տան քիթապլար գապուլ էտէր, վէ տախի Լոուվ
մատա էյիքտէն զիյատէ քէօթիւլիք կէօրմիւշիւմ՝
տէր : Պու շէքվատան օն կինն սօնկրա՝ 1557 տէ
Գեկտեմբերին 22 սինտէ՝ Լոնտրատա օնու Սարկէ-
րիթ Սէրինկ իսմինտէ պիր գարըյըլա պերապէր
աթէշէ ետգտըլար . զիրա օ տա օնուն ճէմաաթընըն
պիր ազասըյըտը . Սիմքսոն իսմինտէ պիր սարկա-
ւագը տա թուլթուպ մահպուս էթտիլէր . օնու գօ-
վալայանլար օնա չօգ զօր էթտիլէր, քի ճէմաաթըն
օպիր ազալարընը տա էլէ վէրսին . Լաքին Սիմքսոն

* Պու Լոուվմալը Բաթօնիքլէրին պիր եանկըւլըղ տըր . զի-
րա օնլար իթթիգատ էտէրէք քի, Բապպըն Ելսլամ Գամմը էք-
մէյի վէ շարապընը զաթը՝ Յիսուս Բրիստոսուն սահիւ թէնինէ
վէ սահիւ գանընա թէպտիլ օլուրլար :

գաղի տուրտու, վէ (Հիսուս) յֆէնտիմիզ օնունու-
լա պերապեր իտի. վէ 1558 տէ Սարտըն 23ինտէ՝
Վրիստոսուն պաշգա իբի շայիրտէրի իլէ, եանի
Հուկ Փօքս իլէ վէ Յովհաննէս Տէվէնիսք իլէ պե-
րապէր՝ աթէշ օտունլարընըն իւզէրինէ չըգտը, քի
օնլար՝ քէնտիլէրինի Սաթըն ալանըն ուղուրունա
քէնտի էօմիւրլէրինի ֆէտա էտիպ՝ մութլու օլտուլար :

(Ժօվմաս) (Ժօմքինս) ատընտա պիր չուհա տա-
լի՝ Սարիամըն փատիշահլըղը զէմաշընտա շէհիտ-
լիք թաճընա նայիլ օլտու : Պու զայէթ տինտար
վէ իպատէթքեար պիր ատէմ իտի : Սէ տօգու-
մագ իչիւն իփլիք կէթիրէնլէր իլէ պերապեր տուս՝
էթմէյէ ատէթ էթմիշ իտի : Պունու Հոմմա
Վիլիսէսինին տիւշմանը տըր տէյէրէք, Պօնէր Ն-
պիսկոպոսուն էմրի իլէ զընտանա աթտըլար : Սէ
աթթը այ պիր տիւզլէ պունա թիւրլիւ սօրկու սիւ-
ալլար էթտիլէր : Սէ Նպիսկոպոս օնա հէր թիւր-
լիւ պէտ հարաքէթլէր էտէրէք՝ էգիյէթլէր վէրտի :
Վիւնիւն պիրինտէ օնուն սագալընըն պիր թարաֆը-
նը գօփարթտը : Սէ (Ժօմքինս) հիչ սարսըմայօր
իտիյինի կէօրիւնձէ՝ օնա էօլիւմ չէշնիլէրինի վէր-
մէյէ գարար գըլտը : Սէ պու ֆիքիր իլէ պիր չօգ
փափասլար ձէւմ՝ էտիպ՝ տինտար (Ժօմքինս) տէ օրա-
յա կէթիրթտի, վէ պիր իսքէմլէ իւզէրինտէ եան-
մըշ պէյիւք պիր մօմ տուրուրուտու : Սմտի Ն-
պիսկոպոս (Ժօմքինս)ն էլինտէն թութուպ, օնու
հայլը վագըթ ալէվին իւթիւնէ թութտու. վէլա-
քին (Հիսուս) յֆէնտիմիզ կէրչէքլիյի իգրար էտէնէ
էօյլէ պիր գուվլէթ վէրտի քի, օգաղի տուրտուգ-

տան մա'տա՝ հիշ պիր աղբը սըզը նիշանէսի պիլէ կէօսթէրմէտի : թօմքինս օնտան սօնկրա՝ պու մատտէյի՝ վէ էլինին եանտըղը վագըթ քէնտինին ճան փէքլէյինի՝ վէ փարմագլարընըն սինիրլէրի չէ-քլինծէյէտէք սէս չըգարմատըղընը քէնտի պիր տօսթունա նագլ էթտի : Վ է օրատա պուլունան փափասլարըն պիրինին պու սէյրանա եիւրէյի տու-յանամայըպ , եպիսկոպոսու՝ պու զավալը տտէմի պրագմաղա իլզամ էյլէտի : Վ է միւպարէք թօմ-քինս՝ 1555 թարիխինտէ Սարտըն 16 սընտա սապա-հըն Ցինտէ , լ օնտրատա Սմիթֆիլէլթ մէյտանընտա տիրի տիրի աթէշտէ եանտը : Վ է սօնկ նէֆէսի-նէտէք՝ օլ աճայըպ դավիլլէյի վէ եիւրէք րահաթ-լըղընը սագլատը :

Պագաթ () իսու լփէնտիմիղ ինկիլթէրա Վի-լիսէսինէ փէք էյի կիւնլէր իհսան էթտի . զիրա զա-լըմ Սարիամ սուլթան էօլտիւ : () էսնատէ Պար-պէր իսմինտէ լըահըն պիր գուլունու թուլուպ իս-քէնծէ եէլինէ կէօթիւրտիւլէր , վէ օնու եըղըլմըշ աթէշ օտունլարընըն իւղէրինէ պաղլատըլար , վէ ճէլլատ օտունլարըն աթէշէ դուլթուշտուրմաղա իղին պէքլէր իքէն , օ արալըգ սուլթանըն էօլլէմիւնին խապէրի եէթիշտի , վէ պիր էմր վէրիլտի քի , թախ-թա եէնի օթուրան լփսարեթ սուլթանըն նիլէթ-լէրի պէյան օլունճայատագ՝ ճէմի՝ իչլէր վէ մասլա-հաթլար մէքս օլուուն : լփսարեթ Ռօթէսդան-լարա սահապէթլիք էթտի . վէ Պարպէր սաղ գա-լըպ՝ աղատ օլուուն :

Վ է լփսարեթ սուլթան 1558 թարիխինտէ՝ չօգ-

տան պէրի արդուէնմիշ մեզհէպ սերպէսթիլինէ
րուխասթ վէրտի : Ենկիթէրա Բրոթէսդանլա-
րընըն Քիլիսէսի՝ պագի Լարոփա Բրոթէսդանլա-
րլա վէ՝ Եմէսթանըն Լուտերականլարըյըլա պիր-
լէշմէտի . օ քէնտինէ այրըճա պիր նիզամ գօյուպ՝
եպիսկոպոսյուգ մէսնէտինի հըֆղ էյլէտի : () Թուզ
եըլտան սօնկրա փիւրիթանլէր՝ եախօտ փրէսպիթէ-
րիանլէր (Լարիցականլէր *) օնլարտան այրըլապ՝ այ-
րըճա Քիլիսէլէր Թանյըմ էթտիլէր , քի հալապու
կինէ գատար տուրոյօրլար : Ենճիլին սահիհ Թա-
լիմաթը Համիլթօնուն վասիթէթի իլէ Սգօթիայա
կիրտի , վէ Համիլթօն օնուն՝ Եմէսթանտա էօյ-
րէնմիշ իտի : Պու տախի շէհիտլիք Թաճընա նա-
յիլ օլտու . վէ օնուն սօնկ քէլամլարը պունլար տըր .
“Եա Եֆէնտիմ Յիսուս , րուհումու գապուլ էյ-
լէ” :

Յովհաննէս ‘Լօքս’ 1505 Թարիխինտէ՝ Սգօթի-
ատա Ղիֆթօրտտա տօղուպ՝ օնալթընճը տէհըին
Բրոթէսդանլարընըն պիր մէհհօր սերվէրի տիր :
Լուտեր կիպի աթէշի մէշըէպլի վէ ճէսարէթիլ օլուպ՝
իլիմտէն զկյատէ ֆէրասէթ կէօսթէրտի , վէ Խալա-
հի Սէզհէպի՝ օլ՝ Եմէլիլ Խալահ Սէզհէպ սերվէրին-
տէն՝ տահա կիւզէլ Թէրթիպ իլէ նիպամա գօտու :
:

* Փիւրիթանլէր՝ կերէք կերէքլիք վէ կերէք էտէպ ու երքեան
հագգընա Ենճիլին սատէ Թալիմաթլարընա եալիըըլար : Փրէս-
պիթէրիան լուղէթի՝ Եունան լիսանընտան ալմա տըր , վէ Իիթի-
յար տէմէք տիր . Փրէսպիթէրիանլէրին՝ սալթ իիթիյարլարը եա-
խօտ չօպանլարը վար տըր , վէ ասլա եպիսկոպոսյարը եօգ տուր :

() նուն ճէլպ էտիճի ֆասիճ լիսանը վէ տիրի վէ գապի իմանը՝ օնուն սէօճպէթ լէրինէ հոյլէ պիր ճիւղ վէրիւրլարըտը , քի հէփսինին գալլինի քէնտիւլէրինէ եէսիր է ոէյօրլարըտը : Վ է 1530 թարիսինտէ փափաս նասպ օլտու , վէ Վիլիսէ խօճալարընը՝ վէ ալէլ խոլսուս շերոնիմոսուն վէ () գոստինոսուն քիթապլարընը զիյատէ օգուրուտու : Միջիլ Վիթապլարը չօգ օգուտուղունտան 1535 թարիսինտէ Ռոթէսդանլըղըն թալիմաթլարընը գապուլ էթմէյէ մէճպուր օլտու : () օլ վազըթ սուրը Միգրէաս քիլիսէսինտէ վազճը իտի : Սգոթիա՝ փափասլարա եէսիր օլմուշ ուտու . կերչի օնլարաճմագ վէ պիլկիսիլ իտիլէր իսէ տէ , վէլաքին քէնտի աշըրը զէնկինլէրլէրինտէն վէ ճէմա՛աթըն քէօր իմանընտան էօթիւրիւ՝ ղայէթ գուվվէթի իտիլէր : Վ է 1524 թարիսինտէն էվվէլ՝ Ղուտերէ սաճապէթլիք էտէնլէրին փէք չօղունու աթէշէ եագմըշլարըտը . զիրա օնուն թալիմաթլարը չափուճագ հէր թարաֆա եպըւմըշտը : Սօքս տաիի կերչէքլիյի գապուլ էթտիլինտէն էօթիւրիւ չափուճագ գօվալայըշ չէքէճէյիտի : Վ է () խոլսու իզրար էթմէյէ չօգ ղայրէթի վէ ճէսարէթի օլտուղունտան աշիտէ փափիսթանլարա գարշը աշիքեարէ վաղ վէրտի : Վաթօլիք փափասլարը պունա խըրսլանըպ՝ պիր մէճլիս էթտիլէր , վէ հիչ պիր փափաս մէզճէպ իւզէրինէ սէօճպէթ էթմէսին տէյիւ՝ վազը եասագ էթտիլէր : Ղաքին պու ճիւմլէ իլէ՝ Սօքս քէնտի եօղունտան շաշմատը . զիրա օ՝ կերչէքլիք եօլու իտի : վէ Ինճիլին սաճիճ թալիմաթլարընը էվվէլքի կիպի աշիքեարէ վալ է էյ իտի :

Վէ 1547 Թարիսինտէ՝ Սգոթիա փատիշահը Պէշինճի Յակոբա գարշը ճէնք էտէն Պրանսըզ ասքերլէրի՝ Սօքսու եհսիր ԹուԹուպ՝ Պրանսայա կէօթիրտիւլէր, վէ օրատա օնու քիւրէյէ աթտըլար : Պու վէճհիլէ օ իքի սէնէ եհսիրլըք չէքտիքտէն սօնկրա, վաղճը փայէսի իլէ Թէքրար Ինկիլթէրայա տէօնտիւ : Վէ 1551 Թարիսինտէ, օրատա Պէշինճի Լտուարդ փատիշահըն էվ փափասըյըլա պիր օլուպ՝ Ինկիլթէրատա Խալահի Սէզէպէ զիյատէսինճէ եարտըմ էթտի : Վէ Ինկիլթէրա Թախթընա Սարիամ օթուրտուղունտա՝ Սօքս 1554 Թարիսինտէ Ղէնէվըայա գաշմաղա մէճպուր օլտու . վէ օրատա Կալվին օնու տէրէճէսիղ պիր սէվինճ իլէ գապուլ էթտի : Լըթէսի եըլը Սգոթիայա տէօնտիւ : Խալահի Սէզէպէն Թէվապիլէրի օրատա փէք չօգ արթմը շտըլար . վէլաքին Քաթօլիքէրտէն տահա պիւթիւն պիւթիւնէ այրըմամըշարտը : Սօքս Ղսյրէթ էտիպ՝ շէհրլէրի վէ քէօյլէրի տօլաշտը, վէ Յիսուս Քրիստոսուն վասիթասըյըլա օլան ճապա խէլասը հէր եէրտէ վաղ էթտի : Վէ փափիսթան փափասլարը 1556 Թարիսինտէ օնու Լտինպուրկ շէհրինէ չաղըրտըլար : Խալահի Սէզէպէ Թապի օլմուշ պէյլէրտէն պիր չօգ քիշի օնա արգատաշլըգ էթմէյէ իսթէտիլէր : Սօքս գալըպ Լտինպուրկա կիթտի . վէլաքին եպիսկոպոսլար օնա՝ Խալահի Սէզէպէն Թալիմաթլարընը ինքեար էթտիրէճէք եէրինէ՝ օնա բուխսաթ վէրտիլէր, քի էվին պիրինտէ օն կիւն պիր տիւզիւյէ վաղ վէրսին : Կէրչի Սօքս քիշիղատէ վէ միւթէ-

պէր ատէմէրին փէք չօղունու չէվիրտի, վէլաքին քէնտի վաթանընը տահա իւմուտի Իսլահի Սէզհէպէ հազըր կէօրմէզ իտի : () եւլ Ղէնէվրայա կիթտի, քի օրատա Խնկիլիզ ճէմա'աթընա վազ վէրիպ' քէնտի աղիլ խըզմէթինի էտա էթսին : Սէլաքին եօլա չըգտըլը կիպի Սգօթիա եպիսկոպոսլարը օնուս ուզագլանմասընը քէնտիլէրինէ քեար սայըպ' շերա'աթա չաղորտըլար, վէ շերա'աթտան գաչտը. չիւնքի օնու տիրի տիրի աթէչտէ եանսըն տէյիւ' հէօքմ' էթտիլէր տէնտի : Խմտի մէզհէպտէն էօթիւրիւ Սգօթիատա՝ Վաթօլլէրլէրին վէ Լրօթէսդանլարըն մապէյնինտէ փէք պէցիւք վէ ֆէնա ճէնքլէր օլտու : Սէ իքի թարաֆտան տա փէք չօգ դան տէօքիւլտիւքտէն սօնկրա՝ Լրօթէսդանլըգ օրատա գատիմի թէմէլլէշիպ գալտը : Սէ 1560 սէնէսինտէ՝ Վօքս Լտինպուրկտա վաղճըլըգ խըլմէթինի քէնտինէ մախսուս օլան սէրպէսթլիք վէ սատըգըլգ իլէ էտա էթտի : Սէ էնճամը 1572 թարիխինտէ՝ Նիսուս Լֆէնտիմիլին եանընա կիթտի :

ՖԱՍԼ ԺԴ

Ինքնագիր օրան Իսլահի Սեզեկ :

(Սէնէ 1530 — 1552)

Սալիւմ տիւր քի , ինսանլար Պապէլ գուլէսինի
եափտըզլարը վագըթ , Բլահ օնլարըն լիսանլարընը
գարըշտըրըպ՝ օնլարըն մաղըուր իշինի մէքս էթտի .
վէ քէնտիլէրի տախի տարմատաղան օլտուլար : Իս-
լահի Սեզեկ թէվարիխինտէ տէ՝ Հոովմա Վիլի-
սէսինին իշինտէ օ միսիլի պիր լիսան գարըշտըրը
ղուհր էթտի , քի Վափիսթանըղըն եափտըղը Պա-
պէլ գուլէսինի զիյատէ եիքսէլտէմէսին : Հոովմա
Վաթօլքըլլինին օրթա մէհէլլէրինէ եագլաշտըգ-
ճա , զանն էտէրսին քի , գարըշտըգ վէ գարանըգ
տահա զիյատէ արթայօրուտու : Հոովմա՝ չիրքին
իքրահլէթլէրին փիս մէքէանըլտը : Իթալիա
Իսլահի Սեզեկէ միւհթաճըտը : Հոովմա Վի-
լիսէսինին պօղուգլուղունու էյի ֆէհմ վէ ֆէրգ է-
տէպիլլէն ճէմա՛թլար՝ Բրոթէսգանլարըն թա՛լի-
մաթլարընը արղու վէ հավէս իլէ գապուլ էտէրլէր
իտի : Լուտեր Վէմէթսթանտա Ինճիլին պայրաղը-
նը գալտըրտըղը վագըթ՝ տէօրթ Վարտինալ վէ

տէօրթ պաշ փափաս Խաչինճիւ Պիոս փափա պիր
մէքթուպ եազտըլար . վէ օնուն իշինտէ Խսլահի
Սէզհէպին լազմըզընը պէյան էտէրլէր իտի, վէ
Վիլիսէյի փիսլէյէն պիր չօգ եանկըշ վէ պօզուգ
ատէթլէրի իշարէթ էթտիքտէն սօնկրա, մէքթու-
պուն սօնունտա պէյլէ տէտիլէր . “Շինքի Զոռվմա
շէհրի Վիլիսէնին վալիտէսի՝ վէ տինեանըն ճէմի՝
Վիլիսէլէրինին սուլթանը տըր, Լլահըն իպատէթի՝
վէ մէշընպ վէ ամէլ թէմիզլիլի՝ հէր եէրտէն լիյա-
տէ օրատա փարլամալը տէյի՞ մի : Սէլսքին էյ-
վահ՝ եա աճիզ փէտէր՝ մալիւմին օլսուն քի,
աճիզ Պետրոսուն Վիլիսէսինէ կիրէն ճէմի՝ եապան-
ճըլար՝ օրատա պատարագ սէյլէյէն փափասլարըն
պիլիկիսիզլիլինի վէ մոգայէտսիզլիլինի կէօրտիք-
տէ, զիյատէսինճէ սիւրէճէքլէր : Լտէպսիզլիք՝
օրատա սէրպէսթ հէգքիւմէթ սիւրէյօր . հէր թիւր-
լիւ Վիլիսէ մանսուպունտա օլանլար՝ վէ Վարտի-
նալար պիլէ մէքրուհ կիւնահլար իլէ փիսլէնմիշ տիր-
լէր :

Ումարըզ քի, զաթի շէրիֆինիզ Լլահտան սէ-
չիլմիշ տիր, քի կէլէք ճէմա՝ թտան վէ կերէք Վի-
լիսէ մանսուպլարընտա օլանլարտան ունուտուլմուշ
Վրիստոսուն իսմինի եէնիտէն վազ էթսին, շէյլէ
քի՝ պունտան սօնկրա պիլիմ եիւրէյիմիզտէ Վրիս-
տոս եաշասըն, վէ պիզիմ էօմրիւմիւզտէ իզգէթլէն-
սին, խասթալըզլարըմըզ սաղալթսըն, վէ Լլահըն
հէփ գօյունլարընը պիր աղըլա կէթիրսին, վէ պու
կիւզլէ իսիմ՝ պիզիմ սուլու պաշմըզըն իւսթիւն
տէն Լլահըն էօրքէսինի վէ ինթիգամընը կէրի ջէ-

Յի յամպալար՝ ճիզմա ճիզմա ճիզմա ճիզմա ճիզմա

վիրսին” : Պու ալէա մէքթուպ Իւչիւնճիւ Պիոսա
 եազըլտը, լաքին օնտան հիչ պիր մէյլէ զուհր էթ-
 մետի : ()նու եազանլարըն պիրի՝ գարտինալ Վա-
 րաֆֆա՝ Իւչիւնճիւ Պիոսուն խալէֆէսի օլտու, վէ
 Լ՝ուքեւական թախթա օթուրտուղու կիպի, օ մէք-
 թուպու՝ հերետիկոս եազըսը տէնիլմիշ՝ վէ օգումա-
 զա եասափ օլմուշ քիթապլարըն տէֆթերինէ կէ-
 չիրթտի : Վէլաքին Ինճիլին ըշըղը՝ Իթալիանըն
 իչինէ զիյատէսինճէ թէէսիր էթտի : Լուտերին
 քիթապլարը օրայս չօգճա եայրտը . վէ տէրէճէ-
 սիղ պիր հափէս իլէ օնլարը օգուրլար ըտը : Սե-
 լանկտոն՝ Լ՝նհալը պէյինէ պէյլէ սէօղէր եազտը .
 “Սոնկ փանայըրտան պերի ճէմի՝ քիթապճըլար Ի-
 թալիայա քիթապ եօլայօրլար, վէ օրատա՝ Փափըն
 պիղէ գարշը չըգարտըղը եէնի ֆերմանլարընը սայ-
 մայօրլար . չիւնքի կերէքլըք պաթմազ” : Վէ 1530
 թարիխինտէ՝ Պրուչչիօլինին մարիֆէթի իլէ Լ՝հտի
 Ղ՝էտիտին լծալիանճա թէրճիւմէսի պասմա օլտու .
 հէր քէս օլ թէրճիւմէյի վէ Իսլահի Սէղհէպին իւ-
 զէրինէ եազըլմըշ քիթապլարը էտինմէյէ արղուլէ-
 տի : Սօլլիօ իսմինտէ ըուհպանըն պիրի՝ քի սօնկ-
 րա Զուլմատա աթէշտէ եանտը՝ պէյլէ տէր իտի .
 “Պուլլինճէրին օ քիթապլընը օգոլյուն, քի Էանիլլէշ-
 լէպըն պաշտնիւնըն պէյան էտէր : Լչէր օնու սա-
 թըն ալմաղա ագէէնիղ եօղ իսէ, սաղ կէօլլինիւ-
 զիւ չըգարըպ սաթըն, վէ սօնկրա սօլ կէօզ իլէ պու
 քիթապը օգուլուն” : Փէք չօգ եէրլէրտէ՝ վէ Փա-
 փըն հէօքմիւնտէ օլան շէհիրլէրին պիրի օլան Փա-
 յէնցատա պիլէ պաղը կվէրտէ Զուլմա Քիլիսէսի-

նին եանկըջը գլարնա գարջը վաղար վերրիւր իտի :
Կիւն պէ կիւն Ինճիլիւրին սայրսր * արթայօրուտու :
Լօտիննճի Կղեմս Փափ պէօյէ սէօղէր եաղտը .
‘Իթալիանն փէք չօգ այալեթէրինտէ Լուտերին
Հերետիկոսլուղու պիղիմ՝ Վիլիսէ մանսուպլարնտա
օլանլարն ազալարնը պօղմուշ ուտուղունու՝ վէ օն-
լար տա աշիքեարէ վաղար վերիպ ճէմա՝ աթըն Ֆիք-
րինի պօղայօրլար իտլիյնի՝ վէ ճէմի՝ սատըգ Վրիս-
թիանլարա պէօյիւք Թէօքէլ վերտիքլէրինի իշիթ-
տիլիմիդտէ , եիւրէյիմիդ զայեթ աճրտը՝ :

Ինճիլին Թօխումու՝ մէմլէքէթլէրի սօղուգ օլան
‘Եմէլէլիւրտէն՝ Իթալիանն սըճադ իգլիմինին
իգթիզասընտան՝ աթէշի մէշրէպլի վէ Ֆէրասէթլի
օլան Իթալիալըլարն եիւրէյիտէ տաՀա պէօյիւք
գուվվէթ իլէ քէօքէնտի : Վէ իշլէրին կէլիշինէ
պագընճա , Հադիգաթ Իթալիա տախի ‘Եմէլէս-
թան կիպի՝ էյէր Ինճիլին Թօխումունուն իլք Ֆի-
լիլլէրինի օրատա եօղ էթմէք իշին փէք զօրու
թէրթիպլէր գուլանմայալըլար , քէնտի էսքի
պադըլ իթթիգատլէրինին պօյունտուրուղունու գը-
րար աթարըտը : Ֆադաթ Հէփսինին Ֆիքրի Իս-
լահի Մէղճէպէ մէյլ էթմիշ իտի : Մէսէլա՝ Պօ-
լոնիատա փէք չօգ Բրոթէսդան վարըտը , վէ Իս-
լահի Մէղճէպ զայրէթիւզարլարնտան ‘Եմէլէլի
Պուսէր՝ 1541 Թարիխինտէ կէրչէքլէքտէ իլէրլէտիք-
լէրի իշին վէ Իսլահի Մէղճէպի Գապուլ էտէնլէր
սայրտա արթարգլարը իշին՝ օնլարը մէտՀ էյլէտի :

* Սպահի Մէղճէպէ մէյլ էտէնլէր՝ եախօտ օնու գապուլ է-
տէնլէր՝ Ինճիլ տէնիլլէր իտի :

Վէ 1545 Թարիխինտէ շայիր Լաֆիերի՝ Նեմէտէ-
 քի պիր տօսթունա եազարըտը քի, Պօլոնիալը քի-
 շիգատէ ատէմին պիրի Խնճիլիէրէ՝ էյէր Փափա գար-
 շը սէֆէր էթմէք լազըմ՝ կէլիրսէ իտի՝ օնլարա եար-
 տըմ էթմէք իչին 6000 ասքէր հազըրլամը շըտը :
 Իմօլա շէհրինտէ՝ կիւնիւն պիրինտէ ըուհպանըն պի-
 րի վազ վէրիր իտի, քի ճէննէթ պիղիմ խայըր ամէլ-
 լէրիմիզ վէ սէվապարըմըզըլա պաթըն ալընըր . վէ
 տէլիգանընըն պիրի պունու իշիթտիքտէ, պաղըրա-
 րագ տէտի քի՝ “Պու քիւֆիւր տիւր . զիրա Լ՝ընզ
 Վիթապար տէր քի, Վրիստոս էպէտի էօմիւրիւ
 պիղէ՝ քէնտի սիյասէթլէրի իլէ վէ քէնտի էօլիւմիւ
 իլէ գազանտըրտը . վէ օնու պիղէ՝ սալթ քէնտի քէ-
 ըմի իլէ իհսան էթտի” : () ըուհպան պու տէլի-
 գանըլըլա Վիլիսէնին իշինտէ միւճատէլէ էթմէյէ
 պաշլատըլար : Իուհպան՝ օլ տէլիգանընըն քէլամ-
 լարը քէնտի քէլամլարընտան իւսթիւն սայըլտըղընը
 կէօրտիւյինտէ՝ պէօյիւք խըրսըլա պաղըրտը քի,
 “Պագըն շու շաշգըն տէլիգանըլա քի՝ տահա հէ-
 նիւզ պէշիքտէն չըգմըշ տէ՝ էն ալիմ իլմի իլահի խօ-
 ճալարընը շաշըրտան միւշքիւլլէրի հալլ էթմէյէ իս-
 թէր” : () Լ տէլիգանը ճէվապ վէրտի քի՝ “() Լ
 եազըլմըշ քէլամը հիչ օգուամըմըմըսըն, քի տէր .
 Սասուլարըն վէ սիւտ էմէնլէրին աղըրնտան՝ Լա-
 լահ քէնտիէն մէտհ թէքմիլ էթտի” * : Փափաս
 գուտուրուպ քէնտինի շաշըրարագ՝ ափանսըղ մէն-
 պէրտէն աշաղա էնտի, վէ օ տէլիգանըլը հա-

փիսէ եօլատը : ()րատա օ՝ հայը վագըթ գաւ-
տը . վէ սօնկրա օնա նէ օլտուղու պիլինմէտի :

Խթալիատա Խսլահի Սէգհէպին եպրըմասընա
եարտըմ էտէն սէպէպլերին պիրի՝ օնալթընձը տէհ-
րին պաշլանկըճլարընտա օլան ճէնք տիր : « Սէմէ
իմփէրաթօրու Պէշինճի Կարուսուն՝ Խթալիայա
կէօթիւրտիւյիւ սաքէրին իչինտէ՝ վէ օնուն իլէ ճէնք
էտէն Վրանսըղ փատիշահը Պիրինճի Վրանչիսկո-
սուն հէօքմիւնտէ օլան եարտըմձը Վիւէրա սաքէ-
րինին իչինտէ փէք չօգ Բրոթէսդան վարըտը : Պու
սաքէրլէր սաքին օլտուգլարը շէհրլէրին ահալսի
իլէ տին իւզէրինէ փէք սէրպէսթ սէօհպէթ էտէրլէր
իտի , վէ մալթ օլտուգլարը զամիր ազատըղընը մէտհ
էտէրլէր իտի : Վէ Բրոթէսդանլարըն հագգընտա՝
րուհպանլարըն ճէմա՛ւթա էջրէթտիքլէրի եալան
վէ եանկըճ Փիքիրլէրի զէվքէնիրլէր իտի . վէ պա-
ղի .քէրրէ տէ՝ Լուտերի վէ օնուն իշ արգատաշա-
րընը մէտհ էտէրլէր իտի , վէ սէօղ արտսընտա՝ տէր-
լէր իտի .քի , փէք չօգ Թաճիւպ էտէյօրուղ , նաճըլ
Խթալիալըլար կիպի պիր ագըլը միլէթ՝ պու գա-
տար վագըթտան պէրի՝ քէօրլիւք իլէ քէնտի եու-
լարընը պէյլէ պէտ խույլար սահիպի վէ սէֆա՛ւ-
թա տալմըչ փափասլարըն էլինէ վէրմիշ : Պու
շէյլէր ալէսսէվի ճէմա՛ւթլարըն Փիքրինի Թէպտիլ
էտէյօրուտու : Վէ Վափըն վէ իմփէրաթօրուն
մապէյնինտէ օլան նիզալար՝ օնլարըն գալպինի բա-
հաթ էթտիրէմէյօրուտու : Լուվմա շէհրի 1527
Թարիխինտէ իմփէրաթօրուն սաքէրինին մարիֆէթի
իլէ ալընտը , վէ եաղմա օլտու : Վէ Լէտինճի

կղեմէս Փափ Սանթ Լ'նճէլօ գալէսինտէ եհտի այ մուհասերէտէ գալտը :

ԻԹսլիատա՝Քրիստոսուն փէք չօգ սատրգ շայիրտ-
լէրի վարըտը , քի Փափիսթանըղըն պօյունտուրա-
ղընտան գուրթուլմուշուտուլար : Լ'էփղ (Թէֆթիշ
Ս'էհքէմէսի եհնիտէն քէնտի աթէշլէրինի եագտը ,
վէ էօլիւմ իսքէնճէլէրինի հազըրլատը : Փէք չօգ
Բրոթէսդանլար մահպուս օլտուլար , զընտանս էօլ-
լանտըլար , եախօտ էպէտի քիւրէյէ աթըլտըլար :
Պիր թագըմը տա քէնտի Փամիլեալարըյըլա սիւր-
կիւն օլտուլար , եախօտ՝ քէնտի էօմիւրլէրինի գուր-
թարմագ իչիւն՝ վադանլարընտան գաշտըլար : Վե-
նետիքտէ մահպուս օլանլարը՝ զընտանտան պիր փա-
փաս իլէ չըգուրըրլարըտը , վէ գուվլէթի գայըգճը-
լարըն գայըղընա օթուրթտուրուրլարըտը . վէ պիր
պաշգա գայըգ տա գըյըտան պիրաղ ուզագ պէք-
լէր իտի : Վէ գայըգլարըն իքիսի եան եանա
կէլտիյի զէման՝ պիր գայըգտան օպիր գայըղա պիր
թախթա ուզատըրլարըտը . վէ օլ մահպուսլարըն
այագլարընա պիրէր պէօյիւք թաշ պաղլայըպ , օլ
թախթանըն իւզէրինէ օթուրթտուրուրլարըտը :
Վէ պիր իշարէթ իլէ օլ գայըգլար պիրիպիրին-
տէն հըղ իլէ այրըլըրլարըտը , վէ կերէքլիյին շա-
յիրտլէրի անիտէ տէնիզին տիպինէ էնէրլէր իտի :

ՓԱՍԼ Ե

Իննե Իննըսուր Իսլահի Ս'հէհ :

(Սէն 1553 — 1569)

Պիր գաչ եպիսկոպոս 1553 թարիխինտէ Հոկտեմբեր
սյընտա՝ Իւչիւնճիւ Յուրիոս Փափա Իսլահի Ս'հէ-
հէպին իլէրլէմէսինէ գարշը գոմագ իչիւն պիր թէր-
թիպնամէ կէօսթէրտիլէր, վէ օնուն պիր գըղասը-
նը պուրատա զէքը հտէրիլ : ()նլար օնա պէօյլէ
հաղտըլար . “Վայրէթ վէ իհթիմամ իլէ էլինտէն
կէլտիլի գատար չալըճմալըսըն քի, սէնին հէօքմիւ-
նին ալթընտա օլան մէմլէքէթին իչինտէ , խալգըն
անկլատըղը յիսանտէ Ինճիլ՝ միւմքիւն օլտուղու
գատար աղ օգունսուն : Վիլիսէտէ օգունան աղ
Ինճիլ օնլարա էլվէրիլ, վէ օնտան զիյատէ օգու-
մաղա քիմնէնին ըուխսաթը օլմասըն : Վէպուգա-
տար վագըթտան պէրի ինսանլար Ս'զիզ Վիթապ-
լարըն պու աղ գըղասընը օգումաղա գանա'աթ էթ-
տիլքլէրինտէն, սէնին իլլէրին իլէրի կիթտի, վէ սէ-
նին թէնպիհլէրին իւսթ սայըլտը . վէլպքին ճէմա-
աթիպու գանունու պօզուպ, զիյատէ օգումաղա պաշ-
լատըղընտան պէրու՝ օնլարըն օգուտուղունա կէօրէ

սէնին տիւնեալի վէ բուհանի հէօքիւմէթին տախի
ընգըրազ պուլմուշ տուր : Ահ պիպէ գարշը ֆուր-
թունալար վէ վէլվէլէր չըգարըպ՝ պիպի ուչըու-
մուն վէ կիրտապըն քէնարընա կէթիրէն հէր շէյ-
տէն զիյատէ պու քիթապ տըր : Ահ իգըսար էթ-
մէլիյիզ քի, էյէր պիր ասէմ տիգգաթ իլէ Մըղիզ
Վիթապլարըն իչինտէքի քէլամլարը պիզիմ Վի-
լիսէլէրիմիզտէ գուլանըլան գունունլար իլէ բուպար
էտէճէք օլսա, փէ պէօլէ- ֆէրգլէր պուլաճագ պըր .
վէ Էօրէճէ պիւ քի, «իպէն Լալէմլէլարըն պ Գէյիլ
ասլէ Մըղիզ Վիթապլարըն էօյրէլ-պիլ Լալէմլէլարպան
պէլլէն պէլլէն-նէ պըր պըր, իլսա չօգ Խոստալարպան
օնա պապանը պապանա պալի պըր պըր : Իմտի է-
յէր ճէմա՛աթ պիզիմ ալիմ տիւլմանլարըմըզըն պի-
րինտէն պունու տույաճագ օլուրսա, հէփսի պիզի
զէմմ էթմէյէ պաշլար, վէ հէփսինէ չալ օլտուգ-
տան սօնկրա, հէփսինին եիւզինտէն տիւլէրիզ :
()նուն իչին պու քիթապլարը ճէմա՛աթըն կէօզիւ-
նին էօնիւնտէն գալտըրմալը . ֆագաթ պունու ազիմ
սպիլը վէ իճթիրալ իլէ էթմէլի, քի օլմայա քի պու
թէրթիպ՝ էվվէլքինտէն զիյատէ թէշիքէլի զօրպա-
լըզլար վէ ֆուրթունալար չըգարսըն” : Պու սէֆիլ-
լէր պունճիլէյին պիր սէրպէսթլիք վէ ճէսարէթ իլէ
սէօլլէտիլէր, վէ Վափ տախի էլինտէ կէլտիլի գա-
տար օնլարըն նասիհաթընը թուրթուպ, չափուգ իճ-
րասընը էթմէյէ էլ գօտու, վէ էլինտէն կէլտիլի շէյ-
լէրի էթտի : Հէր կիւն պիր չօգ Տրոթէսդանլա-
րը Հոռվմանըն իչինտէ աթէշէ եագարըտը, ասար-
ըտը, եախօտ գաթլ էտէր իտի : Օլնտանլար

մահպուստարտան տօլտու, շէօյլէ քի՝ եէնիտէն զըն-
տանլար ետփմաղա մէճպուր օլտուլար : Իքի միւ-
թէպէր Հոովմալը քիմնէլէրի զընտանա աթտրլար,
վէ հպլը վազըթ տայանտըգտան սօնկրա, քէնտի
սէրպէսթլըքլէրինի էլէ կէչերմէք իչլւն, տինլէրինի
ինքեար էթտիլէր : Ս էլաքին օնունուլա տա գուր-
թուլամատրլար. զերա թէզ էտա էթմէք շարդըի-
լէ՝ պիրինին իւզէրինէ 80,000 ըիալ վէ օ պիրինին
իւզէրինէ տէ 1000 ըիալ իլամ էթտիլէր. վէ պու-
վէճհիլէ իքիսի տէ էպէտի հափիստէ եաթմաղա
հէօքմ օլընտուլար : Պիւթիւն պուտէհիին իչլւ-
տէ Իթալիատա Լ'զիզ (Թէֆթիշ Ս'էհքէմէսինին
զընտանլարը Բրոթէսդանլարտան տօլմուշուտու. վէ
վազըթ վազըթ հէփսինի պիրտէն գաթլ էտէրլէր
իտի : Պու ճիւմլէ իլէ օնեէտինճի տէհըրին սօնու-
նատէք Իթալիատա Իսլահի Ս'էզհէպէ կիզլիճէ
աահապէթլըք էտէնլէր պուլունտու. վէ Փափիսթան-
ըզ դայրէթի իլէ Հոովմատա միւթէմէքիւն օլմագ
իչլւն օրայա վարան պաղը Ինկիլիպլէր պիլէ. Բրո-
թէսդանլարն տինինի գապուլ էթտիլէր, քի օն-
լարըն պիր գաշընը պուրատա նագլ էտէճէյիլ :

Սէգունտօ Գուրիօ 1503 թարիսինտէ՝ Իթալիա-
տա Թուրին շէհրինտէ տօղմուշուտու. պիր ասըլլա-
տէ Փամիլեանըն 23 էվատընըն էն քիւչիյիւ իտի,
վէ տօգուլ եաշընտա էօքսիւլ գալտը : (Նուն
փէտէրի օնա պիր ճիլտ Լ'զիզ Բիթապլար վէրտի,
քի օնու՝ քէնտի էլի իլէ, եաղմըշտը : Գուրիօ օ-
նու պիր գաշտէֆա արզու իլէ օգուտու. վէ ազար
ազար Իսլահի Ս'էզհէպէ խօճալարընըն քիթապլա-

րընա տա մալիք վէ վուգուֆ օլուպ՝ Վեմէսթանա եօլճուլուղա չըգտը : Իմտի կիտէրքէն՝ եօլտա թու-
 թուլտու , վէ պիր Հուվմալը եպիսկոպոսուն էմրի
 իլէ մահպուս օլտու . վէլաքին օնուն խըսըմլարը ա-
 րայա կիրիպ , օնու մանասթըրըն պիրինէ սիւրկին
 էթտիլէր : Սէ օրատա րուհպանլարա կերչէքլէյի
 էօյրէթմէյէ պաշլատը : () Լ մանասթըրըն քիլի-
 սէսինտէ իչինտէ ա՛ղիզլէրին զանն օլունան քէմիք-
 լէրի հըֆղ օլունմուշ պիր գութուսու վարըտը , քի
 տայմա քիլիսէնին էն ա՛ղիզ մահպինտէ տուրուրու-
 տու , վէ օնա փէք չօղ իզզէթ էտէրլէր իտի : Վու-
 րիօ պու միսիլի պագըլ իթթիգատէ թէհամմիլ
 էտէմէյիպ՝ կինիւն պիրինտէ օլ քէմիքլէրին սան-
 տըղընը պօշատըպ՝ օնլարըն եէրինէ պիր ճիլտ Ն՝զիզ
 Վիթապլար գօտու : Պու շէյ չափուճագ տույու-
 լուպ՝ գապահաթը Վուրիօնուն իւզէրինէ աթտըգ-
 լարընտան՝ օ Սիլան շէհրինէ գաչտը . վէ օնտան
 թուրինէ կիթտի , քի քէնտի գըզգարտաշընը վէ
 էնիշթէսինին զապթընտա օլան միրասընը ալսըն :
 Պունլար օնուն միրասընը վէրմէյէ ֆիքիրլէրի օլմա-
 տըղընտան , հերետիկոս տուր տէյիլ՝ պէօյիքլէրէ
 շէքվա էտիպ՝ օնու Իթալիայը պրագըպ գաչմաղա
 մէճպուր էթտիլէր : Վուրիօ Սալյիանըն պիր
 քիւչիք շէհրինէ չէքիլիպ , օրտտա մէքթէպ խօճա-
 սը օլտու : Վինիւն պիրինտէ կէօրտիւ քի , րուհ-
 պանըն պիրի՝ պիր եիւքսէք մէնպէրտէն Խալահի Սէզ-
 հէպ խօճալարընա գարշը վազ վէրիյօր , վէ Վա-
 ղատացիլէրին մէքթուպունուն իւզէրինէ Նուտերին
 եպտըղը թէֆսիրինի եանղըլը օգոյարագ՝ գէմմ

էտէյօր : Վուրիօ՝ Լուտերին եազտըղը թէֆսիրի քէնտի գոյնունտա թաշըյօրուտու . վէ իպատէթ թէքմիլ օլտուկտան սօնկրա՝ օլ թէֆսիրի ճէմաւ . թըն էօնիւնտէ օգուտու : Տիյնէյէնլէր օրուհաւ նա օտէրէճէ խըրսլանտըւար քի , օնու չափուճագ մէմլէքէթտէն սիւրկիւն էթտիլէր : Ալէլաքին պու մատտէ անիտէ Լ'ղիղ թէֆթիշ Ս'էհքէմէսինին գուլաղընա եէթիշտի : Վուրիօյու թուլթուպ՝ մահպուս էթտիլէր , վէ պագլարընը տէմիրէ վուրտուլար . վէ չափուճագ Հոովմայա եաղտըւար , քի օնուն իլամը եօլլանսըն : Պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա Վուրիօ գաչմանըն եօլունու պուլուպ՝ փափայա կիթտի : () Լ շէհիրին պէյիւք մէտրէսէսի օնու սէվլինճ իլէ գապուլ էթտի . վէ օրատա տին խօճասը փայէսի իլէ իւչ երլ տէրս վէրտի : Լ'ղիղ թէֆթիշ Ս'էհքէմէսի օրատա տալի օնու րահաթ պրադմատը . անճագ օնուն շայիրտիլէրի վէ տօսթլարը օնա սահապէթլիք էթտիլէր : Լնճամը 1543 թարիխինտէ փափ օնու օրատան գօվտօրթտու , վէ Վուրիօ Սվիչէրայա գաչտը : Պիրաղ վագըթտան սօնկրա Խթալիայա տէօնտիւ , քի քէնտի գարըսընը վէ էվլատլարընը օրատան ալսըն կէօթիւրսիւն : () Նու տայլա կէօղէթլէմէտէ օլան Լ'ղիղ թէֆթիշ Ս'էհքէմէսի՝ Վուրիօնուն քէնտի Փամիլէտսըյըլա պէրապէր փասսայա կէլտիյինի տույտու : Աիւնիւն պիրինտէ Վուրիօ կիւնտիւղ դա'ամընտա իքէն , փափըն պիր չաուշու ափանսըղ օնուն օտասընա կիրտի , վէ փափըն իսմի իլէ էմր էթտի քի օնու մահպուս էթտիլէր : Վափունուն էօնիւնտէ փէք չօդ սօլ-

տաթլար տուրույօրուտու : Գուրիօ գաչմաննն եօ-
լու գալմատըղնը կէօրտիւյիւնտէ՝ այաղա գալգըպ
օնու թուլթմաղա կէլէն ասքէր զապիթինին եաննա
վարտը , քի օնա թէսլիմ օլսուն . վէլաքին թէլաշըն-
տան՝ սօֆրատա էթի տօղըամաղա գուլանտըղը պէօ-
յիւք պըչաղը աշաղա գօմաղա ունուլթուտու : Գա-
պիթ պու իրի վէ գուլվէթլի ատէմին էլինտէ պը-
չաղըլա եաննա եագլաշտըղնը կէօրտիւյիւնտէ՝
գօրգմաղըլա օտաննն պիր քէօշէսինէ չէքիլտի : Այ
Գուրիօ ֆուրսաթը զանիմէթ սայարագ՝ ասլա շա-
շըրմայըպ պիր ճէսարէթիլէ գափուտան տըշարը
օղրատը , վէ գափուտա պէքլէյէն ասքէրլէրէ՝ քէն-
տինի թուլթմաղա վագըթ պրագմայարագ՝ կիթտի ,
ախըրտան պիր աթ ալտը , վէ սօլտաթլարըն ագըլ-
լարը պաշլտըրնա կէլինճէյէտէք՝ օրթատան զայպ օլ-
տու : Իմտի Սվիչէրաննն եօլունու թուլթուտու . վէ
օրատա Բրոթէսգանլար սէվինճ իլէ օնու գապուլ
էթտիլէր : Այ Գալ մէտրէսէսինտէ 20 սէնէ
միւտէրրիսլիք էթտի : Այ օրատա 1569 սէնէսին-
տէ վէֆաթ էթտի :

ԼՅԻՆԷ ԻՆՏԵԼԵԿՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵԼԵԿՏԱԿԱՆ ՄԵԿԵԼԵԿ :

(ՍԷՆԷ 1537—1567)

Յուզանէս Գրայիգ՝ 1512 թարիսինտէ՝ Սգոթի-
ատա տողտու : (Նուն պապասը Ֆլոտտէնին ճէն-
կինտէն պիր աղ սօնկրա էօլտիւ : Գրայիգ՝ Սգո-
թիատան իբրաճ էտիպ, 1537 տէ Գրանսայա կիթ-
տի, վէ սօնկրա Իթալիայա կէչտի : Ս է Պօլոնի-
ատա պիր մանասթըրա կիրիպ՝ օրատա պէջիւք իթ-
թիպար գազանտը : Ս է մանասթըրն քիթապ-
խանէսինտէ Կալվինին պիր քիթապընը պուլուպ,
օիու տիգգաթ իլէ օգուտու, վէ Հոովմա Վիլիսէ-
սինին սաճիճ Վիլիսէ օլմատըղընա իսքեսթ օլտու :
Գրայիգ քէնտինին պու պուլուշունու օպիր րուճպան-
լարա սէրպէսթ սէջլէտի, անճագ էյէր օնուն ճէմէճ-
րիսի օլան իսթիար րուճպանլարն պիրի՝ մանասթըր-
տան չըգմանըն եօլարընը օնա կէօթէրմէյէյիտի,
պու սէրպէսթիք օնա փէք չօղա օթուրուրուտու :
(Օ սէմթէրտէ սաքին օլան քիպար ատէմին պի-
րինին եանընա խօճա փայէսինտէ ինթիսապէթտի,
քի օլ քիմսէ Իսլաճի Մէզճէպէ մէյիլիտի : Ս է-
լաքին պիր աղ վագըթտան սօնկրա իքիսի տէ ճերե-
տիկոս տէյիլ թութուլուպ՝ Լ՛գըզ թէֆթիշ Մէճ-
քէմէսի մարիֆէթի իլէ մաճպուս՝ վէ Հոովմայա
սիւրկին օլտուլար : Ս է օրատա տօգուղ այ պիր
գարանլըգ զընտանտա օթուրուրուգտան սօնկրա՝ Գը-

րաջիգ քէնտի տինինտէ գավի տուրտուղունտան՝
 հէօքմ օլունտու, քի պիր քաչ պաշքա Քրիսթի-
 անլարըլա պէրապէր սաղ սաղ աթէշտէ եանսըն :
 Պու իսքէնձէ օնա 1559 թարիխինտէ՝ () գոստոսուն
 20 սինտէ վերիլէճէյիտի : Ալ էլաքին Լըսհըն ա-
 ճայըպ թագտիրի իլէ՝ () գոստոսուն 18 ինտէ Տէօր-
 տիննձիւ փաւլօ փափ էօլտիւ, վէ պիր էսքի ատէթ
 միւնձիւպիննձէ՝ Հոռվմանըն ճէմի՝ զընտանլարը աջըլ-
 տը : Պօրճ իչիւն վէ սայիր գապահաթլար իչիւն
 մահպուս օլանլարը ազատ էթտիլէր . վէլաքին հե-
 րետիկոսլարը՝ զընտանըն գափուլարընտան տիշարը
 չըգտըգտան սօնկրա՝ թէքրար քէնտի հապիսլէրինէ
 կէօթիւրտիւլէր : Պու արալըգ մէմլէքէթին իչինտէ
 զօրպալըգ գօփտու . վէ Վրայիգ հէմ օնուն սէֆիլ
 արգատաշլարը օ արալըգ հապստան գաչըպ՝ Հոռվ-
 մատան տըշարը չըգտըլար : Ալ է պիրազ իրագլան-
 մըշ իքէն, օնլարըն արտընճա պիր պէօլիւք ապէր
 չըգըպ՝ օնլարը գօվալատըլար, վէ օնլարը թէգ
 թուլթուլար : Ալ է ապէրլէր Վրայիգին սըղըն-
 տըղը էվէ կիրտիքլէրինտէ՝ զապիթլէրի տիգգաթ ի-
 լէ Վրայիգին եիւզիւնէ պագտը, վէ օնու պիր թա-
 րաֆա չէքիպ՝ օնա տէտի . “Խաթըրնա կէլիւր մի քի
 սէն Պօլոնիա ճիվարընտա եարալանմըշ պիր սօլտա-
 թա եարտըմ էթտին” : Վրայիգ՝ “Խայըր” տէտի :
 Օպալիթ տէտի . “Պէնիմ փէք էյի խաթըրմտա տըր,
 վէ օ եարտըմ էթտիյին ատէմ պէն իմ : Ալ է Լը-
 լահ պանա ֆուրսաթ վէրտի քի, սանա օլ էյիլին
 գարըլըղընը եափայըմ : Այն ազատ սըն, ամմա
 սէնին արգատաշլարընը մահպուս էտէճէյիմ . գալ-

տը քի՛ սէնին խաթրըն իջին ելիմտէն կէտիյի գա-
տար օնլարա տա էյլըք էտէճէյիմ՝: «Պու սէօհպէ-
թի տէտիքտէն սօնկրա , օլ միւրիւվէթլու ասքեր
զապիթի՝ իւսթիւնտէ պուլունան ազէի օնա վերտի .
վէ օնա քէնտինի հըֆղ էթմէք իջին կիւզէլ նա-
սիհատլար վերտի , վէ եօլար կէօսթերտի :

Վրայիդ օնա թէշէքքիւր էտէրէք օնտան այրը-
լըպ՝ իթալիատան կէջտի , վէ տիւշմանլարըն էլինէ
տիւշմէք իջին՝ ճատաէ եօլարտան կէրի տուրտու .
վէ զապիթին օնա վերտիյի ազէ եօլտա ալ վադ-
թըն իջինտէ թիւքէնտի : Կինին պիրինտէ եօր-
ղունլուդ ալմադ իջին պիր օրմանըն քէնարընտա

քէնտի հալինի տիւշիւներէք օթուրուր իքէն . պադ-
տը քի պիր քէօփէք քէնտինէ կիլիօր , վէ աղըըն-
տա պիր թօրպա վար : Վրայիդ զանն էթտի քի
պու քէօփէյի՝ օրմանըն իջինտէ սափլանմըշ ֆէնա
ատէմին պիրի եօլպայօր , քի քէնտինէ պիր զարար
վէրսին , օնուն իջին օնու դօվմալա պաշլատը . վէ-
լաքին քէօփէք՝ թաքի Վրայիդ օլ թօրպայը ալըն-
ճայատէք կիթմէյէ իսթէմէտի : Դմտի օլ թօրպա-

ներն իշխնաէ պիր միգտար ագչէ պուլտու . վէ օլ ագչէ՝ քէնտի եօլճուլուղունու թէքմիլ էտինճէյտէք եէթիշտի : Պու մինվալ իւզըէ օ՝ Վ իէննայա կիտիպ՝ Լւսթրիանըն Լրչիտուգասընըն հուզուրունտա վազ էյէտի , քի պու Լրչիտուգա սօնկրա՝ Լքինճի Սաքսիմիլիանոս իսմիլէ իմիէրաթօր օլտու : Պու Լրչիտուգա կերչի Վրայիգի՝ քէնտի եանընտա ալըգօմաղա չօգ արզուլէր իտի , անճագ Վափ պիր տիւղլէյէ օնու գօվալատըը իչին՝ Լրչիտուգա օնա էմինլիք պույրուլթուսու վէրիպ՝ օնու եօլա չըգարտը : Վրայիգ 1560 թարիխինտէ Վգօթիայա եէթիշտի : Վ է քէնտի վաթանընտան 20 սէնէ գատար այրըմը շտուղունտան , քէնտի անա լիսանընը պիւթիւն պիւթիւնէ ունութմուշուտու : Վ է Լաթինճէ ալնայանլարա Լաթինճէ վազ վէրիր իտի . վէ պիրազ վագըթտան սօնկրա ճէմա՛թա Լինճիլի վազ էթմէյէ գատիր օլուպ՝ Յովհաննէս Եօքսոս զիյատէսինճէ եարտըմ էթտի :

Վալապրիայա չէքիլիշ օլան տէօրթ պին գատար Վ օտուա Բրոթէսգանլար՝ զայէթ քէսքին իսքէնճէլէր չէքտիլէր : Վ է Սանթօ Բիսթօնուն վէ իլըվարտիանըն չէհիրլէրինի թէրք էթմէյէ մէճպուր օլուպ՝ քէնտի գարըլարըյըլա վէ չօճուգլարըյըլա պէրապէր օրմանլարտա վէ մաղարալարտա սըղընաճագ եէր արատըլար . վէ օրատա չօգլարը ասքերլէրին էլի իլէ գաթլ՝ վէ պիր թագըմը տա աճըգտան վէ սէֆիլիլիքտէն թէլէֆ օլտուլար : Վ է սաղ գալանլարը թուլթուպ՝ իսքէնճէյէ գօտուլար , քի իշլէմէտիքլէրի գապահաթլարը օնլարա իգրար էթտիրսինլէր : Ստեփան Վարլինօ իսմինտէ Բրոթէս

դանըն պիրինէ օգատար իսքէնճէ վերտիւլէր , քի
գարնը եարըտը : Սէ տախի Սէրմինէլի իսմին-
տէ պիր Վրիսթիանը սէքիզ սամթ միգտարի՝ ճէ-
հէննէմ թապիր օլունան իսքէնճէյէ գօտուլար , վէ
լաքին օ՝ քէնտի տիննտէ գալի տուրտու : Սէ
Սարզօն իսմինտէ Վրիսթիանըն պիրինի տէ չըփ-
չըփլագ էտիպ՝ տէմիրտէն տէյնէքլէր իլէ տէջտիւ-
լէր , օնու սօգազլարտա սիւրիւքլէտիլէր , վէ սօնկ-
րա ետնմը չըրալարըլա եագարագ էօլտիւրտիւլէր :
Պէրնարտինօ՝ օնթէյի զիֆթլէյիպ՝ ճէմա՛ւթըն էօ-
նիւնտէ եագտըլար : Լթմը զարըյը իսքէնճէյէ
գօտուլար , վէ օնլարն չօղու զընտանտա էլիյէթլէր
ալթընտա թէլէֆ օլտուլար :

Սէ Հոսվմալը Վաթօլյին պիրի՝ Սնթալթօ-
նուն Սօտուլարընա վէրիլէն քէպքին իսքէնճէլէրի
կէօղիւ իլէ կէօրիւպ՝ պու թարզ նագլ էտէր . «Պին
պէշ եիւզ ալթմը թարիսինտէ՝ Տունիսին օնպի-
րինտէ՝ սապահլայլըն Դուտերանլարըն չէքտիյի մէք-
րուհ էօլիւմ իսքէնճէսինի թըպզը գօյունլարըն սա-
լախանասընա պէնգէտէպիլիրիմ : Հէփսի ախըր
կիպի պիր եէրէ եղըլմըչլարըտը : Շէլտա իչէրի
կիրիպ՝ օնլարըն պիրինի թուլթարըտը , վէ եաղ-
ըղըլա օնուն եիւզիւնիւ էօրթիւպ՝ մէյտանա կէօ-
թիւրիւրիւտիւ , վէ տիզ իւսթիւնէ օթուրտուպ , պիր
պըչաղըլա պօղաղլարըտը : Սնկրա եաղըղը չըգա-
րըպ՝ կիտէր՝ պիր պաշգասընը թուլթար՝ վէ օնու տա
էօյէ պօղաղլարըտը : ()նլարտան սէքսէն սէքիզ քի-
շի պու մինվալ իւզրէ թէլէֆ օլտուլար : Պէյլէ
պիր սէյրանա քիմսէնին եիւրէյի տայանմաղ . սու-
նա թարիֆ էթտիյիմտէ՝ պիլէ կէօղէրիմտէն եաշ

կէլիցոր : Այն օնլարըն նէ տէրէճէ սապր՝ վէ թաթ-
լըլըլըլա պու միսիլի էօլիւմէ թէհամմիւլ էթտիքէ-
րինի սանա եազը իլէ թա՛րիֆ էտէ՛մէմ : Հալա
օլ գանլը պըշաղընը տիշէրինին արասընտա սըզըշ-
տըրմըշ՝ վէ գօլարը գանլըա միւլամմա օլարագ էլի
իլէ եաղըլըլը թուլթմուշ ճէլլատըն՝ օլ եէրէ կի-
րիպ գուրպանլարը պիրի պիր արտըսըրա՝ գասապըն
նիշան էթտիյի գօյունլարը պօղաղլամաղա թուլթուպ
կէթիրտիյի կիպի չըգարտըղընը ֆիքրիմէ կէթիրտի-
յիմտէ՝ պէնի տիթրէմէ թուլթար : Վալապրիանըն
պիր ուճունտան օպիր ուճունատէք՝ ճատտէ եօլար-
տա ասըլմըշ եախօտ քէսիլմիշ Վարիսթիանլարըն
լէշէրինի գալտըրմագ իլին արապալար թային օ-
լունմուշլարտըլ՝ :

Աման իսմինտէ տէլիգանլընըն պիրինի պիր եիւք-
սէք գուլէտէն աշաղա աթտըլար : Այրթէսի կիւ-
նիւ օլ մէմէքէթին վալիսի օ սէֆիլին եանընտան
կէշմէյիլէ՝ օնուն եէրտէ սէրիլտիյինի վէ ճան չէքիշ-
տիյինի կէօրտիւ . զիրա օնուն պիւլթիւն քէմիքլէրի
փարչա փարչա օլմուշուտու : Աքին օտախի օնուն
պաշընա պիր թէփմէ վուրուպ՝ տէտի . “Պու քէօփէք
տաշա սաղմը տըր . պունու տօմուղլարա՝ աթըն , բի
եէսինլէր” : () վազթըն պիր՝ Ասափօլթիանլը թէվա-
րիսճիսի պու գըրղընը նազլ էթտիյինտէ , պէջլէ
սէջլէր . “Պիր թագըմընը պօղաղլատըլար , պիր
թագըմընը տա թէսթէրէ իլէ քէստիլէր , եախօտ
եիւքսէք գայալարտան աշաղա աթտըլար : () նլա-
րըն ինատը՝ ագըլտան խարիճ պիր շէյ տիր . պապա
քէնտի էվլատընըն էօլիւմինիւ՝ վէ էվլատ քէնտի
պապասընըն էօլիւմինիւ կէօրիւրիւտիւ , վէ աալա

տէրտ էթմէզ իտի, իլլա սեփննճ կէօսթէրիրէր իտի, վէ Լլլա՛հըն մէլէքլէրի կիպի օլաճաղըզ՝ տէրլէր իտի: Թափտըղլարը շէյթանն պու տէրէճէյէտէք օնլարը քէօրլէթմիշ իտի”:

Փալէարիօ իսմինտէ Լթարիալը Լրոթէսդանըն պիրինէ սիւալ էթտիլէր քի, պիզիմ սէլամէթիսիղին վէ ումուտլարըմըզն իլք թէմէլի հա՛նկըսը օլմալը տըր: Ղէվապ վէրտի քի, “Վրիստոս տուր”:
Թէքրար սիւալ էթտիլէր, քի իքինճիսի հա՛նկըսը օլմալը տըր: Եինէ ճէվապ վէրտի քի, “Վրիստոս տուր”:
Վէ իւչինճիւսիւ հա՛նկըսը օլմալը տըր տէյիւ սիւալ էթտիլէրինտէ, Եինէ ճէվապ վէրտի քի, “Վրիստոս տուր”:
Հիսուսունն պու սատըգ շայիրտի՝ քէնտի հաքիմլէրինէ պու թարղ պիր պէյաննամէ վէրտի: “Պէն զանն էտէրիմ քի, պոււնուն կիպի պիր վագըթտա, պիր սահիհ Վրիսթիւն րահամ քէնտի տէօշէյինտէ էօլէմէզ: Օէմմ՝ օլմագ՝ մահպուս օլմագ՝ տէօյիլմէք՝ ասըլմագ՝ թօրպայա տիքիլիպ երըթըճը հայլանլարա եէմ օլմագ՝ պէնիմ ինտիմանէ պիր շէյ տէյիլ տիր: Էյէր օնունուլա կերշէքլիք մէյտանա չըգաճագ իսէ՝ գօ պէնիմ թէնիմի ամէշտէ քէպապ էթսինլէր”:
Փալէարիօյու տիրի տիրի եագմաղա հեզբմ էթտիլէր, վէ օ պու իպէնճէյէ ճէսարէթ իլէ թէհամիւլ էթտի: Վէ 1567 թարիխինտէ՝ Պարթօշիօ իսմինտէ պիր Վրիսթիւանը Ղէնօլմատ տիրի տիրի ամէշէ եագտըլար: Վէ պու Վրիսթիւան՝ ճան փէքլիլիլ վէ կիլլէր եիւլ իլէ էօլմէյէ կիթտի: Վէ ալէվէր օնուն էթրաֆլընը սարտըգլարը զէման՝ եիւքսէք քէս իլէ պաղըրտը, “Ղէնտիմ, եէնտիմ”:

ՖԼՍԼ ԺԵ

Սպանիայի Իսլահի Ս'եզէպ :

(Սէնէ 1559)

Պատմականէ իճատ օլմաղտան էվվէ՛ Սպանիա քէնտի տերէճէսիզ պիլկիսիզլէյինի վէ ահմագըղընը պէյան էթմիշ իտի . զիրա պիւթիւն իլիմ Քիթապլարընը եագտը : Վէ 1434 սէնէսինտէ՝ իչինտէ պիլկիսիզլէյէ վէ միւնէճճիմլէյէ միւթա՛ալիզ քիթապլար վար պէհանէսի իլէ՝ Լըակոնըւ Հենրիկոսուն քիթապխանէսինի աթէշէ եագտըտըր : ‘Սէմէ՛ Լըապճա՛ Լըունանիճէ՛ Լաթինճէ՛ վէ Սպանեօլճա մէշհուր էլ եաղըսը քիթապլարը աթէշէ եագըպ թէլէֆ էթաիլէր : Պիլկիսիզ վէ ահմագ փափասլար իլիմի վէ իլիմտար ատէմլէրի չէքէմէզլէր իտի . ճէմա՛աթ հէր նէ գատար զլէյատէ տերին գարանըգ իչինտէ օլուրսայըտը , փափասլարա՛ քէնտի զուլում քեար հէօքիւմէթլէրինի ճէմա՛աթըն իչինէ եիւրիւթմէյէ օգատար զլէյատէ գօլայ օլուրուտու : Պուճիւմլէ իլէ Բիրէնէնին եիւքսէք տաղլարը՝ Իսլահի Ս'եզէպ թա՛լիմաթլարընըն Սպանիանըն իչինէ կիոմէսինէ գարըն գօյամատըտըր : Վէ Պէշնէճի Լըիւլ լիւէֆթիշ պաշ հաքիմինին կիւնիւնտէ՝ Իսլահի Ս'եզէպ թա՛լիմաթլարըն օլ մէմէքէթէ կիրտի : Պաշ շէհրին պիր քիթապճըսը՝ Ֆրանքֆօրթ փանայըրընաան Լուտերին վէ պաշգա Իսլահի Ս'եզէպ խօճալարընըն պիր չօգ Քիթապլարընը սաթըն ալըպ՝ փարիզ իւսթիւնտէն Սպանիայա եօլա-

տը : Յուլիանոս Հերմանտէղ տախի օրայա փէք չօգ Ինճիլի Քիթապլար կէօթիւրտիւ : ()նու թու-
 թուպ՝ մահպուս եթտիլէր , վէ չօգ տէֆա իսքէն-
 ճէյէ գօտուլար . զերա խապէր ալտըլար քի , իքի
 գաթլը ֆըչըլար եափտըրըպ՝ իւսթ գաթընա աղա-
 ճըգ Ֆիրանսըղ շարապը վէ ալթ գաթընա քիթապ-
 լարը գօյարապ՝ օ մէմէքէթէ փէք չօգ քիթապլար
 կէթիւրմիշ իտի : ()նա փէք չօգ հըիյէթլէր վէր-
 տիքտէն սօնկրա՝ օնու տիրի տիրի աթէշէ եագտը-
 լար : Ալ էլաքին Ինճիլ աղ վաղթըն մապէյնինտէ
 պիւթիւն մէմէքէթին իւլէրինէ՝ Լըլանդեան տէ-
 նիլինտէն Լ'գ տէնիլէտէք՝ վէ Բիրէնէ տաղլարըն-
 տան փօրթուկալտէք հայըտը . վէ էյէր Լ'ղեղ
 թէֆթիշ էր տալըանըպ՝ գըլըճը վէ աթէշի գուլ-
 լանմայայտը , օրալարտա տահա տէրին քէօքլէր սա-
 լարըտը : Լ'ղեղ թէֆթիշճինին պիւրի՝ պու մատ-
 տէնին իւլէրինէ տէտի . “Ը իմտի վագըթ տըր , իքի
 սյտան սօնկրա՝ վագթը սալար” : Հէր տէրէճէտէ
 ստէմէր՝ կէրէք էրքէք վէ կէրէք գարը՝ չէր սէմթ-
 տէ Ինճիլին թա՛լիմաթլարընա հմալսըղ պիր ար-
 զու վէ հալէս կէօսթէրիւրլէր իտի . պու իւմումի
 արզույու՝ սալթ Լ'ղեղ թէֆթիշ Ս'հէքէմէսինին
 ճասուսլէրի վէ զայրէթի քէօրլէտէպիլտի : Իլք
 գօվալայը շն սէպէպի՝ Ս'արիամ Գօմէզ իսմինտէ
 սէֆիլ պիր գարը օլտու : Պու գարը պիր Ս'վիլի-
 ալը փափասըն խըզմէթճիսի օլուպ՝ Բրոթէսփանլա-
 ըն ճէմ օլտուղու մահալէ եագըն պիր էվտէ սաքին
 օլուրուտու : Աինինն պիրինտէ պու գարը չըլտըր-
 տը , օնու թութուպ՝ մահպուս եթտիլէր . վէլաքին
 օ գաչըպ՝ Լ'ղեղ թէֆթիշ հաքիմէրինին հանընա

գօշտու, վէ մէզհէպ ճէմիյէթլերինին հազգընտա ճէմի՝ պիտիյի շէյլերի օնլարա պէյան էթտի : Ա-
քին պիրազ վազըթտան սօնկրա ազը պաշընա կէ-
տի վէ թէքրար Խնճիլին եօլունա տէօնտիւ . վէ պու
սէպէպտէն՝ քէնտի գըզգարտաշըյըւա վէ գըզգար-
տաշընըն իւչ գըզըյըւա պէրապէր աթէշ իսքէնճէ-
սի իլէ էօլտիւ : Վէ 1559 թարիխինտէ՝ Վալա-
տօլիտտէ՝ Լ՝ղիզ Թէֆթիշ Մէհքէմէսինին իլք
() Լեֆաֆէյէ եա՛նի իման ա՛մէլինի * իճրա էթտիլեր :
() Լ վազըթտան օլ հէյպէթլի սէյրան պէօյիւք մէմ-
լէքէթլերտէ հիւ տէյիլ իսէ՝ եըլտա պիր քէրրէ իճ-
րա օլունուրուտու : Փալիսթանլար՝ Բրոթէսդանլա-
րը, Լէհոտիլերի, Սիւսիւմանլարը, Փահիշէլերի,
պիւյիւճիլերի վէ ճէմի՝ պէօյիւք գապահատ սահապ-
լարընը պիր սըրայա գօյուպ, հէփսինի պիր թիւր-
լիւ էօլիւմ իսքէնճէսինէ միւսթահազ կէօրիւրլէր
իտի . վէ հէփսինին տէ Լ՝ղիզ Թէֆթիշ Մէհքէմէ-
սինին թա՛յին էթտիլի աթէշ էօլիւմիւ իլէ եագար-
լարըտը : Պիր էօլէճէք աստէմ աթէշին իւզէրինտէ
թէօվպէ էտիպ՝ քէնտի սէօզիւնիւ կէրի ալտըղը թագ-
տիրտէ, օնա էթտիլերի քէրէմ շու դատար իտի
քի, օնու աթէշէ եապմաղտան էվվէլ պօղարլար-
ըտը : Վօնզալէս իսմինտէ պիր Բրոթէսդան հազ-
գընտա հէօքմ էթտիլեր, քի իքի գըզգարտաշըյըւա
պէրապէր աթէշտէ եանսըն : Պաղանտըղլարը իւչ
գազըղլար պիրիպիրլերինտէն փէք աղ ուզադ ըտը-
լար . վէ աթէշի եագտըղլարը զէման՝ իքի գըզգար-

* Պու սէֆիւլ քէօրլար՝ Խնճիլի Բրոթիսթանլարա վերտիլերի
աթէշ իսքէնճէսի իլէ էօլիւրմէյի՝ Իման ա՛մէլ տէրլէր իտի :

տաշար՝ «Պիլ տինիմիլտէ գապլի՝ տուրուրուզ՝ տէ-
 յիւ պաղըրըրլարըտը : () Վաղըթատէք տալլին օ-
 լան օնլարըն գարընտաշը՝ օ արալըգ աղգընը աջգպ՝
 գըղգարտաշարընա ղայրէթ վէրտի , վէ օնլարլլա
 պէրապէր Եիւղ տօգուլունճու Սաղմոսու օգուտու .
 վէ աթէշտէ թէլէֆ օլունճայատէք օգուտուլար :
 Լ՛ղիլ թէֆթիշ Ս՛էհքէմէսի վէ գարանլըգ փա-
 աիշահընըն ճէմի՝ խըղմէթքեարլարը՝ Սպանիատան
 ինճիլին թօխումուհու պիւթիւն պիւթիւնէ չըգարըն-
 ճայատէք պիր տիւղիյէ չալըշտըլար . հիչ տէյիլ
 իսէ , կէօրիւնիւրտէ օնու հիչ պիր էսէրինի պրագմա-
 տըլար : Վէլաքին կէրէքլիլին իշպու աղիւլ շա-
 հիտլերինին զէքրի ասլա ունուտուլմազ . օնլարըն
 իսիմլէրի կէօքտէ եաղըլմըշար տըր , վէ օնլարըն
 էօմր թաճլարը օրատա տըր :

ՓԱՍԼ ԺԸ

Իսաան Ս՛էպէպէ գարշը Լաւանըն՝ Եթիյէ Ե-
 նի ճէհուլէր : Շ՛էպէլէլէր : Փրօփախաւա Բ՛ճիւնի :
 Թ՛րէնլէն յէնալուս : () Լու-լ Եւլըլէ Եթիւր :

(Սէնէ 1540 — 1648)

Կըրչի Լուլմա Քիլիսէսի՝ փէք չօգ Բրօթէսդան-
 արըն գանընա կիրտի . Փագաթ պու ճիւմլէ իլէ
 Բրօթէսդանլըգտան փէք չօգ զարար կէօրտիյիւն-
 տէն՝ հէր քիմ օնա քէնտի շօյըպլարընը Էլէ կէչիւր-

մէյէ՝ վէ քէնտի սարսըմը շ թախթընը գաւիլէ-
 մէյէ պիր եօլ կէօսթէրէճէք օլսայրտը , օ ընուն կէօ-
 ղինէ ղէյաստէսինճէ մագպուլ կէօրինիւրիւտիւ :
 Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ թէշէքքիւրլիւք իլէ Ղիզ-
 վիթլէր դարիգինի գապուլ էթտի : () նու 1540
 թարիխինտէ՝ Իգնատիոս Երջու իսմինտէ քիշիզատէ
 Սպանեօլուն պիրի դուրտու . վէ ընուն մերամը՝ Զոով-
 մա Վիլիսէսինի գաւիլէմէք իտի : Փափիսթանլու-
 րըն իշինտէ թիւրլիւ պէ թիւրլիւ բուհպանլար վէ
 շէրիքլիքլէր վարլտը , քի էսվապլարըյըլա՝ գանուն-
 լարլըլա վէ ահտլէրի իլէ պիրիպիրլէրինտէն Ֆէրզ
 օլուրլարըտը . պիր թագըմը՝ քէնտի փիրինին իսմինի
 թաշըրըտը , վէ պունլար Պէնէտիթթինլէր՝ Վրանշիս-
 գանլար՝ Տօմինիգանլար վէ Պէրնարտինլէր տիրլէր .
 վէ պիր թագըմը տա օթուրտուգլարը եէրին իսմինի
 թաշըրլար . վէ պունլար Վարմէլիթանլար՝ թորա-
 բիսթլէր նձ , վէ պիր թագըմը տա՝ () գոստինեան՝
 Վաբուհին տէնիլիլէր տիր : () նլարըն պու իսիմ-
 լէրի տախի պիրէր սէպէպտէն հասըլա կէլմիշլէր տիր :
 Պիւթին պու բուհպան դարիգլէրի՝ էքսէրի իւշ շէ-
 յէ ահտ էտէրլէր , քի օնլար՝ Փուգարէլիք՝ փաք-
 լըգ վէ ռէյիսլէրինէ իդա՛աթ տըր : Իգնատիոս
 պունլարըն իւզէրինէ պիր ա՛հտ տահա իլավէ էթտի ,
 քի օ Փափըն թէնպիհլէրինէ պիր տէրէճէսիլ վէ
 քէօր իդա՛աթ տըր : Վէ Իգնատիոս 1556 թա-
 րիխինտէ էօլտիյիւ ղէման , Ղիզվիթլէր պին գա-
 տար օլմուշլարըտը . վէ երւ պէ երւ օնլարըն սայըսը
 արթտը : () նլարըն իշինտէ ղայէթ համարաթ վէ
 ղայրէթլի ատէմլէր ղուհր էտիպ՝ փէք ուզազ մէմլէ-
 քէթլէրէ՝ մսէլա Զինտիսթանա՝ շինումաշինէ վէ

Ղափօնա կիթտիլէր, վէ ճէհտ էթտիլէր քի, փութփերէսթիլէրի Հոռվմա Վիլիսէսինէ չէվիրսինլէր, քի օնուն զարարլարընը վէ ղայպ էթտիլէրինի՝ եերինէ կէթիրսինլէր : ()նլարըն պիր գաչ վազճըլարը փէք չօզ իպատէթքեարլըդ վէ ճէսարէթ կէօսթէրտիլէր, շէօյլէ քի՝ օնլարըն իշլէրինին վէ չէքտիլէրի զահմէթին հիքեայէթինի պիր ատէմ օգոյաճագ օլտուիսէ, մութլագա թաճիւպ էտէր : Ղիզվիթլէրին պաշլըճա սըֆաթլարը՝ հիլլէ՝ գուրնազլըդ վէ զապգ օլունմազ պիր ֆօտուլուգ ուտու, քի օ քէնտի երգըմլարընա սէպէպ օլտու : ()նլարըն պիր գաչ թէնպիհլէրի՝ էտէպ գաննլարընա գարշը՝ վէ քիւֆիւր կիպի շէյլէր տիր, զերա օնլարըն պիրի տերիտի քի, լլահհ ինսանըն լլահհ իպատէթ էթմէմէսինէ վէ քէնտի գարտաշընը սէվմէմէսինէ, վէ ինսան քէնտի իշլինի պիթիրմէք իշլին եալան սէօյլէյիպ հիլլէ գուլանմասընը միւսա՝ատէ էտէպիլիր : Վէ պիր պաշգասը տա տէր քի, սալթ էօլիւմ վագթընտա լլահհ սէվմէք էլվէրիր : Պունտան անկալաշըրը քի, պու միսիլլի զիւիւմէր էօյրէտէնլէր՝ ատէմլէր Վրիսթիանլարա փէք պէօյիւք տիւշմանլար օլմալը տըրլար :

Վէ 1622 թարիխինտէ՝ Հոռվմա Վիլիսէսինին իշլինտէ՝ Պրօփականտա իսմի իլէ * պիր շէրիքլէք գուրուլտու, վէ օնուն իսմինտէն տէ պէյան օլտուղու կիպի՝ օնուն մէրամը՝ Հոռվմա Վիլիսէսինին տիլինի Վաթօլէք օլմայան ճէմա՝աթլարա՝ եանի Ռոթէսդանլարա՝ Լէհհտիլէրէ՝ Սիւսիւմանլարա

* «Պու իսիմ» տին եայմագ մանասընա տըր :

վէ փութփերէսթլերէ եայմագ՝ վէ օնլարը Վրափըն
Հէօքմինինն ալթընա կէչիրմէք իտի . վէ քէնտի
մերամլարընը իճրա էթմէք իչին՝ հէր թիւրլիւ
եօլլարը վէ Ֆէնտլերի գուլլանտըլար :

Պու շէրիքլիք Զոովմատա՝ քէնտի ուսուլլերինի
վազ էտէճէք վազճըլար հասըւա կէթիրմէք իչին՝ պիր
մէքթէպ գուրտու : (Նլար հէր եէրտէն զիյատէ՝
Լ՝պիսսինիտատա՝ Ղափօնտա՝ Շինուճաչինտէ՝ Զին-
տիսթանտա՝ Բարակէտէ վէ Վանատա տա չալըշ-
տըլար , վէ վազ վէրիպ փէք չօգ սէմթլերտէ ճէմի-
յէթլի փութփերէսթլեր իսքեաթ էտիպ՝ Զոովմա
Վիլիսէսինէ չէվիրտիլեր : Լ՝ճապա օգատար չօգ
օտունլարըն , օթլուգլարըն , վէ գամըշլարըն իչին-
տէ պիր փարչա ալթունն եախօտ կիւմիւշ վաճ մը *
եօգմուն՝ պիզէ սալթ Վրիստոսունն պէջիւք կինիւ
պէյան էտէպիլէճէք տիր :

Զոովմա Վաթօլիքլիլի՝ գայպ էթտիքլերինի թէք-
րար եէրինէ կէթիրսին տէյիւ հէր թիւրլիւ եօլու
գուլլանըյօրուտու . լաքին չօգտան պերի լազըմ կէ-
լիյօրուտու , քի պօզուգ ատէթլերի տիւզէթմէք ի-
չինն պիր սինադոս օլունսուն . Ֆադաթ Փափ կեա՛հ
պու վէսիլէ իլէ կեա՛հ օ վէսիլէ իլէ պու սինադո-
սու մէքս էտէյօրուտու . զիրա քէնտի Հէօքիւմէթի
ընգրազ պուլաճաղըտը : Լ՝նճամը փէք չօգ գար-
շը տուրտուգտան սօնկրա՝ լծրէնթտա պիր սինա-
դոս օլտու , վէ 1545 տէն 1563էտէք 18 սէնէ սիւր-
տիւ : Պիր գաչ բիւչիւք զալադլար իսլա՛հ էյլէ-

* Թ Լիւրնթ . ք . 12 :

տի . Ֆազաթ պու սինագոսուն պաշլըճա մերամը՝
 եէնիտէն Յրոթէսդանլարա գարչը գոմագ իչին՝ վէ
 էլէրինտէն կէլտիլի գատար օնլարըլա ճէնքլէշմէք
 իչին պիր գավլի գարար էթմէք իտի : Հոովմայա
 սահապէթլիք էտէնլէր՝ սիլահա տավրանտըլար :
 Սպանիա փատիշահը պիր զէմին գուրտու , քի Յրո-
 թէսդանլըղը գան սէլէրի իլէ սէօնտիւրսին , զիրա
 Հոլանտատա զիյատէսինճէ հայը լըյորուտու : Գա-
 լըմ Մլվա պէյ՝ 18,000 Յրոթէսդան էօլտիւրտիւմ
 տէյիւ՝ էջիւնիւրիւտի : Մէմէսթան՝ 30 երլ ճէնկ-
 լէր իլէ հաղմա վէ խարապ օլտու . վէ էյեր Մլահ
 Շ վէտ փատիշահը Վուսթամլու Մտօլֆոս պու մէմ-
 լէքէթէ գուրթարըլը հօլլամայայըտը , գապիլ տիր
 քի Յրոթէսդանլըգ պիւթին պիւթինն պաթար-
 լտը : Ս է 1629 թարիխնտէ՝ Փափիսթանլար օլ
 տէրէճէ պէյիւքլիք էտինմիշլէր իտի , քի իմիէրա-
 թօր պիր Ֆէրման իլէ Յրոթէսդանլարա էմր էթտի
 քի , քիլիսէնին պիւթին մալէրինի Վաթթօլլէրէ
 թէսլիմ էթսինլէր :

Ս է Շ վէտին տինտոր փատիշահը օվաղըթ մէյ-
 տանա չըգտը : Ս է 1636 թարիխնտէ Ճունիսին
 տէօրտիւնտէ՝ պիր քիւչիւք Ֆազաթ զայէթ ճէսա-
 րէթլի օրտու իլէ ճէնկէ պաշլտը . վէ չինքի պու
 ճէնկէ Մլահըն իսմի իլէ էլ վուրտու , օնուն իչին
 Մլահ տա օնա հարտըմ էթտի : Ս է Վուսթամլու
 Մտօլֆոս քէնտի ապքերինէ տէկիլ եէմինլէր վէ վատ-
 լէր իլէ՝ իլա իլահիլէր վէ տուսլար իլէ երւէր վէ-
 րիր իտի . վէ հէր զուհուրաթտա պէյիւք ալլագ կէօ-
 նիւլիւլիւք վէ էմսալըղ իլիտլէք կէօսթէրիր իտի :

(՝) 1631 սենեսինտէ Վէմպերկ շէհրինէ կիրտլինտէ, օթուրտուղու էվին էօնիւնտէ փէք չօգ ատէմ ճէմ՝ օլտու : Վիլիսէ խօճասընըն պիրի վարըպ օնա տէտի, քի ճէմա՛ւթ Շ վէտին պէցիւք փատիւ շահընը կէօրմէյէ իսթէյօր : Լնիտէ Լյուսթափոս

սօփաղա չըգտը , վէ հազըր տուրան քալապալըղա տէտի . “ՎՇ սէվկիւլիւ օլուլարըմ , իշթէ Շ վէտին պիր պէցիւք կիւնահքէարընա պագըն , քի օնա՝ սալթ սատէ տիլ ատէմլէր Շ վէտին պէցիւք փատիւշահը տէյօր” : Վ է 1631 թարիխինտէ Սեպտեմբերին 17-սինտէ] իբիսգատա պիր քիւչիւք օրտույուլա տիւշմանըն օրտուսունու պօզտու , վէ օնուն սէրասքերինի թիլլի ճէնէրալը ալթ էթտի . վէ Ֆէթհ էտէրէք պիւթիւն Վէմէսթանը տօլաշտը , վէ հեր եերտէ Բրոթէսփանլարըն գուրթարըճըսը տէնիլտի : Խմփէրաթօր օնա գարշը մէշհուր Վ ալլէնսթէյն ճէնէրալը եօլլատը : Վ է պիրաղ վագըթ միւշէվվէշ տուրտուլտան սօնկրա , էնճամը 1632 թարիխինտէ

«Նոյեմբերին 16սընտա՝ Լուծգէնէ ետզըն պիտիպի-
 րինէ չաթըշտըլար : Սապահ օլտուղունտա՝ հա-
 վայը փուս տիւման գափլամը շտը : Կուսթավոս
 էմը եթտի քի պիւթիւն ապքերէր տուա՝ վէ իպա-
 տէթ էթսինէր : Եւտի Լուտերին իլահխանի օ-
 գուտուլար, քի պէօյլէ պաշար . «Պիզիմ Լըլահը-
 մըղ պիր երեքսէք գուլէ տիր» : Եւ ճէնկէ պաշ-
 րամազտան էվվէլ՝ պու տինտար փատիշահ քէնտի
 տին խոճասընա պիր իլահի սէօյլէտի, վէ օ ետզտը ,
 քի օնուն իւք պէյիթի պէօյլէ պաշար . «Եւ քիւ-
 չիք սիրիւ՝ ճէսարէթինի ղայպ էթմէ, կերչի տիւշ-
 ման սէնի եօղ էթմէյէ իսթէր» : Եւ ապքերին չալ-
 կըճըլարը տա օրտունուն էօնիւնտէ պու մագամը
 չալարլարտը : Եւ փատիշահ քէնտի ապքերինին
 երկրէյինի Լըլահըն գափի վէ ազիզ ումուտույուլա
 պէօյլէ գափիլէտիքտէն սօնկրա՝ աթտան աշաղա է-
 նիպ՝ տէտի . «Եւ իմտի արթըզ Լըլահըն իրատէթի օը-
 սուն, վէ պիզէ գուվվէթ վէրսին, քի պու կիւն քէն-
 տի իսմինին իզգէթի իչիւն ճէնքլէշէլիմ» : Սապահ-
 րայըն՝ էօյլէնտէն իւչ սաթթ էվվէլ ճէնկ պաշան-
 տը : Եւ քի սաթթտան սօնկրա՝ Կուսթավոս պիր
 գուրշուն ուլա էօլիւմ հաթտինտէ եարալանըպ՝ քէն-
 տի աթընտան աշաղա տիւշտիւ : ()նուն էօլիւմիւ
 քէնտի ապքերինէ նուսրէթ իշարէթի օլտու . զիրա
 ճէնկի քէնտի ապքերի գաղանտը : Կուսթավոս
 Լաօլֆոս էօլտիւքտէն սօնկրա, Եվէտլէր՝ 1648
 թարիխինտէ Զոկտեմբերին Չիխտէ իմպլանան
 Սունսթէրին պարըշընատէք՝ «Եւմէսթանըն Բրո-
 թէսդանլարը իչիւն տէ ճէնքլէշտիլէր : Պու պա-

ըը շտան սօնկրա՝ Բրոթէսդանլար Թէքլիլ սէր-
պէսթլիք վէ զամիր ազատըզը էտինտիլէր . վէլա-
քին պիւթիւն Նէմէսթան խարապ օլմուշուտու ,
վէ քէնտի ահալիսին իւչ փայընըն իքի փայընը
զայպ էթմիշ իտի : Պիր Թագըմ՝ քէօյլէր՝ Թագըմը-
յըլա վիրար օլտուլար եախօտ եանտըլար . վէ փէք
ջօդ շէհիրլէր քէնտի խարապաթըզլարընը պիր
տահա տիւզէտէմէտիլէր :

ՖԱՍԼ ԺԹ

Նանէսիւն վէրիլէն Ֆէրմանը : () նոսն պալատ օլ-
տուր : Ղալա տ'սէրի :

(յէնէ 1598 — 1685)

Պրանսա փատիշահը Տէօրսիւնճիւ շէնրիկոս՝ իպ-
թիտա Խալահի Սէզէպի գապուլ էթմիշ օլուպ՝
սօնկրա 1593 սէնէսինտէ Յուլիսին 15ինտէ՝ օնու
րէտտ էթտի . վէլաքին մէզէպ սէրպէսթսիզլիյի-
նին Թիւրիւ պէլալարընը կէօրմէյիլէ՝ քէնտի Թաճընը
գալիլէմէյէ եարտըմ՝ էտէն Բրոթէսդանլարըն եիւ-
րէյինի քէնտինէ ճէլպ էթմէք իչիւն՝ 1598 Թարի-
խինտէ Լպրիլին 13ինտէ՝ Նանթէսին մէշհուր Ֆէր-
մանընը իմզալայըպ՝ հէր եէրէ տաղըթաը : Պու
Ֆէրման եախօտ գանու՝ 92 մատտէ իւզէրինէ

պինա օլմուշուտու . վէ Ռոթէսգանլարա քէնտի մէզէպէրինի սերպէսթ գուլանմաղա րուսսաթ՝ վէ քէնտի իպատէթլէրինի սերպէսթ գուլանապիլտիքլէրի եէրլէրտէ քիլիսէլէր հափմաղա իզին վէրլիւիտի : “ Էր մուգաթա սահիպի վէ հէր շէրաւաթճը Ռոթէսգանլարըն մէզէպինի քէնտիլէրին օթուրտուղու էվտէ՝ եախօտ քէնտիլէրին պաշգա էվլէրինտէ եալընըղ օլտուղու թագտիրտէ սերպէսթ գուլանապիլիւր . վէ հէր աղա՝ հիչ պիր շէրաւաթճը օնա մանի օլմուշարագ՝ քէնտի վազընա 30 քիշի գապուլ էտէպիլիւր” : (Ե տախի իլավէ օլմուշուտու , քի Ռոթէսգանլարըն չօճուգլարընը ալըպ՝ Վաթօլիք մէզէպինտէ թէրպիլէ էթմէսինլէր . վէ Ռոթէսգանլար Վաթօլիք եօրթուլարընը տըշարտա թուլթսունլար . վէ մէզէպէ միւթա՛պիլիք քիթապլար՝ սալթ սերպէսթլիքլէրի օլան եէրլէրտէ պասմա օլսուն վէ սաթըլըն . վէ Վաթօլիք Վիլիսէսինին նիքեա՝ Նամսլարընը թուլթսունլար . վէ Վաթօլիք փափասլարընա օնտալըգ վէրսինլէր : Պու գանունլարտան կէօրինիւյօր քի , Ռոթէսգանլարըն փէք չօգ սերպէսթլիլի եօղուտու . վէլաքին օ մէմէքէթին հագգընա պուգատարը տա փէք պէօլիք շէյ սալըլըրտը . զիրա Ռոթէսգանլարըն գանը օրատա սէլ կիպի եիւրիւմիւշիւտիւ : Պու Փէրմանտան 17 կիւն սօնկրա՝ փատիշա՝ օնլարա սէքիլ երլ վատէսի իլէ օլ հըֆլ օլունաճագ մահալէրի վէրտի , քի օնլար ագտէմինտէն տէ օնլարա իհսան օլունմուշ ուտու . վէ օնլարա վատ էթտի , քի մուհաֆըղ տսքէրի պէսլէմէք իչին՝ այտա 240,000 ֆը-

րսնգա վերսին : Վանթէսին ֆերմանը Յրոթէս-
գանլարա հէր նէ գատար ազ սերպէսթիք վերի-
յօրսայրտը , պու ճիւմէ իլէ փարիզին փարլամեն-
թօսունուն թարաֆընտան օնա զէյատէսինճէ գարըը
գօնուլտու . վէ կիւճպէլա էրթէսի սէնէ օնու իմզա-
լատըլար : () վագըթ Յրոթէսգանլարըն մէզհէպի
փարիզտէ մէմէքէթ նօմօսու իլէ պիր մէթանէթ
պուլտու : () վագըթ՝ էհալիսինին օնիքինճի փա-
յընտան իպարէթ օլան Յրոթէսգանլար՝ 780 Քի-
լիսէյէ վէ 4 մէտրէսէյէ մալիք իտիլէր , քի օնլար
Սոնթօպանտա՝ Սօմուրտա՝ Սոնթիէիէտէ վէ Սէ-
տանտա իտիլէր : Քիւչիւք մէքթէպլէր օլմատը-
ղընտան՝ չօճուգլարը Վաթօլիքլէրին մէքթէպինէ
եօլլամաղա մէճպուր ուտուլար :

Պու պարըշըղըզ վէ րահաթըղ տէվրի փէք ազ
սիւրտիւ : Վանթէսին ֆերմանը Յրոթէսգանլարը
միլէթ իլէ պերապէր պիր վիճուտ էթտիլինտէն՝
հէօքիւմէթ իչինտէ պիր հէօքիւմէթ հասըլա կէ-
թիրմիշ իտի : Վապիլ տիր քի Յրոթէսգանլար
քէնտի տէվէթճէ մասըլահաթլարընա զէյատէ մու-
ղայէտ օլտուգլարընտան , կէօքլէրին հէմէհըրիսի օլ-
տուգլարընը չօգլուգ հաթըրըլարնա կէթիրէմէտի-
լէր : ՏիւնեաՎի քեարլար վէ արղուլար՝ օնլարըն
տաՎտընա քիր կէթիրիյօրուտու : Զօղարը ար-
թըզ Սնճիլին սաֆտէրուն վէ սատըզ իգրար է-
տիճիլէրի տէյիլ իտիլէր . իլլա պիր միւթէֆիգ
ճիւմհիւրէ թարաֆ էտէնլէր՝ վէ գուրուլմուշ
հիւքմէթին տիւշմանլարըյըտըլար : () նլարըն
ճէպիւանէլէրի վէ սիւահլարը՝ օնլարը էօյլէ պիր

հալէ կէթիրտի, քի քէնտիւէրինէ զարար վերտի :
 Վ է 1615 թարիխինտէ՝ պիր իւմուժի մէճլիս էտիպ՝
 իսթէտիւէր քի փատիշահըն շուրասընը տա թէպ-
 տիլ էթսինլէր . զիրա օնլարըն գըլասընճա , քէն-
 տի ուսուլլարընա տօգանմըջտը : Վու սէպէպ-
 տէն էօթիւրիւ շէհիրլիլէրին իշինտէ պէօյիւք պիր
 ճէնկ պաշլատը : Վ է 1622 թարիխինտէ ()նիւ-
 չինճիւ Լուտովիկոս Լոյնէսլի Վօննէթապլ իլէ
 պէրապէր՝ օնլարըն իւղէրինէ հիւճիւմ էթտի, վէ
 օնլարըն պիր գաչ հէրլէրինի ալտը : Սնթօպան
 իլէ Րօշէլ փէք չօգ գարշը տուրտուգտան սօնկրա՝
 փատիշահըն ապէրինէ թէսլիմ օլմաղա մէճպուր
 օլտուլար :

()նտէօրտիւնճիւ Լուտովիկոս թախթա չըգտը-
 զընտա , Բրոթէսդանլար արթըգ տէվլէթ ումուրու-
 նա գարըշմայօրլարըսը , պոյլուրտուգլարը հէրլէր
 էլլէրինտէն կիթմիշ իտի , վէ քէնտիւէրինտէ օլան
 միւսթապիլ տէվլէթճէ լուխսաթլար՝ քէնտիւէրին-
 տէն ալլըմըջտը : Վ էլլաքին ()նտէօրտիւնճիւ
 Լուտովիկոս 1643 թարիխինտէ՝ պիր ֆէրման չը-
 գարըպ՝ օնլարա պէօյիւք լուխսաթ վէրմիշ իտի քի
 քէնտի իպատէթլէրինի իճրա էթսինլէր : Վ է ա-
 չիքետար կէօրիւնիւր քի , պու փատիշահ քէնտի փա-
 տիշահըղընըն պաշլանկըճընտա՝ Խալահի Սէղհէպի
 պիւթիւն պիւթիւնէ գալտըրմաղա նիյէթի եօղու-
 տու :

Վէնտիւնտէն էվլէլ օթուրան փատիշահլարըն
 Բրոթէսդանլարա վէրտիլլէրի սէրպէսթլէք ֆէրմա-
 նընը տէվլամ էթտիլինէ ըիզա վէրիւր իտի , ֆագաթ

Փափիսթանըդա տէօնէնէրէ իբրամ էթմէք սէվ-
տասընտայրտը . անճագ Բրոթէսդանլարա գարշը
եէնիտէն գօվալայըշ չըգարմագ իսթէ-մէզ իտի :
Պու ճիւմէ իլէ եինէ ()նտէօրտիւնճիւ Լուտովկո-
սուն ըէյի իլէ գարար գըլընտը քի Պրանսատան
Բրոթէսդանըղը պիւթիւն պիւթիւնէ գալտըրսըն-
լար : Տէվլէթին հէր տէրէճէ ատէմլէրի Բրոթէս-
դանլարա գարշը շէքվա էտէրլէր իտի : Վաթօ-
լիքլէրին փափասլարը՝ քի պէշ երլտա պիր մէճլիս
էտէրլէր իտի , տայմա չայըշըրլարտը քի , օնլարըն
պիրէր սէրպէսթլիյինի գալտըրսընլարը : Շիզվիթ-
լէր օնլարա գարշը ճէմի՝ Փէնտլէրինի վէ հէգբիւ-
մէթլէրինի գուլանըրլարտը : Վէ Բրոթէսդան-
լարըն մէզհէպինին պինտօընը երդմագ իշիւն՝ 1656
թարիխինտէն 1685 էտէք՝ փատիշահ շուրասընտան
պիրի պիր ա՛րտընճա չըգան Փէրմանլարը վէ իլամ-
լարը զիբըր էթմէք լաղըմ կէլսէ , քիթասլար տօլար :
Բրոթէսդանլարըն քիլիսէլէրինի երգտըլար , վազ-
ճըլարա՝ պիր եէրտէն զիյատէ ախէր եէրտէ վազ
վէրմէսինի եասագ էթտիլէր , 14 եաշընտօքի օղան-
լարա վէ 12 եաշընտօքի գըզլարա՝ անալարընտ պա-
պալարընա իդա՛տթ էթմէյէրէք տէօնիւպ Վաթօ-
լիք օլմաղա ըուխսաթ վէրտիլէր , վէ Բրոթէսդան-
լարա Վաթօլիք գըզը ալմասընը եասագ էթտիլէր ,
վէ պու միսիլի Փէրմանլար իլէ՝ քէնտի միլլէթլէ-
րինին պիր փայլնա գարշը ճէնքլէշտիլէր : Վէ 1663
սէնէսինտէ՝ Սէտանըն մէշհուր մէքթէպինին եարը-
սընը ալտըլար , վէ օնու Շիզվիթլէրէ վէրտիլէր , քի
օնլար ազ վադթըն մապէյնինտէ հէփսինի քէնտի

զապօթլարնա կէշիրաիւր : Բրոթէսդանլար պաշ-
գա մէմէքէթլէրէ կէօշ էթմէյէ պաշլատլար : Վէ
1669 թարիխինսէ՝ Գօլպէրթ նամ տէվէթին
պաշ վէքիլի պիր Ֆէրման չըգարտըպ՝ Բրոթէսդան-
լարա իղին ալմատան կէօշ էթմէսինի՝ վէ եյլէ էթ-
մէտիքլէրի թափտիրտէ ա՛ղիմ զազապ թէհտիտի իլէ
եասափ էթտիրտի : Վէ 1682 թարիխինսէ՝ կէօշ
էտէնլէրին հագգընա էպէտի քիւրէք հէօքմ՝ օլուն-
տու : Լնճամը 1685 սէնէսինսէ՝ Հոկտեմբերին
ՉՉսինսէ՝ (Նտէօրտիւնճիւ Լուտովիկոս՝ Լանթէսին
Ֆէրմանընը պաթալ էթտի . վէ Յրանսա նէնիտէն
քէնտի էվլատլարընըն քանըյըլա պոյանմաղա պաշ-
լատը : Օհրա եէնի պիր Ֆէրման իլէ Բրոթէս-
դանլարա քէնտի մէզհէպլէրինին թալիմի իշին ճէ-
միյէթ էթմէսի եասափ՝ Փափիսթանլըլա տէօնմէյէ
խթէմէյէ՛ն փափասլարա մէմէքէթտէն չըգմասը՝
վէ պիւթին Բրոթէսդան չօճուգլարընը՝ Վաթօ-
լիքլէրին այնը իւզըն վաֆթիզ վէ թէրպիյէ օլուն-
մասը էմր օլունուրուտու . վէ տէօնէն Բրոթէսդան-
լար վէ օնլարըն գարըլարընա վէ չօճուգլարընա մէմ-
էքէթտէն չըգմասը եասափ օլունուպ՝ միւթիւ օլմա-
յանլարա էպէտի քիւրէք իլէ թէհտիտ օլունուրու-
տու : Վէ օնլարըն չօղու ճանը կէօնիւտէն Լն-
ճիլէ եափըշմըշ օլտուգլարը իշին՝ օնլարը դօրաքի
Հուվմա Վիլիսէսինէ սօգմաղա իսթէրլէր իտի :
Վէ աթըլ վէ եայա ասքէրի սօֆու փափասլարա
եարտըմճը օլտուլար :

Իշթէ սահթէ վէ սուրէթա Փափիսթանլըլա
տէօնմէլէր՝ պու թարզ օլուրուտու : Պիր եպիսկո-

պոս՝ ետխօտ պիր մահալէ փափասը՝ սրլահլը տաքեր
 իլէ (Բրոթէսգանլարըն գալապալըգը եւրէրինէ կի-
 րերէր իտի : Անիտէ պաշլըճա ֆամիլեալարը օ-
 րայա ճէմ՝ էտերէր իտի, վէ խուսուսա գօլայ տեօ-
 նէճէք զանն էթտիքլէրինի կէթիրիրէր իտի :
 Ապիսկոպոս օնլարը քէնտի հուզուրունա չաղըրըպ՝
 օնլարա էմր էտէր իտի քի հերետիկոսլուզու թէրք
 էտիպ՝ թէքրար Լուովմա մէզէպինի գապուլ էթսին-
 լէր : Աքսէրի փէք չօղու գօրգուպ՝ թէսլիմ օլուր-
 արըտը, ետխօտ իչէրտէն կէրչէքլիյէ սարըլըպ՝ սու-
 րէթան Խալահի Ա՛էզէպի ինքեար էտերէր իտի :
 Ա՛է միւթիւ օլմայանլարը ապէրլէրէ թէսլիմ էտեր-
 լէր իտի, քի օնլարա՝ էօլիւմտէն մա՛տա հէր շէյի
 էթմէյէ օնլարըն բուխսաթլարը վարըտը : ()նլա-
 րըն էթտիյի զալմըլըլարը պուրատա պիրէր պիրէր
 թարիֆ էթմէսի միւմքիւն տէյիլ, վէ գալէմ օնլարը
 եազմաղա թիթիրէր : Պիր թագըմընըն աղզընա
 գայնար սու տօլտուրուրլարըտը, պիր թագըմընը
 եանմըշ ֆուրունա սօգարլարըտը, վէ պիր թագը-
 մընը տա՝ թէնլէրինին նաղիք վէ եումուշագ թա-
 րաֆլարընտան ասարլարըտը : Թէվարիխճինին պի-
 րի նազլ էտէր քի՝ «Օէնկին պազիդկեսանլարըն վէ
 միւթէպէր տտէմլէրին էվինտէ հէր նէ գատար գը-
 մէթիլ վէ աղըր թագըմլար վարըսայըտը, աթլըլար
 հէփսինի տէ պօզուպ թէլէֆ էթտիլէր : Աթլարը-
 յըլա՝ տօնանմըշ օտալարա կիրէրլէր իտի. եիւն՝ *
 փանպուգ ետխօտ իփէք տէնքլէրինի՝ աթլարըն ալ-

* Կանթէս ֆերմանըն թէվարիխի :

Թընա գորլարըտը, եախօտ զալըմըգ էթմէք սէվ-
տասըյըլա էն ալեա թիւպէնթլէրի վէ չուսալա-
րընը կէթիրտիպ՝ քէնտի աթլարընը օնլարըն իւս-
թիւնէ եաթըրըրլարտը : Սիւթիւ օլմայանլարըն
էվլէրինի երգմաղա ռուսսաթլարը վարըտը, վէ պու-
րուսսաթը չէր այալէթտէ իճրա էթտիլէր : Այերչի
ապէր զապիթլէրի ապէրլէրին էթտիլի ֆէնալըգ-
լարը էթմէղէրսէիտի տէ, հիչ տէյիլ իսէ օնլարըն
էթտիլինէ կիւլէրլէր իտի : ()վազթըն մէշուր ֆի-
լոսօֆուն պիրի * տէր քի, “Պու Վրիսթիան իսմինէ
զիւլ կէթիրէճէք՝ շէյ տէյիլ մի տիր քի, սէնին աս-
քէրին Վրիսթիան էվլէրինտէ գօնագ էթտիլի վա-
գըթ՝ վալիլէր, նազըրլար, վէ եպիսկոպոսլար ապէր
զապիթլէրինէ սօֆրա չըգարսընլար, վէ օրատա մէճ-
լիսի էյլէնտիրմէք իչիւն՝ ապէր զապիթլէրի ապէր-
լէրին՝ էվսահապլարընը գօրգուլթմագ վէ օնլարտան
ազչէ գտիմագ սէվտասըյըլա՝ պիւթիւն էթտիլլէրի
օյունլարը նագլ էթտիլլէր” : Ալլահ թա՛ալանըն
խըզմէթճիլլէրի՝ հէփսինտէն զիյատէ իսքէնճէ վէ է-
զիյէթ չէքտիլլէր : Ավ հայվանլարը կիպի գաչտը-
լար, վէ օրմանլարտա վէ մաղարալարտա սագլանմա-
ղա մէճպուր օլտուլար . վէ ճէլլատլարըն էլլէրինէ
տիւչէնլէր եա գաթլ օլուրլարըտը, եա քիւրէյէ կի-
տէրլէր իտի :

* Պայիւ :

ՓԱՍԼ Ի

Իսլահի Ս'եզեպիէն պիտաւ «օնկա» Բրոնէպան
Քիւն-էսէնէն էշէրի հաւ : Տէն եգրարը :

Քրիսթիանլար հէր նէ գատար Քրիստոսա եազ-
լաշտըլարըսա , օ գատար տա քէնտի Ղուրթա-
րըճըլարընըն իզգէթի իշիւն ասալէթ վէ մուհապ-
պէթ մէյվէլէրի վէրիլէր իտի : Ալ էլաքին օն-
լարըն Քրիստոսա նազար էթմէլէրի պիր օլմա-
տըղտան , օնլարըն Փիքիլլէրի վէ չօգ տէֆա'
եիւրէքլէրի պիրի պիրինտէն այըրըրըտը : Հոռվ-
մատան այըրըմը Քրիսթիանլար՝ եալընըզ պիր
իսիմ՝ եանի Քրիսթիան եախօտ Խնճիլի Քրիս-
թիան իսմինի թաշմալըլտըլար՝ վէ պու կիւզէլ
իսիմ իլէ զէքը օլմալըլտըլար , չիւնքի հէփսի պիր-
տէն ինսան թէնպիհէլէրինի ըէտտ էտիպ՝ Էալընըզ
Քրիստոսուն Խնճիլինէ իթթիգատ էտէրլէր իտի :
Ալ էլաքին պէյլէ օլմատը : Առտերականլար պիր
թարաֆտա՝ վէ Իֆօրմաթլար տա օպիր թարաֆ-
տա տուրուրուտու : Պու շէյ նէտէն օլտու : Հէփ-
սի պիր Ալլահ՝ պիր վաֆթիլ՝ վէ պիր Ղուրթա-
րըճը թանըմազլար մը իտի : Ի՛վվէթ , օնա շիւպհէ

եօ՛գ տուր . վէ լաքին պունսան սօնկրաքի մատ-
տէլէրտէ՛՝ վէ ալէլիսուսուս (Վապարն Միշաւ՝ Վա՛ամը
սըրրը մատտէսինտէ՛՝ պիրիպիրլէրինտէն այրըլըր-
լարըտը : Վէմէսթան Ռոթէսդանլարը էօյլէ
իթթիգատ էտէրլէր իտի , քի էխուս Վրիստո-
սուն ասըլ թէնի՛ ոլ ա՛ղիզ Սըրրտա հազըր պու-
լունուր : Վալվինին շայիրտլէրի Ռիֆօրմաթլար
իսէ՛՝ պու միսիլի զիւի՛ւմիւ ըէ՛տտ էտէրլէր իտի :
Վէ իուտեր իլէ Սիլանկտոն հայաթտա իքէն՝
իւք աթալար կինահընըն վէ իրատէթ ազատը-
ղընըն իւզէրինէ միւճատէլէլէր չըգտը : Վէ իշ-
պու տինտար իսլահի Սէղհէպ խոճալարընըն էօ-
լիւմիւնտէն սօնկրա՛ հէփսինին Փիքրինի պիրլէշ-
տիրմէյէ պօշունա չալըշտըլար . վէ Գօնգօրպիւ իս-
մի իլէ պիր ըիսալէ թէլիֆ էթտիլէր , քի օնուն ի-
չինտէ իուտերին թալիմաթլարը պէյտն օլմուշ
տուր . վէ օ՛ հալէա պիզիւմ՝ կինիւմիւզէ գատար
իուտերականլար Վիլիսէսինին թանզըմաթ գանու-
նու տուր : Վէ օնլար թէրպիյէ վէ իպատէթ վէ Վի-
լիսէ նիզամը խուսուսունտա տալի պիրիպիրլէրին-
տէն այրը իտիլէր . զիրա Մ՛զիզ Վիթապլար՝ պու
մատտէլէրին իւզէրինէ՛՝ էտէպ ու էրքեան վէ թա-
լիմաթ խուսուսլէրինտէ սէօյլէտիքլէրի կիպի աշի-
քետար սէօյլէ՛մէմիշ տիրլէր : Պագաթ պունու պէ-
յան էտէրիզ քի , պաշըճա վէ թէմէլի մատտէ-
լէր հագըղնտա հէփսինին իթթիգատը պիր իտի :
իուտերականլար վէ Ռիֆօրմաթլար հէփսի պէրա-
պէր տին մատտէսինտէ՛ ճէմի՛ ինսան հէօքիւմէթի-
նին միւտտիսալէ էթմէսինի ըէտտ էտէրլէր իտի , վէ

տին զանունու տէրի՝ սալթ Լլահըն՝ Վէլամընը գապուլ էտէրլէր իտի : Պու Ֆըրգանըն իբիսի տէ ինսանըն ճէմի՝ առալէթինի՝ կիւնահլարը ա՛ֆփ էթմէյէ պիր հօլ սայմսըլարըտը . վէ Յիսուսու էպէտի Լլահ՝ վէ քէնտիլէրին պիր թանէճիք վէ թէքիլ առալէ ըի տէյիւ գապուլ էտէրէք , օնու քէնտիլէրինին եէքթա Վուրթաճըսը կիպի իմ տատա չաղորըլարըտը , վէ իբիսի տէ՝ Լ՛ղըղ Բուհուն վասիթասըյըլա եիւրէյին եէնիլէնմէսի վէ թէքորա օղլմագ լաղըմ օլտուղունու՝ վէ տինին իսպաթը վէ մէրամը՝ ա՛ղիղլիք օլտուղունու եիւրէքտէն ինսանըլարըտը :

Ինճիլի Վրիսթիանլարըն 16 տէհրինտէքի տին իգրաշլարընը օգուտուղումուղտա՝ անկլարըզ քի , օնլար քիւչիւք մատտէլէր հագդընտա պիրի պիրլէրինտէն ֆէրգլէրի վար իտի իսէ տէ՝ հէփսի սալթ Լլահըն պիղէ վէրտիյի Ինճիլի գապուլ էտիպ՝ օնո՛ւ վազ էտէրլէր իտի : () Լ րին իգրաշլարըն՝ Բիֆօրմաթլարըն Վիլիսէլէրինին իւզէրինէ իֆթիրա էթտիքլէրի վագըթ թէէլիֆ օլունտու , քի հէր քէսէ՝ Բիֆօրմաթլարըն տին խօճալարընըն էօյրէթտիյի շէյլէր՝ Լլահըն Վէլամընըն՝ իւզէրինէ պինա օլունտուղունու անկլաթսընլար : Վէմէսթան Բրոթէսղանլարընըն Պէշնէճի Կարուս իմիէրաթօրա՝ 1530 թարիսինտէ Լլիղպուրկ տիվանընտա քէնտի տին իգրաշլարընը սուստուղլարընը՝ Եօգալըտա ղէքը էթմիշիղ . օ իգրարա պու սէպէպտէն էօթիւրիւ “Լլիլլալլի իգրաշլարըն” տէնիլտի : Շննէվրա շէհրինտէ տաթի 1536 թարիսինտէ պու

իգրար եէնիտէն գապուլ օլտու : Վ է օ սէնէ պիւ-
թիւն Սվիչէրա Վիլիսէլէրի Պալտա՝ մալիւմաթը
Վիլիսէ խօճալարը վէ ճէմա՝ աթ ազալարը իլէ պիր
սինադու էտիպ՝ տինլէրինին պիր իւմումի իգրարընը
էթտիլէր : Վ է օթուզ երլտան սօնկրա 1566 թա-
րիսինտէ՝ Սվիչէրա Վիլիսէլէրի օնուն տահա մու-
ֆասսալընը եազտըլար : Վ է պունու թէէլիֆ էտէն՝
Հուրիսին վազճըսը Հենրիկոս Պուլլինճէր իտի :
Պու տին իգրարընը Սվիչէրանըն պիւթիւն Րիֆօր-
մաթ Վիլիսէլէրի՝ քէնտիլէրինէ տին իգրարը տէյիւ
գապուլ էթտիլէր : օնուն իչիւն՝ Սվիչէրանըն Տին
Իգրարը տէնիլտի : Ֆրանսանըն՝ Խնկիլթէրանըն՝
Սզօմթիանըն՝ Նէմէսթանըն՝ Լէհին՝ Հուլանտանըն
վէ Սաճարիսթանըն Վիլիսէլէրի՝ տիզգաթ իլէ
օնու թէճէսսիւզ էտիպ՝ Խալահի Սէզհէպին ճէմի՝
թա՝ լիմաթլարը օնուն իչինտէ մէվճուտ օլտուղունա
չէհատէթ էթտիլէր : Վ է 1559 թարիսինտէ՝
Ֆրանսանըն Րիֆօրմաթլարը քէնտի տին իգրարա-
րընը եազըպ՝ 1561 սէնէսինտէ Բօասսինին միւքեա-
լէմէսինտէ՝ Տօզուղունճու Կարոլոսա սունտուլար :
Խնկիլիլ Վիլիսէսի տախի քէնտի տին իգրարընը
թազրիր էթտի :

Կերչի Խալահի Սէզհէպ՝ Լըլահ Լաֆէնտիմիզին պէ-
րէքէթի իլէ գարանըզլարը տաղըթտը , Փադաթ օ-
նու գապուլ էտէնլէրին հէփսի՝ եիւրէքլէրինի վէ ա-
մէլէրինի Խալահ էթմէմիչլէրիտի , եա՛նի թէպտիլ
օլմամըշլարըտը : Չօղունուն իշի սուրէթա վէ տը-
շարտան պիր շէյ իտի : Լուտեր տէրիտի քի , Սահիհ
Վրիսթիան փէք ազ տըր : Վեա շքի Վրիսթիան

ըղը գապուլ էտէնլէրին չօղու՝ փութ փերէսթլէր գա-
տար սօղոռու օլսյըտըլար , քի օնլարըն զամիրլէրինտէն
ղայրի գուլաղուզլարը եօգ տուր ” : Ա է ախէր թէ-
վարիխճինին պիրի 16նճը տէհրտէ՝ հիքեայէթին
պիրինտէ պէոյլէ սէոյլէր . “ Ղէմի՝ Վրիսթիան-
լարտան պիրլիք վէ գարշըղղը մուհապպէթ գալը-
մըշ տըր . կիննահըն տէրէճէսի սօլմուշ տուր .
կէրչէքտէն թէօվպէ էտէն փէք աղ տըր ” : (Են-
եհտինճի տէհրին պիր մէշհուր թէվարիխճիսի Վնգ-
րէաս տախի՝ պէոյլէ սէոյլէր . “ Խաթէրիմ՝ քի հէր
քէստէն պիրէր շէյ . քէսէյիմ , վէ պիրէր շէյ զամմ
էտէյիմ : Խաթէրիմ քի , փատիշահլարըն իպատէթ-
քեարլըղը զիյատէ՝ վէ իսրաֆճըղղլարը էքսիք օլ-
սուն . մանսուպու քիմէսնէլէրին սերպէսթլիքլէրի
զիյատէ՝ վէ թամալարը էքսիք օլսուն . քիշիզատէ-
լէրին իյիտլիյի զիյատէ՝ վէ եարամաղըղը էքսիք
օլսուն աստուածաբանլարըն էօմրիւ զիյատէ իպրէթ
վէրիճի օլսուն , վէ ֆօտուլըղլարը էքսիք օլսուն .
ավօգաթլարըն խղճմտանքը զիյատէ՝ վէ թամահ-
քեարլըղը էքսիք օլսուն . հէքիմլէրին ուսթալըղը
զիյատէ՝ վէ գըսպանճըղը էքսիք օլսուն . խօճալարըն
մալիւմաթը զիյատէ՝ վէ էոյիւնմէսի էքսիք օլսուն .
վալիլէրին եախօսղապիթլէրին ատալէթի զիյատէ՝
իթթիպատսըղըղը էքսիք օլսուն . շայիրտլէրին հա-
մարաթըղը վէ մուպայէտլիյի զիյատէ՝ վէ տիւ-
նիսվիլիքլէրի էքսիք օլսուն . տին խօճալարընըն օ-
յանըղըղը զիյատէ՝ վէ մալ արղուսու էքսիք օլսուն ” :
Ա է տինտար Աբրիվէր տէր քի , “ Վրիլիսէ՝ չալըլար
վէ տիքէնլէր պիթմիշ պիր թարլայա պէնկզէր . վէ

կիւճպէլա պիր գաչ եերտէ պիր գաչ չիշէք վէ պիր գաչ հասկեթի աղաճլար պուլունուր՝ :

Պու ճիւմէ իլէ Լլաճ Լ:Ֆէնտիմիզ կերչէքլիյէ սահապէթլիք էտէճէք պիր գաչ սատրգ գուլար մէյ-տանա չըգարտը , քի օնլարըն՝ պիր գաչընը զէքր էտէճէյիզ : Պուրատա իլք իշարէթ էտէճէյիմիզ՝ ‘Եմէնթանտա Յովհաննէս Լ’ընտ տըր , քի օ 1555 սէնէսինտէ տօղուպ’ 1621 թարիխինտէ էօլտիւ . վէ Յովհաննէս Ղ’երհարտ հէմ եօգարտա զէքր օլու-նան Լ’նգրէաս վէ Վրիսթիան Սքրիվէր տախի՝ պուտէհրին զայրէթէշէրինտէն իտիլէր , վէ օնլար տա-խի կերչէքլիք իչին չօգ չալըշտըլար :

Յօկոբ Սբէնէր 1635 իլէ 1705 թարիխի մա-պէյնինտէ եաշատը : () Լ’սաչէտէ տօղուպ’ Վրիստէ խօճասը փայէսի իլէ Ֆրանքֆորթա՝ Ս’էյնէ շէհրինէ չալըրլըր : () իպատէթքնարըղը օյանտըրմագ վէ ճանլաթմագ նիյէթի իլէ՝ տինտար Վրիսթիանլարը՝ իպթիտա քէնտի էվինտէ վէ սօնկրա քիլիսէտէ օն-լարա թալիմ վէ թերպիյէ էթմէք իչին՝ ճէմ՝ էտէր իտի , վէ հէր կէլէնի գապուլ էտէր իտի : Պու ճէմի’յէթլէր փէք չօգ մէյվէ վէրտիլէր : () նտան ի՝ պրէթ ալըպ’ ‘Եմէնթանտա չօգ տին խօճալարը օնուճ եօլունու թուլթուլար : Ս’էլաքին օնա փէք չօգ գարշը գօյանլար տա օլտու :

Հէրման Ֆրանք տախի օլ տտէմէրին պիրի տիր քի՝ չօգ զահմէթ չէքիպ’ ‘Եմէնթանտա փէք պէօրիք էյլիքլէր էթտիլէր . վէ Սբէնէր կիպի իպա-տէթքնար վէ տինտար օլուպ’ Հալը շէհրինտէ էօք-սիւզլէր իչին պիր մէտրէսէ եափտը : Ֆրանք

Միայն փատիշահներն իւրեւմէսի իշխն՝ Միայն ելինտէ գուվվէթի պիրաւէաթ օլտու . օնուն շա-
յիրտէրինին չօղու՝ Ենճիլին սատրգ վաղճըլարը եա-
խօտ մէքթէպ միւտէրրիսլէրի օլտուլար , վէ քէնտի-
լէրինի գարանըգտան աճայրպ ըշօղա չաղըրանըն
Ֆագիլէթլէրինի վէ գուվվէթինի պէյան էթտիլէր :

ՓԱՍԼ ԻԱ

Պոհմիալը գարտաշար :

(Պէնէ 1519 — 1565)

Պոհմիալը գարտաշար՝ իւք տէֆասը Լուտերին
ճէսարէթի սերպէսթլէք իւէ Մ'զիզ Վիթապլարըն
ա'զիզ թալիմաթլարընը վազ վերտիյինի իշիթ-
տիքլէրինտէ՝ տերէճէսիզ պիր սէվինճ տույտուլար :
Վըրգ սէնէ էվվէլիսի՝ քէնտիլէրինէ պէնկզէր Վը-
րիսթիանլար արատըլար : Վէ 1519 թարիխինտէ՝
աինինտէ գափի տուրմաղա օնա զայրէթ վերմէք ի-
շին պիրգաչ Վալիքսթին փափասլար Լուտերէ
մէքթիւպ եալմըշլարըտը , վէ օնա պէյան էթմիշ-
լէրիտիքի՝ օնուն վաղ էթտիյի թալիմաթլար՝ Մ'զիզ
Վիթապլարա մութապըգ տըր : Լուտեր տախի օն-
լարա վերտիյի ճէվապտա՝ պիլտիքլէրի կերչէք-

լիքտէ գաղի տուրմաղա օնլարա ղայրէթ վերտի . վէ օնլարա նասիհաթ վերտի քի , օ՛լմայա . քի պիր ալ-տատըճը ումուտուլա Հոովմա Վիլիսէսինէ թապի օլսունլար . վէ օնլարա թագրիր էյլէտի քի , գաղի տուրմատըգլարը թագաիրտէ՝ Հօովհաննէս Հուսուն վէ Տրակալը Հերոնիմոսուն գանը իշին Լլլահա ճէվապ վերմէյէ պօրճուլ օլաճապլար : Պոհեմիալը գարտաշլար Լուտեր իլէ պիրլէշմէյէ արզու էտերլէրիտի . անճագ քէնտի Վիլիսէս րուսումաթլէրինաէն հիշ պիր թէպաիլիք էթմէյէ իսթէմէզլէրիտի . վէ Լուտեր օլ վագըթ օնլարը Տրոթէսգան Վիլիսէսինէ սօգմայը գապիլսիզ շէյ գըլաս էթմէյիլէ՝ օնլարըն արասընտա թէքմիլէն պիր պիրլէշմէք վուգու պուլմասընա մա՛նի օլտու : Վէ 1542 թարիխինտէ՝ պու գարտաշլար սօնկ տէֆա Լուտերէ պա՛ղը էլէլիլէր տահա եօլատըլար , քի քէնտի րուսումաթ ու թէրպիյէլէրինի՝ Վէմէս-թանըն իսլահ օլմուշ Վիլիսէլէրինէ սօգմաղա հիշ պիր ումուտ վաթ մը տէյիլ վուգուֆ օլսունլար : Պու էլէլիլէր՝ Հօովհաննէս Լկուսթա վէ Վէորդ Խարայէլ վէ տահա պաշգա քիմնէլէր իտի : ()նլար Լուտերտէն փէք չօգ իքրամ կէօրիւպ՝ օնա Պոհեմիանըն վէ Պօրաւիանըն Հուսիլէրի պէյնինտէ՝ Վէմէսթա-նըն Խալահի Սէզհէպ թալիմաթընըն պէյիլէք իթ-թիպարտէ օլտուղունու իսապէր վերտիլէր . լաքին պունու տա տէտիլէր քի՝ օլ թալիմաթտա Վիլիսէ թէրպիլէսի թուսուսունտա պիրշէյ պուլունմատըղըն-տան՝ քէնտի Վիլիսէլէրինէ պիր կէվէքըլէք վերիպ՝ օնուն ազալարընտան պիր չօղու՝ թէրպիյէնին հասի-

յեթի վէ ֆայտալը պոյունտուրաղընտան քէնտիլէ-
րինի չէքիպ չըգարմագ իչին՝ Վիլիսէլէրինտէն պո-
րըլտըլար : Ենտէն օնա սիւալ էթտիլէրքի , “ Ենճիլին
ազատըղընը պէոյլէ ֆէնա գուլանըլմաղա բուխսաթ
վէրմէսի սանա էյի կէօրիւնիւրմիւ ” : Եւտեր ճէվապ
վէրտի քի , էյեր՝ հէի պաթըլ զիւիւմէր վէ զամիր
եէսիրլիյի պաթմասայըտը , փափիսթանլըգ տալիսի
եըգըլմաղտը . վէլաքին շիմտի հէր քէսին օպիր
ուճունա կէչտիյի՝ եանի Ենայէթ (եա՛նի Շնորհք)
թա՛լրմաթընը ֆէնա վէ թէհլիքէլի պիր եօլ ուլա
գուլանսըղը էճիլտէն , պունա գարչը գօմագ իչին
իգթիզա էտէյօր քի պիր Վիլիսէ թէրպիյէսի թէր-
թիպ օլսուն . վէ վագիթլէր բուխսաթ վէրտիքլէրին-
տէ՝ անիտէ պու մատտէնին իճրասը օլաճագ տըր :
() Ենլարըն օնտան պորըլտըղը վագըթ՝ Եւտեր օնլա-
լար իլէ Վրիսթիան իլհագըղընըն նիչանէսի օլան
էլ գութուլմագ բուսուճունու իճրա էտիպ՝ օնլարա
տէտի . “ Եիլ Պոհեմիալըլարըն առաքեալսորը օ-
լուն , վէ պէնիմ տրգատաշլարըմ վէ պէն տալի՝ ար-
զուլարըլ քի՝ պիզիմ հէմճէհրիլէրիմիզին առաքեա-
լը օլալըմ : Հէր նէ գատարքի վագըթ սիզէ բուխսաթ
վէրիթիսէ , սիզին մէմէքէթինիզտէ տայմա Վրիստո-
սուն փատիշահըղընըն իլէրլէմէսինէ չալըլըն . պիլ
տէ պիզիմ թարաֆըմըզտան () իսուս Եֆէնտիմի-
ղին պիզէ վէրտիյի գուլվէթէ կէօրէ չալըլըրըլ ” :
Ե Եւտեր օնլար իչին շահատէթլիք տէ էթտի ,
քի Եռաքեալլարըն վագըթնտան պէրի հիչ պիր
ճէմա՛աթ՝ Եռաքեալլարըն Վիլիսէսինէ օնլար կի-
պի պէնզէմէմիշ տիր . վէ տէրիտի քի , “ Կէրէի օլ

գարտաշէսը սալի՜ թալիմաթ խուսուսունտա պիղ-տէն իւսթ տէյիլ տիրէր , լաքին թէրպիյէ խուսուսունտա օնլար պիղտէն իւսթիւն տիրէր . վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ պիղտէն զիյատէ իշ կէօրիյօրլար . վէ պիղ Նլաճըն վէ կէրչէքիյին իղզէթի իշիւն պունու իցրա՛ր էթմէլիյիվ : Պիղիմ՝ Նէմէէ ճէմա՛աթմըզ՝ Փայտալը թէրպիյէնին պօյօնտուրուղու աթմընա կիրմէյէ իսթէմէվ ”:

Պին պէշ եիւզ գըրգ թարիթինտէ՝ Պոճէմիալը գարտաշէսրա գարշը եէնիտէն պիր գօվալպըշ չըգտը . զիրա իմփէրաթօր Սաքսնիա Նչէթթօրունա գարշը ճէնք էթմէք իշիւն ապէր գալորրտըղը զէման , օնլար ապէր եազըլմաղա իսթէմէտիլէր : () զէման օնլարըն սայլըր առէմլէրինի մաճպուս էթտիլէր , պիր գաչընը սօփայլըա տէօյտիլէր , պիր գաչընա ճէրէմէ վէրտիրթտիլէր , վէ պիր գաչընը տա սիւրկիւն՝ եախօտ գաթլ էթտիլէր : () նլարըն փափասլարընա փէք չօգ՝էզիյէթ վէրտիլէր , շէօյլէքի՛ մաղարաղարտա սագլանմաղա մէճպուր օլտուլար . վէ տիւշմանլարընըն էլինտէն տայմա գաչամատըլար : Չօղլարը տա աճպըպ եօլարըլա գորթթուլտուլար : Փաւը Պօսանկ իսմինտէ սարկաւագըն պիրինի թութուպ հափա էթտիլէր : Պու սարկաւագ հափիստէ եիւրէքտէն Նլաճա տուա՛ էթտի , քի քէնտինի օրատան խէլաս էթսին , կէճէ տիւշիւնտէ պիր րաղպէթը իսթիյար կէօրիւնիւպ՝ օնա զընտանըն տուվարընըն իւղէրինէ մըխը պիր էնքսէր կէօսթէրտի : () օյանտըղը զէման՝ կէրչէքտէնէ օ էնքսէրի պուլտու , վէ օնունուլա փէն-

Ճերէյի օգատար աչտը վէ պէօյիւթտիւ , շէօյլէ քի
քէնտի վիճուտի օնտան կէշէպիլտի : () Լ վազըթ
եօրուլմուշ օլտուղունտան , թէքրար եաթտը ու-
յուտու . վէ թէքրար օլ իսթիյար տիւշտէ կէօրիւ-
նիւպ՝ օնտ տէտիքի , էյէր տիւշմանլարընտան գուր-
թուլմաղա իսթէրսէն , մութլագա շիւտի պունտան
գաշմալըսըն : Իմտի քէնտինի եօգարտան չուգու-
րուն իշինէ աթըպ՝ տիւշիւնտէ ալտըղը խապէր կիպի՝
գաշէ պաղճէսինին գափուլարընը ալըգ պուլտու .
վէ գօշուպ չարշըտա պիր պօշ տիւքքեան իշինտէ
սագլանտը : Վէ օրատա թէքրար եաթտը ույու-
տու . վէ թէքրար օլ իսթիյար օնու յանտըրըպ՝ տէ-
տի . “ Ելի՞ չուն սէն պունտա էյլէնիյօրսուն , պիլ-
մէղմիսին քի սէնի տաճա գօվալպօրլար ” : Իմտի օ՝
աճէլէ իլէ օ մէմլէթէթտէն չըգըպ՝ Բրուստիյա
գաշտը , վէ օրատա 1551 թարիխինտէ էօլտիւ .
վէ պալտտէ զիքր էթտիյիմիզ Վէորգ Խարայէլ
իսմինտէ Ինճիլ խատէմէսինին հագղընտա հէօքմ
էթտիլէր քի՝ պին ֆիօրին ճերէմէ վէրսին : () Նուն
ճէմա՝ աթը վէ ախէր տօսթլարը պու ագէշէյի օնուն
եէրինէ քէնտիլէրի էտա էթմէյէ հագղըլանտըլար .
վէ լաքին օ գապուլ էթմէյիպ՝ տէտի . “ Պանա եէ-
թիշիւր քի՝ պիր տէֆա պէնիմ՝ Վուրթարըճըմլն գա-
նըյըլա սաթըն ալընտըմ . եէնիտէն սաթըն ալըն-
մաղա իհթիաճըմ եօգ : () Լ ագճէնիպի սագլալըն .
սիւրկիւն օլուրսանըղ , սիղէ լազըմ օլուր ” : Պու
ճիւմլէ իլէ Բլաճ օնու զայէթ հիքմէթի պիր եօլ-
ուլա գուրթարտը : Կիւնտիւլէյին պէքճիլէրին
հուղըրունտա օ՝ եազըճը գըյաֆէթի իլէ՝ գուլա-

ղընտա գալէմ՝ վէ էլինտէ հօգգա վէ քեաղտ օլա-
րաք՝ հափիստէն չըգտը: Ա՛ է ճէմի՝ էնկէլէրէ գար-
չը գօյուպ՝ Ա՛հէն կիթտի: Յովհաննէս Լուկուսթա՝
Վիլիսէնին իսթիյարլարընըն պիրի՝ Վէորգ Խս-
րայէլ իլէ պերապեր մահպուս օլմուշ ուտու: ()-
նուն ճէլլատլարը իւշ քէրրէ օնու իսքէնճէյէ գօ-
տուլար, վէ չօգ քէրրէ օնու գամշըյլլա թէփէլէ-
տիլէր: վէ օնա սալթ աղաճըգ էքմէք վէ սու վէրիր-
լէր իտի, վէ ումարլարըտը քի օնուն իւթիւնէ
աթտըգլարը իֆթիրայլ վէ եալան գապահաթը օնա
իգրար էթտիրսինլէր: Ա՛ է օնա իգրար էթտիրէմէ-
տիքլէրի իշիւն՝ օնալթը սէնէ օնու մահպուս դուլթ-
տուլար: Ա՛ էլաքին օ քէնտի սապըըյլլա, վէ Լա-
լահա պիր տիւզիյէ էթտիյի խիւլիսի փաք տուա՝
լար իլէ՝ քէնտի գօվալայըճըլարընը վէ տիւշմանլա-
րընը իմանա կէթիրտի:

Վալտը քի՝ Ա՛հիսթանըն շէհրի Նօսէնտէ պիր
Վիլիսէ գուրուլմուշ ուտու, վէ 1551 թարիխինտէ՝
Վէորգ Խսրայէլ՝ վազճը փայէսի իլէ օրայա եօլա-
նըլթըշըտը: Ա՛ էլաքին օնուն տիւշմանլարընըն ա-
տավէթի օգատար արթալքի, 1553 թարիխինտէ
սալթ կիզլի ճէմիյէթլէրտէ վազ վէրէպիլըր իտի:
Վարտաշլար ճէմ՝ օլտուգլարը էվլէրին էօնիւնտէ
էմին վէ սատըգ ատէմլէր տուրտուրուրըտը,
քի եապանճը վէ շիւպհէլի ատէմլէրի իշէրի ալմա-
սընլար: Ա՛ է վազճընըն սէսի վէ ճէմիյէթլին մա-
գամը տուա՝ սը՝ սօգագտան իշիտիլմէսին տէյու՝ փէն-
ճէրէլէրի տէօշէք եասթըգլարըյլլա հօրթէրլէր-
իտի: Պու ճիւլլէ իլէ Նօսէնին եպիսկոպոսու Խս-

պինսքի՝ պու ճեմիյէթլէր հագգընտա խապէր աւլա , գրըգ հովարտա քիմսէլէրի պաղա գալորտը . վէ օնլարա էմր էթտի քի , Վէորդ Խարայէլ վազճըյը թուրուպ՝ քէնտի էլինէ թէսլիմ էթսինլէր : Պու Վէորդ Խարայէլ նէ՝ գաչտը վէ նէ տէ սագլանտը . իլա քէնտինի Լաւհ Լփէնտիմիզին հիմալէթինէ թէսլիմ էտիպ , մէմէքէթին իշինտէ կէզէրիտի , վէ քէնտի իշինէ մէշղուլ օլուրուտու : Պու ճիւմէ իլէ՝ զիյատէսինճէ ագըլը վէ ույանըգ տուրարագ տալրանըրտը : Սէսէլա՝ սըգ՝ սըգ քէնտի գըյաֆէթինի տէյիշտիրիպ՝ կեահ ըիճալ գըյաֆէթինէ վէ կեահ արապաճը գըյաֆէթինէ՝ վէ պաղը քէրրէ տէ աշճը եախօտ ընէպէր գըյաֆէթինէ կիրէրիտի : Վէնտի գարտաշլարընը զիյարէթ էթտիյի վագըթ՝ չօգ տէֆա քէնտինի թուրմաղա թային օլան ատէմլէրէ րասթ կէլիրիտի . վէլաքին օնլարըն կէօզիւ էօյլէ պիր պալլանտը քի , օնու ասլա թանըմատըլար : Վէ գարտաշլարագարշը օլ տէրէճէ իւմումի վէ պէօյիւք պիր ատավէթ վարըտը քի , օնլարըն էօլիւսինիւ պիլէ կէօմմէյէ իզին եօղ ուտու . օնուն իշիւն օնլարըն պիրի էօլտիւյիւ վագըթ՝ վասիյէթ էթտի քի քէնտի լէշինի կէօլէ աթսընլար :

Վէ 1565 թարիխինտէ՝ Լէվհաուսլու Հոփալիմ Վանչէլիէրա՝ Վէիննայա կիթտի , քի գարտաշլարըն Վիլիսէսինի պիւթիւն պիւթիւնէ խարապ վէ եօղ էթմէք իշիւն՝ Լքինճի Սաքսիմիլիանոս իմփէրաթօրտան պիր ֆէրման չըգարթսըն . վէլաքին եազըմըշ տըր քի՝ “ Սիւշավէրէ էտին , վէ պօշ օլուր :

սէօզ սէօյլէյին , վէ սապիթ օլմազ . զիրա գուվ-
 վէթլի Լաւհ պիզիմ՝ իլէ տիր՝* : Պէօյլէճէ Վան-
 չէլիէրա՝ իմիէրաթօրտան Փէրմանը ալըպ՝ Եօլա չըզ-
 տը , քի Պոհհմիայա տէօնսին . վէ Վ իէհնայա Եա-
 գըն՝ պիր օտու՛ն քէօիրիւ իւսթիւնտէն (Թու՛նայը կէ-
 չէրիքէն՝ քէօիրիւնիւն պիր քէմէրի գըրըլտը , վէ
 Վանչէլիէրա պիւթիւն էթպայէսի իլէ պէրապէր
 սոյա տէօքիւլտիւ : ()նլարտան սալթ ալթը աթլը
 Եիւզէրէք գուրթուլտուլար : ()նլարն իչինտէն քի-
 չիզատէ կէնճին պիրի՝ պու ղուհուրաթտա Լաւհըն
 գարտաշարա էթտիյի սահապէթիյի կէօրիւպ՝ թա-
 ճիւպ էյլէտի . վէ պիր ալ վագըթտան սօնկրա ընլա-
 րըն Վիլիսէսինէ գաթըլտը : Վ է փիր իսթիյար
 օլըպ՝ սօնկրատան տօշան ատէմլէրէ Լաւհըն պու
 գազէպինին հիքեսյէթիիննազլ էտէրիտի , վէ տէ-
 րիտի քի , քէնտիսի սուտա Եիւզէրիքէն , կէօրմիւշ
 իտի քի՝ ագընթը Վանչէլիէրայը գափմըշ կէօթիւ-
 րիյօր , իտի օնու՝ թա ընլարըն իմտատընա պիր գա-
 յըգ Եէթիշինճէյէտէք՝ օնու՛ն ալթըն զինճիրինտէն
 թութմուշ տուրմուշուտու : ()նու սուտան չըգար-
 տըլար , ամմա էօլմիւշիւտիւ . վէլաքին Փէրմանըն
 սանտըղը հիչ պուլընմատը :

ՖԱՍԼ Ի Բ

Ենե Պոհեյալը Գարաշար հագգընա՝ վէ տիւր
պահարալար :

(Ունե 1565 — 1732)

Թեվարիս՝ պու տեվիրտէքի գարտաշարըն Վի-
խսէսինին իչէրքի հալինին իւզերինէ փէք չօգ հիս-
սէ գափաճագ շէյլէր նագլ էտէր : Պիր Բրո-
թէսդան Վիլիսէ խատէմէսի՝ 1559 թարիխինտէ
օնլարըն հագգընտա պէյլէ եազար . “ Պոհէմիս-
տա՝ Գարտաշար , Բիգարտլար եախօտ Վ օտուա-
լար իսմի իլէ պիր թագըմ՝ ատէմլէր վար , քի չօգ
թիւրլիս դա՛ամ էթմէյի՝ րաքս օյնամայը՝ վէ օ-
յուն քեաղըտընը վէ զար աթմայը բէնտիլէրինէ
եասագ էթմիշլէր տիր : Վ է օնլարտան պու մի-
սիլի գանուլարընա միւթիւ օլմայանլար՝ իքի իւչ
քերրէ էյիւտ ալտըգտան սօնկրա՝ ճէմա՛աթլարըն-
տան րէտտ օլունուրլար , վէ աշիքեար թէօվպէ նի-
շանլարը տըշարտան կէօսթերմէզլէր իսէ , թէքրար
օլ ճէմա՛աթա կիրէմէզլէր : Իշ կիւնլէրի օնլարըն ի-
չինտէ ասլա պիր պօշ վէ իշսիզ ատէմ կէօրինմէզ .
վէ Վազար կիւնլէրի Բլահըն Բէլամընը տիյնէմէք
վէ պիրիպիրլէրինի ա՛զիզ տինտէ մամուր էթմէք ի-

չիւն պիր եէրէ ճէմ՝ օլուրլար : ()նլարըն չօղու՝ փա-
փասլարտան զիյատէ՝ Մ՝գեղ Վրիթապլարա վուգուֆ
տուրլար : Խասթալարը պագմագ վէ թէսէլի էթ-
մէք իչիւն մաստուս ատէմլէր թային էթմիշ տիրլէր :
Պիզիմ իչիմիզտէ պէօլէ շէյլէր վար մը ” :

Իշթէ պաշգա պիր տինտար թէվարիխճի տէ
պէօլէ տէր . “Պին պէշ եիւզ սէքսէն պիր թարիխին-
տէ՝ Սթրասպուրկտան Լ էհէ տէօնտիլիմտէ՝ եօլու-
մու պիր ազ սաիլթիտըմ , վէ Պոհնմիատան կէշ-
տիմ , քի Պրէսլափլը վէ Բրակալը գարտաշարըլա
կէօրիւշէյիմ : ()նլարըն իսթիյարընըն իսմի՝ ()ոլ-
հաննէս Վալէփի իտի . պու աղըր մէշրէպլի պիր ա-
տէմ իտի . վէ ճէմի՝ գարտաշար տա էօլէ իտի-
լէր : շէր շէյի տիգգաթ իլէ թէճէսսիւզ էթտիմ ,
վէ օնլարըն հէր պիր եօլունա վուգուֆ օլտում . վէ
զանն էտէրիտիմ քի , քէնտիմի Լափեստսուն եա-
խօտ թախսաղընիկէնին Վիլիսէսինտէ՝ եախօտ Լ-
ռաքեալարըն վագթընտա օլան Վիլիսէլէրին պի-
րինտէ պուլույօրում : Սէ Լռաքեալարըն մէք-
թուպլարընտա վէ Վիլիսէխօճալարընըն քիթապ-
լարընտա էվլէլքի Վրիսթիանլարըն իւղէրինէ օ-
գուտուղումուղ շէյլէրին հէփսինի՝ օրատա գուլագ-
լարըմըլա իշիթտիմ , վէ կէօլէրիմ իլէ կէօրտիւմ ” :

Իսլահի Սէգհէպէ թապի օլան Լշէքթօր փալա-
ղին Ֆրեստերիկոսուն 1618 թարիխինտէ՝ Պոհնմիա
թախթընա օթուրմասը՝ օթուղ երըլգ սէֆէրէ
պաշանկը՝ օլտու : Պու փրինսին Լքինճի Ֆրետի-
նանտոս իմիէրաթօրա գարշը գօյաճագ գատար
գուվվէթի օլմատըղընտան՝ Պոհնմիանըն Բրոթէ-

դանլարըն իմիերաթօրուն խըշմընա օղըատըլար .
 չինքի օնուն էմրինէ գարշը տուրուպ' օնուն մերա-
 մընը իճրա էթմէտիլէր : Շէմի' Լնճիլի Վիլիսէ Խա-
 տէմէլէրի վէ խօճալարը իպթիտա Բրակատան' վէ
 սօնկրա տա պիւթին Պոհեմիատան վէ Սօրապիս-
 տան սիւրկին օլտուլար : ()նլարըն իպատէթիս-
 նէլէրինի "ա'զիզ սուլուլա" թէմիլէտիլէր . վազ
 մէնպերլէրի վէ իՆազըլ Ղա'ամընըն սօֆրալարընը
 տէյէնէքլէր իլէ տէյտիլէր , վէ գատէհլէրինի
 քիրլէթտիլէր . պինլէրճէ Լ'զիզ Վիթապլար պաշ-
 գա րուհանի քիթապլար իլէ պերապեր եագտըլար .
 Բրոթէսդանլարըն լէշլէրինի քէնտի մէզարլարըն-
 տան չըգարըպ կերիզլէրէ աթտըլար : Պիր չօգ ա-
 տէմլէր' էվվէլքի Վրիսթիանլարըն տինի վէ ճէ-
 սարէթի իլէ էօլիւմէ թէհհամիւլ էթտիլէր . վէ
 պիր թագըմը տա սէվինճիլէ զըտանլարա' էզիյէթ-
 լէրէ' վէ մալ զարարլարընա թէհհամիւլ էթտիլէր ,
 վէ կէօնիւլ խօշնուլթուղու իլէ եապան մէմլէքէթ-
 լէրէ սիւրկին օլտուլար : Վիպարլարըն չօղու Պո-
 հեմիայը թէրք էթտի . վէ օթուզ պին ֆամիլէա գա-
 տար Լուսակէյէ' Սաքսոնիայա' Պրանտէպուրկա'
 Բրուսսիայա' Լէհէ' Սաճարիստանա վէ թրան-
 սիլվանիայա տաղըլտըլար , վէ օրատա փէք չօգ պէ-
 լալարա օղըայըպ' ազալտըլար : Պոհեմիալը Լա-
 պիսկոպոս Լ'մոփս Վոմենիոս' պու զուհուրաթըն
 հագգընա պէյլէ եազար . "Լլահ Լիֆէնտիմիզ
 օնլարը' պիր գասըրղա իլէ կիպի զէյարէթ էթտի ,
 վէ կէճէլէյին սուլարըն ճէօշմասը կիպի' օնլարըն էս-
 քի մահսուլտար վէ չիչէքլէնմիշ պաղճէսինի պասըպ

կէօթիւրտիւ : Վէրուսաթ վերտի , քի օնլարն պաշարը տէմիրէ վուրուլսուն , վէ օնլարն գանը սու կիպի տէօքիւլսին : ()նլարն սէվինձի վէ իֆթիսարը օլան եիւզէրձէ՝ Քիլիսէլէրտէն՝ քէնտիլէրինէ պիր թանէ պիլէ գալմատը : Չօպանլար տաղըլըլար , վէ սիրիւլէր գուլ օլտուլար : Վօվալայըլտան սաղ գալանլար՝ սիրկինտէ թէլէֆ օլտուլար : Հէմէն ճէմի՝ խօճալար՝ իսթիյարլար՝ եպիսկոպոսլար՝ սարկաւագլար վէ կիսասարկաւագլար նապէտիտ օլտուլար , վէ սալթ պէն վէ պէնիմ Լէհտէքի արգատաշըմ սաղ գալտըգ : Վէ պէօլէձէ սէֆիլ Պոհնմիատա պու Քիլիսէտէն եալընըզ պիր գաչ թանըլմամը՝ քիմնէլէր գալտը , քի սալթ կէձէլէյին մաղարալարտա ճէմ՝ օլուրլարըտը , վէ պիր տիւզիյէ մէշագգաթ վէ սըզընթը չէքէրէր իտի : Սօլտավիալը Քրիսթիան Վաւիթ Տիւրկէր իսմինտէ պու գարտաշլարն պիրի՝ Լուսակէտէ Օլնզէնտօրֆուն Վօնթէսի իլէ իւնսիյէթ ալըշտըրըպ՝ օնտան իզին ալտը , քի պիր գաչ պաշգա գարտաշլար ըլա պերապէր օնուն Պէրթէլտօրֆ տէնիլէն թօփրաղընտա թէմէքիւն օլտուն : Վաւիթ 1722 թարիխինտէ պիր գաչ գարտաշլար իլէ օրայա կէօլէթտի . վէ օ գարտաշլար քէնտի գարըլարընը վէ էվլատլարընը պէրապէր կէօթիւրտիւլէր : Վէ օնլար տօլաշըգ եօլարտան կիտիպ՝ Վօնթէնին թօփրաղընա եէթիշտիլէր , քի Հուլպէրկ տէնիլէն պայըրըն իւզէրինտէ օնլարա օթուրաճագ միւնասիպ պիր եէր կէօսթէրտի : Վաւիթ քէնտի պալթասընըաղաճլարըն պիրինէ սափլըյըպ պաղըրտը .

«Պոռնտա սերչէ քէնտի էվինի պուլտու, վէ գըր-
լանկըճ քէնտի եուվասընը. սէնին մեզպահարըն՝
եա՝ ա՛սքէրլէրին Լլահը՝»։ Ս է 1722 թարի-
խինտէ Զոռնիսին 17 սինտէ՝ իւք աղաճը քէստի-
լէր, քի սաքին օլտուգլարը մահալըն իւք էվինի եափ-
սընլար. վէ օնուն ատընա Զէրնհուլթ* գօտուլար,
վէ պունունուլա պէյսն էթտիլէր, քի Լլահըն
հիմայէթինին ալթընտա եաշամաղա իսթէրլէր ի-
տի։ Ս է օրայա Սորավիատան պաշգալարը տա կէ-
լիպ՝ պունլարա գաթըլտըլար, վէ Զէրնհուլթ օ գա-
տար պէյիւտիւ քի, 1724 թարիխինտէ՝ Սայի-
սին 12 սինտէ, տուա՝ իչին թային օլունան իւք
էվին թէմէլէրինի պրագապիլտիլէր։ Ս է պու՝
Լլեզպուրկուն Տին Իգրարընը գապուլ էտէն գար-
տաշարըն եէնի պիրլիյինին պիր զայիֆ թօխումու-
լուտու։ ()նլարըն շուրուլթու վէ գանունու՝ գար-
տաշարըն էպքի թէրպիյէսի միւճիւպինճէ գու-
րուլտու։ Ս է 1727 թարիխինտէ՝ ()գոստոսուն
13ինտէ իւք տէֆա Բապպըն Լիւշամ Դա՛ամընըն
րուսումունու իճրա էթմէքտէ՝ Լլահ Ռուհունու էյլէ
պիր աշիքեսար վէ թէէսիրլի թարզըլա օնլարա կէօն-
տէրտի, քի հէր երլ օ կինտէ՝ քէնտի հիքեսայէթլէ-
րինին պիր մէշուր թարիխի կիպի՝ պէյիւք զինէթ
էտէրլէր իտի։

Ս է 1732 թարիխինտէ Օլինզէնտօրֆուն Վօն-
թէսի Զէրնհուլթու զիյարէթ էթտի. վէ օ վագըթ-
տան՝ քէնտինի ա՛ղիզ խըզմէթէ թագաթիա էթմէյէ
եիւրէյինտէ արզու տուլտու. վէ Պէրլինտէ Լապ-

* Լլահըն հիմայէթի նախօր նազարէթի։

լօնսքի Լափսկոպոսուն էլի իլէ գարտաշարն Վիլիսէսինէ Լափսկոպոս նասպօլտու : Վէօլ Թարիստէն 1760 սէնէսինտէ վուգո՛ւ պուլան քէնտի էօլիւմինէտէք՝ քէնտի Վիլիսէսինին խըզմէթինտէ ճանը կէօնիւլտէն չալըշտը . վէօլ Վիլիսէ Նէմէսթանտա վէ պաշգա սէմթլէրտէ զէյատէսինճէ եալըտը : Հէրնհութուն կիպի Վիլիսէլէր՝ Նէմէսթանտա՝ Հօլանտատա՝ Տանիմարգատա՝ Լոնկիլմէրատա՝ Րուսսիատա վէ Բմէրիգատա տախի գուրուլտու . վէ հէփսի տէ իւմումի վէ ալէսսէվիյէ պիր շուրութ իլէ պիրի պիրէրիիլէ պիրէշմիշ տիրէր . վէ Թալիմ ու Թէրպիյէլէրի խուսուսլարը՝ խօճալարտան իպարէթ պիր մէճլիս իլէ բոյէթ օլունուրլար : Վէ պինէրճէ Վրիսթիանլար տա կերչի պու Վիլիսէլէրտէն ուլազ տըրլար , Փագամ Փիքիր իլէ վէ մուհապպէթ իլէ օնլարըլա պիրէշմիշ տիրէր :

ᐅᐱᐱᐱ ᐅᐅ

၁) - ကလေးငယ်တို့သည် ကလေးများ၏ အသံများကို ကြားရပြီး နောက်တွင်
 ကလေးများ၏ အသံများကို ကြားရပြီး နောက်တွင်
 အသံများကို ကြားရပြီး :

(1717—1736)

Պիր պեօյիւք պաղճէ սահապը փէք չօք երլլարտան
սօնկրա թէքրար պաղճէյէ կիրիպ՝ օնու պօղուլմուշ
վէ տիքէնլէր իլէ տօլմուշ պուլտուղու ղէման , հասե-
պիլ իգթիղա՝ իպթիտա օնու թէմիղլէմէյէ չալըջըր ,
վէ սօնկրա օնու պեօյիլթ մէնին եօլընու տիւշինիւր :
() նալթընճը տէհրտէ Խսլահի Սէզէպէ եէլթէ-
նէնլէրին թուլթաուղու եօլ տալի հէմէն պեօյլէ
իտի : () գատար տէհրլէրտէն պերի Քիլիսէնին ի-
չինտէ թօփլանմըշ պօղուլլուգլարը գալտըրմալլա
հայլը ղահմէթ չէքտիքլէրինտէն եօթիւրիւ , () ի-
սուս Քրիստոսու հիչ թանըմայան միլիօնլարճա
փուլթիքէսթլէրի չէվիլթմէյէ չալըջմագ իչին վա-
գըլթ գալմատը : Կերչի Լուտեր պու մատտէնին
հագգընտա տէրէճէսիղ պիր ղայրէթ կէօսթէրտի ,
վէլաքին իճրա օլաճապ հիչ պիր ղէմին գուրամատը :
Իիօ մալսլէզ իլէ զիքը՝ օլընան Սաքսոնիա Կոթա-

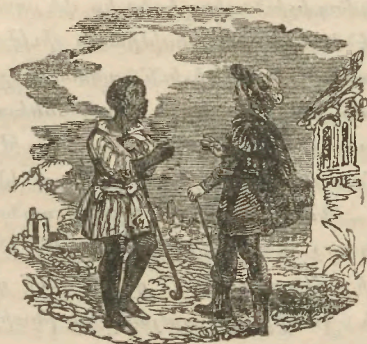
նըն Տուգասը Լյոնէսթ՝ Լուտերին թաղմամբ լարընը պաշգա սեմթէրէ եայմաղա միւրատ էթտի : Բուսսիատա Լուտերին մեզհէպի իւղըէ սերպէսթ ի՛ պատէթ օլունմասը իչինն թուխսաթ ալտը , վէ Լնտիոք պատրիարզըրլա մէքթուպէշմէյէ պաշլատը . վէ 1663 թարիխինտէ Ելլսըրա պիր էլէի եօլլատը , քի օնտան Հապէշէ կէշսին : Ել է էվինտէ հայլը վազըթ Պրիգոր իսմինտէ Հապէշի պիր փափաս սագլատը , քի Հապէշ իմիէրաթօրոյուլա պիր միւնասիպէթ փէյտա էթսին : Պու ճիւմէ իլէ իսթէտիյի շէյլէրի եափամատը :

Ել է Պարոն Յուստինիանոս Տէվէլ՝ Լէմէլէրին Լնճիլի փութփէրէսթլէրէ եայմագ իչինն իլէ շէրիքլէյինի գուրտու : Ել է 1664 թարիխինտէ Բաթիզպոնուն Բրոթէսգան պէյլէրինէ պիր արզուհալ վէրտի , վէ օնլարտան մաթլուպ էթտի , քի փութփէրէսթլէրի շէվիւմէյէ վազճըլար եօլլասընլար : Ել է պուարզուհալ իլէ քէնտի մէրամընը իճրա էտէմէտիյինտէ , քէնտիսի փութփէրէսթլէրէ Լնճիլ վազճըլարը կէօնտէրմէք իչինն պիր շէրիքլէյի գուրուպ՝ օնա 28,800 Փիօրին վագֆ էթտի , վէ փութփէրէսթլէրէ վազճըլար հազըրլամագ իչինն մէքթէպլէր եափտըրտը : Լնճամը քէնտի տէ Լնճիլ խատէմէսի օլունուպ՝ պաշգա վազճըլար իլէ պէրապէր Հինտիսթանըն պաթը թարաֆընա կիթտի . վէ գալան էօմրիւնիւ փութփէրէսթլէրին իչինտէ կէշիտի : Պիր գաշ երլ էվէլ՝ Պրանսանըն Բրոթէսգանլարը տա պու միսիլի զայրէթ իլէ՝ Պրէզիլտէ պիր էվ էտինմէյէ իսթէտիլէր , վէլաքին իճրա-

սընը հտէմէտիւէր : Սէ 1691 Թարիսինտէ Ին-
կիլթէրատա՝ Քրիսթիանըղը եապան մէմլէքէթ-
լէրէ եայմագ իչին պիր շէրիքլէք փէյտա օլտու . վէ
1700 սէնէսինտէ՝ Քրիսթիանա միւթալիք մալիւ-
մաթլարըն իլէրլէմէսի իչին՝ օրատա պաշգա պիր շէ-
րիքլէք տահա գուրուլտու : Սէ օնեէտինճի տէհ-
րին սօնունտա՝ Տանէզլի վէ Հալլը փուլթփէրէսթլէ-
րէ վազըրլարըն շէրիքլէյի գուրուլուպ՝ Թարանքէպա-
րա վէ Հինտիսթանըն կին տօղուսունա վազըրլար
եօլլատըլար : Պու շէրիքլէյին խըզմէթինտէ պուլու-
նան . Օլիյէճէնպալի վէ Հ վարզ նամ վազըրլարըն
իսիմլէրի Ինճիլին տօսթլարընըն ինտինտէ տայմա
գըյմէթլի վէ միւթէպէր օլաճագ տըր : Սէ 1721
սէնէսինտէ՝ Տանէզլի Ինճիլ խատէմէսի Հոփհան-
նէս Իճէտ՝ Քրիստոսուն մուհապպէթի իչին վէ
Հիսուս Լաֆէնտի.իգին հայլը տէհրլէրտէն պէրի եը-
գըլմըշ վէ վէրան գալմըշ Քիլիսէսինի Թէքրար
շէնլէթմէք իչին՝ Էրօէնլանտըն տօնմուշ գըյը-
լարընը զըյարէթ էթտի : Հոփհաննէս Լալիօթ վէ
Ղաւիթ Պրայինէրտ կերշէքտէն Լապեալարա
մախսուս պիր զայրէթ իլէ շիմալի Լաքրիգանըն եա-
պանի ստէմլէրինին իչինտէ չալըշտըլար :

Հէրնհուլթ գարտաշլարընըն ևէնի Քիլիսէսին-
տէ՝ փուլթփէրէսթլէրէ Ինճիլ վազ օլմանըն ըուհու
տէրէճէսիգ պիր գուլվէթ իլէ Թէքրար օյանտը :
Օլինգէնտօրֆուն Ղօնթէսի՝ Ղօբէնհայկ շէհրին-
տէ , ա՛ղիգ Թոփմաս տէնիլէն մէշրիգի Հինտիս-
թան աւտսընտան օլան պիր սիյահ արապ իլէ կէօ-

րիւշմէյիլէ, ու արապ օնա տէմիշ իտի, քի քէնտի
զըզգարտաշը սուրբ թոմմաս ատասընտա եէսիր

տիր, վէ սէլամէթ միւժտէսինի իշիտէճէք օլսա, փէք
չօգ սէվինէճէք տիր: Պու զուհուրաթ սէպէպ օլ-
տու քի Վօնթէ՝ Հէրնհուրաթ տէօնտիւյիւ վագըթ՝
պիրնիյազնամէ իլէ սէֆիլ փութփէրէսթլէրի քէն-
տի գարտաշլարընա սըփարըշ էյլէսին: Խմտի քէն-
տիլէրինի զուլումտան գուրթարտըղը իշին տայմա
քէնտի Վուրթարըճըլարընա շիւքիւր վէրէն օլ
Վէմէսթան Վրիսթիանլարը՝ փութփէրէսթլէրի
տօղըու տինէ կէթիրմէյիլէ՝ Լւլաշա մագպուլ պիր
խըզմէթ էթմէյէ չօգտան պէրի պիր ֆուրսաթ արար-
լարըտը, վէ պունուն իշին Վօնթէնին թէքլիֆինի
վէ նիյազընը սէվինէ իլէ գապուլ էթտիլէր: Սէ
1732 սէնէսինտէ () գոստոսուն 21ինտէ՝ Լէօնարտ
Տօպէր վէ Ղաւիթ Նիշման՝ իքիսի տէ Սօրափիալը
օլարագ՝ վագճը փայէսի իլէ սուրբ թոմմաս ատասը-
նըն սիյաշ արապլարընա կիթտիլէր: Սէ էրթէսի
էրլ Յունվարըն 19ունտա՝ Վրիսթիան Ղաւիթ վէ

Սատթէոս վէ Վրիսթիան Սթագ կէմիյէ պինիպ՝
 Կրօնէլանտա կիթտիլէր : Վէ 1734 սէնէսինտէ
 գարտաշլար՝ շիմալի Լմերիգանըն հապանիլէրինէ՝
 վէ 1735 տէ՝ Լմերիգանըն գըպլէ թարաֆընա՝ Սու-
 րինամա վէ Պէրպիչէյէ՝ վէ 1736 թարիսինտէ՝ Լ-
 մերիգանըն գըպլէ թարաֆընտա սաքին օլան օթ-
 թէնթօթլարա վազճըլար եօլլատըլար :

ՓԱՍԼ Ի Դ

Ինչէ Բրոլէպարտիան պոպէլէրին իշնիպէ փոլ-
 փէրէսլէրիւ Լանճիլէն վալ օլոմնապը խոսոսոսոս
 օլան ճէհպլէր :

(Սէնէ 1736—1839)

Պոլ վազճըլար սատէտիլ վէ ալլագ կէօնիւլիւ
 պոյաղը սանա՝ աթքեարլար եախօտ չիֆթճիլէր իտի .
 չօգ շէյէ միւհթաճ տէյիլ իտիլէր , վէ պիր չալըզգան
 վէ զահմէթիլ էօմիւրէ ալըշմըշըարլար : Վէ՝ աճա-
 պա կիտէճէքլէրի եօլ ուզո՛ւն մուտուր , գարատա՛ն
 մը եօգսա տէնիլտէ՛ն մի կիթսինլէր , վէ կիտէճէք-
 լէրի մէյլէքէթ սըճա՛գ մը տըր եօգսա սօո՛ւգ մու-
 տուր՝ ասլա տիւշիւնմէզլէրիտի : (Նլարըն մերամը
 սալթ ճանլարը Վրիստոսա չէվիրմէք իտի . վէ պիր
 ճան գազանմագ իչիւն՝ ըիզալէրի իլէ քէնտի էօմիւր-
 լէրինի ֆէտա էտէրլէր իտի :

Պու վաղճրլըզ հաւէսի վէ ղայրէթի՝ պիր տագի-
 ֆա սիրէն սաման աթէշինէ պէնկզէմէզ իտի :
 Այերչի շինտիսթանըն պաթը թարաֆընըն էօլտի-
 րիւճիւ իյլիմի՝ ազ սէնէնին մապէյնինտէ օնլարըն
 եիրմի վաղճրսընը թէլէֆ էթտի , ֆադաթ պու
 ճիւմէ իլէ՝ օնլար տայմաքէնտի գայըպլարընը տօլ-
 տուրմաղա չալըշտըլար , վէ տայմա եէնիտէն արթըզ
 իշճիլէր թէտարիգ էթտիլէր : Պու թարիխէտէք
 պու Քիլիսէնին իշինտէ՝ երքէք վէ գարը վաղճըլար
 վէ միւժտէճիլէր ասլա եքսիք օլմամըշ տըր . վէ 1732
 սէնէսինտէն 1832 սէնէսինէտէք՝ շինտիսթանըն
 պաթը թարաֆլարընտա , Տանէզլիլէրին ատալա-
 րընտա երքէք վէ գարը օլարագ՝ 190 վաղճը թէլէֆ
 օլմուշ իքէն՝ տայմա պարըշ էլէիլէրի կիպի եօլա չըզ-
 մաղա հազըր տըրլար : Այ 1754 թարիխինտէ
 գարտաշլար Ղամայիգանըն շէրիքլիյինի՝ վէ 1756
 տա Մնթիկօսանըն շէրիքլիյինի գուրաուլար : Այ
 1770 թարիխինտէ՝ Ապրատօր գըյըսընտաքիլէք
 մէքէանլարընը փէյտա էթտիլէր . վէ օլ վագըթ-
 լարտա՝ Ինկիլթէրանըն կիւն պաթըսը ատալարընտա
 տահա պաշգաւ շիրքէթլիքլէր վէ էվլէր փէյտա օլ-
 տու : Այ էլսքին Վարտաշլարըն վաղճըլարը հէմէն
 պուգատար իլէ թէքմիլ օլմազ . զիրա տիւնեանըն
 հէր թարաֆընտա օնլարըն վաղճըլարը վարըտը .
 վէ հէր եէրտէ (Յիսուսուն մուհապէթինին ա՛ղիզ
 աթէշինի եագմաղա չալըշտըլարըտը . վէ հիւ պլր
 իղվա եախօտ ուգուպէթ օնլարըն իշինէ էնկէլ օ-
 լամազըտը : շէրնհուլթաւ թէմէքքիւն օլմաղա
 պաշատըգլարը զէման՝ Շփէտին Ապօնլարընա ,

կինէանքն վէ Գարօլիանքն սիյահ Լրապլարնա ,
 Շէզայիրին եէսիր Վրիսթրանլարնա , վէ Լմ-
 դերտամքն Լէհուտիւէրինէ վազճըլար եօլլատըլար :
 Վէ Սէյլան ատասընա՝ լմրանգէպարա՝ Երգօպար
 ատալարլնա՝ Լճէմիսթանքն կէպրլէրինէ՝ Սըսըրն
 Գըպգըլէրինէ տէ պաշգա վազճըլար եօլլատըլար ,
 վէ պիպէ Հապէշին գափուլարընը տախի աշտըլար :
 Վէ Լաքին Խնճիլի վազ էթմէք պապընտա պու վէ
 պունուն կիպի վաֆիր ախէր ճէհտլէրի պիր սա-
 պիթ մէյվէ կէօսթէրմէտիքլէրինտէն , պիլ իգթի-
 գա լմէրք օլունտուլար . ամմա պու ճիւմլէյիլէ քիմ
 տէյէ պիլըր քի օնլար պիւթին պիւթինէ պօշա
 չըգտըլար : Օլորա 1732 թարիխինտէն 1832
 թարիխինէ գատար՝ գարտաշլարըն վազճըլարը
 1199ա պալիղ օլուր , քի օնլարտան 740ը էրքէք վէ
 459ու գարը իտի : Վէ պուկիւնքի կիւնտէ օնլա-
 րն 42 մահալտէ 214 վազճըլարը վար տըր : Իշմէ
 Լըլահ Լճէնտիմիզ Սօրափիատան սիւրիւմիւշ
 պէօյլէ պիր քիւ չիւք սիւրիւյէ՝ վէ օնուն տին խուսու-
 սու իչիւն պաշլատըղը իշէ պիր տէհրին իչինտէ պու
 միսիլի պերէքէթ վէրտի : Վէ պու վազճըլարըն
 ռուհանի հէօքիւմէթինին ալթընտա պուլունան
 Կրօէնլանտըլարտան՝ Լսգիմիլէրտէն՝ Հինտիս-
 թանլըլարտան՝ սիյահ Լրապլարտան՝ Հօթթէն-
 թօթլարտան վէ Գաֆֆըլարտան օլան նուֆուսուն
 սալըսը՝ շիմտի 45,000 է պալիղ օլուր :

Ինկիլթերանքն եպիսկոպոս Քիլիսէսինտէն չը-
 գան Վէսլէյիլիլէր Քիլիսէսինին՝ փութփէրէսթ-
 լէրէ Խնճիլ վազ էթմէին շէրիքլիյի տախի քէնտի

իշխերնի զեյաստէսինճէ իլէրի կէօթիւրտիւ : Պու
 Վիլիսէյի գուրանլար՝ Յովհաննէս Վէսլէյ վէ
 Վէորդ Վիլիսէյի տիրէր : Պունլար իբի՛նամտար
 Ինճիլ խըզմէթճիլէրի իտի : Պունլար դուվվէթլի
 թէմսիլէր իլէ իսպաթ էտէրլէր իտիքի , պիր ատէ-
 մին սահի՛հ տէօնմէսի՝ քէնտինին Վրիսթիանճա
 էօմրիւնտէն պէյան օլմալը տըր : Պու Վիլիսէյին
 թէվապիսի փէք չօգ տուր , վէ օնլար Ինկիլթէրատա
 վէ Լ՛մէրիգանըն շիմալի էյալէթլէրինտէ եպըլմըշ
 տըրլար , վէ փուլթիւրէսթլէրտէն չօգ պին քիմ-
 սէլէրի Վրիստոսա տէօնտէրտիլէր : Վէ 1790
 սէնէսինտէ՝ Լոնտրատա Վաֆթիլդլէր տէնիլէնլէ-
 րին վազճը շէրիքլիլի վէ Լոնտրա վազճը շէրիքլի-
 յի իճատ օլտու : Լոնտրանըն վազճը շէրիքլիլի՝
 քէնտի վազճըլարընը էվվէլա () թայիթէ ատասը-
 նա եօլատը . վէ Վաֆթիլդլէրին շէրիքլիլի մէշ-
 րիքի Լինտիսթանա կէօնտէրտի : Իքիսինին տէ
 իշի իլէրլէտի . վէ Լոնտրա վազճը շէրիքլիլիին
 շիմտի տիւնեանըն հէր թարաֆլնտա էլէիլէրի վար :
 Վէ օնլարտան պիր ալ սօնկրա գուրուլան Ինկիլթէ-
 րանըն Լապիսկոպոս Վիլիսէսի շէրիքլիլի տալի՝ Ին-
 ճիլին պէրէքէթիլի տիւնեանըն տէօրթ քէօշէսի-
 նէ տաղըթտը : Վէ Ինկիլթէրատա իճատ օլան
 պիր չօգ շէիքլէրլէր՝ օնոնուլա պէրապէր փուլթ-
 փէրէսթլէրէ Ինճիլ վազ էթմէնին պէօյիւք վէ ճէ-
 սիմ մասլահաթընա եարտըմ էտէրլէր : Պունլա-
 րըն հէփսինէ եարտըմ էտէն՝ Ինկիլթէրին Լ՛զիլ
 Վրիթապարը տաղըթմանըն շէրիքլիլի տիր , քի
 1804 սէնէսինտէ գուրուլտու , վէ Լ՛լահըն Վիլա-

մընը 150 տէն զիյատէ լիսանլէրէ թէրծիւմէ էտիպ՝
 միլիոնլարճա ճիւղլէրինի տիւնեայա եայայօր :
 ‘Լէմէնթսթան’ Գրանսա վէ Սփիշէրա տախի պու վազ
 մատտէսինէ զիյատէսինճէ չալըշտըլա : Պոււմմ-
 լէքէթլէրին հէփիսինտէ՝ վաղճըլար իշիւն շէրիքլէք-
 լէր գուրուտու : Լմերիգանըն Պիրլէշֆշ Լյա-
 լէթլէրինին Վրիսթիանլարը՝ Լարոփա Վրիս-
 թիանլարընտան զիյատէ զտյրէթլի վէ իշիւզար
 կէօրիւնտիւլէր . վէ ճէմի՝ պու Խնճիլ վազճըլըղը
 շէրիքլէքլէրին պիր տիւլիյէ չալըշմասըլըլա՝ ճէմի՝
 փուլթիէրէսթլէր էօմիւր Վէլամընը տիյնէմէյէ տէ-
 րէճէսիզ պիր արզու տույայօրլար : Լօթէտէն պէ-
 րու Խնճիլէ գափուլարընը գափամըշ օլան Չինու-
 մաչին՝ կէօրիւնիւր քի շիմտի սէլա մէթ միւժտէսի-
 նէ գափուլարընը աչաճագ տըր : Լֆրիգա տախի
 պու թաթլը վէ էյլիքքեանի ըջըգտան միւնէվլէր օլ-
 մաղա պաշլատը : Փէք ուզագտա օլան ատալար :
 Ճիւմլէյէ գատըր Լլահըն սէսինի իշիտիյօրլար :
 Կէօրիւնիւր քի օլ կիւզէլ կիւնիւն սապահը տօղա-
 յօր , քի “Պիւթիւն տիւնեա Բուպպըն ճէլալի-
 նին պիլիսիլիլէ տօլաճագ , նասըլ քի տէնիզին տի-
 պի սուլար իլէ էօրթիւլմիւշ տիւր” :

ՖԱՍԼ ԻԴ

Երբ որ Կոստանտինոպոլիս քաղաքը քանդուքի տակ էր և ինչպե՞ս քանդուքի տակ էր :

Ինչպե՞ս պիտի թաղի՝ տալիս պիտի տեսնե՞ս միևնույն ժամանակը , վե՛հ հեր քե՛ս՝ պիտի շեյե՛ իմ թիզատ էթմէյէ մէծպուր տուր : Պու սէպէպտէն օ՛ր լըահը թէրք էտէր իսէ , ետ շեյթմանա իման էտէր , ետիստ քէնտի խայալընտա քէնտինէ՝ նէֆսանի պիտի փութ էտէր : Իմ թիզատսըղըղ վէ պաղըլ իմ թիզատ՝ հեր նէգատար պիրի պիրլէրինէ զըտտ կէօրիւնիւրլէր իսէ , օգատար տա պիրի պիրլէրինէ ետսըմճը տըրլար : Վէ էյի պիրլիղ քի , քէնտիլէրինի ագըլը զաննէ տիպ՝ Սադուկեցիլէր կիպի հիշ պիր շեյէ ինանմայան՝ վէ լըահըն վար օլտուղունա՝ պիլէ իման կէթիրմէյէն էն մէշհուր տինսիղէն՝ թէրպիյէսիղ չօճուգլար կիպի պաղըլ իմ թիզատը վէ գօրգաֆ օլուրլար : Վէ հագիգաթ Խնճիլին կերչէքիլէրինէ իմ թիմատ էթմէյէն քիսէ՛ փէք չօֆ շէյտէն գօրգար վէ թիթիրէր : Վալտը քի՝ պու միսիլի իմանըղլար՝ պաղըլ իմ թիզատտան գուրթուլմայըպ՝ տալմա քէնտի իմանըղըղլարընըն ա՛ղապ ու ճէղատընը պուլուրլար :

Փափիսթանըդ հէմէն պիւթիւն Վրիսթիան մէմէքէթէրինէ հէօքմ էթմիշ օլան օլ գարսնըդ տէհրլէրտէ՝ պաղըլ իթմիգատ քէնտի տէրէճէսինի սօլտուրմուշ ուտու . ֆագաթ օ վագըթ տախի իմանսըղըղըն փէք չօգ թէվապիլէրի վարըտը :

() Լ տէհրլէրտէ՝ Լոռվմա Լպիսկոպոսըւլուլ քիւրսիւսիւնէ էօյլէ Փափլար օթուրտուլար , քի պիւթիւն քէնտի փափասըլարը վէ էթպալէրի իլէ սահիհ տինսիղ իտիլէր :

() Լ վագըթ տինսիղիք քէնտինի կիզլի թուլթայօրուտու , վէ իւմումի պաղըլ ի՝ թմիգատ՝ կէօզլէրինէ աշիքեարէ կէօրիւնմէյէ ճէսարէթ էտէմէյօրուտու :

Խալահի Սէզհէպ՝ զամիր սէրպէսթլիյինի վա՝ զ վէրմէյէ պաշլատըղը զէման՝ օլ վագըթ տինսիղիք տա թաղէլէնմէյէ՝ վէ արթըգ Փափըն հերետիկոսըւլու գարշը զուլանտըղը է՝ օրֆ ու ազապլէրտէն ասլա գօրգամաղա պաշլատը :

Վ է օլ ալթընճը վէ եէտինճի տէհրլէրտէ՝ Սէմէէսթանա վէ Սվիէրայա Խնճիլին սալիհ թա՝ լիմաթլարընը եօլամըշ օլան շէհիր՝ եինէ օնլարա տինսիղլիյին զէհիրինի հէմուն օ՝ շէհիր եէթիշտիրտի . պու զէհիրլի աղաճ իսէ՝ դապիա՝ թը իլէ հէր թօփրագտա պիթիպ հասըլա կէլիր :

() ն սէքիզլինճի տէհրտէ՝ Խնկիլթէրատա տինսիղ քիւթապլարը պասըլապ՝ Լարօփատա օլան մէմէքէթէրի եայըլտըլար :

Վ է պու Վրիթապլարըն միւլէլիֆէրի Սալիէրլէլէր՝ եա՝նի էօյլէ ատէմէր իտի , քի պիր իշին իշճիսիղ վէ ուսթասըղ հասըլա կէլմէսինէ ինանըրլար . եախօտ Տէլիլէր՝ (եա՝նի Լստուաճեանլար) եա՝նի Լ՝ զիղ Վրիթապլարըն թա-

րիֆ էթտիյի Լլահընըն տիւշմանլարը քի՛ խայալէ-
րինտէ իսթէտիքլէրի կիպի քէնտիլէրինէ պիր Լլ-
լահիճատ էթմիշլէր իտի : Յրանսատա պիր թա-
գըմ ֆաստի ֆիլօսօֆլար՝ քի օնլարըն պաշը նամտար
Վլօլէր իտի , պիւթիւն ագըլարըլլա վէ զիհիշէ-
րի իլէ ճէհտ էթտիլէր քի՛ պու զարարըլ թալիմաթ-
լարըն եայսընլար : Պու տիւշմանլարընըն փարօլա-
սը՝ “Պէֆաֆէ Էպէլէ” իտի : Պիլի՛րմիսինիզ օն-
լարըն ինտինտէ՛ օլ Խօշ էթմէյէ իսթէտիքլէրի
պէտնամ քի՛մ իտի . օ՛ Յիսուս Վրիստոսուն Խնճի-
լի իլէ Հոովմանըն փափըլըտը : () Նլար քէնտի
քէօրլուգլարընտան՝ Հոովմանըն մէքրուհ վէ պօզուգ
գանոնլարընը՝ Խնճիլին հայաթ վէրիճի թա՛լի-
մաթլարըլլա պիր դու՛թալլարըտը : Վ է հեր
շէյտէն զէյատէ Յիսուս Վրիստոսուն Լլահըլընը՝
վէ օնուն էօլիւմիւ իլէ պիլիմ կիւնահլարըմըլըն
ա՛ֆիլ օլմասընը ըհտտ էտէրլէր իտի : () Ն սէքիզինճի
տէհրին սօնունտա՛ տինսիլլիք օ տէրէճէ արթտը
քի , Լէմէհսթանտա կէրչէքլիլին գըյմէթլի էմանէ-
թինի հըֆզ էթմէյէ խըզմէթլէրի օլան Վիլիսէ խօ-
ճալարը՝ օնու Եիւրէքտէն ինքէսար էտէրլէր իտի , վէ
մէնպէրլէրտէ վէ մէտրէսէլէրտէ օնա գարշը աշիքեա-
րէ ճէնքէշիլլէր իտի : Յրանսա՛ տինսիլլիքտէն
էօթիւրիւ փէք պէջիւք պէլալարա օղըյըպ՝ հէփ-
սինէ պիր էօրնէք օլտու . վէ օլ մէմէքէթ թէ՛ճրիւպէ
իլէ էջրէնսի քի , կէրչէքլիք Վէլամընը թէրք էտէն՝
մու՛թլագա ճէղասընը պուլուպ պէլայէ օղըար : Վ է
հայը վագըթտան պէրու պագըլ իթթիգատըն պօ-
յունտուրաղընըն ալթընտա իքի գաթ օլմուշ գալ-

մըշ օլան Ֆրանսըղ ճէմա՛ւթը՝ ափանսըղ պիր տէ-
րէճէսիզ նիզամըզըղա գուրպան օլտու : Պինէր-
ճէ աստէմէր տինսիզ զորպալարըն պըջգըսըլըլա պի-
չիտիլէր . վէ պիր չօգ աստէմէր տախի քէնտի վա-
լմանլարընտան սիւրկին օլուպ՝ կիւնէրինի եապան
մէմէքէթէրտէ թէքմիլ էթտիլէր : Վէ օ վազ-
թըն մասլահաթկիւղարլարը՝ օ տէրէճէ արսըզը-
ղա վէ էտէպսիզլիյէ մալիք իտիլէր քի , իսուա Լի-
ֆէնտիմիզին ա՛ղիզ Լիւնիւնիւ պիլէ գալտըրտըլար ,
վէ Լլահ հօգ տուր տէյի պիր պէյաննամէ տաղթ-
տըլար . պիր ֆահիշէ գարըլը դութուպ՝ պիր հէյքէ-
լին իչինէ կէսթիրտիւլէր , վէ օնու բաճօն եախօտ
ա՛ղըլ խո-թո- իսմի իլէ ճէմա՛ւթա ի՛ պատէթ էթ-
մէյէ պիր ալահ տէյիւ սունտուլար , քի խալզ օնա
սէճտէ գըլարըտը : Ֆապաթ պիր աղ վազըթտան
սօնկրա՝ պիր եէնի ֆէրման չըգարըպ՝ եինէ Լլահա
սէճտէ գըլընմասընա ըուխսաթ վէրտիլէր : Վէ
նազլ օլունուր քի , պու ուղուրսուզ տէվիրտէ՝ Նան-
թէս շէհրին մէճլիսինտէն վէ միւճատէլէսինտէն
սօնկրա՝ օլ մէճլիսին ըէյիսի էմր էթտի քի օրատա
պուլունան աստէմէրին իչինտէ հէր քիմ՝ քի Լլահա
ինանըրսա՝ էլինի հօգարը գալտըրսըն . վէ օլ մէճլիսին
իչինտէ՝ ճէսարէթ էտիպ էլինի հօգարը գալտըրան
սատէ պիր գօճա գարը պուլունտու : Պու ճիւմէ
իլէ թէքրար՝ պիր լիւա՛ալա զաթըն վարըղընա ի-
նանտըլար . վէլաքին օնուն՝ Լ՛ղիզ Քիթապլարըն
թարիֆ էթտիյի Լլահտան փէք չօգ ֆարգը վար ը-
տը . վէ չօգ իսթէտիլէր քի , օնա պիր եօրթու թադ-
տիս էթսինլէր : () Լ ասիրտէ Փարիզի տէլիգան-

լընըն պիրի խրրսըզըզ էթտի, վէ անասը օնա տէտի
քի, “Մ՛ սէֆիլ միպին՝ պու իշի սանա քի՞մ էթ-
տիրթտի”։ Չօճուզ ճէվապ վէրտի քի՛ “Խսթէ-
տիմ քի, Լ՛լլահը քէնաի եէրինէ օթուրթմադտան
էվվէ՛լ՝ պիր խրրսըզըզ էտէյիմ, զիրա օ վագըթ՝
խրրսըզըզ էթմէյէ քիմնէ ճէսարէթ էտէմէզ”։
“Պլանդարթտա՝ պիր թագըմ հօվարտալար ճէպր
իլէ պիր զէնկին ատէմ էվինէ կիրիպ՝ օնուռ իւզէրի-
նէ հիւծիւմ էթտիլէր, վէ օնու եէրէ եաթըրըպ՝ օ-
նուռ իւզէրինէ պիր չօգ պօշ չուվալար եըզմաղա
պաշլատըլար։ Վ է պու սէֆիլ քիմնէ՝ “Լէ՞ եափա-
յօրսուռուզ, պէնի եղէճէթմիսինիզ” տէյի պաղըր-
աըզընտա, հօվարտանըն պիրի՝ “()էնի էօլտիրէճէ-
յիմ” տէտի։ () վագըթ օ սէֆիլ ատէմ պաղըր-
աը քի, “Պարի պանա պիր դաշ տագիգա վագըթ
վէր, քի ճանըմը Լ՛լլահա սըփալըշ էտէյիմ”։ Խմ-
տի հօվարտալար՝ “Լէ՞ սէջլէյօրսուռն, սէն նէ՞
ճէսարէթ իլէ պիզէ Լ՛լլահըն իսմինի շանկայօրսուռն,
պիլմէզմիսին քի միլէթ օնու արթըզ իսթէմէյօր,
վէ էօյլէճէ պէյսն էթմիշ տիր, էօյլէ իսէ սէնին մէմ-
լէքէթին նօմօսունա վէ դանուռունա իղա՝աթըն
եօգտուր” տէտիլէր։ Վ է պունու օնա թէօհմէթ
սայարագ՝ օնու օրատա սօփալարըլա խըյանէթճէ
տէջիւպ՝ էօլտիրտիրէլէր։

Իշթէ տինսիլէիյին պիր դաշ մէյվէլէրինի իշա-
րէթ էթտիլէ։ Իշէր հէփսինի նագլ էթմէյէ իս-
թէսէյիտիլէ՝ օնլարտան տօլու ճիլտէր եաղմալըլզ։
“Խմտի հալա եա՛ փատիշահլար՝ ազըլա՛նըն, եէրին
հաքիմլէրի՝ միւթէտիպ օլուն։ Բապպա գօրգու ի-

լէ ի պատէ՛թ էտին , վէ տիժրէմէ իլէ հա՛ֆվ էտին :
() Ղուլու էս՝ փիւն , օլմայա քի զազապլանըպ՝ տէր՝ ա-
գապ զազապը դուժուշունճա՝ եօլտա հէլաք օլա-
սըզ , նէ՛ մուժլու ճիւմէ օնա կիւ վէնէնէլէրէ ' * :

ՓԱՍԼ ԻԵ

Վրի՛լէնն Վրի՛լէնն շի՛րի հալէնն իւլէրի՛նն :

Վրիսթիան Վրիսէսինին օն սէքիզ տէհրլէրինին
հիքիսյէթինի վէ օնսուն ֆուժուհաթլարընը վէ
զէվալարընը մուխթասարճէնագլ էթտիքտէն սօնկ-
րա , պիր ազ տա Վրիսէսինին շիմտիքի հալինի մուխ-
թասարճա թարիֆ էտէլիմ : Ինսանլար կիւն տօ-
ղուսունտան պաթըյա տօղրու իլէրի վարարապ՝
տիննեայը շէնլէթտիլէր : Վրիսթիանըգ տա հէ-
մէն կիւնէշին եօլունու թուժտու : Ալ է հալա
պիր էյիճէ գարար գըլընմամըշ տըր , քի աճապա Մ-
մէրիգանըն իլք ահալիսի Մսիճտան մը կիթմէ տիր :
Ֆաագաթ պիր էսքի ըիվայէթ միւճիւպինճէ՝ նագլ
օլունուր քի , Մղլանդ իսմի իլէ էսքի պիր գարա
վարըմըշ , քի օնու Մղլանդ տէնիզին սույու պաս-

մըշ վէ Էօրթմիւշ տիր , վէ պու գարա՝ շիմտի իքի գարայը՝ եա՛նի Լյաքի իլէ Լյէնի տինեպը օրատա պիրէշտիրի վէ պիթիշտիրիտի : Ս Է Խնճիլ՝ քէնտի պաթը Թարաֆընըն ուճունտան տողմուշ օլան Լսիա՝ հալա էն չօգ մահալի պիւթիւն պիւթիւնէ փութիէրէսթիլին գարանլըղըլա գափլը գալմըշ տըր : Խնճիլին փարլազ կիւնէշի պաթըլա տողըու եիրիւմէյէ պաշլատըղը կիպի՝ տինի իսլամ տախի Պաղէստին՝ Լսորեստան վէ Վիւճիւք Լսիա վէ Լճէմիսթանտա փարլատը : Ըրապիսթան վէ Խնտոս վէ Լանճէ ըրմագլարընըն գըլըլարընըն պիր փայը՝ հալա տինի իսլամէ Թապի տիրէր : Ս Է մէշըլքի Զինտիսթանըն գալան ճէմա՛աթը՝ Զինուամաչինին սընըրընտագ՝, Պրահմա վէ Պուտհա փութլարընա Թապի՝ տիրէր : Ս Է փութիէրէսթիլի կէօնէկէօն շէքիլէր իլէ պիւթիւն Զինուամաչինտէ հէօքիւմէթ սիրէր , վէ Թիպէթին եիւքսէք տաղլարընտան շիմալի Լսիանըն ուճունտագ՝ սէրպէսթ Լամանըն մէզհէպի գուլանըլըր :

Պու փութիէրէսթիլի Թիպէթին գըպլէ Թարաֆընտա՝ պիրալ Վապիսթանըղա պէնկզէր , վէ տահա ուղագլարտա միւնասիպէթսիզ վէ զայէթ եօլսուղ պընլարտան վէ գայտէլէրտէն իպարէթ պիր շէյ տիր : Ս Է պէյլէճէ տահա Լսիանըն հէր Թարաֆը՝ պիր Էօլմիւշ վէ Թապիտ Վրիսթիանըղ իգրար էտէնլէր պուլունուր պաղը մահալէրինտէն մատա՝ փութիէրէսթիլին գարանլըղըլա գալլանմըշ տըր : Ս Է Խնճիլին ըշըղը Լսիանըն գըպլէ գըլըլարընտա հէնուղ շիմտի փարլամաղա պաշլա-

յօր , քի տինտար վէ չալըզգան վաղճըլար՝ Խաչըն
Վէլամընըն գըլմէթլի թօխումունու իգպալ իլէ օ-
րայա եայայօրլար : Պու պարըլ էլէիլէրի՝ Լսո-
րեստանտա՝ Լճէմիսթանտա՝ Կովկաս տաղընըն է-
թէյինտէ վէ Լորալ կէօլին քէնարընտա պուլունան
ըլըզլը եերլէրէ եէթիշմէտէն էվվէլ՝ փէք չօգ գա-
րանլըգ սէմթլէրտէն կէչէճէք տիրլէր :

Լճրիգա պիր խուսուստա՝ Սօրիօ տէնիլէն պէօ-
յիւք քէփէնէկէ պէնզէր , քի օնուն պիւթին գա-
նատլարը սիյա՝ վէ Փագաթ քէնարլարը պէյաղ
տըր : Լէրին պու պէօյիւք գըդասընըն իչինտէ
հատսըզ հիսապսըզ ետպանճը միլլէթլէր վէ փութ-
փէրէսթլէր պուլունուր : Փագաթ օնուն քէնար-
լարընտա փէք չօգ Վրիսթիան վա՝ զճըլարը պուլու-
նան եերլէր տախի վար , քի օրատան Խնճիլին ըլըղը-
նա իչէրիյէ տօղըու պիր եօլ աչմաղա՝ վէ օգատար
տէհրլէրտէն պէրու օլ պէօյիւք մէմլէքէթի գափլա-
յան գարանլըղ տաղլթմաղա չալըլըյօր : Սըսըր-
տա վէ Հապէշտէ տիշարըտան կէլիպ օրատա էյլէ-
նէն միւսաֆիրլէրինտէն մատա՝ հալա վաֆիր եերլի
Վրիսթիանլար պուլունուր : վէ Լարոփանըն վա՝ զ-
ճըլարը ճէհտ էտէյօրլար քի , օնլարըն սէօնմիւշ րու-
հանի չըրաղըսընը թէքրար փարլաթսընլար : () Նուն
գըպլէ թարաֆընտա՝ Վրիստոսուն էլէիլէրինին
սայըսը կիւն պէ կիւն արթըպ՝ տայմա գարանլըղըն
իչինտէ իլէրի վարըյօրլար , վէ սէլամէթ Վէլամընըն
մաշալասընը պէրապէր լմաշըյօրլար : () Նուն պաթը
թարաֆընտա՝ ատալլէթին կիւնէշի փէք չօգ եերլէ-
րէ ըլըդ վէրիյօր : Լնճամը շիմալի Լճրիգատա

հէր նէ գատար ճէմիյէ՛ծլի վէ ճէսիմ՝ Վիլիս էլէք վարըսայըտը տախի՝ ալ վազըթտան պէրու կէրէք-լէսին իքի մաշալասը եհնիտէն փարլամաղա պաշլա-տը :

Ըմերիգանըն՝ Պիրլէշմիշ Ըյալէթլէրինտէ՝ հալա եէրլի եապանիլէրին պիր դաշ փուլփէրէսթ գա-պիլէլէրի վէ վաֆիր Զոովմա՝ Վաթօլքլէրի պուլու-նուր : Լաքին եիրմի միլսն նուֆուսուլտան օնտօ-գուզու միգտորի Երօթէսդան տըր : ()ըատա զիյա-տէսինճէ մէղհէպ սէրպէսթլիյի վար : Զինտիսթա-նըն պաթը թարաֆընտալքի ատալար՝ Վրիսթիան-լըղըն թիւրլիւ շէրիքլէրլէրինէ թէվապի տիրլէր : Ըմերիգանըն գըպլէ թարաֆընը՝ Շիլվիլիլէրին մա-րիֆէթի իլէ Զոովմա Վիլիսէսի զապթ էթտի . պու ճիւմլէ իլէ իչէրլէրտէ հալա պիր գաշ փուլփէրէսթ սիլիլէլէրի պուլունուր : Պահրի մուստտէլ՝ եու-նի Խաղաղախան Սվկիանոս ատալարընըն չօղու՝ Ին-ճիլի Երօթէսդան վաղճըլարըն վաղը իլէ Վրիսթի-անլըղը գապուլ էթտիլէր , վէ Վրիստոսուլն փատի-շահըղը օրատա կիւլէլ ֆուլթուհաթլար էթտի :

Լաբուփատա՝ Բուսիա թօփրաղընտա , պաշլըճա վէ պուլուրան մէղհէպ՝ Բում՝ Վիլիսէսի տիր : Սէ Սաճարիսթանըն վէ լմքանսիլվանիանըն պիր փայը՝ Ըսթրիա՝ Իթալիա վէ Կէմէսթանըն գըպլէ թարաֆընըն պիր պէջիւք փայը՝ Սվիէրա-նըն պիր փայը՝ Պրանսա՝ Սպանիա՝ Բօրթուկալ վէ Խլլանտա՝ հալա փափիսթանլարըն հէօքմիւնիւն ալթընտոս տըր : Փաղաթ Երուսիա՝ շիմալի՝ Կէմ-չէսթանըն էն պէջիւք փայը՝ վէ գըպլէ թարաֆը-

նրն տա պիր գաչ սէմ թէրի՝ Ս վիչէրա վէ Ֆրանսա-
նրն պիր փայլ՝ Լնկիլթէրա՝ Ս կովտիա՝ Շ վէտ վէ
Տանիմարքա՝ Ֆիլէմէնք վէ Վուրլանտիանն պիր
փայլ՝ Լորթէսգան Քիլիսէսինին ճէմա՝ աթլարընա
միւթա՝ ալիգ տիրէր :

Ս է պու վէճհիլէ տղնաշըլըյօր քի, Լնճիլին ըշըղը
պիւթիւն տիւնեանն իւզէրինէ եսյըլմաղա տաճա
փէք չօգ շէյ լաղըմ տըր : Ս է Քրիսթիանըլը իգ-
րար էտէնլէրին իշինտէ՝ աճապա գաչ սահիճ Քրիս-
թիան վար տըր : (Նուսալթ եիրէքլէրի վէ պէօյ-
րէքլէրի թէֆթիշ էտէն պիլիր : Էեր նէ հալիսէ՝
էյէր պիղ Քրիսթիանլարը տիւնեանն պիւթիւն
ճէմա՝ աթլարըլըլա բուպար էտէճէք օլուր իսէք, նէ՝
գատար աղ տըր : Պու ճիւմլէ իլէ՝ տիւնեանն էն-
լի թարլասընա էքիլէն՝ Լըաճ էվլատլարընն քիւ-
չիւք սիւրիսիւ՝ Լնճիլին սէօյլէտիյի մայա տըր*,
քի թէղ եա կէճ՝ պիւթիւն ինսան ճինսինին խա-
մոլրունու մայալատաճագ :

ՖԱՄԼ Ի Ե

Վարկաւէական Վերլուծութիւն շինարարի Հասիւն :

Օկիւղէլ կիւն տահա կէլմէտի . ֆագաթ օնուն պաշտանկըճընը կէօրիւյօրուզ : Օխրա Մռաքեալ-լարըն վադթընտան պերու՝ հիշ պիր տէվիրտէ Մլ-լահ ի ֆէնտիմիզ քէնտի Վէլամընըն մաշալասընը պու գատար չօգ եերլէրտէ փարլաթմամըշ տըր . վէ հիշ պիր տէվիրտէ պուգատար Մլլահ գուլլարը պու գատար գուվվէթ իլէ սէլամէթին միւթտէսինի վաղ էթմէմիշէր տիր : Վէ հիշ պիր տէվիրտէ Մ'զիզ Վիթապլար պէօյլէ պօլ հեր միլէթէ եայըլմամըշ տըր : Ինճիլ իլք տէհրտէն պերու պէօյլէ կիւզէլ ֆուլթուհաթլար իճրա էթմէմիշ տիր : Պիզ պալատէ Ինճիլի վաղճըլար շերիքլէքլէրինին իշլէրինի զերի էթմիշ իզ տիր : ()Լ՝ տիւնեանըն պիւթիւն միլ-լէթլէրի ()իսուսուն կիւղէլ իսմինի իշխտէճէքլէրի՝ վէ պիւթիւն տիւնեատա Վրիսթիանըղըն թէմէլ-լէշմէսինին իւղէրինէ եաղըլան սայըսըլ փէյլամ-պերլէքլէր իճրա օլաճագլարըլ զէման՝ ուղագ տէյիլ տիր : Վէ փուլթիէրէսթ ճէմա՝ աթլարըն իշխնտէ

եէնիտէն գուրուժուշ Վրիսէլերտէն պիլէ խոճալար՝
Վրիսթիան թալիմաթընը էօյրէտէնէր՝ միւժտէճի-
լէր վէ վազճըլար զուհր էտիպ՝ քէնտիլերի տէ ա-
խէր միլլէթլէրէ քէնտիլերինի միւնէվլէր էտէն ըշը-
ղը կէօթիւրիւյօրլար :

Ղէմի՝ Վրիսթիանըդ իշլերի պիրիպիլլերինէ եար-
տըմ էտէյօրլար : Ը՛ղիղ Վրիթապլարըն՝ վազճըլա-
րըն վէ Խնճիլի վաղլարըն շէրիքլէքլէրի՝ կէրէքլէրին
թօխուժուժու հէր թարաֆա եայար իքէն , եէնի
մէքթէպլէր աշըլպ՝ փէք չօգ էյլէքլէր էտէյօրլար-
ըտը : Կիրակի մէքթէպլէրինին՝ մա՛սուժար մէք-
թէպինին՝ սէֆիլ չօճուգլար մէքթէպինին վէ պիր
թագըմ՝ Վրիսթիանըդ շէրիքլէքլէրինին վէրտիյի
վէ տահա վէրէճէք իտիյի ճէլլ մէյվլէրինի քի՛մ
թարիֆ էտէպիլլեր . զիրա օնլարըն հէփսի տէ պիր
ֆիքիրէ խըզմէթ էտէրլէր , վէ ճիւմլէսի Տիսուս
Վրիստոսուն փատիշահըղընըն իլէրլէմէսինէ չա-
լըշըրլար :

Պիլթիւն պու մէքթէպլէր տին ամէլի տիրլէր :
Պու մէքթէպլէր՝ իպթիաա հէր հանկը մէմլէքէթ-
լէրտէ գուրուլտուլար իսէ , օ մէմլէքէթլէրտէ տիրի
Վրիսթիանըդ տախի քէմալի մէրթէպէտէ իճրա
օլունուր : Վէ Կիրակի մէքթէպլէրի իպթիտա
1785 թարիխինտէ Խնկիլթէրատա իճատ օլուն-
տու , վէ չօճուգլարըն րուհանի ֆայտասընա թագ-
տիմ օլունտու : Վէ 1824 թարիխինտէ Պէօլիւք
Պրէթանիատա 7500 տէն զէյատէ պու միսիլլի մէք-
թէպ վարըտը . վէ օնլարըն իշինտէ 74,614 այլըգ-
պըղ խօճա վէ 900,000 շայիրտ վարըտը : Վէ

պու մէքթէպլէր՝ Պրանսանըն վէ Սվիչերանըն փէք ջօգ շէհրլէրինտէ վէ քէյլէրինտէ՝ Լմերիգատա՝ Սէմէսթանտա՝ Տանիմարգատա վէ Դվէտտէ՝ վէ Լֆէնտիմիզին՝ «Չօճուգլարը գօյվէրին, վէ օնլարը պանա կէլմէքտէն մէն՝ էթմէն. զիրա կէօքլէրին փատիշանջըզը պէյլէրին տիր» * սէսզլէրինի իշիթմիշ տինտար վէ Քրիսթիան ճանլար պուլունան Տէր մահալտէ իճատ օլուպ գուրուլմուշ տուր:

Քրիսթիան Քիլիսէօի տիւնեանըն թուզու տուր: (Նա ճան վէ ըշըգ վէբէն Բուհ՝ օնու գուվլէթլէթ տիրիր, քի տիւնեանըն պօզուգլուղունու գարշը զօտուն, վէ էյի ֆիքիրլէրի իճրա էթսին: Ս է պու տախի Քրիսթիանլըզն մէյվլէրինտէն տիրքի, սիյահ Լրապլարըն եախօտ Հապէշիլէրին մէքրուհ եէսիր սաթըլըպ ալընմասը բէֆ՝ վէ մէն՝ օլունտու. վէ իպթիտա Քրիսթիանլարտան Վուադըր ֆըրգասը՝ 1727 թարիխինտէ պու մէքրուհ ախզուաթայա գարշը գօյուպ՝ 1774 թարիխինտէ Լմերիգանըն Վէնսիլվանիա շէհրինտէ օնու Փէնա պիր շէյ թագրիր էթտիլէր: Ս էլաքին հայլը վագըթ ինսանլար՝ քեար վէ ալթըն թամաըյըլա՝ զամիրին վէ ինսանիյէթին սէսինի տինկլէմէտիլէր. վէ 1807 թարիխինտէ՝ րաղպէթիւ վէ իպատէթքեար Ս իլպէրֆօրսուն վէ Լնկիլթէրանըն ախէր Քրիսթիանլարընըն զայրէթի վէ մարիֆէթի իլէ՝ պու եէսիր սիյահ Լրապլարըն ախզուաթասը պէյիք ճէզալէրէ միւսթահապ գապահաթլարըն սըրասընա պիր պէօ:

յիւք գապաթ կէօսթերիլտի : Պու զիւիւմ՝ 1815
 Թարիխինտէ՝ Ֆրանսատա տախի գապուլ օլունտու .
 վէ պու մէքրուհ ախզուաթայը սալթ ֆէնա տէյիւ
 Թագրիր էթմէյիլէ պիթմէզ իտի . իլլա իգթիզա է-
 տերիտի քի , քէնտի վաթանլարընտան սիւրիւմիւշ
 վէ քէնտիլերինիննազլի իսքեան մէմլէքէթլերինին
 իալգը գըլըճընըն ալթընտա էզիլիշ պինլերճէ եէ-
 սիրլերի ազատ էթսինլեր : Չիւնքի պունլար տա
 Լլաւհ Լ, ֆէնտիմիղին տօսթլարը վէ Սուհապպէթ
 տէնիլէն Օլաթըն շայիրտլերի տիր : Խմտի օնլար
 նիյազ իլէ վէ տինին իսմի իլէ եէսիրլերին ազատլըլը-
 նը մաթլուպ էթտիլեր : () նլարըն սէսի իշիտիլտի ,
 վէ 1834 սէնէսինտէ () գոստոսուն պիրինտէ՝ Փար-
 լամէնթօ մէճիսինին պիր ֆէրմանըյըլա պիւթիւն
 Խնկիլիզ նազլի իսքեան մէմլէքէթլերինտէն եէսիր-
 լիք եասագ օլտու . վէ տէվլէթ՝ էհսայիտէն 800,000
 եէսիրիսաթըն ալըպ ալատ էյլէտի : Վրիսթիան
 մէմլէքէթի օլան Ֆրանսա տախի՝ քէնտի շուրալա-
 րընտան պու առալէ Դ ֆէրմանընը հալա պէքլէմէտէ
 տիր . քեաշքի չափուգ իճրասընը էտէյիտիլեր :
 Պիզ պու Վրիսթիան Քիլիսէսինին Թէփարիխինտէ՝
 էյլիք էթմէնին զիյատէ միւնէվլէր վէ զիյատէ ֆույ-
 տալը եօլունու կէօսթերմէյէ մէմուր օլան Փերհիզ-
 քեարլըգ շերիքլիքլերինի՝ հափիսլերի գուրթարմա-
 նըն շերիքլիքլերինի՝ վէ մուհապպէթին եախօտ
 մերհամէթին շերիքլիքլերինի տախի զիքը էտէ պիլի-
 րիզ : Պիւթիւն պու իշլեր՝ Վէլամըն փաք վէ սա-
 լիհ մաշալասընտան միւնէվլէր օլմուշ ճէմա՝աթ-
 լարտա իճրա օլունուր , վէ ճիւմլէյի ալէվլէտէն՝ վէ

սալա եօրուլմայան Վարիսթիան մուհապպէթինին մէյվէլէրի տիր: Վարիսթիանըլըն ըջըղը ազար ազար հէր եհրէ վէ ճիւմէյէ թէհսիր էտէյօր: Տէվլէթլէր վէ մէքթէպլէր վէ պիւթիւն տիւնեա՝ կիւն պէ կիւն օնուն էյիքլէրինի տույայօրլար: Ինճիւտէ պույրուլմուշ՝ վէ չօգտան պերի մէքս օլմուշ օլան լախիլ վէ Ֆէպէպ «Էրպէսլէյի» Վարիսթիան միլլէթլէրին չօղունուն գանուննամէսինտէ քէնտինէ շայէսթէ օլան տէրէճէյի պուլտու: վէ հէր նէրէտէ սահիհ Վարիսթիանըգ տէրին քէօքլէր սալմըջսա, օրատա սահիհ Փուլմուհաթլար իլէ իլէրիլէր:

Ենճամը՝ կէօղլէրիմիզի եօգարը գալտըրալմ, վէ ճիւմէյի գուլաղուզայան Վիլիսէնին Պաշընըն էլինի կէօրէլիմ, քի քէնտի էվլատարընըն էպէտի սէլամէթի՝ վէ օնլարը տիւնեանըն ճէմի՝ ուճլարընտան ճէմ՝ էթմէք իշիւն քէնտի Ֆիքր ունիյէթլէրինի թէքմիլէն իճրա էտէճէք: ()նուն երգամատըղը հիշ պիր գալէ եօգ տուր, վէ եէնէմէտիյի հիշ պիր տիւշման եօգ տուր: Թէքմիլ օլմուշ փէյղամպէրլիքլէր պիզէ՝ Ըլահըմըզըն սատագաթընը վէ հօքիւմէթինի պէյան էտէրլէր, վէ թէքմիլ օլմամըշ փէյղամպէրլիքլէր տէ՝ թէքմիլ օլմաղա քէնտի կիւնլէրինէ պէքլէրլէր:

ՓԱՍԼ Ի Ը

Խալէկէ :

Եւ զպուրի թապալը օգույսան ա' զիլ տօսթում , սէն՝ Վրիսթիան Վրիսէսինին կէօնէ կէօն վուգուաթլարընը սէյր էթտիքտէն սօնկրա՝ պու քիթապը պաշգա թէվարիսէր կիպի եախօտ եօլճուլուգ նագլիյէթի Վրիթապլարը կիպի գափայըպ պիր թարաֆամը աթաճագսըն : Լաղըմ տէյիլ մի տիր քի՝ սէն օնտան պիր աղ հիսսէ ալասըն , վէ ֆայտալը շէյլէր էջրէնէսին : Պիզ կէօրտիւք քի՝ Վրիստոսուն Խաչը աղար աղար ճէմա՝ աթլարըն փութլարընը երգտը : Բլասըն Ինճիլի տայիմա փաք վէ տէյիլիմէզ օլտուղունսան՝ ինսանլարըն դալպինտէ քէնտինէ եօլ աչարագ՝ տայիմա ֆութուհաթլար էթտի , վէ օնուն սահթէ տօսթլարը՝ պաթըլ իթթիգատ փիսլիքէրի իլէ վէ զուլումքեար էլէրի իլէ օնու քիրլէտէմէս իլէր : Բ' զիլ Վրիթապլարտապի Վրիսթիանըգ տայիմա պիր թիւրլիւ տիւր . զիրա Բլաստան վերիլմիշ Բ' զիլ Վրիթապլար՝ Բլասըն քէրէմի իլէ հըֆլ օլունմուշլար : Պօղոս Բուքեա-

լըն կիւնիւնտէն՝ () գոստինոսուն , () օվհաննէս շուսուն , Լուտերին , Կալվինին , Կօքսուն , Օլինզետօրֆուն կիւնիւնտէք՝ վէ պու կիւնէտէք Վրիսթիան Վրիլիսէսինին հօմիւր վէրիճի թալիմաթլարը՝ տայիմա քէնտի ա՛ղիզ թէհսիրաթլարընը վէ պօզուլմազ տամկալարընը սագլամըշ տըրլար : Վէ հէր թարիստէ՝ հէր շէհիրտէ՝ հէր լիսանտէ վէ հէր իսիմտէ պուլունան Լլահհըն ճէմի՝ սատըգ գուլարը՝ պիր Վուրթարըճը յալինանտըլար , վէ պիր սէմավի վաթանա կէօլլէրինի տէքտիլէր : Վէ հէփսի տէ պիր մէրասա հազըրլանմըշ օլտուգլարընտան , հէփսի տէ՝ () իսուս Վրիստոսա՝ էպէտի Պապայա վէ Լ՛ղիզ Բուհա սէճտէ գըլտըլար վէ իպատէթ էթտիլէր . վէ քէնտիլէրինէ եալընըղ ատալէթ վէ եալընըղ Լ՛ֆէնտի վէ Բապպօնու պիլիլէր : Պիզ պունտան նէ՞ մէֆհում չըգարմալըլը : Սէֆհուժու շուքի , Լ՛ղիզ Վրիթապլարըն Վրիսթիանլըղը թէքմիլ՝ թէպտիլ օլմազ վէ էպէտի տիր . վէ ինսանլարըն պուլտուղու իլիմէր վէ սանա՛աթլար կիպի ազար ազար քէմալիյէթէ էրմէզ : Լյէր էյլէ օլսայըտը , հէր տէհը՝ հէր եըլ՝ հէր կիւն վէ հէր սա՛աթ՝ Լ՛ղիզ Բուհտան պիզէ իլհամ օլմալըլտը : Լաքին իլհամըն Վրիթապը գափանմըշ տըր . զիրա իքի Լ՛հտլարըն սօնունտա պէյլէ եազըլմըշ տըր .

“ Պէն պո՝ խէտպըն իւյդապիլլէրլէնին սեօզլէրլէնի հէր իլէպէնի շէհապիլլէրլէնին . էյլէր պիլ խէնէ պո՝նըլա պա՛ն էպիլլէն , Լլահ օնա պո՝ խէտպաւ էապլան լըլո՝շալը (էախօթ պիլլալըլը) պա՛ն էպէճէս : Վէ էյլէր պիլ խէնէ պո՝ իւյդապիլլէրլէն խէտպընն սեօզ-

լէրինդէն գալարը բռնաւ, Լաւահոնն փայլեալ էօճիւր
նիւտալնիսն գալարը բռնաւ”* : Վրիսթիանը զըն
թաղմամբ լարը թէպտիլ օլմաղ, վէ պու քիթապըն
պիղէ վէրտիյի իւք տէրս վէ նասիհամ պու տուր :

Պիղ պու Վիթապտա կէօնէ կէօն ուղուպէթլէր
վէ իսքէնճէլի էօլիւմլէր սէյր էթտիք : Արուսաղէմ
տէ զալմ Էրովդէսի վէ մէրհամէթսիզ զապիթ-
լէրի կէօրտիւք, քի Հիսուսուն իւք շայիրտլէրինէ
գարջը գօտուլար : Վ է տախի կէօրտիւք քի, Վրիս-
թիանը պայաղ պիր եէմ կիպի՝ երթընջը հայ-
վանլարըն էօնինէ աթտըլար : Պիղ Վերոն՝ Վո-
մետիանոս՝ Տրայիանոս՝ Լուկիոս Վէրոս՝ Սեպ-
տիմոս Սեվերոս՝ Սաքսիմիանոս՝ Վեկիոս՝ Վաղե-
րիանոս՝ Լարեղիանոս՝ Վիոկլետիանոս՝ վէ Լոս-
տանդիանոստան էվվէլ օթուրան ճէմի՝ Էռովմա
իմիէրաթօրլարըն կէօրտիւք, քի պիր ճէհէնէմլէք
զայրէթ իլէ քէնտի մէքրուհ վէ եօղ էտիճի զէմին-
լէրինէ տէվամ էտէրլէրիտի : Վ է հայլ տէհրլէր-
տէն պէրու՝ Էռովմա Վիլիսէսի պօղուպուղունուն
գարանըգլըը՝ հէմէն պիւթիւն Վրիսթիանը
էօրթմիւշ իւտիւ, վէ աղ գալտը քի՝ էյի Չօպանա
սատրղըղիլէ թապի գալմը քիւչիւք սիւրիւնին
իւսթիւնտէ փարլայան Ինճիլ ըջըղընըն սօնկ շաֆ-
լարընը սէօնտիւրէճէք իտի : Լիղ թէֆթիւ Սէհ-
քէմսի քէնտի աթէշլէրինի եագտը, էօլիւմ իսքէ-
լէլէրինի վէ իսքէնճէլէրինի հազըրլատը, վէ եալ-
նըլ Հիսուս Վրիստոսա իման կէթիւրէն պինլէրճէ

ատեմէրի էօրտիրտիւ : Օնտան սօնկրա տինսիլ-
լիք քէնտի մուխամարալը զէհիրինի հէր եէրէ
տէօքտիւ : Տիւննանըն ճէմի՝ տէվէթլէրի՝ Վարիս-
թիան Վիլիսէսինէ գարշը գօմագ իշին՝ պիրլէշտի-
լէր : Ա է պու ճիւմէ իլէ օ տայմա պայգտա տըր ,
վէքէնտի սըն յըլարընը կէնիշլէտիյօր . վէ ազ վագ-
թըն մապէյնինտէ պիւթիւն տիւնեպը զապթէ-
տէճէք տիր : Խմիէրաթօրլարըն խըշմը՝ Լ՝ ղիզ
թիւֆթիշ Ահմէթսինին իսքէնճէլէրի՝ վէ զալմ-
լարըն վուրուշլարը՝ օնու թէմէլինտէն սարսպ եր-
գամատըլար , ղիրա օնու թէմէլի Վարիստոս տուր :
Վօվալլըշըն գըլըճը եախօտ աթէշի Վարիսթի-
անլարա շէրէֆ վէրտիյի զէման՝ Վարիսթիանլարա
սէմափի վաթանլարընա կիրէրիքէն , քէնտի գար-
տաշլարընա վէ էվլատլարընա տինին պօղուլմազ մի-
րասընը վասիյէթ էտէրլէր իտի : Լ՝ լուհ Վիլիսէնին
թէվարիսինին պիզէ վէրտիյի իքինճի տէրս պու
տուր քի , Տիսուս Վարիստոս տայիմա քէնտինինքի-
լէրի իլէ պէրապէր տիր : Ա է Փէտէրէ չըգմատան
էվվէլ՝ պունու տէմիշ իտի . « Ա է իշթէ պէն հէփ
կիւնլէրտէ՝ տիւնեանըն նիհայէթինէտէք սիյլին իլէ
իմ » :

(Նուն Վիլիսէսի պօղուլմազ վէ էպէտի տիր :

(Նաւն Վիլիսէսի տէտիք , եանի Վարիստոսուն
Վիլիսէսի՝ ինսանլարըն իճատ էթտիյի Վիլիսէ տէ-
յիլ . ղիրա օնու խարապէտէն զալաթլար ինսան իշի
տիր . վէ ինսան կիպի զայպ օլաճագլար : () Եանկըշ
ատէթլէր՝ հերետիկոսլուգլար՝ փութիէրէսթլիք-
լէր վէ իքրահիյէթլէր քի՝ Վարիսթիանլըզ օնլարը-

լա քիրլէնտի վէ հալա քիրլէնիօր, նէ՞ սէպէպտէն
զուհր էթտիլէր: Ինսանլար՝ վէ ալէլ խուսուս Վի-
լիսէ խոճալարը տիրի սուլարըն պէրրագ փունկարըն-
տան ուզագլանըպ՝ քէնտի էլլէրի իլէ քէնտիլէրինէ
զէհիրլէնմիշ սարնըճլար գազըտըզլարը սէպէպին-
տէն տէյիլ մի: Հիչ քիմնէ՝ Քրիստոսուն իլք
շայիրտլէրինին ալադ կէօնիլլիլ իգա՝ աթըյըլա Լ՝-
զիզ Քիթապլարա իթթիգատ էթմէտիյի վէ օգու-
մատըզընտան տէյիլ մի: Սէ պիր սէպէպի տէ պու-
քի, Լլահըն Քիթապընը՝ ինսանլարըն եափտըղը
քիթապլարըն սըրասընա գօմաղա իսթէտիլէր. վէ
ինսանլարըն տիւշլէրինի Լլահըն Իհամընըն եէրի-
նէ կէչիրտիլէր: Սէ պուլնլարտան թիւրլիլ զալադ-
լար վէ եանկըշըզլար զուհր էտիպ՝ Լլահ Լ՝ֆէն-
տիմիզին կիւզէլ թարլասընը ալթիւսթ էթտիլէր:
Սիճիւն վէ նաճըլ Լքէննին՝ Իիէմօնթէ վէ Իրան-
սա Ս օտուալարը՝ վէ պիւթիւն Ինճիլի Քրիսթիան-
լար՝ Լլպիժուալար՝ Իիքարտլար՝ Լօլլարտլար՝ Հուս-
սիլէր վէ Հիսուս Քրիստոսուն ճէմի՝ ասքէրինին
օրտուսու՝ Ինճիլին պայրազընըն ալթընտա գալըպ՝
պու գատար տէհրլէրտէն պէրու պու գատար քէսքին
գօվալայըշլարըն իչինտէ՝ կէրչէքլիյին գըյմէթլի վէ
ա՝զիզ խազնէսինի թէմիզ սագլայապիլտիլէր: Պու-
նուն իչիւն բի՝ օնլար Լ՝զիզ Քիթապլարա մալիք ի-
տիլէր, վէ սալթ Լ՝զիզ Քիթապլարա ինանըրլարը-
տը: Լա՝ սէվիլիլ Քրիսթիան գարտաշլարըմ, պու
պիզիմ հագգըմըզանէ՝ կիւզէլ տէրս վէ էօրնէք տիր:
Իշթէ էլիմիզտէ օլան օլ Լ՝զիզ Քիթապլար՝ վէ օլ
Սէլամէթ միւսթտէսի տիր քի, օնլարտան պիղէտէք

կէլտի, քի կէօյէ եախօտ ճէննէթէ գուլաղուղայան
պիր թանէճիք տօղրու եօլու պիղէ կէօսթէրսինէր :

Ան պարըըն միւժտէսինէ եա'նի Խնճիլէ օլան
տիրի վէ սաֆ իմանլըն գուլվէթլի ամէլլէրինի կէօր-
տիւքտէն սօնկրա, սէնին գալպինին իչինտէ հիչ պիր
սէս իշիթմէճլիսին, քի սանա պաղըրսըն քի, " Ան
նէճ եօլա խըզմէթ էտէյօրսուն. սէն քէնտի քէնտինէ
հիչ պիր գուլվէթլի օլմայան եալընըղ սոճյուլա մը
վաֆթիլ օլտուն : Ան ճանը կէօնիւտէն՝ օլ Լւ-
լաճ Լճէնտիմիլին սէնի քէնտինէ ճէլպ էթմէք իչին
սէնին էլինէ տէյտիրտիյի Վէլամը գապուլ էթ-
միշմիտին : Ան Հիսուս Վրիստոսուն Վրիստէսինին
էօլմիլը աղաւթմըսըն, եօգսա տիրի՝ աղաւթմըսըն՝ :
Պու տիւալլար սանազիյատէսինճէ թէէսիր էթմէլի
տիրլէր, եօգսա՝ տէմէլիսին քի պու քիթապըն իչին-
տէ եաղըլան շէյլէր պիւթին մասալ տըր, վէ Լւ-
լաճըն Վէլամը տա եալան տըր : Լախօտ տէմէլի-
սին քի՝ պու Խնճիլ սէնին իչին տէյիլ տիր. վէ օ-
նուն վաղ վէրտիյի պարըընգըլըա՝ վէ մաթլուպ էթ-
տիլի եէնի տօղրուա՝ վէ օնուն պէյան էթտիյի
Վուրթարըճը Լլաճա սէնին միւժթաճըղըն եօգ-
տուր : Ա է պու ճիւմլէ իլէ Լլաճ ճէմա՝ աթընըն
թէվարիտինտէքի սահիճ վէ տօղրու իշէրէ շէ-
հատէթ էտէն պինլէրճէ պին շահիտլէրէ գարըը շէ-
հատէթ էթմէյէ տախի ճէսարէթ էտէմէսին : Ա է
ճէսարէթ էտիպ տէյէ պիլիթմիտին քի, սէն օնսէ-
քիղ տէհըրին իչինտէքի՝ Վրիստոս սատէ իման կէ-
թիլէն վէ օնա սըղընան ճէմի՝ աւէմլէրտէն զի-
յատէ ազիղ վէ զիյատէ ազըլըսըն : Պունու տա

տէյէմէսին . զիրա զամիրին սանա գարշը՝ գօր : Լօյ-
լէ իսէ , էյէր պիր թարաֆտան Վրիսթիան Վրիլ-
սէսինին թէվարիսի սահիճ պիր թէվարիս օլուպ
մասալ օլմատըղնա իսքեաթ օլմաղա վէ իգրար էթ-
մէյէ մէճպուր իսէն , վէ էյէր պաշգա թարաֆտան
տա՝ իսթէմէյէրէք պիր կիղլի սէս իշիտիրսէն , քի
“ Սէն կիւնահ իշլէմիշսին ” տէյիւ սանա խապէր վէ-
րիյօր , օլ վագըթ սէն նէ՞ եափաճագսըն . քիմտէ՞ն
չարէ պուլաճագսըն , վէ նա՞նրլ գուրթուլաճագսըն :
Սանա եա՛լընըզ պիր չըգար եօլ վար . վէ սէնին պա-
շընտա տօլաշան Լըլահըն խըշմընըն գասըրղասընա
գարշը՝ սալթ պիր սըղընաճագ եէր վար . եանի՝ վա-
րըպ գուլվէթլի Գուրթարըճընըն գուլաղընա
տիւշմէլիսին , վէ էպէտի էօմիւր վէրէնէ՛ կիւվէնմէ-
լիսին :

Լա՞ ինճիլի րէտտ էտէնլէր՝ եախօտ օնու թանը-
մայանլար՝ սիղէ րիճա էտէրիմ , քի սահիճ ինճիլի
ինսանլարըն իճատ էթտիյի թագլիտ ինճիլ իլէ
պիր սա՞նմայասընըզ : Սիղ պու քիթապը օգու-
տուգտա էյի վուգուֆ օլտուռնուզ քի , Լ՛ղիզ Վրի-
թապլարըն իչինտէքի Վրիսթիանըզ խասս տըր
վէ պու միսլըլի գարըշըզ վէ ալագ ալար գապուլ
էթմէզ : Սիղն էն պէօյիւք իշինիզ՝ սէլամէթի
պուլմաիգ տըր : Իմտի Վրիստոստան մատա՞ պաշ-
գա եէրտէ սէլամէթ եօգտուր . վէ օ՝ եալընըզ
Վրիստոստա պուլուռնուր : Կէրէք տօղուշուռնուզ-
իլէ վէ կէրէք իրատէթինիզ իլէ կէօրլանիւշտէ
հէր հանկը մէզհէպէ եախօտ շէրիքլիյէ եափըշմըշ-
ըսանըզ , տայիմա սիղէ պիր Գուրթարըճը լաղըմ

տըր : Սիզ օնու յալթ Մ'զիզ Վրիթ ապլարտան թա-
 նըրպ պուլապիլիսինիլ . վէ մուհապպէթին Մ-
 լահը սիզի օ շիֆալը վէ հասիյէթլի սուլարա տա-
 վէթ էտէր , քի վարըպ սուսուզուզունուզու գան-
 տըրասընըզ : Սէ Մ'զիզ Վրիթ ապլարը բէնտի-
 լէրինէ տին գանունու տէյի գապուլ էտէն ճէմի'
 Վրիսթիանլարըն մապէյնինտէ հալա պուլունան'
 վէ ագտէմճէ զուհը էթմիշ կէօնէ կէօն գըյասլար
 սանա էնկէլ օլմասըն : Սէն պու Վրիսթիան Վրի-
 լիսէսինին թէվարիլինտէն էյի իսքեաթ օլտուն
 քի , կէօրինմէզ Վրիլիսէնին սահիհ ազալարը կեր-
 չի պիր գաչ մատտէլէրտէ պիրիպիրլէրինտէն այըրա
 օլմուշլարսա տա , եինէ հէփսինին թէմէլի պիր տիր .
 վէ Յիսուս Վրիստոսուն իւալընըն այաղընտա հէփ-
 սի պիրիպիրինէ գավուշուպ' պիրլէշիրլէր : Պիզ
 սիզի պո'ւ թէմէլին իւզէրինէ' վէ պո'ւ իւաչա տավէթ
 էտէրիզ : Եյլէ իսէ Մլահըն Վրէլամը օլան Մ'զիզ
 Վրիթ ապլարը էլինէ ա'լ վէ օգու . ֆագաթ օնու'
 տուա' վէ նիյազ էտէրէք օգո'ւ . օնու սատըգանէ'
 վէ պիր կիւն հէփսիմիզին շերա'աթը օլ Վրէլամըն
 միւճիւպիւնճէ կէօրիւլէճէյինի խաթընա կէթի-
 րէրէք օգու : ()նու օգո'ւ , վէ օնուն միւլէլիֆի Մ'-
 զիզ Բուհ օնու եիւրէյինէ եափըշտըրըն : Տուա'
 էտէրէք արա' վէ արայարաչ տուա' է'թ , վէ չա-
 փուճազ աղնարտըն քի , “Մլահ Եֆէնտիմիզ' բէն-
 տինի արայանլարա բէնտինի չափուզ պուլտուրուր” :

Եւ փէք սէվկիւլիւ Վրիսթիան գարտաշար'
 սիզ օնուն թաթը վէ գըյմէթլի թէճրիւպէսինի
 էթմիշսինիլ տիր . սիզ քի էվլատըզ մէօհիւրիւնի

իւսթիւնիւղտէ թաշըրսընը , վէ Պօղոս Լճաքեալ
կիպի “պաշգա շէյ պիլմէյէ իսթեմէզսինիզ , իլա
Յիսուս Վրիստոսու՝ վէ Խաչա չըգմըշ Յիսուս
Վրիստոսու” : Պու մուհապպէթ Լլաշը՝ սիզի քէն-
տինի պուլուրտու , եախօտ տիւնեանըն չէօլլէրինտէ
սիզի արատը , շէօյլէ քի՝ սիզի քէնտի աղըընա
կէօթիւրսին , վէ սիզ սալթ օնուն սէսինին ար-
տընտան կիտէսինիզ : Ա՛ննէթէ տախիլ օլան
Վրիսթիանլարըն էօրնէյի վէ իպրէթի՝ պիզիմ
հագգըմըլտա զայպ օլսո՞ն մու : Լյի պիլին՝ էյ
գարտաշար , քի պիպիմ թէքմիլ վէ քեամիլ էօր-
նէյիմիզ պի՛ր թանէճիք տիր , վէ պիզիմ Լյֆէնտի-
միզ վէ խօճամըզ օ՝ տուր : Վ չլաքին պիզ տէ պիր
Լճաքեալըն սէօզլէրի իլէ տէյէ պիլիլիզ . “Պիզ տա-
խի էթրաֆըմըլտա գօնմուշ շահիտէրին պուգա-
տար պուլուգու վար իքէն , հեր աղըրըղը՝ վէ պիզի
գօլայճէ գուշատան կիւնահը պրագալըմ , վէ էօ-
նիւմիւզէ գօնմուշ ճէնք մէյտանընտա սէկիրտէլիմ ,
վէ իմանըն պաշլայըճըսը վէ թէքմիլ էտիճիսի Յի-
սուսա պագալըմ , քի օ՝ օնուն էօնիւնէ գօմուշ շատ-
ըղա պինահէ՝ խաչա տայանտը , վէ ութանմայը խօր
կէօրիւպ՝ խաչա տայանտը , վէ Լլաշըն թախթընըն
սաղ եանընտա օթուրտու” * : Պիզ տախի պիր
ա՛զիզ զայրէթ իլէ թութուշալըմ . վէ պիզիմ տէ
ճէնկիմիզ չափուգ պիթէր . վէ պիզ տէ չափուգ պի-
զիմ Լլաշըմըզըն սէլամէթինի կէօրիւրիւզ : Վ է
օնուն ի՛ճթիշամլը կէլիշինէ պէքլէյերէք՝ օլ քիմսէ-

* Եբր . ԺԲ . 1 , 2 :

լերի խաթրըմըզա կէթիրէլիմ , քի սօնունատաբ տայանըպ՝ էօմիր Թաճընա նայիլ օլտուլար : Վէ պիզի սաթըն ալանը սատրգըղըլա իգրար էտէլիմ , օնուն խըզմէթինէ մուգսյէտ օլալըմ , վէ օնուն սէլա- մէթ փատիշահըղընը իլէրլէթմէյէ վէ Յիսուս իլէ պիրլէշմէյէ հավէս էտէլիմ : “Վէ հէր լուծֆուն Լալահը՝ պիզի Յիսուս Քրիստոստա քէնտինին է- պէտի իզզէթինէ չաղըրան՝ պիզի Թէքմիլէնտիր- սին , մէթանէթլէնտիրսին , գուվլէթլէնտիրսին , Թէմէլլէնտիրսին : ()նա իզզէթ վէ տէվլէթ օլսուն էպէտիլ ապատամին * : ն Պէպ . Ե . 10 , 11 :

ԹԻՆՍԵՍ

ՖԻՆՐԻՍԹ

ԻԼՔ ՏԵՎԻՐ

Ե՛ղից Բուհրան ԻԼՔ Կէլէսիստէն Արստանդիանոս Իմիէրաթօրս
գատար : (Սէնէ 33 — 324)

ՖԱՍԼ

ՍԵՆՏԵ

Ա. Վրէնէնին պաշտանիւնը	7
Բ. Պօղոս Լաւարտ	13
Գ. Պօղոս Լաւարտըն ձէ ապրի Լաւարտը-
րն էլէրի: Ինճիւն շէրիֆին Վրէնապ-
լարը	19
Դ. Սերոնոն ձագլընարտի Գօլապալ	25
Ե. Լարաւարտիին Խարապ օրնաւ, ձէ Պօղոս Լ-
աւարտըն Էօլէմի	29
Զ. Ինճիւն՝ Գօլապալըլարա Գարշէ Գոնարապ-
Պաղէսարին՝ Սընըրա՝ Լարապիւնան
ձէ շինարիւնան Էալըմաւ	35
Է. Ինճիւն՝ Կիւրճիւնան, յիւնիւր Լաւարտ,
Սալիպոնիւն, Բոնիւնան, Իլէրիւ-
յա ձէ շարժանըն նապիւն Էալըմաւ: Թի-
ապիւր յիւնիւնիւն Էալըմաւ: Թի-
ապիւր յիւնիւնիւն Էալըմաւ: Թի-
ապիւր յիւնիւնիւն Էալըմաւ	39
Ը. Ինճիւն՝ շիւնիւնիւն Էալըմաւ Սիւնիւնիւն,
Սիւնիւնիւն ձէ Վարանանըն Էլիւն Էա-
լըմաւ	46
Թ. Սպանիւնիւն՝ Պիւնիւնիւն ձէ Լիւնիւնիւն
Յիւնիւն Վրէնիւնիւն Ինճիւնիւն ձագ-
լըմաւ	53

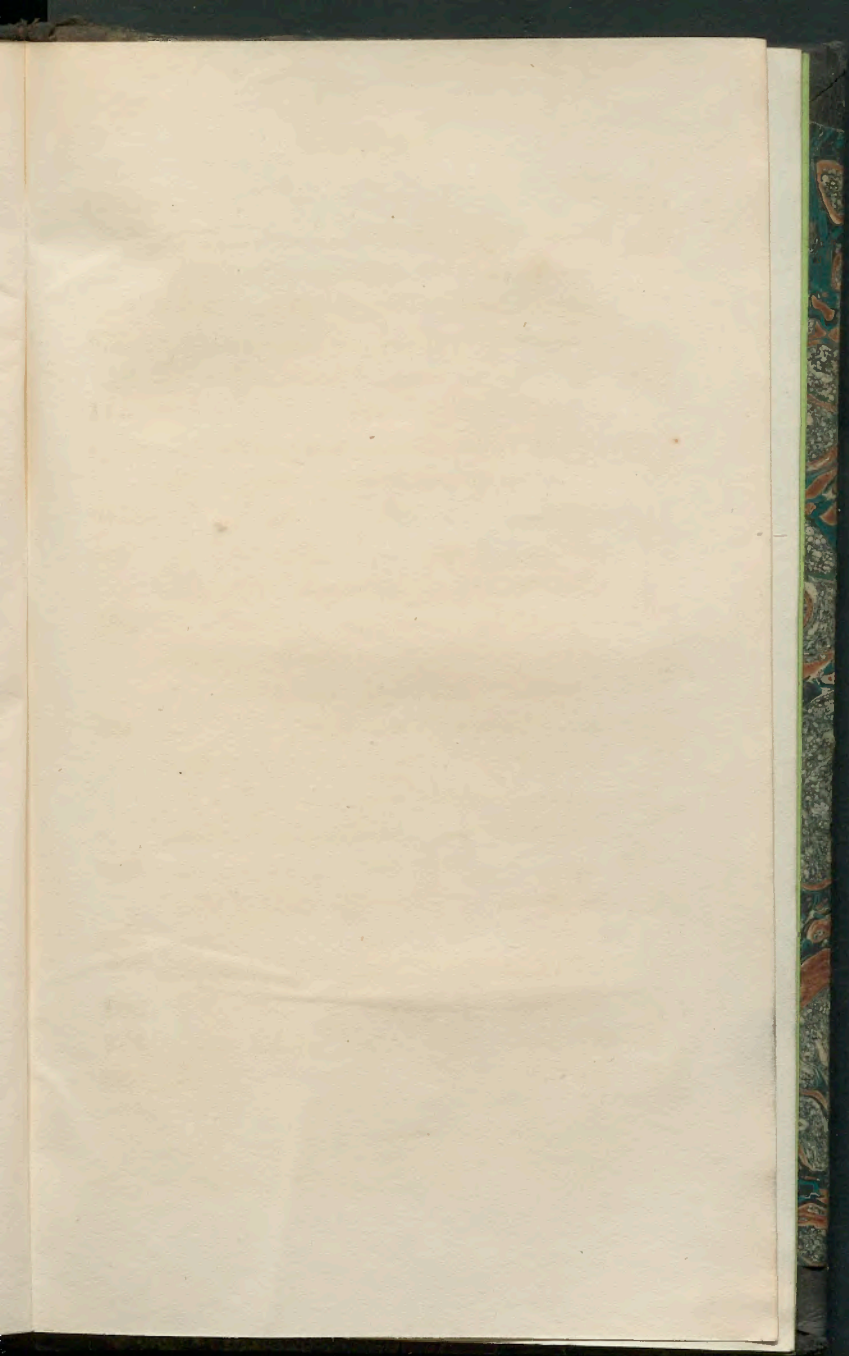
- Գ. Պոպուլյարիզմի արդյունքները ճանաչելու մասին : 160
- Դ. Փոփոխությունները հայտնիության գոյության : 167
- Ե. Լուսավորության արդյունքները : Վերջինս : 175
- Զ. Սոցիալականության և անարդարության մասին : 181
- Է. Պոպուլյարիզմ : Սոցիալականության գոյության : 190
- Ը. Սոցիալականության գոյության արդյունքները : 195
- Թ. Պոպուլյարիզմի գոյության արդյունքները : 200
- Ժ. Յոլադուրիսի մասին : Յոլադուրիսի : 203
- ԺԱ. Բարոյականության մասին : Տեղականության : 211
- ԺԲ. Կենսականության մասին : Թանգարան : 215
- ԺԳ. Կենսականության մասին : Թանգարան : 221
- ԺԴ. Կենսականության մասին : Թանգարան : 226

ՏԵՕՐՏԻՒՆՃԻՒ ՏԵՎԻՐ

Իսլահի Մեզհեպտեն պուհի (1517 — 1839)

- Ա. Գալուստիականության : Գալուստիականության : 230

- ԺԸ. Իսլահե Ս'եզեդե գարշը Զառմանն ել-
 րիցն եկան ճեհարէր : Շ'ընթեմէր :
 Փրօթախանութի մեծննն : Սրեհնեկն Կե-
 անապատ : () Լուս Երեւել Եկեղեցի . 334
- ԺԹ. 'Սանթե ֆերմանը : () Կան Կաթնաւ օւ-
 րապ : Ղապա Կաթն . 341
- Ի. Իսլահե Ս'եզեդարէն Կերպ Կանա Սրահե-
 րան Վրեհեհնեկն Եկեղեցի Կան : Տեհ
 Եկեղեցի . 349
- ԻԱ. Պահեմալը գարպաշը . 355
- ԻԲ. Եկեհ Պահեմալը գարպաշար Կաթեղանա
 ձե Կեղեցի Կանա-Կաթնաւ . 363
- ԻԳ. Պա- Կեղեցի Եկեղեցի Սրահե-Կաթնաւ Եկեղեցի
 ձեղ . Կաթնեհեհնեկն Կան ձապ Եկեղեցի Կան-
 Կաթնաւ Կան ճեհարէր . 369
- ԻԴ. Եկեհ Սրահե-Կաթնաւ Կաթնաւ Կան Կեղեցի
 Եկեղեցի Կան-Կեղեցի Եկեղեցի Կան ձապ
 օւրանաւ Կան Կան Կան Կան ճեհար-
 էր . 373
- ԻԵ. Կան Կան Կան Կան Կան Կան Կան Կան Կան
 Կան . 378
- ԻԶ. Վրեհեհնեկն Վրեհեհնեկն Եկեղեցի Կան
 Եկեղեցի . 383
- ԻԷ. Վրեհեհնեկն Վրեհեհնեկն Եկեղեցի Կան . 388
- ԻԸ. Կան . 393

INDEX

1. The History of the County of York	1
2. The History of the County of Lincoln	15
3. The History of the County of Nottingham	31
4. The History of the County of Derby	47
5. The History of the County of Leicestershire	63
6. The History of the County of Warwick	79
7. The History of the County of Gloucestershire	95
8. The History of the County of Wiltshire	111
9. The History of the County of Hampshire	127
10. The History of the County of Sussex	143
11. The History of the County of Kent	159
12. The History of the County of Surrey	175
13. The History of the County of Middlesex	191
14. The History of the County of Essex	207
15. The History of the County of Hertfordshire	223
16. The History of the County of Bedfordshire	239
17. The History of the County of Buckinghamshire	255
18. The History of the County of Oxfordshire	271
19. The History of the County of Northamptonshire	287
20. The History of the County of Northumberland	303
21. The History of the County of Durham	319
22. The History of the County of Lancashire	335
23. The History of the County of Cheshire	351
24. The History of the County of Staffordshire	367
25. The History of the County of Shropshire	383
26. The History of the County of Herefordshire	399
27. The History of the County of Worcestershire	415
28. The History of the County of Gloucestershire	431
29. The History of the County of Warwick	447
30. The History of the County of Leicestershire	463
31. The History of the County of Derby	479
32. The History of the County of Nottingham	495
33. The History of the County of Lincoln	511
34. The History of the County of York	527

